LENIN

A SZOCIALISTA DEMOKRÁCIÁRÓL

LENIN

A SZOCIALISTA DEMOKRÁCIÁRÓL

Világ proletárjai, egyesüljetek!

LENIN

A SZOCIALISTA DEMOKRÁCIÁRÓL

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

1968

ELŐSZÓ

Ebben a gyűjteményben olyan szemelvényeket válogattunk össze Lenin műveiből, amelyekben a szovjet szocialista demokráciával foglalkozik. Lenin e megállapításainak óriási jelentőségük van a kommunista és munkáspártok, a szocialista, a kommunista társadalmat építő népek szempontjából.

Lenin, a világ első szocialista államának nagy alapítója mélyreható tudományossággal fejtette ki a szovjet szocialista demokrácia lényegét. Olyan munkáiban, mint az „Állam és forradalom", „A szovjethatalom soron levő feladatai", „A szovjethatalom demokratizmusáról és szocialista jellegéről", „Levél az amerikai munkásokhoz" stb., Lenin megfogalmazta a demokráciára mint az állam sajátos formájára vonatkozó marxista felfogást. Rávilágított a proletár demokrácia elvileg új vonásaira, megmutatta, hogy ez miben tér el alapvetően a megnyirbált és hamis polgári demokráciától, amely demokrácia a gazdagok számára. A szovjethatalom, a szovjet szocialista állam, mondotta Lenin, a demokrácia új típusa, demokrácia a dolgozók számára. Lenin lerántja a leplet azoknak a burzsoá firkászoknak a hazugságairól és képmutatásáról, akik mindenféle rágalmakat szórnak a szovjet szocialista demokráciára.

Szovjet-Oroszország imperialista ellenségeinek és a legkülönbözőbb opportunistáknak a galád támadásaira válaszolva

Lenin azt hangsúlyozta, hogy a proletariátus diktatúrája kizárólag a társadalom elenyésző, kizsákmányoló kisebbsége ellen, az ellenforradalom ellen alkalmaz erőszakot. A proletárdiktatúra fő oldala az alkotó, konstruktív szerepe, amelyet olyan körülmények között érvényesít, amikor a munkások, a parasztok, a dolgozó értelmiség számára a társadalom történetében soha nem látott mértékben fejlődik a demokrácia.

Lenin munkáiban példát mutat arra, hogy az új társadalom politikai életének aktuális kérdéseit hogyan kell alkotó módon megoldani. Arra tanít bennünket, hogy mindenkor fáradhatatlanul igyekeznünk kell tovább tökéletesíteni a szocialista államot az egyre szélesebb körű demokrácia talaján. Több olyan munkájában, mint például „A forradalom egyik alapvető kérdése", „Tíz tézis a szovjethatalomról", „A proletárforradalom és a renegát Kautsky", Lenin rámutatott arra, hogy a szocialista demokrácia alapja, fejlesztésének helyes irányvonala a tömegeknek az igazgatás művészetére való megtanítása, a dolgozók bevonása az államéletbe. „... Van egy »csodaszerünk« arra, hogy egyszerre, egy csapással *megtízszerezzük* államapparátusunkat, olyan eszközünk, amilyennel soha egyetlen tőkésállam sem rendelkezett és nem is rendelkezhet. Ez a csodás dolog – a dolgozók bevonása, a szegényparasztság bevonása az államigazgatás mindennapi munkájába" (lásd ebben a kötetben, 49. old.).

A dolgozóknak az államigazgatásban való részvétele a szocialista állam demokratikus lényegéből adódik, hiszen ezt az államot szoros szálak fűzik a néphez, ez az állampolgárok érdekeinek védelmét szolgálja. Csak akkor kormányozhatunk, hangsúlyozta Lenin, ha helyesen fejezzük ki azt, amit a nép felismer.

Demokratizmusunk kifejezése elsősorban és legfőképpen a szovjetek mint a dolgozó tömegek legátfogóbb és legszerteágazóbb szervezetei. A szovjethatalom milliószor demokratikusabb a legdemokratikusabb polgári köztársaságnál, írta Lenin. 1917 és 1924 között írott műveiben (például olyanokban, mint „A pro-

letariátus feladatai forradalmunkban", „A szovjethatalom demokratizmusáról és szocialista jellegéről", „Mi a szovjethatalom?") Lenin kimutatta, hogy a szovjetek fejlődését a dolgozó tömegekkel való kapcsolataik erősödése biztosítja a leginkább, s megfogalmazta a szovjetek szervezetével és tevékenységével szemben támasztandó követelményeket. Lenin rámutatott arra, hogy a szovjetekkel oldható meg a legjobban a tömegeknek az államigazgatásba való állandó bevonása. A szovjetek nemcsak a dolgozók érdekében tevékenykednek, hanem azok közvetlen részvételével, segítségével is.

Mindamellett a szovjetek nem alkotják a proletariátus diktatúrájának egyetlen formáját. A szocializmus, szögezte le Lenin, szükségképpen a demokrácia legváltozatosabb formáit hozza majd magával, de a lényeg mindig a proletariátus diktatúrája. Ez a lenini következtetés az idők folyamán tökéletesen beigazolódott. A második világháború után, mint tudjuk, Európa és Ázsia több országában a proletárdiktatúra új formája keletkezett: a népi demokrácia, amely megmutatja, milyen sajátos formákat ölthet a szocialista forradalom fejlődése olyan viszonyok között, amikor az imperializmus gyengül és az erőviszonyok a szocializmus javára változnak.

Az ebbe a kötetbe foglalt munkák megmutatták, milyen kiemelkedő szerepet játszott Lenin a szovjet szocialista demokrácia elveinek elméleti kidolgozásában, e demokrácia létrehozásában és megszilárdításában. Ezeket az írásokat érdeklődéssel forgathatják mindazok, akik a szocialista demokrácia kérdéseit, e demokrácia jellegét és fejlődésének útjait tanulmányozzák.

*

A gyűjtemény anyagát kronológiai sorrendben közöljük, s az egyes cikkek végén feltüntetjük megírásuk, illetve első megjelenésük időpontját, valamint azt, hogy az illető cikk a Lenin Művei vagy a Lenin Összes Művei sorozatban hol található.

A kötet végén jegyzeteket, röviden annotált névmutatót és tárgymutatót közlünk.

A kötet alapjául szolgáló szovjet gyűjteményt *P. T. Vaszilenkov* állította össze.

A Kiadó

A PROLETARIÁTUS FELADATAI FORRADALMUNKBAN

(A PROLETÁR PÁRT PLATFORMJÁNAK TERVEZETE)

(Részlet)

A forradalmunkból kinövő új államtípus

11. A munkás-, katona-, paraszt- stb. küldöttek szovjetjeit nemcsak abban a tekintetben nem értik meg, hogy a többség nem látja világosan osztályjelentőségüket, szerepüket az *orosz* forradalomban. Nem értik meg a szovjeteket abban a tekintetben sem, hogy új államformát, helyesebben, új *államtípust* képviselnek.

A burzsoá államok legtökéletesebb, leghaladottabb formája a *parlamentáris demokratikus köztársaság:* a hatalom a parlament kezében van; az államgépezet, a kormányzás gépezete és szervei a szokásosak: állandó hadsereg, rendőrség és a valóságban le nem váltható, kiváltságokkal rendelkező és a nép *fölött* álló hivatalnoki kar.

De a forradalmi korszakok a XIX. század végétől időszerűvé tették a demokratikus állam *legfelsőbb* típusát, az olyan államot, amely bizonyos vonatkozásban, Engels kifejezése szerint, már megszűnik állam lenni, „már nem is . . . állam a szó tulajdonképpeni értelmében"[1]. Ez – a Párizsi Kommün[2] típusú állam, amely a néptől elkülönült hadsereget és rendőrséget magának a népnek egyenes és közvetlen felfegyverzésével *váltja fel. Ez* a lényege a Kommünnek, melyet befeketítettek és meg-

rágalmaztak a burzsoá írók, és amelynek tévesen tulajdonították többek között azt a szándékot, hogy azonnal „bevezesse" a szocializmust.

1905-ben és 1917-ben az orosz forradalom éppen ilyen típusú állam megteremtéséhez *kezdett* hozzá. A nép képviselőiből álló összoroszországi alkotmányozó gyűlés vagy a Szovjetek Szovjetje stb. által egyesített munkás-, katona- és paraszt- stb. küldöttek szovjetjeinek köztársasága – ez az, ami *az életben* nálunk *már megvalósulóban* van, most, ez idő szerint, a sok milliónyi nép kezdeményezésére, mely önhatalmúan a *maga módja szerint* teremt demokráciát, nem várva be sem azt, hogy a kadet[3] professzor urak megírják törvénytervezeteiket a parlamentáris burzsoá köztársaság számára, sem pedig azt, hogy a kispolgári „szociáldemokrácia" Plehanov vagy Kautsky fajtájából való vaskalapos és maradi képviselői lemondjanak a marxizmus államelméletének elferdítéséről.

A marxizmus abban különbözik az anarchizmustól, hogy elismeri az állam és az államhatalom *szükségességét* a forradalmi korszakban általában, a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet korszakában különösen.

A marxizmus abban különbözik Plehanov meg Kautsky úrék és társaik kispolgári, opportunista „szociáldemokratizmusától", hogy az említett korszakok számára *nem* olyan államot tart szükségesnek, amilyen a közönséges parlamentáris burzsoá köztársaság, hanem olyan államot, mint a Párizsi Kommün.

Ez az utóbbi államtípus a régitől főleg a következőkben különbözik:

A parlamentáris burzsoá köztársaságtól a monarchiához való visszatérés egészen könnyű (ahogy a történelem be is bizonyította), mert érintetlen marad az egész elnyomó gépezet: a hadsereg, a rendőrség és a hivatalnoki kar. A Kommün és a munkás-, katona-, paraszt- stb. küldöttek szovjetjei *összetörik* és kiküszöbölik ezt a gépezetet.

A parlamentáris burzsoá köztársaság korlátozza, fojtogatja a *tömegek* önálló politikai életét, közvetlen részvételét az egész állami élet *demokratikus* építésében, a legalsó foktól a legfel-

sóig. A munkás- és katonaküldöttek szovjetjei – éppen ellenkezőleg.

Ez utóbbiak azt az államtípust újítják fel, amelyet a Párizsi Kommün kezdett kialakítani, és amelyet Marx annak „a végre felfedezett politikai formának" nevezett, „amelyben a munka gazdasági felszabadítása *lehetővé vált*"[4].

Rendszerint ezt az ellenvetést teszik: az orosz nép nincs felkészülve a Kommün „bevezetésére". Ez a jobbágytartók érve, akik azt mondták, hogy a parasztok nem értek még meg a szabadságra. A Kommün, vagyis a munkás- és parasztküldöttek szovjetjei nem „vezetnek be", nem szándékoznak „bevezetni" és ne is vezessenek be *semmiféle* olyan újítást, amely nem érett meg teljesen mind a gazdasági valóságban, mind a nép túlnyomó többségének tudatában. Minél súlyosabb a gazdasági csőd és a háború szülte válság, annál égetőbben szükség van a legtökéletesebb politikai formára, amely *megkönnyíti* azoknak a rettenetes sebeknek a begyógyítását, amelyeket a háború ütött az emberiségen. Minél kevesebb szervezeti tapasztalattal rendelkezik az orosz nép, annál határozottabban kell *hozzájognia* a szervezeti felépítéshez *magának a népnek*, nem pedig csak a burzsoázia elvtelen politikusainak és „jövedelmező állásocskákban" ülő hivatalnokainak.

Minél előbb vetjük le a Plehanov meg Kautsky úrék és társaik által eltorzított marxizmusnak, ennek az álmarxizmusnak régi előítéleteit, minél buzgóbban segítünk a népnek abban, hogy azonnal és mindenütt kiépítse a munkás- és parasztküldöttek szovjetjeit, hogy ezek kezükbe vegyék az *egész* életet, minél tovább húzzák-halasztják Lvov úrék és társaik az alkotmányozó gyűlés egybehívását[5], annál könnyebb lesz majd a népnek (akár az alkotmányozó gyűlés útján, akár anélkül, ha Lvov nagyon sokáig nem hívja egybe) a munkás- és parasztküldöttek szovjetjeinek köztársasága javára döntenie. A nép új szervezeti építőmunkájában a hibák eleinte elkerülhetetlenek, de jobb hibákat elkövetni és haladni, mint *várni*, amíg a Lvov úr által összehívott jogászprofesszorok megírják majd az alkotmányozó gyűlés egybehívásáról és a parlamentáris burzsoá köztársaság

megörökítéséről, a munkás- és parasztküldöttek szovjetjeinek megfojtásáról szóló törvényeket.

Ha szervezkedünk és okosan folytatjuk propagandánkat, nemcsak a proletárok, hanem a parasztságnak kilenctized része is ellene lesz a rendőrség visszaállításának, a le nem váltható és kiváltságos hivatalnoki karnak, a néptől elkülönített hadseregnek. Márpedig kizárólag ez az új államtípus lényege . . .

1917. április 10 (23).
Lenin Művei. 24. köt. 1952. 52–55. old.

A PARASZTKÜLDÖTTEK KONGRESSZUSA[6]

(Részlet)

. . . A másik igen fontos, időszerű kérdés: az államrend és államigazgatás kérdése. Nem elég hirdetni a demokráciát, nem elég azt kikialtani és elrendelni, nem elég megbízni a nép „képviselőit", hogy valósítsák meg a demokráciát a képviseleti intézményekben. A demokráciát azonnal *építeni* kell, alulról, a tömegek kezdeményezésével, a tömegeknek az *egész* államéletben való tevékeny részvételével, felülről jövő „felügyelet" nélkül, hivatalnokok nélkül.

A rendőrség, a hivatalnoki kar, az állandó hadsereg helyett az egész nép általános felfegyverzése, általános *milícia,* amelynek egy szálig mindenki tagja, s amelyben a nők feltétlenül részt vesznek – ez az a gyakorlati feladat, amelynek megvalósításához azonnal hozzá lehet és hozzá is kell fogni. Minél több kezdeményezést, sokoldalúságot, merészséget, alkotó lendületet visznek bele ebbe az ügybe a tömegek, annál jobb. Nemcsak a falusi proletárok és félproletárok – minden bizonnyal az egész parasztság kilenctized része követ majd bennünket, ha világosan, egyszerűen, érthetően, élő példákon és a való élet tanulságai alapján tudjuk megmagyarázni javaslatunkat:

– ne engedjük visszaállítani a rendőrséget;

– ne engedjük visszaállítani a gyakorlatilag le nem vált-

ható s a földbirtokosok és tőkések osztályához tartozó hivatalnokok mindenhatóságát;

– ne engedjük visszaállítani a néptől elkülönített állandó hadsereget, amely a legbiztosabb záloga a szabadság elrablására és a monarchiához való visszatérésre irányuló minden kísérletnek;

– tanítsuk a népet, a legalsó rétegekig, az államigazgatás művészetére, mégpedig ne csak könyvből tanítsuk, hanem úgy is, hogy azonnal és mindenütt áttérünk a gyakorlatra, a tömegek tapasztalatainak alkalmazására.

Demokrácia alulról, demokrácia hivatalnokok nélkül, rendőrség, állandó hadsereg nélkül. A közszolgálatnak egy szálig felfegyverzett, népi *milícia* által való ellátása – ez annak a szabadságnak a záloga, amelyet nem vehetnek el sem a cárok, sem a „vitéz" tábornokok, sem a kapitalisták.

1917. április 16.

Lenin Művei. 24. köt. 1952. 160–161. old.

ÁLLAM ÉS FORRADALOM

A MARXIZMUS TANÍTÁSA AZ ÁLLAMRÓL ÉS A PROLETARIÁTUS FELADATAI A FORRADALOMBAN[7]

(Részlet)

Az állam elhalásának gazdasági alapjai

Marx ezt a kérdést a legrészletesebben „A gothai program kritikájá"-ban világítja meg (Brackéhoz 1875. május 5-én írt levél, amelyet csak 1891-ben tettek közzé a „Neue Zeit"-ben, IX. évf. 1. köt., s amely orosz nyelven külön kiadványként jelent meg).[8] Ennek a nagyszerű munkának polemikus része, mely a lassalleanizmus bírálatát tartalmazza, úgyszólván háttérbe szorította a pozitív részét, jelesül: a kommunizmus kifejlődése és az állam elhalása közötti összefüggés elemzését.

1. Marx kérdésfeltevése

Ha felületesen összehasonlítjuk Marx 1875. május 5-én Brackéhoz írt levelét Engels fentebb tárgyalt, 1875. március 28-án Bebelhez írt levelével,[9] olyan benyomásunk keletkezhet, hogy Marx sokkal inkább „állampárti", mint Engels, és hogy a két írónak az államra vonatkozó nézetei között nagyon jelentős különbség mutatkozik.

Engels azt ajánlja Bebelnek, hogy az államról szóló locsogást dobják sutba, az állam szót távolítsák el egészen a programból

és helyettesítsék a „közösség" szóval; sőt Engels kijelenti, hogy a Kommün már nem volt a szó tulajdonképpeni értelmében vett állam. Marx viszont még a „kommunista társadalom eljövendő államiságáról" is beszél, azaz mintegy elismeri, hogy az államra a kommunizmusban is szükség van.

Az ilyen vélemény azonban gyökerében téves volna. Az alaposabb vizsgálat azt mutatja, hogy Marx és Engels nézetei az államról és az állam elhalásáról teljesen fedik egymást, Marx idézett kifejezése pedig éppen erre az *elhaló* államiságra vonatkozik.

Világos, hogy szó sem lehet arról, hogy meghatározzuk a *jövendő* „elhalás" pillanatát, annál is kevésbé, mert ez kétségtelenül hosszú folyamat lesz. A Marx és Engels közötti látszólagos különbségnek az a magyarázata, hogy különböző tárgyról írtak, különböző feladatot tűztek maguk elé. Engels arra a feladatra vállalkozott, hogy szemléltetően, élesen, nagy vonalakban megmutatja Bebelnek, mennyire képtelenek az államra vonatkozó közkeletű előítéletek (melyeket Lassalle jelentős mértékben magáévá tett). Marx *ezt* a kérdést csak futólag érinti, őt más tárgy érdekli: a kommunista társadalom *fejlődése.*

Marx egész elmélete a fejlődéselméletnek – ezen elmélet legkövetkezetesebb, legteljesebb, legátgondoltabb és tartalomban leggazdagabb formájának – alkalmazása a modern kapitalizmusra. Természetes, hogy Marxban felmerült az a kérdés, hogy ezt az elméletet a kapitalizmus *bekövetkező* csődjére és a *jövendő* kommunizmus *jövendő* fejlődésére is alkalmazza.

De milyen *adatok* alapján lehet a jövendő kommunizmus jövendő fejlődésének kérdését felvetni?

Annak az alapján, hogy a jövendő kommunizmus a kapitalizmusból *ered,* történelmileg a kapitalizmusból fejlődik ki és olyan társadalmi erő működésének eredménye, amelyet a kapitalizmus *szült.* Marxnál nyoma sincs afféle kísérleteknek, hogy utópiákat agyaljon ki, hogy hasztalanul találgassa azt, amit nem lehet tudni. Marx úgy teszi fel a kommunizmus kérdését, ahogy egy természettudós tenné fel egy új, mondjuk biológiai fajta ki-

fejlődésének kérdését, ha tudná, hogy az így meg így keletkezett és ebben vagy abban a meghatározott irányban módosul.

Marx mindenekelőtt azt a zűrzavart oszlatja el, amelyet a gothai program az állam és a társadalom kölcsönös viszonyának kérdésében támasztott.

„. . . A mai társadalom – írja – tőkés társadalom, amely többé vagy kevésbé mentesen a középkori maradványoktól, többé vagy kevésbé módosultan az egyes országok sajátos történelmi fejlődése folytán, többé vagy kevésbé fejletten minden kultúrországban fennáll. Ellenben a »mai állam« minden országban más. Más a porosz-német birodalomban, mint Svájcban, más Angliában, mint az Egyesült Államokban. »A mai állam« tehát fikció.

Mindazonáltal a különböző kultúrországok különböző államaiban a formák tarka különfélesége ellenére közös az, hogy valamennyi a modern polgári társadalom talaján áll, csak az egyikben a tőkés fejlődés magasabb, a másikban alacsonyabb fokot ért el. Ezért vannak bizonyos lényeges jellemvonásaik is, amelyek közösek. Ilyen értelemben beszélhetünk a »mai államiságról«, szemben a jövendővel, amikor ennek az államiságnak mai gyökere, a polgári társadalom már elhalt.

Ezután felvetődik a kérdés: milyen változásokon megy át az államiság a kommunista társadalomban? Más szóval: milyen társadalmi funkciók, amelyek hasonlók a mai állam funkcióihoz, maradnak meg ott? E kérdésre csak tudományosan lehet megfelelni, s nem közelítjük meg a problémát egy bolhaugrásnyival sem, ha ezerszer tesszük is össze e két szót: nép és állam . . .”[10]

Miután így kigúnyolt a „népállamról” való minden fecsegést, Marx megadja a problémafelvetést és mintegy figyelmeztet arra, hogy tudományos megválaszolásához tudományosan jól megalapozott adatokkal kell dolgoznunk.

Az első, amit az egész fejlődéselmélet és általában az egész

tudomány a legpontosabban megállapít – és amiről az utópisták megfeledkeztek, amit elfelejtenek a mai opportunisták, akik félnek a szocialista forradalomtól –, az az a körülmény, hogy történelmileg kétségtelenül lennie kell a kapitalizmusból a kommunizmusba való *átmenet* egy külön stádiumának vagy külön szakaszának.

2. Átmenet a kapitalizmusból a kommunizmusba

„. . . A tőkés és a kommunista társadalom között – folytatja Marx – van egy időszak, melyben a tőkés társadalom forradalmi úton kommunista társadalommá alakul át. Ennek megfelel egy politikai átmeneti időszak is, amelynek az állama nem lehet egyéb, mint a *proletariátus forradalmi diktatúrája* . . .”[11]

Ez a következtetés Marxnál annak a szerepnek az elemzésén nyugszik, amelyet a proletariátus a jelenlegi tőkés társadalomban betölt, továbbá a tőkés társadalom fejlődésére és a proletariátus és a burzsoázia ellentétes érdekei kibékíthetetlenségére vonatkozó adatokon.

Azelőtt így vetették fel a kérdést: ahhoz, hogy a proletariátus kivívja felszabadulását, meg kell döntenie a burzsoáziát, meg kell hódítania a politikai hatalmat, meg kell teremtenie forradalmi diktatúráját.

Most kissé másképpen teszik fel a kérdést: a kommunizmus irányában fejlődő kapitalista társadalomból lehetetlen az átmenet a kommunista társadalomba „politikai átmeneti időszak” nélkül, és ennek az időszaknak az állama csakis a proletariátus forradalmi diktatúrája lehet.

Mármost mi ennek a diktatúrának a viszonya a demokráciához?

Láttuk, hogy a „Kommunista Kiáltvány” egyszerűen egymás mellé állít két fogalmat: „a proletariátusnak uralkodó osztállyá emelését” és a „demokrácia kivívását”[12]. A fent kifejtettek alapján pontosabban meghatározhatjuk, hogy a kapitalizmusból

a kommunizmusba való átmenet folyamán hogyan változik a demokrácia.

A kapitalista társadalomban, annak lehető legelőnyösebb fejlődését feltételezve, a demokratikus köztársaságban többé-kevésbé teljes demokráciát találunk. De ez a demokratizmus mindig a kapitalista kizsákmányolás szűk keretei közé van szorítva és ezért – lényegében – mindig a kisebbség, csak a vagyonos osztályok, csak a gazdagok számára demokratizmus. A kapitalista társadalomban a szabadság nagyjában mindig ugyanolyan marad, amilyen a régi görög köztársaságokban volt: szabadság a rabszolgatartók számára. A mai bérrabszolgákat a kapitalista kizsákmányolás feltételei következtében annyira nyomja a nyomorúság és a szegénység, hogy „nem demokrácián jár az eszük" és „nem politikán jár az eszük", hogy az események megszokott, békés folyása mellett a lakosság többsége ki van rekesztve a társadalmi és politikai életben való részvételből.

Ennek az állításnak a helyességét talán Németország igazolja a legszemléltetőbben, mégpedig azért, mert ebben az államban az alkotmányos legalitás bámulatosan hosszú ideig és szilárdan, majdnem egy fél évszázadig (1871–1914) állt fenn, a szociáldemokrácia pedig ez alatt az idő alatt sokkal többet tudott tenni a „legalitás kihasználására", mint bármely más országban, és a munkásoknak olyan nagy részét szervezte be politikai pártba, mint sehol másutt az egész világon.

Mármost mekkora a politikailag öntudatos és tevékeny bérrabszolgáknak ez a hányada, amelynél nagyobbat a kapitalista társadalomban eddig sehol nem ismertek? Egymillió szociáldemokrata párttag – 15 millió bérmunkásból! Hárommillió szakszervezeti tag – 15 millióból!

Demokrácia egy elenyésző kisebbség számára, demokrácia a gazdagok számára – ez a kapitalista társadalom demokratizmusa. Ha a kapitalista demokrácia gépezetét jobban szemügyre vesszük, mindenütt, de mindenütt, mind a választójog „jelentéktelen", állítólag jelentéktelen részleteiben (az egyhelybenlakási cenzus, a nők kirekesztése stb.), mind a képviseleti intéz-

mények technikájában, mind a gyülekezési jog tényleges akadályaiban (a középületek nem a „koldusoknak" épültek!), mind a napisajtó teljesen kapitalista szervezetében stb., stb. – újra meg újra a demokratizmus korlátozását látjuk. Ezek a korlátozások, mellőzések, kivételek és megszorítások, amelyek a szegényekkel szemben érvényesülnek, jelentéktelenek látszanak, különösen olyasvalaki szemében, aki maga sohasem látott szükséget és nem került kapcsolatba az elnyomott osztályok tömegeinek életével (s ez áll a polgári publicisták és politikusok kilenctizedére, ha ugyan nem kilencvenkilenc századára) –, de mindezek a korlátozások együttvéve mégis kizárják, kiszorítják a szegényeket a politikából, a demokráciában való aktív részvételből.

Marx nagyszerűen megragadta a kapitalista demokráciának ezt a *lényegét*, amikor a Kommün tapasztalatait elemezve ezt írta: az elnyomottaknak néhány évenként egyszer megengedik annak eldöntését, hogy az elnyomó osztály melyik képviselője képviselje és nyomja el őket a parlamentben![13]

De ebből a kapitalista demokráciából, amely elkerülhetetlenül szűk, amely a szegényeket alattomban félrelöki és ezért keresztül-kasul kétszínű és hazug, a további fejlődés nem halad egyszerűen, egyenesen és simán a „mind nagyobb és nagyobb demokrácia" felé, ahogy a liberális professzorok és a kispolgári opportunisták elképzelik. Nem. A további fejlődés, vagyis a kommunizmushoz való fejlődés, a proletariátus diktatúráján keresztül visz és nem is vihet más úton, mert senki más és semmilyen más úton nem tudja a kapitalista kizsákmányolók *ellenállását letörni.*

Ámde a proletariátus diktatúrája, azaz az elnyomottak élcsapatának uralkodó osztállyá szervezése az elnyomók elnyomására, nem eredményezheti egyszerűen és pusztán a demokrácia kiszélesedését. *Ugyanakkor,* amikor óriási mértékben kiszélesedik a demokratizmus, amely *először* lesz demokratizmus a szegények, a nép számára, nem pedig demokratizmus a gazdagok számára, a proletariátus diktatúrája számos szabadságkorlátozást jelent a kizsákmányolókra, az elnyomókra, a

kapitalistákra nézve. Ahhoz, hogy az emberiséget a bérrabszolgaságtól megszabadítsuk, ezeket el kell nyomnunk, ellenállásukat erőszakkal meg kell törnünk – világos, hogy ott, ahol elnyomás, erőszak van, nincs szabadság, nincs demokrácia.

Engels igen szépen fejezte ki ezt Bebelhez írt levelében, ahol, mint az olvasó bizonyára emlékszik, azt mondja, hogy „amíg a proletariátusnak még szüksége van az államra, nem a szabadság érdekében, hanem ellenfeleinek fékentartására használja fel, és mihelyt szó lehet szabadságról, az állam mint olyan megszűnik"[14].

Demokrácia a nép óriási többsége számára és a kizsákmányolóknak, a nép elnyomóinak erőszakos elnyomása, azaz kizárása a demokráciából – így módosul a demokrácia a kapitalizmusból a kommunizmusba való *átmenet* idején.

Csakis a kommunista társadalomban, amikor a kapitalisták ellenállását már végleg megtörték, amikor a kapitalisták eltűntek, amikor nincsenek osztályok (vagyis nincs különbség a társadalom tagjai között a társadalmi termelési eszközökhöz való viszonyuk tekintetében) –, *csakis* akkor „szűnik meg az állam és *lehet szó szabadságról*". Csak akkor lesz lehetséges és akkor valósul meg az igazán teljes, igazán minden kivételtől mentes demokrácia. És csak akkor kezd majd *elhalni* a demokrácia, annál az egyszerű körülménynél fogva, hogy a kapitalista rabságtól, a kapitalista kizsákmányolás megszámlálhatatlan borzalmaitól, brutalitásaitól, esztelenségeitől és aljasságaitól megszabadult emberek fokozatosan *hozzászoknak* majd ahhoz, hogy megtartsák a társadalmi együttélés legelemibb, ősidők óta ismert és évezredek óta minden intelemben ismételt szabályait, erőszak nélkül, kényszer nélkül, alárendeltség nélkül, *a nélkül a külön* kényszerítő *apparátus nélkül,* amelyet államnak neveznek.

Az „állam *elhal*" kifejezés igen szerencsésen van megválasztva, mert a folyamat fokozatosságára is, spontaneitására is rámutat. Csak a megszokás gyakorolhat és fog kétségtelenül ilyen hatást gyakorolni, mert milliószor megfigyelhetjük magunk körül, hogy milyen könnyen megszokják az emberek, hogy meg-

tartsák a társadalmi együttélés számukra nélkülözhetetlen szabályait, ha nincs kizsákmányolás, ha nincs semmi olyasmi, ami felháborít, ami tiltakozást és lázadást kelt, ami szükségessé teszi az *elnyomást*.

Tehát: a kapitalista társadalomban csak megnyirbált, szegényes, meghamisított demokrácia van, csak a gazdagok, csak a kisebbség számára van demokrácia. A proletariátus diktatúrája, a kommunizmusba való átmenet időszaka, először adja majd meg a demokráciát a nép, a többség számára, és egyben szükségképpen elnyomja a kisebbséget, a kizsákmányolókat. Csak a kommunizmus képes valóban teljes demokráciát biztosítani, és minél teljesebb lesz a demokrácia, annál hamarabb válik majd feleslegessé, hal el önmagától.

Más szóval: a kapitalizmusban a szó tulajdonképpeni értelmében vett állammal van dolgunk, olyan külön gépezettel, amely arra való, hogy egyik osztály elnyomja a másikat, mégpedig a kisebbség a többséget. Természetes, hogy olyan ügynek a sikeréhez, mint amilyen a kizsákmányoltakból álló többség rendszeres elnyomása a kizsákmányolókból álló kisebbség által, rendkívül vad és kegyetlen elnyomásra, tengernyi vérre van szükség, ezeken keresztül visz az emberiség útja a rabszolgaság, a jobbágyság, a bérrabszolgaság állapotában.

Továbbá, a kapitalizmusból a kommunizmusba való *átmenet* idején az elnyomás *még* szükséges, de ekkor már a kizsákmányolókból álló kisebbséget nyomja el a kizsákmányoltakból álló többség. Az elnyomás céljaira *még* szükség van külön apparátusra, külön gépezetre, „államra", de ez már átmeneti állam, nem állam a szó tulajdonképpeni értelmében, mert a kizsákmányoló kisebbség elnyomása a *tegnapi* bérrabszolgákból álló többség által aránylag olyan könnyű, olyan egyszerű és természetes dolog, hogy sokkal kevesebb vért fog követelni a rabszolgák, jobbágyok és bérmunkások lázadásainak elnyomásánál, hogy sokkal kevesebb áldozatába fog kerülni az emberiségnek. S ez az elnyomás összeegyeztethető azzal, hogy a demokráciát a lakosság olyan túlnyomó többségére terjesszék ki, hogy fokozatosan feleslegessé válik az elnyomásra szolgáló *külön*

gépezet. A kizsákmányolók, s ez természetes, nem tudják a népet elnyomni, ha ennek a feladatnak teljesítéséhez nincs egy nagyon bonyolult gépezetük, a *nép* ellenben el tudja nyomni a kizsákmányolókat igen egyszerű „gépezettel", majdnem „gépezet" nélkül, külön apparátus nélkül, egyszerűen azzal, hogy megteremti a *fegyveres tömegek szervezetét* (olyan szervezetét, mint a munkás- és katonaküldöttek szovjetjei – jegyezzük meg, némileg előreszaladva).

Végül, csakis a kommunizmus teremt olyan viszonyokat, amelyek közt az állam teljesen szükségtelenné válik, mert *nincs kit* elnyomni, „nincs kit" elnyomni az *osztály* értelmében, a lakosság egy meghatározott része elleni rendszeres harc értelmében. Nem vagyunk utópisták és semmiképpen sem tagadjuk annak lehetőségét, sőt elkerülhetetlenségét, hogy *egyes személyek* vétségeket fognak elkövetni, és hogy az *ilyen* vétségeket el kell majd nyomni. De, először is, ehhez nincs szükség külön gépezetre, külön elnyomó apparátusra, ezt maga a fegyveres nép fogja elvégezni, olyan egyszerűen és olyan könnyen, ahogyan a civilizált emberek bármely csoportja már a mai társadalomban is szétválasztja a verekedőket vagy megakadályozza, hogy nőkön erőszakot kövessenek el. Másodszor pedig, tudjuk, hogy a társadalmi együttélés szabályainak megsértésében álló vétségek eredendő társadalmi oka a tömegek kizsákmányolása, nyomora és szegénysége. Ennek a fő oknak kiküszöbölésével a vétségek is okvetlenül kezdenek majd *„elhalni"*. Nem tudjuk, milyen gyorsan és milyen fokozatosan fog ez bekövetkezni, de tudjuk, hogy el fognak halni. A vétségek elhalásával együtt *elhal* az állam is.

Marx, anélkül hogy utópiákba bocsátkozott volna, részletesebben meghatározta azt, amit erre a jövendőre vonatkozóan *most* meg lehet állapítani, mégpedig a kommunista társadalom alsóbb és felsőbb fázisa (foka, szakasza) közti különbséget.

3. A kommunista társadalom első fázisa

„A gothai program kritikájá"-ban Marx részletesen megcáfolja Lassalle-nak azt a gondolatát, hogy a munkás a szocializmusban „levonás nélküli", vagyis „teljes munkahozadékot" fog kapni. Marx kimutatja, hogy az egész társadalom társadalmi összmunkájából le kell vonni mind a tartalékalapot, mind a termelés bővítésére, az „elhasznált" gépek pótlására szolgáló alapot stb., azonkívül pedig a fogyasztási cikkekből az igazgatási költségek fedezésére, az iskolák, kórházak, aggok menhelyei stb. fenntartására szolgáló alapot.

Lassalle ködös, zavaros, általánosságokban mozgó frázisai helyett („a teljes munkahozadékot a munkásnak") Marx józanul számot vet azzal, hogyan lesz kénytelen a szocialista társadalom gazdálkodni. Marx *konkrétan* elemzi egy olyan társadalom életfeltételeit, melyben nem lesz többé kapitalizmus, és a következőket mondja:

> „Nekünk itt" (a munkáspárt programjának megvitatásánál) „nem olyan kommunista társadalommal van dolgunk, amely a saját alapján *kifejlődött,* hanem ellenkezőleg, olyannal, amely a tőkés társadalomból éppenhogy *keletkezik;* amely tehát minden vonatkozásban, gazdaságilag, erkölcsileg, szellemileg még magán viseli annak a régi társadalomnak anyajegyeit, melynek méhéből származik."[15]

S ezt a kommunista társadalmat, mely a kapitalizmus méhéből csak most jött napvilágra, mely még minden tekintetben magan viseli a régi társadalom bélyegét, ezt nevezi Marx a kommunista társadalom „első" vagy alsó fázisának.

A termelési eszközök már kikerültek az egyes személyek magántulajdonából. A termelési eszközök az egész társadalom birtokában vannak. A társadalom minden egyes tagja elvégzi a társadalmilag szükséges munka bizonyos hányadát és igazolványt kap a társadalomtól bizonyos mennyiségű munka elvégzéséről. Erre az igazolványra a fogyasztási cikkek társadalmi

raktáraiból megfelelő mennyiségű terméket kap. Minden munkás tehát, annak a munkamennyiségnek a levonása után, amely a társadalmi alapba kerül, ugyanannyit kap a társadalomtól, amennyit adott neki.

Mintha tehát „egyenlőség" uralkodna.

De amikor Lassalle ilyen társadalmi rendre gondolva (amelyet rendszerint szocializmusnak neveznek, s amelyet Marx a kommunizmus első fázisának nevez) azt mondja, hogy ez „igazságos elosztás", hogy ez „mindenkinek egyenlő joga az egyenlő munkahozadékra", akkor Lassalle téved, s Marx feltárja tévedését.

„Egyenlő jog" – mondja Marx – itt valóban van, de ez *még* a „polgári jog", amely, mint minden jog, *egyenlőtlenséget tételez fel.* Minden jog annyit jelent, hogy *egyenlő* mércét alkalmazok *különböző* emberekre, akik a valóságban nem egyformák, nem egyenlők; ezért az „egyenlő jog" az egyenlőség megsértése és igazságtalanság. Valóban mindenki, aki a társadalmi munkából másokkal egyenló részt végzett el, egyenlő részt fog kapni a társadalmi termékből (az említett levonások után).

Ámde az egyes emberek nem egyenlők, az egyik erősebb, a másik gyengébb; az egyik nős, a másik nőtlen, az egyiknek több gyermeke van, a másiknak kevesebb stb.

„... Egyenlő munkateljesítmény és ezért a társadalmi fogyasztási alapban való egyenlő részesedés esetén – vonja le a következtetést Marx – az egyik ténylegesen többet kap tehát, mint a másik, az egyik gazdagabb, mint a másik stb. Hogy mindezeket a visszásságokat elkerülhessük, a jognak nem egyenlőnek, hanem egyenlőtlennek kellene lennie ..."[16]

Igazságot és egyenlőséget a kommunizmus első fázisa tehát még nem biztosíthat: a gazdagság tekintetében a különbségek megmaradnak, és e különbségek igazságtalanok, de lehetetlenné válik az ember ember által való *kizsákmányolása,* mert nem lesz mód arra, hogy valaki *termelési eszközöket,* gyárakat, gé-

peket, földet stb. magántulajdonba kaparintson meg magának. Marx szétzúzza Lassalle kispolgári homályos frázisát az „egyenlőségről" és „igazságról" *általában,* és megmutatja, *hogyan fejlődik* majd a kommunista társadalom, amely *kénytelen* eleinte *csak* azt az „igazságtalanságot" megszüntetni, hogy a termelési eszközöket egyes személyek vették birtokukba, és amely *nem képes* egy csapásra megszüntetni azt a további igazságtalanságot is, hogy a fogyasztási cikkek elosztása „a munka szerint" (nem pedig szükségletek szerint) történik.

A vulgáris közgazdászok, köztük a burzsoá professzorok, köztük a „mi" Tuganunk is, a szocialistáknak állandóan azt vetik szemükre, hogy megfeledkeznek az emberek egyenlőtlenségéről és ennek az egyenlőtlenségnek a megszüntetéséről „ábrándoznak". Ez a szemrehányás, mint látjuk, csupán a burzsoá ideológus urak rendkívüli tudatlanságát bizonyítja.

Marx nemcsak a legpontosabban számba veszi az emberek elkerülhetetlen egyenlőtlenségét, hanem számba veszi azt is, hogy a termelési eszközöknek az egész társadalom közös tulajdonába való átmenete (a „szocializmus" a szokásos szóhasználatban) magában véve még *nem küszöböli ki* az elosztás fogyatékosságait és a „polgári jog" egyenlőtlenségét, amely *továbbra is megmarad,* minthogy a fogyasztási cikkeket a „munka szerint" osztják el.

„. . . De ezek a visszásságok – folytatja Marx – a kommunista társadalom első fázisában, ahogy az a tőkés társadalomból hosszú vajúdás után éppenhogy megszületett, elkerülhetetlenek. A jog sohasem lehet magasabb fokon, mint a társadalom gazdasági alakulata és az ezáltal megszabott kulturális fejlettsége . . ."[17]

Így a kommunista társadalom első fázisában (amelyet általában szocializmusnak neveznek) a „polgári jog" nem szűnik meg teljesen, hanem csak részben, csupán a már elért gazdasági átalakulás arányában, vagyis csupán a termelési eszközök tekintetében. A „polgári jog" ezeket egyes személyek magántulaj-

donának ismeri el. A szocializmus *közös* tulajdonná teszi őket. *Ennyiben* – és csakis ennyiben – szűnik meg a „polgári jog".

De másik részében mégis megmarad, megmarad mint a termékek elosztásának és a munka elosztásának szabályozója (meghatározója) a társadalom tagjai között. „Aki nem dolgozik, ne is egyék" – ez a szocialista elv *már* megvalósult; „egyenlő mennyiségű munkáért egyenlő mennyiségű termék" – ez a szocialista elv is *már* megvalósult. De ez még nem kommunizmus, s még nem küszöböli ki a „polgári jogot", amely nem egyenlő egyéneknek nem egyenlő (ténylegesen nem egyenlő) mennyiségű munkáért egyenlő mennyiségű terméket juttat.

Ez „visszásság" – mondja Marx –, de olyan visszásság, amely a kommunizmus első fázisában elkerülhetetlen, mert ha nem akarunk utópizmusba esni, nem szabad azt képzelnünk, hogy az emberek, miután megdöntötték a kapitalizmust, egy csapásra megtanulnak a társadalom érdekében dolgozni *minden jogszabály nélkül,* azonfelül a kapitalizmus megszüntetése az *ilyen* változás gazdasági előfeltételeit *sem teremti meg* egy csapásra.

Más szabályok pedig, mint a „polgári jog", nincsenek. És ennyiben szükség van még az államra, amelynek a termelési eszközök köztulajdonának megvédése mellett meg kell védenie a munka egyenlőségét és a termékek elosztásának egyenlőségét.

Az állam elhal, amennyiben nincsenek többé tőkések, nincsenek többé osztályok, s ezért semmiféle *osztályt* nem lehet *elnyomni.*

De az állam még nem halt el egészen, mert megmarad még a „polgári jog" védelme, amely szentesíti a tényleges egyenlőtlenséget. Az állam teljes elhalásához a teljes kommunizmusra van szükség.

4. A kommunista társadalom felső fázisa

Marx így folytatja:

„... A kommunista társadalom egy felsőbb fázisában, amikor az egyének már nincsenek leigázó módon alárendelve a munkamegosztásnak, és ezzel a szellemi és testi munka ellentéte is eltűnt, amikor a munka nemcsak a létfenntartás eszköze, hanem maga lett a legfőbb létszükséglet; amikor az egyének mindenirányú fejlődésével a termelőerők is növekedtek és a kollektív gazdagság minden forrása bővebben buzog – csak akkor lehet majd a polgári jog szűk látóhatárát egészen átlépni, és csak akkor írhatja zászlajára a társadalom: mindenki képességei szerint, mindenkinek szükségletei szerint!"[18]

Csak most látjuk, mennyire helyesek Engels megjegyzései, amikor könyörtelenül kigúnyolja a „szabadság" és „állam" szavak egybekapcsolásának képtelenségét. Amíg állam van, nincs szabadság. Amikor szabadság lesz, nem lesz állam.

Az állam teljes elhalásának gazdasági alapja a kommunizmus olyan magas fejlettsége, amelynél eltűnik a szellemi és fizikai munka közötti ellentét, ennélfogva eltűnik a mai *társadalmi* egyenlőtlenség egyik fő forrása, mégpedig olyan forrása, amelyet csupán a termelési eszközök társadalmi tulajdonba vételével, csupán a kapitalisták kisajátításával semmiképpen sem lehet egyszerre megszüntetni.

Ez a kisajátítás biztosítani fogja a termelőerők óriási fejlődésének *lehetőségét*. És amikor látjuk, hogy a kapitalizmus már most milyen hihetetlen mértékben *fékezi* ezt a fejlődést, milyen sok mindent lehetne a mai, már elért technika alapján továbbfejleszteni, akkor jogunk van teljes meggyőződéssel azt mondani, hogy a kapitalisták kisajátítása szükségszerűen az emberi társadalom termelőerőinek óriási fejlődését fogja eredményezni. De azt, hogy milyen gyorsan halad majd ez a fejlődés előre, milyen gyorsan fog eljutni a munkamegosztás meg-

szűnéséhez, a szellemi és fizikai munka közti ellentét megszűnéséhez, ahhoz, hogy a munka a „legfőbb létszükségletté" váljék, ezt nem tudjuk és nem *tudhatjuk.*

Éppen ezért csupán az állam elkerülhetetlen elhalásáról van jogunk beszélni, hangsúlyozva ennek a folyamatnak hosszú tartamát, a kommunizmus *felsőbb fázisának* fejlődési ütemétől való függését, és teljesen nyitva hagyva az elhalás időpontjainak vagy konkrét formáinak kérdését, minthogy e kérdések megoldására anyaggal *nem* rendelkezünk.

Az állam akkor halhat majd el teljesen, amikor a társadalom megvalósítja majd ezt a szabályt: „mindenki képességei szerint, mindenkinek szükségletei szerint", vagyis amikor az emberek annyira hozzászoknak majd az együttélés alapvető szabályainak megtartásához és amikor munkájuk annyira termelékeny lesz, hogy önkéntesen fognak *képességük szerint* dolgozni. A „polgári jog szűk látóhatárát", amely arra kényszerít bennünket, hogy Shylock[19] könyörtelenségével kiszámítsuk, vajon nem dolgozunk-e egy félórával többet, mint a másik, nem kapunk-e kevesebb bért, mint a másik – ezt a szűk látóhatárt akkor átléptük. A termékek elosztása akkor nem követeli majd, hogy a társadalom állapítsa meg, ki mennyi terméket kap; mindenki szabadon vesz majd „szükségletei szerint".

Polgári szempontból könnyű az ilyen társadalmi rendet „merő utópiának" nyilvánítani és gúnyolódni azon, hogy a szocialisták azt ígérik, hogy mindenkinek joga lesz a társadalomtól bármily mennyiségű szarvasgombát, gépkocsit, zongorát stb. kapni anélkül, hogy az egyes polgárok munkáját bármiképpen is ellenőriznék. Ilyen gúnyolódással intézi el a kérdést ma is a burzsoá „tudósok" többsége, akik ezzel elárulják tudatlanságukat és azt, hogy önzésből védik a kapitalizmust.

Tudatlanság ez – mert egyetlen szocialistának sem jutott eszébe „megígérni", hogy a kommunizmus fejlődésének felső fázisa be fog következni, a nagy szocialistáknak az az *előrelátása* pedig, hogy ez a fázis be fog következni, nem a mostani munkatermelékenységet tételezi fel, és *nem* a *mostani* nyárspolgárt, aki képes, akárcsak Pomjalovszkij szeminaristái[20],

„tréfából" rongálni a társadalmi vagyon készleteit és lehetetlent követelni.

Addig, amíg a kommunizmus „felsőbb" fázisa be nem következik, a szocialisták azt követelik, hogy a társadalom és az *állam* a *legszigorúbban* ellenőrizze a munka mértékét és a fogyasztás mértékét, csakhogy ezt az ellenőrzést azzal kell *kezdeni,* hogy a kapitalistákat kisajátítják, hogy a munkások ellenőrzik a kapitalistákat, s ezt az ellenőrzést nem a bürokraták állama, hanem a *felfegyverzett munkások* állama hajtja végre.

A kapitalizmus önző védelme a burzsoá ideológusok (és ezek uszályhordozói, például Cereteli, Csernov úrék és társaik) részéről éppen abban áll, hogy a távoli jövőre vonatkozó vitákkal és szóbeszéddel *cserélik fel* a *mai* politika égető és aktuális kérdését: a kapitalisták kisajátítását, *az összes* állampolgároknak *egy* nagy „szindikátus", nevezetesen az egész állam munkásaivá és alkalmazottaivá való átváltoztatását, s az egész szindikátus egész munkájának alárendelését egy valóban demokratikus államnak, a *munkás- és katonaküldöttek szovjetjei államának.*

Amikor a tudós professzor, nyomában pedig a nyárspolgár, ennek nyomában pedig Cereteli és Csernov úrék, oktalan utópiákról, a bolsevikok demagóg ígéreteiről, a szocializmus „bevezetésének" lehetetlenségéről beszélnek, akkor tulajdonképpen éppen a kommunizmus felsőbb fázisára vagy szakaszára gondolnak, melynek „bevezetését" senki nem ígérte meg, de még csak nem is gondolt arra, hogy megígérje, mert azt „bevezetni" egyáltalán nem lehet.

És itt jutottunk el a szocializmus és kommunizmus közti tudományos különbségnek ahhoz a kérdéséhez, amelyet Engels érintett a „szociáldemokraták" elnevezés helytelenségéről szóló fentebb idézett fejtegetésében[21]. Politikai tekintetben a kommunizmus első vagy alsó és felső fázisa közti különbség az idők folyamán valószínűleg óriási lesz, most azonban, a kapitalizmus idején, nevetséges volna hangsúlyozni ezt a különbséget, és legfeljebb egyes anarchisták tolhatják előtérbe (ha ugyan maradt még az anarchisták között olyan, aki semmit sem tanult

abból, hogy a Kropotkinok, Grave-ek, Cornelissenek és az anarchizmus más „csillagai" Plehanov „nyomán" szociálsovinisztákká vagy lövészárok-anarchistákká váltak, ahogy Ge mondotta, ama kevés anarchisták egyike, akik megőrizték becsületüket és lelkiismeretüket).

De a szocializmus és kommunizmus közti tudományos különbség világos. Azt, amit szocializmusnak szokás nevezni, Marx a kommunista társadalom „első" vagy alsóbb fázisának nevezte. Amennyiben a termelési eszközök *közös* tulajdonná válnak, annyiban a „kommunizmus" szó itt is alkalmazható, de nem szabad elfelejtenünk, hogy ez *nem* teljes kommunizmus. Marx magyarázatainak nagy jelentősége abban rejlik, hogy itt is következetesen alkalmazza a materialista dialektikát, a fejlődésről szóló tanítást, s a kommunizmust mint a kapitalizmus*ból* kifejlődő valamit vizsgálja. Skolasztikusan kigondolt, „kiagyalt" meghatározásokon és szavakon folyó terméketlen viták helyett (mi a szocializmus, mi a kommunizmus) Marx azt elemzi, amit a kommunizmus gazdasági érettsége fokainak nevezhetnénk.

Első fázisában, első fokán a kommunizmus gazdasági tekintetben *nem* lehet még teljesen érett, teljesen mentes a kapitalizmus hagyományaitól vagy nyomaitól. Ebből adódik az az érdekes jelenség, hogy a kommunizmus első fázisában nem lépik át a *„polgári* jog szűk látóhatárát". A polgári jog a *fogyasztási* cikkek elosztása tekintetében természetesen elkerülhetetlenül feltételezi a *polgári államot* is, minthogy a jog olyan apparátus nélkül, mely *kényszeríteni* tud a jogszabályok betartására – semmi.

Kiderül, hogy a kommunizmusban bizonyos ideig nemcsak a polgári jog marad meg, hanem a burzsoá állam is – burzsoázia nélkül!

Ez paradoxonnak vagy egyszerű dialektikai elmejátéknak látszhat, amivel gyakran vádolják a marxizmust olyanok, akik egy cseppet sem fáradoztak azon, hogy tanulmányozzák rendkívül mély tartalmát.

A valóságban viszont az élet lépten-nyomon mutatja nekünk

a réginek a maradványait az újban, a természetben és a társadalomban egyaránt. És Marx nem önkényesen dugott egy darab „polgári" jogot a kommunizmusba, hanem azt vette, ami gazdasági és politikai tekintetben elkerülhetetlen az olyan társadalomban, amely a kapitalizmus *méhéből* kerül ki.

Abban a harcban, melyet a munkásosztály felszabadulásáért vív a kapitalisták ellen, a demokrácia óriási jelentőségű. De a demokrácia korántsem átléphetetlen határ, hanem csupán a feudalizmustól a kapitalizmushoz és a kapitalizmustól a kommunizmushoz vezető út egyik szakasza.

A demokrácia egyenlőséget jelent. Érthető, hogy milyen nagy jelentősége van a proletariátus egyenlőségért vívott harcának és az egyenlőség jelszavának, ha helyesen, az *osztályok* megszüntetése értelmében fogjuk fel. De a demokrácia csak *formális* egyenlőséget jelent. És nyomban azután, hogy megvalósul a társadalom összes tagjainak egyenlősége a termelési eszközök birtoklása *tekintetében,* vagyis a munka egyenlősége, a munkabér egyenlősége – az emberiség előtt múlhatatlanul felvetődik az a kérdés, hogy tovább kell menni, a formális egyenlőségről a ténylegeshez, vagyis ennek a szabálynak a megvalósításához: „mindenki képességei szerint, mindenkinek szükségletei szerint". Azt, hogy milyen szakaszokon át, milyen gyakorlati intézkedések útján jut el az emberiség ehhez a magasabb célhoz, nem tudjuk és nem tudhatjuk. De fontos, hogy tisztán lássuk, milyen végtelenül hazug az a közkeletű polgári elképzelés, hogy a szocializmus holt, megdermedt, egyszer s mindenkorra adott valami, holott a valóságban *csak* a szocializmussal kezdődik majd a gyors, igazi, valóban tömegeket átfogó, a lakosság *többségének,* azután pedig az egész lakosságnak a részvételével végbemenő haladás a társadalmi és az egyéni élet minden területén.

A demokrácia államforma, az állam egyik válfaja. Következésképpen, mint minden állam, nem más, mint az erőszak szervezett, rendszeres alkalmazása emberekkel szemben. Ez a dolog egyik oldala. De másrészt a demokrácia a polgárok közötti egyenlőség formális elismerése, annak elismerése, hogy

mindenkinek egyformán joga van az állam berendezésének és igazgatásának meghatározására. Ez viszont azzal függ össze, hogy a demokrácia, fejlődésének bizonyos fokán, először is tömöríti a kapitalizmussal szemben forradalmi osztályt, a proletariátust, és lehetővé teszi számára, hogy pozdorjává zúzza, összetörje, elsöpörje a föld színéről a burzsoá államgépezetet, még a köztársasági-burzsoá államgépezetet is, az állandó hadsereget, a rendőrséget, a hivatalnoksereget, ezeket *demokratikusabb*, de még mindig állami gépezettel váltsa fel a felfegyverzett munkástömegek formájában, amelyek azután áttérnek arra, hogy az egész nép részt vesz a milíciában.

Itt „a mennyiség átcsap minőségbe": a demokratizmus *ilyen* foka összekapcsolódik a polgári társadalom kereteinek áttörésével, a társadalom szocialista átszervezésének kezdetével. Ha valóban *mindenki* részt vesz az állam igazgatásában, akkor a kapitalizmus már nem tarthatja magát. A kapitalizmus fejlődése viszont megteremti az *előfeltételeit* annak, hogy az állam igazgatásában valóban „mindenkinek" *módjában álljon* részt venni. Ilyen előfeltétel az általános írni-olvasni tudás, amelyet a legfejlettebb kapitalista országok közül már több megvalósított, továbbá a munkások millióinak „betanítása és fegyelmezése" a posta, a vasutak, a nagyüzemek, a nagykereskedelem, a banküg stb., stb. nagy, bonyolult, társadalmasított apparátusa által.

Ilyen *gazdasági* előfeltételek mellett feltétlenül azonnal, máról holnapra át lehet térni arra, hogy a tőkéseket és a hivatalnokokat megdöntsük, s azután a felfegyverzett munkásokkal, az egész felfegyverzett néppel felváltsuk őket a termelés és elosztás *ellenőrzésében*, a munka és a termékek *nyilvántartásában*. (Az ellenőrzés és nyilvántartás kérdését nem kell összetéveszteni a tudományosan képzett mérnöki, agronómusi stb. személyzet kérdésével: ezek az urak ma a kapitalistáknak engedelmeskedve dolgoznak, még jobban dolgoznak majd holnap, amikor a fegyveres munkásoknak fognak engedelmeskedni.)

Nyilvántartás és ellenőrzés – ez a *legfontosabb*, ami a kommunista társadalom *első fázisának* „elindításához", helyes

működéséhez kell. *Minden* polgár fizetett alkalmazottja lesz az államnak, melyet a felfegyverzett munkásság alkot. *Minden* polgár *egy,* az egész népre kiterjedő állami „szindikátus" alkalmazottjává és munkásává válik. A fő az, hogy azonos mérték szerint dolgozzanak, helyesen betartsák a munka mértékét és azonos mérték szerint kapjanak fizetést. Ennek számbavételét, ellenőrzését a kapitalizmus rendkívül *leegyszerűsítette* rendkívül egyszerű, minden írni-olvasni tudó ember által elvégezhető felügyeleti és feljegyzési műveletekre, a négy számtani alapművelet ismeretére és megfelelő elismervények kiadására.*

Mikor a nép *többsége* kezd majd önállóan és mindenütt ilyen nyilvántartást végezni, ilyen ellenőrzést gyakorolni a (most alkalmazottakká változott) kapitalisták és az intellektuel urak felett, akik megőrizték a kapitalista szokásokat, akkor ez az ellenőrzés valóban egyetemessé, általánossá, az egész népre kiterjedővé válik, akkor nem lehet majd sehogyse kibújni alóla, „nem lesz hová szökni" előle.

Az egész társadalom egyetlen iroda és egyetlen gyár lesz, ahol egyenlő a munka és egyenlő a fizetés.

Ez a „gyári" fegyelem azonban, amelyet a proletariátus – miután a kapitalistákat legyőzte, a kizsákmányolókat megdöntötte – az egész társadalomra ki fog terjeszteni, semmiképpen nem ideálunk és nem végső célunk, hanem csupán *lépcsőfok,* amely szükséges ahhoz, hogy a társadalom radikálisan megtisztuljon a kapitalista kizsákmányolás szennyétől és aljasságaitól és *tovább* haladhasson előre.

Attól a pillanattól kezdve, amikor a társadalom valamennyi tagja vagy legalábbis óriási többsége, megtanulta már *maga* vezetni az államot, maga vette kezébe ezt az ügyet, „megszervezte" az ellenőrzést a kapitalisták elenyésző kisebbsége, a ka-

* Mikor az állam, funkcióinak legfőbb részében, ilyen nyilvántartásra és ellenőrzésre redukálódik, amelyet maguk a munkások végeznek, akkor az állam többé már nem „politikai állam", akkor „a közfunkciók politikaiakból egyszerű igazgatási funkciókká válnak" (vö. fentebb IV. fejezet, 2. §. Engels problémája az anarchistákkal).[22]

pitalista szokásokhoz ragaszkodó uracskák, a kapitalizmus által mélységesen demoralizált munkások felett – ettől a pillanattól kezd majd eltűnni általában minden igazgatás szükségessége. Minél teljesebb a demokrácia, annál közelebb van az az időpont, amikor ez feleslegessé válik. Minél demokratikusabb az „állam", amely fegyveres munkásokból áll, s „már nem a szó tulajdonképpeni értelmében vett állam", annál gyorsabban kezd elhalni *mindenfajta* állam.

Mert amikor majd *mindenki* megtanulta az igazgatást és valóban önállóan fogja igazgatni a társadalmi termelést, önállóan fogja nyilvántartani és ellenőrizni a semmittevőket, úri csemetéket, csalókat és a „kapitalista hagyományok" egyéb ilyen „őrzőit", akkor olyan hihetetlenül nehéz lesz kibújni ez alól az össznépi nyilvántartás és ellenőrzés alól, ez olyan ritka kivétel lesz, valószínűleg olyan gyors és komoly büntetéssel jár majd (mert a fegyveres munkások – gyakorlati emberek, nem pedig érzelgős intellektuelek, és aligha lehet majd velük kibabrálni), hogy a minden társadalmi együttéléshez szükséges egyszerű, alapvető szabályok megtartásának *szükségessége* nagyon hamar *szokássá* fog válni.

És akkor szélesre kitárul a kapu a kommunista társadalom első fázisából a felsőbb fázisára való áttéréshez, s ezzel együtt az állam teljes elhalásához.

1917. augusztus–szeptember.
Lenin Összes Művei. 33. köt. 1965. 75–93. old.

A FORRADALOM EGYIK ALAPVETŐ KÉRDÉSE

Kétségtelen, hogy minden forradalom legfőbb kérdése az államhatalom kérdése. Melyik osztály kezében van a hatalom – ez dönt el mindent. S ha Oroszország fő kormányzó pártjának a lapja, a „Gyelo Naroda"[23], nemrégen azon panaszkodott (147. sz.), hogy a hatalom kérdésében folyó viták miatt feledésbe merül az alkotmányozó gyűlés kérdése is, a gabonakérdés is, akkor azt kellene válaszolnunk az eszereknek[24]: magukra vessenek. Hiszen éppen az *önök* pártjának ingadozása, határozatlansága a leginkább hibás abban is, hogy még mindig tart a „miniszteri váltófutás", abban is, hogy vég nélkül halogatják az alkotmányozó gyűlés összehívását, abban is, hogy a tőkések meghiúsítják a gabonamonopóliummal és az ország gabonaellátásának biztosításával kapcsolatban elfogadott és tervezett rendszabályokat.

A hatalom kérdését nem lehet sem megkerülni, sem elhalasztani, mert éppen ez az az alapvető kérdés, amely *mindent* meghatároz a forradalom fejlődésében, kül- és belpolitikájában. Hogy forradalmunk egy fél esztendőt „elfecsérelt" a hatalom berendezésével kapcsolatos ingadozásokra, vitathatatlan tény, ez a tény az eszerek és a mensevikek ingadozó politikájának szükségszerű következménye. Ezeknek a pártoknak a politikáját pedig végeredményben a kispolgárság osztályhelyzete,

a tőke és a munka közötti harcban tanúsított gazdasági állhatatlansága határozza meg.

A kérdés mármost az, hogy tanult-e valamit a kispolgári demokrácia e nagy, tartalomban rendkívül gazdag félesztendő alatt vagy sem. Ha nem, a forradalom elveszett, s csak a proletariátus győzelmes felkelése mentheti meg. Ha igen, egy szilárd, ingadozásoktól mentes hatalom azonnali megteremtésével kell kezdeni. A népforradalom idején, vagyis az olyan forradalom idején, amely életre keltette a tömegeket, a munkás és paraszt többséget, csak olyan hatalom lehet szilárd, amely valóban és feltétlenül a lakosság *többségére* támaszkodik. Az államhatalom Oroszországban *ténylegesen* mindeddig megmaradt a *burzsoázia* kezében, amely csupán részleges engedményekre kényszerül (úgyhogy már másnap elkezdheti visszavonni őket), ígéretek osztogatására (azért, hogy ne teljesítse őket), uralmának mindenféle úton-módon való elleplezésére (azért, hogy a „becsületes koalíció" látszatával félrevezesse a népet) stb., stb. Ez a kormány szavakban népi, demokratikus, forradalmi kormány, valójában népellenes, antidemokratikus, ellenforradalmi, burzsoá kormány – ez az az ellentmondás, amely mindeddig megvolt és amely forrása volt a hatalom teljes labilitásának és ingadozásának, annak az egész „miniszteri váltófutásnak", amellyel az eszer és mensevik urak oly sajnálatos (a nép szempontjából sajnálatos) buzgalommal foglalkoztak.

Vagy a szovjetek szétkergetése és dicstelen halála, vagy minden hatalmat a szovjeteknek – ezt mondottam 1917. június elején, a szovjetek összoroszországi kongresszusán[25], s július és augusztus története rendkívül meggyőzően bebizonyította e szavak helyességét. Csakis a szovjetek hatalma lehet szilárd, csakis ez támaszkodhat valóban a nép többségére – akármit hazudnak is a burzsoázia lakájai, Potreszov, Plehanov és mások, akik a hatalom „bázisa kiszélesítésének" nevezik azt, amikor a hatalmat ténylegesen a nép jelentéktelen kisebbségének, a burzsoáziának, a kizsákmányolóknak a kezébe adják át.

Csak a szovjethatalom lehetne szilárd, csak ez lenne olyan hatalom, amelyet még a legviharosabb forradalom legviharo-

sabb pillanataiban sem lehetne megdönteni, csak az ilyen hatalom biztosíthatná a forradalom állandó, széles körű fejlődését, a pártok békés harcát a szovjeteken belül. Amíg nem jön létre ilyen hatalom, elkerülhetetlen a hatalom határozatlansága, labilitása, ingadozása, elkerülhetetlenek a vég nélküli „hatalmi válságok", a miniszteri váltófutás kilátástalan komédiája, a kirobbanások jobbról is, balról is.

Ámde „a hatalmat a szovjeteknek" jelszót igen gyakran, sőt talán a legtöbb esetben, teljesen helytelenül úgy fogják fel, hogy „a szovjetek többségi pártjaiból alakult kormányt" követelünk, s erre a mélységesen hibás véleményre szeretnénk részletesebben kitérni

„A szovjetek többségi pártjaiból alakult kormány" azt jelenti, hogy a kormányban személyi változások történnek, de érintetlen marad a kormányhatalom egész régi apparátusa, ez a teljesen bürokratikus, velejéig antidemokratikus apparátus, amely képtelen arra, hogy komoly reformokat hajtson végre, olyan reformokat, amilyenek még az eszerek és a mensevikek programjában is szerepelnek.

„A hatalmat a szovjeteknek" – ez azt jelenti, hogy az egész régi államgépezetet, ezt a bürokratikus, minden demokratikus intézkedést gátló gépezetet radikálisan átalakítjuk, ezt az apparátust eltávolítjuk és a szovjeteknek, azaz a nép, a munkások, a katonák és a parasztok szervezett és felfegyverzett többségének új, népi, vagyis valóban demokratikus apparátusával váltjuk fel, hogy a nép többségének nemcsak a képviselőválasztásoknál, hanem az állam kormányzásában, a reformok és az átalakítások megvalósításában is kezdeményezési lehetőséget és önállóságot biztosítunk.

Hogy ezt a különbséget világosabbá és szemléletesebbé tegyük, emlékeztetünk egy értékes beismerésre, amelyet nem is olyan régen az egyik kormányzó pártnak, az eszerek pártjának a lapjában, a „Gyelo Narodá"-ban olvashattunk. Még azokban a minisztériumokban is – írta ez a lap –, amelyeket szocialista minisztereknek adtak át (ezt a kadetokkal való hírhedt koalíció idején írták, amikor a mensevikek és az eszerek miniszterek

voltak)[26], *még* ezekben a minisztériumokban *is* megmaradt az egész régi igazgatási apparátus, és fékezi az egész munkát.

Ez érthető is. A polgári parlamentáris és jelentős mértékben a polgári alkotmányos országok egész története azt mutatja, hogy a miniszterek változása igen keveset jelent, mert a kormányzás tényleges munkáját a hivatalnokok óriási serege végzi. Márpedig ezt a sereget teljesen átitatja az antidemokratikus szellem, ezernyi és milliónyi szál fűzi a földesurakhoz és a burzsoáziához, mindenféleképpen függ tőlük. Ezt a sereget a burzsoá viszonyok levegője veszi körül, csak ezt a levegőt szívja, megdermedt, meggémberedett, megcsontosodott, nem tud kitörni ebből a légkörből, csak a régi módon tud gondolkodni, érezni, cselekedni. Ezt a sereget köti a rangtisztelet, kötik az „állami" szolgálat bizonyos előjogai, ennek a seregnek legfelső tisztségviselői pedig részvények és bankok révén teljesen oda vannak láncolva a finánctőkéhez, bizonyos mértékig maguk is a finánctőke ügyvivői, ennek érdekeit kepviselik és befolyását közvetítik.

Ennek az államgépezetnek a segítségével megkísérelni olyan átalakítások végrehajtását, mint a földesúri földtulajdon megváltás nélküli megszüntetése vagy a gabonamonopólium stb. – a legnagyobb illúzió, a legnagyobb fokú önámítás és népámítás. Ez a gépezet kiszolgál*ha*tja a köztársaságpárti burzsoáziát azáltal, hogy „császár nélküli császárság" formájában köztársaságot hoz létre, amilyen például a harmadik köztársaság Franciaországban, de arra, hogy reformokat hajtson végre, amelyek ha a tőke jogait, a „szent magántulajdon" jogait nem szüntetik is meg, de legalább alaposan megnyirbálják vagy korlátozzák, erre ilyen államgépezet teljesen képtelen. Éppen ez az oka annak, hogy bármely „koalíciós" kormányban, amelyben „szocialisták" részt vesznek, ezeknek a szocialistáknak, még ha egyesek közülük teljesen jó szándékú emberek is, valójában mindig csak az a szerepük, hogy szépítgessék és takargassák a burzsoá kormányt, hogy a kormány villámhárítói legyenek a nép haragjával szemben, hogy segítsenek ennek a kormánynak a tömegek félrevezetésében. Így volt ez 1848-ban Louis Blanc-

nal, így volt ez azóta is jó néhány esetben Angliában és Franciaországban, amikor a szocialisták részt vettek a kormányban, így volt ez a Csernovokkal és a Ceretelikkel 1917-ben, így volt és így lesz mindaddig, amíg fennmarad a burzsoá rendszer és érintetlenül megőrzik a régi, burzsoá, bürokratikus államgépezetet.

A munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjei éppen azért különösen értékesek, mert az államgépezetnek egy új, mérhetetlenül fejlettebb, hasonlíthatatlanul demokratikusabb *típusát* képviselik. Az eszerek és a mensevikek mindent elkövettek, minden lehetőt és lehetetlent, hogy a szovjeteket (különösen a petrográdit és az összoroszországit, vagyis a Központi Végrehajtó Bizottságot) az „ellenőrzés" ürügyén meddő s a kormány által a legudvariasabb és a legnyájasabb mosollyal az íróasztalfiókba süllyesztett határozatok és kívánságok előterjesztésével foglalkozó haszontalan fecsegő gyülekezetekké változtassák. De a Kornyilov-lázadás[27] erős vihart ígérő „friss szellője" elegendő volt ahhoz, hogy minden, ami a szovjetből korhadt volt, egy időre eltűnjön, és hogy nagyszerű, hatalmas, legyőzhetetlen erőként kezdjen kibontakozni a forradalmi tömegek kezdeményezése.

Tanuljanak a kishitűek ezen a történelmi példán. Szégyenkezzenek azok, akik azt mondják: „nekünk nincs olyan apparátusunk, amellyel felválthatnók a régi, elkerülhetetlenül a burzsoázia védelmére hajló apparátust". Mert ilyen apparátus igenis *van*. Ilyen apparátus a szovjetek. Ne féljenek a tömegek kezdeményezésétől és önállóságától, bízzanak a tömegek forradalmi szervezeteiben – s az állami élet *minden* területén látni fogják a munkásoknak és a parasztoknak ugyanazt az erejét, fenségét, legyőzhetetlenségét, amelyről akkor tettek tanúbizonyságot, amikor a Kornyilov-lázadás ellen egyesültek és rohamra indultak.

Az eszer és a mensevik vezéreknek az volt a legnagyobb bűnük, hogy nem hittek a tömegekben, féltek a tömegek kezdeményezésétől, féltek önállóságuktól, rettegtek forradalmi energiájuktól, ahelyett, hogy ezt minden tekintetben feltétlenül

támogatták volna. Ez egyik legmélyebb gyökere határozatlanságuknak, ingadozásaiknak, vég nélküli és végtelenül meddő kísérleteiknek, hogy új bort öntsenek a régi, bürokratikus államgépezet régi tömlőibe.

Tekintsék csak át a hadsereg demokratizálódásának történetét az 1917-es orosz forradalomban, Csernov miniszterségének történetét, Palcsinszkij „uralkodásának" történetét, Pesehonov lemondásának történetét – s lépten-nyomon a fentebb mondottak legszemléltetőbb igazolására bukkannak. Mivel nem volt meg a teljes bizalom a választott katonai szervezetek iránt, mivel nem valósították meg következetesen azt az elvet, amelynek értelmében a parancsnokokat a katonák választják, bekövetkezett az, hogy Kornyilovok, Kalegyinok és ellenforradalmi tisztek kerültek a hadsereg élére. Ez tény. És aki nem akar szántszándékkal szemet hunyni fölötte, annak okvetlenül látnia kell, hogy a Kornyilov-lázadás *után* Kerenszkij kormánya mindent *meghagy a régiben,* hogy *valójában visszaállítja a kornyilovizmust.* Alekszejev kinevezése, a Klembovszkijokkal, Gagarinokkal, Bagratyionokkal és más kornyilovistákkal kötött „béke", az enyhe bánásmód magával Kornyilovval és Kalegyinnal – mindez a napnál világosabban bizonyítja, hogy Kerenszkij valójában visszaállítja a kornyilovizmust.

Középút nincs. A tapasztalat megmutatta, hogy nincs középút. Vagy minden hatalom átmegy a szovjetek kezébe és teljesen demokratizálják a hadsereget, vagy Kornyilov-uralom.

Hát Csernov miniszterségének története? Vajon ez nem bizonyította-e be, hogy minden valamelyest komoly lépés a parasztok szükségleteinek tényleges kielégítése érdekében, minden lépés, amely arról tanúskodott, hogy bizalommal vannak irántuk, az ő tömegszervezeteik és akcióik iránt, óriási lelkesedést keltett az egész parasztságban. Csernovnak pedig csaknem négy hónapig kellett „alkudoznia" és „alkudoznia" a kadetokkal meg a hivatalnokokkal, akik vég nélküli halogatásaikkal és intrikáikkal végül is lemondásra kényszerítették, mielőtt még bármit is csinált volna. A földbirtokosok és a tőkések erre a négy hónapra és e négy hónap alatt „megnyerték a játszmát",

megvédték a földesúri földtulajdont, elodázták az alkotmányozó gyűlést, sőt mindenféle megtorló intézkedéseket kezdtek foganatosítani a földbizottságok ellen.

Középút nincs. A tapasztalat megmutatta, hogy nincs középút. Vagy minden hatalom átmegy a szovjetek kezébe mind a központban, mind vidéken, minden föld *azonnal,* még az alkotmányozó gyűlés határozata előtt, átmegy a parasztok kezébe, vagy pedig a földbirtokosok és a tőkések mindent elgáncsolnak, visszaállítják a földesúri hatalmat, felbőszítik a parasztokat, és odáig viszik a dolgot, hogy végtelenül dühödt parasztfelkelés tör ki.

Pontosan ugyanígy áll a dolog azzal, hogy a tőkések (Palcsinszkij segítségével) meghiúsították a termelés minden valamelyest is komoly ellenőrzését, hogy a kereskedők meghiúsították a gabonamonopóliumot és azt, hogy Pesehonov *megkezdje* a gabona és a termékek szabályozott, demokratikus elosztását.

Oroszországban most egyáltalán nem arról van szó, hogy „új reformokat" találjunk fel, hogy holmi „mindent átfogó" átalakításokra vonatkozó „terveket" szövögessünk. Szó sincs róla. Így tüntetik fel a dolgot – szándékosan hazug megvilágításban tüntetik fel a dolgot a tőkések, a Potreszovok, a Plehanovok, akik üvöltve tiltakoznak a „szocializmus bevezetése", a „proletariátus diktatúrája" ellen. A valóságban viszont Oroszországban az a helyzet, hogy a háború hihetetlen nehézségei és a vele járó hihetetlen bajok, a gazdasági bomlás és az éhínség hallatlan és borzalmas veszélye már egymagukban is megmutatták a kivezető utat, már egymagukban megjelölték és nemcsak megjelölték, hanem mint teljesen halaszthatatlan reformokat és átalakításokat már napirendre is tűzték a gabonamonopóliumot, a termelés és az elosztás ellenőrzését, a papírpénz-kibocsátás korlátozását, a gabona és az iparcikkek megfelelő cseréjét stb.

Mindenki elismeri, hogy az ilyen rendszabályok, éppen ebben az irányban, elkerülhetetlenek, sok helyütt és a legkülönbözőbb oldalról meg is kezdték bevezetésüket. *Már megkezdték,* de mindenütt gátolja és meggátolta bevezetésüket a földbirtoko-

sok és a tőkések ellenállása, az az ellenállás, amely a Kerenszkij-kormány útján (e *valójában* teljesen burzsoá és bonapartista kormány útján), a régi állam hivatalnoki gépezete útján, az orosz és a „szövetséges" finánctőke közvetlen és közvetett nyomása útján valósul meg.

Nem is olyan régen I. Prilezsajev Pesehonov lemondásán és a maximált árak meghiúsulásán, a gabonamonopólium meghiúsulásán siránkozva ezt írta a „Gyelo Narodá"-ban (147. sz.):

„Bátorság és határozottság – ez az, ami mindegyik kormányunkból hiányzott... A forradalmi demokráciának nem szabad várnia, neki magának kell kezdeményeznie és tervszerűen be kell avatkoznia a gazdasági zűrzavarba... Ha valahol, akkor éppen itt van a leginkább szükség következetes irányvonalra és határozott hatalomra."

Ami igaz, az igaz. Arany szavak. A szerző csak arról feledkezett meg, hogy a következetes irányvonal kérdése, a bátorság és a határozottság kérdése nem személyi kérdés, hanem annak a kérdése, hogy melyik *osztály* képes bátorságról és határozottságról tanúbizonyságot tenni. Az egyetlen ilyen osztály – a proletariátus. A hatalom bátorsága és határozottsága, következetes irányvonala – nem egyéb, mint a proletariátus és a szegényparasztság diktatúrája. I. Prilezsajev, ha ennek nincs is tudatában, *ez után a diktatúra után* sóvárog.

Mert hiszen mit is jelentene a valóságban az ilyen diktatúra? Semmi egyebet, mint azt, hogy a kornyilovisták ellenállását megtörnék, hogy visszaállítanák és befejeznék a hadsereg teljes demokratizálását. A hadsereg kilencvenkilenc százaléka az ilyen diktatúra lelkes hívévé válna két nappal megteremtése után. Ez a diktatúra földet adna a parasztoknak és korlátlan hatalmat a helyi parasztbizottságoknak; akinek nem ment el az esze, az hogy is kételkedhetne abban, hogy a parasztok támogatnák ezt a diktatúrát? Azt, amit Pesehonov csak *megígért* („a tőkések ellenállása megtört" – szó szerint így mondta Pesehonov híres beszédében a szovjetek kongresszusán), azt megvalósítaná, valóra váltaná ez a diktatúra, s a legkisebb mértékben sem számolná fel a már kialakulóban levő élelmezési,

ellenőrzési és egyéb demokratikus szervezeteket, hanem ellenkezőleg, támogatná, fejlesztené őket és eltávolítaná útjukból mindazt, ami munkájukat gátolja.

Csak a proletárok és a szegényparasztok diktatúrája képes megtörni a kapitalisták ellenállását, csak ez képes a hatalom nagyszerűen merész és erélyes gyakorlására, csak ez képes biztosítani magának mind a hadseregben, mind a parasztság körében a tömegek lelkes, önfeláldozó, valóban hősies támogatását.

A hatalmat a szovjeteknek – ez az egyetlen mód arra, hogy a további fejlődést fokozatossá, békéssé, nyugodttá tegyük, olyanná, amely teljes összhangban van a néptömegek többségének tudati és elhatározási színvonalával, a néptömegek tapasztalatainak színvonalával. A hatalmat a szovjeteknek – ez azt jelenti, hogy az ország igazgatása és gazdaságának ellenőrzése teljesen a munkások és a parasztok kezébe megy át, akiknek *senki* sem merne ellenszegülni és akik *gyorsan megtanulnák* tapasztalatból, megtanulnák saját gyakorlatukból, hogyan kell helyesen elosztani a földet, a termékeket és a kenyeret.

1917. szeptember 27 (14).

Lenin Összes Művei. 34. köt. 1967. 202–209. old.

MEGTARTJÁK-E A BOLSEVIKOK AZ ÁLLAMHATALMAT?

(Részletek)

. . . A harmadik érv: a proletariátus „nem tudja technikailag kézbe venni az államapparátust". Ez talán a legkedveltebb, leggyakrabban hangoztatott érv. A legnagyobb figyelmet érdemli, mind ennél az oknál fogva, mind pedig azért, mert a győztes proletariátusra váró egyik *legkomolyabb*, egyik *legnehezebb* feladatra mutat rá. Ezek a feladatok kétségtelenül igen nehezek, de ha mi, akik szocialistáknak nevezzük magunkat, csak azért mutatunk rá erre a nehézségre, hogy *kibújhassunk* e feladatok teljesítése alól, akkor a gyakorlatban köztünk és a burzsoázia szekértolói között végeredményben nem lesz semmi különbség. A proletárforradalomra váró feladatok nehézségének a proletariátus híveit arra kell sarkallnia, hogy még nagyobb figyelemmel és még konkrétabban tanulmányozzák e feladatok teljesítésének módjait.

Államapparátuson mindenekelőtt az állandó hadsereget, a rendőrséget és a hivatalnoki kart értjük. Amikor a „Novaja Zsizny"[28] munkatársai arról beszélnek, hogy a proletariátus technikailag nem tudja kézbe venni ezt az apparátust, akkor a legnagyobb tudatlanságot árulják el, és azt, hogy nem hajlandók számolni sem az élet tényeivel, sem azokkal a megfontolásokkal, amelyekre a bolsevik irodalom már régen rámutatott.

A „Novaja Zsizny" munkatársai valamennyien, ha nem is

marxistáknak, de a marxizmusban járatos, képzett szocialistáknak tartják magukat. Ámde Marx a Párizsi Kommün tapasztalatai alapján azt tanította, hogy a proletariátus *nem tudja* a kész államgépezetet egyszerűen átvenni és mozgásba hozni saját céljai érdekében, hogy a proletariátusnak *össze kell törnie* és újjal kell felváltania ezt a gépezetet (erről részletesebben szólok abban a brosúrában, amelynek első részét befejeztem s amely „Állam és forradalom. A marxizmus tanítása az államról és a proletariátus feladatai a forradalomban" címmel* rövidesen megjelenik). Ezt az új államgépezetet a Párizsi Kommün hozta létre, és *ugyanilyen típusú* „államapparátust" testesítenek meg az orosz munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjei. Erre a körülményre 1917. április 4-től kezdve sokszor rámutattam, szó van erről a bolsevik konferenciák határozataiban, s ugyanígy a bolsevik irodalomban is. A „Novaja Zsizny" persze kijelenthetné, hogy egyáltalán nem ért egyet sem Marxszal, sem a bolsevikokkal, de amikor egy lap, amely oly gyakran és oly fennhéjázón korholja a bolsevikokat, mert szerinte a nehéz kérdéseket komolytalanul fogják fel, teljesen megkerüli a kérdést, ezzel szegénységi bizonyítványt állít ki magáról.

Az „államapparátust" „kézbe venni" és „mozgásba hozni" a proletariátus *nem* tudja. De arra képes, hogy *összetörje* mindazt, ami a régi államapparátusban elnyomásra szolgál, begyepesedett, javíthatatlanul burzsoá jellegű, és hogy *saját*, új apparátusát állítsa helyébe. Éppen ezt az apparátust testesítik meg a munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjei.

Igazán szörnyű dolog, hogy a „Novaja Zsizny" tökéletesen megfeledkezett erről az „államapparátusról". A „Novaja Zsizny" munkatársai, akik elméleti vizsgálódásaik során így járnak el, tulajdonképpen ugyanazt csinálják a politikai elmélet terén, amit a kadetok a politikai gyakorlatban. Mert ha a proletariátusnak és a forradalmi demokráciának valóban *nincs szüksége* semmiféle új államapparátusra, akkor a szovjetek

* Lásd *Lenin* Összes Művei. 33. köt. Budapest 1965. 1–111. old. – *Szerk.*

elvesztik raison d'être-üket* és elvesztik a létjogosultságukat, akkor *igazuk* van a kornyilovista kadetoknak, amikor arra törekednek, hogy megszüntessék a szovjeteket!

A „Novaja Zsizny" e szörnyű elméleti hibája és politikai vaksága annál is szörnyűbb, mivel ebben a kérdésben még az internacionalista mensevikek is (akikkel pedig a „Novaja Zsizny" a petrográdi városi duma legutóbbi választásain blokkra lépett) ebben a kérdésben bizonyos közeledést mutattak a bolsevikokhoz. Így például a szovjet többség nyilatkozata, melyet Martov elvtárs olvasott fel a Demokratikus Tanácskozáson[29], a következőket mondja:

„... A munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjei, melyeket a forradalom első napjaiban az igazi népi alkotóerő hatalmas kitörése hívott életre - ezek alkotják a forradalmi államiság ama új szövetét, amely a régi rendszer államiságának molyette szövetét felváltotta ..."

Ez kissé túlságosan is szépen hangzik, vagyis a kifejezések cikornyássága elleplezi benne azt, hogy a politikai gondolat nem elég világos. A szovjetek *még nem* váltották fel a régi „szövetet" és az a régi „szövet" *nem* a régi rendszer államisága, hanem *mind* a cárizmus, *mind* a burzsoá köztársaság államisága. Mégis, Martov itt két fejjel magasabb, mint a „Novaja Zsizny" munkatársai.

A szovjetek azt az új államapparátust alkotják, amely, először is, megteremti a munkások és a parasztok fegyveres erejét, amely nincs elszakadva a néptől, mint a régi állandó hadsereg ereje, hanem a legszorosabban össze van forrva vele; katonai szempontból ez az erő hasonlíthatatlanul nagyobb, mint az eddigi erők; forradalmi szempontból ezt az erőt semmi sem pótolhatja. Másodszor, ez az apparátus kapcsolatot teremt a tömegekkel, a nép többségével, olyan szoros, elszakíthatatlan, könnyen ellenőrizhető és megújítható kapcsolatot, amelyhez hasonlónak még csak nyoma sem volt az előbbi államapparátusban. Harmadszor, ez az apparátus, minthogy tagjait a népakarat választás útján határozza meg és bürok-

* – létük értelmét. – *Szerk.*

ratikus formaságok nélkül leválthatja, sokkal, de sokkal demokratikusabb az eddigi apparátusoknál. Negyedszer, erős kapcsolatot teremt a legkülönbözőbb foglalkozási ágakkal, s ezzel megkönnyíti a legkülönbözőbb, legmélyrehatóbb reformok bürokrácia nélküli végrehajtását. Ötödször, megadja az élcsapatnak, vagyis az *elnyomott* osztályok, a munkások és a parasztok legöntudatosabb, legerélyesebb, élenjáró részének szervezeti formáját, s ezért olyan apparátus, amelynek segítségével az elnyomott osztályok élcsapata talpraállíthatja, nevelheti, taníthatja és magával vonhatja ezeknek az osztályoknak *egész óriási tömegét,* amely eddig teljesen a politikai életen, a történelmen kívül állt. Hatodszor, lehetővé teszi, hogy egyesítsük a parlamentarizmus előnyeit a közvetlen és egyenes demokrácia előnyeivel, vagyis hogy a nép választott képviselőinek személyében egyesítsük a törvényhozói funkciót a *törvények végrehajtásával.* A polgári parlamentarizmushoz képest ez olyan nagy lépés előre a demokrácia fejlődésében, hogy világtörténelmi jelentősége van.

Szovjetjeink 1905-ben úgyszólván csak magzati állapotban voltak, hiszen mindössze néhány hétig álltak fenn. Világos dolog, hogy az akkori viszonyok között szó sem lehetett a szovjetek minden térre kiterjedő fejlődéséről. Az 1917-es forradalomban sem lehet még erről szó, mert néhány hónap túlságosan kevés idő, és főleg: az eszer és a mensevik vezérek *prostituálták* a szovjeteket, fecsegő gyülekezetekké, a vezérek megalkuvó politikájának függvényévé változtatták őket. A szovjetek a Liberek, a Danok, a Ceretelik, a Csernovok vezetése alatt elrothadtak, elevenen oszlásnak indultak. A szovjetek csak akkor tudnak majd igazán kifejlődni, adottságaikat és képességeiket csak akkor tudják majd teljesen kifejleszteni, miután az *egész* államhatalmat kézbe vették, mert máskülönben *nincs mihez kezdeniük,* máskülönben vagy egyszerű embriók (márpedig hosszú ideig semmi sem maradhat embrionális állapotban), vagy játékszerek. A „kettőshatalom" megbénítja a szovjeteket.

Ha a forradalmi osztályok népi alkotóereje nem hozta volna

létre a szovjeteket, a proletárforradalom Oroszországban reménytelen ügy volna, mert kétségtelen, hogy a régi apparátussal a proletariátus nem tarthatná meg a hatalmat, új apparátust pedig nem lehet egyszerre létrehozni. Annak szomorú története, ahogyan Cereteliék és Csernovék a szovjeteket prostituálták, a „koalíció" története, egyszersmind annak a története is, hogyan szabadultak meg a szovjetek a kispolgári illúzióktól, és hogyan járták meg a *minden néven nevezendő* burzsoá koalíció szülte tengernyi aljasság és szenny gyakorlati tanulmányozásának „tisztítótüzét". Reméljük, ez a „tisztítótűz" nem ártott a szovjeteknek, hanem megedzette őket . . .

A proletariátus, mondják nekünk, nem tudja mozgásba hozni az államapparátust.

Oroszországot az 1905-ös forradalom után 130 000 földbirtokos kormányozta, mégpedig úgy kormányozta, hogy minden határt túllépő erőszakot alkalmazott 150 millió emberrel szemben, határtalan arcátlansággal csúfot űzött belőlük, s kényszermunkára és éhezésre kárhoztatta a lakosság óriási többségét.

És a bolsevik párt 240 000 tagja ne tudná kormányozni Oroszországot, ne tudná kormányozni a szegények érdekében és a gazdagokkal szemben. Ezt a 240 000 embert már most a felnőtt lakosságnak legalább egymillió szavazata támogatja, mert az európai tapasztalat és Oroszország tapasztalata – például akárcsak az augusztusban lefolyt petrográdi duma-választásokkal is –, azt bizonyítja, hogy a párttagok és a pártra adott szavazatok száma között éppen ez az arány. Tehát máris van „államapparátusunk" *egymillió* emberrel, akik eszmeileg, meggyőződésből hívei a szocialista államnak, nem pedig azért, mert havonta huszadikán megkapják nagy fizetésüket.

Sőt, van egy „csodaszerünk" arra, hogy egyszerre, egy csapással *megtízszerezzük* államapparátusunkat, olyan eszközünk, amilyennel soha egyetlen tőkésállam sem rendelkezett és nem is rendelkezhet. Ez a csodás dolog – a dolgozók bevonása, a szegényparasztság bevonása az állam kormányzásának mindennapi munkájába.

Annak megvilágítására, hogy milyen könnyen alkalmazható ez a csodaszer, milyen biztos a hatása, nézzünk egy minél egyszerűbb és szemléletesebb példát.

Az államnak kényszerkilakoltatás útján el kell távolítania valamely lakásból egy bizonyos családot és egy másik családot kell oda beköltöztetnie. Ezt lépten-nyomon megteszi a kapitalista állam, ezt a mi proletár vagy szocialista államunk is meg fogja tenni.

A kapitalista állam kilakoltatja azt a munkáscsaládot, amelyik elvesztette kenyérkeresőjét és nem fizeti a lakbért. Megjelenik a bírósági végrehajtó, egy rendőr vagy milicista, vagy akár egy egész szakasz. Munkásnegyedben a kilakoltatáshoz egész kozákosztagra van szükség. Miért? Azért, mert a végrehajtó és a „milicista" nem hajlandó igen erős katonai védelem nélkül kiszállni. Tudják, hogy a kilakoltatás jelenete olyan óriási elkeseredést támaszt az egész környékbeli lakosságban, a majdnem kétségbeesésbe kergetett emberek ezreiben, és olyan gyűlöletet ébreszt a kapitalistákkal és a kapitalista állammal szemben, hogy a végrehajtót és a szakasz milicistát minden pillanatban darabokra téphetik. Nagy katonai karhatalomra van szükség, a nagyvárosba feltétlenül valamelyik távoli vidékről kell néhány ezredet felhozni, hogy a katonák ne ismerjék a városi szegénység életét, hogy a katonákat ne „fertőzhesse meg" a szocializmus.

A proletárállamnak kényszer útján kell valamelyik gazdag ember lakásába egy nagyon szegény családot beköltöztetnie. Munkás-milicista osztagunk, mondjuk, 15 emberből áll: két matrózból, két katonából, két öntudatos munkásból (nem baj, ha közülük csak az egyik tagja vagy szimpatizánsa pártunknak), továbbá egy értelmiségiből és nyolc dolgozó nincstelenből, közöttük feltétlenül legalább öt nő, háztartási alkalmazott, segédmunkás stb. Az osztag megjelenik a gazdag lakásában, megtekinti és öt szobát talál, két férfi és két nő lakóval. – „Polgártársak, erre a télre húzódjanak össze két szobában, két szobát pedig készítsenek elő arra, hogy beköltözhessen két család a pincéből. Ideiglenesen, amíg a mérnökök segítségével (ön-

ugyebár mérnök?) jó lakásokat nem építünk mindenki számára, feltétlenül össze kell húzódniuk. Telefonjuk tíz család rendelkezésére fog állni. Ez megtakarít vagy 100, az üzletekbe való futkosással stb. eltöltött munkaórát. Azonkívül az önök családjában két nem foglalkoztatott félmunkaerő van, akik alkalmasak könnyű munka elvégzésére: egy 55 éves polgártársnő és egy 14 éves polgártárs. Naponta háromórás szolgálatot fognak teljesíteni, hogy felügyeljenek 10 család élelmének helyes elosztására és elvégezzék az ehhez szükséges feljegyzéseket. Az osztagunkban levő diák polgártárs azonnal leírja két példányban ennek az állami rendeletnek a szövegét, önök pedig szíveskedjenek írást adni arról, hogy a rendeletet pontosan végrehajtják."

Körülbelül ez volna, véleményem szerint, a különbség a régi, burzsoá és az új, szocialista államapparátus és államigazgatás között, szemléltető peldákon bemutatva.

Nem vagyunk utópisták. Tudjuk, hogy az államigazgatás munkájába nem képes azonnal bekapcsolódni bármelyik segédmunkás és bármelyik szakácsnő. Ebben egyetértünk a kadetokkal is, Breskovszkajával is, Ceretelivel is. De különbözünk ezektől a polgártársaktól abban, hogy követeljük az azonnali szakítást azzal az előítélettel, amely szerint az államot *igazgatni*, az igazgatás hétköznapi, mindennapos munkáját elvégezni csak a gazdagok vagy a gazdag családokból származó hivatalnokok képesek. Mi azt követeljük, hogy az államigazgatási munkára való *kiképzést* öntudatos munkások és katonák végezzék, és hogy ehhez haladéktalanul lássanak hozzá, vagyis haladéktalanul *kezdjék el* valamennyi dolgozó, az egész szegény lakosság bevonását ebbe a kiképzésbe.

Tudjuk, hogy a kadetok is hajlandók tanítani a népet a demokratizmusra. A kadet hölgyek hajlandók a legjobb angol és francia forrásművek alapján felolvasásokat tartani a cselédeknek a nők egyenjogúságáról. Az is lehet, hogy a legközelebbi, hangversennyel egybekötött gyűlésen ezer meg ezer ember előtt az emelvényen csókolózást fognak rendezni: az előadó kadet hölgy megcsókolja Breskovszkaját, Breskovszkaja Cereteli exminisztert, és ilyenformán a hálás nép szemléltető példán fogja

megtanulni, milyen is az a köztársasági egyenlőség, szabadság és testvériség . . .

Igen, mi elismerjük, hogy a kadetok, Breskovszkaja és Cereteli a maguk módján hívei a demokráciának és propagálják a nép körében. De mit tegyünk, ha nekünk valamelyest más elképzelésünk van a demokratizmusról?

Véleményünk szerint ahhoz, hogy enyhíthessünk a hallatlan háborús terheken és nyomorúságon, s hogy begyógyíthassuk azokat a szörnyű sebeket, amelyeket a népnek a háború okozott, *forradalmi* demokratizmus szükséges, éppen olyanfajta *forradalmi* rendszabályok szükségesek, mint az előbb ismertetett példa, a lakóhelyiségeknek a szegények érdekében történő elosztása. *Pontosan így kell* eljárni a városban is, a falun is, az élelmiszerekkel, a ruhaneműekkel, a lábbelivel stb., falun a földdel és így tovább. Az államnak *ilyen* szellemben való igazgatásába *egyszerre* tíz-, ha ugyan nem húszmillió emberből álló *állam*apparátust *vonhatunk be,* olyan apparátust, amilyen még egyetlen tőkésállamban sem volt. Ezt az apparátust csak mi teremthetjük meg, mert számunkra biztosítva van a lakosság óriási többségének legteljesebb és legodaadóbb együttérzése. Ezt az apparátust csak mi teremthetjük meg, mert vannak olyan, a hosszú kapitalista „tanoncidő" alatt (nemhiába tanonckodtunk a kapitalizmusnál) öntudatossá vált, fegyelmezett munkásaink, akik *meg tudják* teremteni a munkásmilíciát és *fokozatosan* ki tudják szélesíteni (haladéktalanul hozzálátva a kiszélesítéshez) az *egész népet felölelő* milíciává. Vezetni az öntudatos munkásoknak kell, de az igazgatásba be tudják vonni a dolgozók és elnyomottak széles tömegeit.

Az új apparátus első lépéseinél természetesen nem lehet elkerülni a hibákat. De talán a parasztok nem követtek el hibákat, amikor a jobbágyság eltörlése után visszanyerték szabadságukat és maguk kezdték intézni ügyeiket? Talán van más útja is annak, hogy megtanítsuk a népet arra, hogy önmagát igazgassa, hogy elkerülje a hibákat, mint a gyakorlat útja? mint az igazi népi önkormányzat azonnali bevezetése? Most az a legfontosabb dolog, hogy búcsút mondjunk annak a burzsoá intel-

lektuel előítéletnek, amely szerint az államot csak külön hivatalnokok kormányozhatják, akik egész társadalmi helyzetüknél fogva teljesen a tőkétől függenek. Az a legfontosabb, hogy véget vessünk annak az állapotnak, amikor a burzsoák, a hivatalnokok, a „szocialista" miniszterek a régi módon próbálnak kormányozni, de nem tudnak kormányozni, és hét hónap után a parasztországban parasztfelkelés tör ki!! Az a legfontosabb, hogy az elnyomottakba és dolgozókba önbizalmat öntsünk, a gyakorlatban mutassuk meg nekik, hogy hozzáláthatnak és hozzá is kell hogy lássanak ők maguk a kenyér, mindenféle élelmiszer, a tej, a ruhaneműek, a lakás stb. *helyes,* a legszigorúbban szabályozott szervezett elosztásához, a *szegények érdekében.* Enélkül Oroszország számára *nincs* menekvés a csődtől és a pusztulástól, ha azonban lelkiismeretesen, merészen és minden területen hozzálátunk ahhoz, hogy átadjuk az igazgatást a proletárok és a félproletárok kezébe, ez a tömegeknek a történelem során még soha nem látott olyan forradalmi lelkesedését fogja kiváltani, annyira megsokszorozza a népi erőket a bajok ellen folytatott harcban, hogy sok olyasmi, ami szűk látókörű, régi, bürokratikus apparátusunk szemében lehetetlennek tűnt, megvalósíthatóvá válik a milliós tömegek erejével, amelyek *maguknak kezdenek dolgozni,* nem pedig a kapitalistáknak, nem földesúri csemetéknek, nem hivatalnokoknak, nem korbács kényszere alatt . . .

1917. szeptember vége–október 1 (14).
Lenin Összes Művei. 34. köt. 1967. 303–307., 313–317. old.

A LAKOSSÁGHOZ

Munkás, katona, paraszt elvtársak! Dolgozók!

A munkás- és parasztforradalom, miután szétszórta és letartóztatta a Kerenszkij által félrevezetett kozákok utolsó maradványait, véglegesen győzött Petrográdban. A forradalom Moszkvában is győzött. Még mielőtt a Petrográdból útnak indított néhány katonai szerelvény megérkezett volna, Moszkvában a hadapródiskolások és más kornyilovisták aláírták a békefeltételeket, a hadapródiskolások lefegyverzését, a Honmentő Bizottság[30] feloszlatását.

A frontról és a falvakból naponta, óránként érkeznek hírek arról, hogy a lövészárkokban a katonák, a kerületekben a parasztok túlnyomó többsége támogatja az új kormányt és a béke felajánlásáról, továbbá a földnek a parasztok kezébe való azonnali átadásáról szóló törvényeit. A munkások és parasztok forradalmának győzelme biztosítva van, mert a nép többsége már a forradalom oldalára állott.

Teljesen érthető, hogy a földbirtokosok és a kapitalisták, valamint a burzsoáziával szorosan egybefonódott *magas állású* tisztviselők és hivatalnokok, szóval a gazdagok és azok, akik a gazdagokkal egy húron pendülnek, ellenségesen fogadják az új forradalmat, ellenállást tanúsítanak győzelmével szemben, fenyegetőznek, hogy beszüntetik a bankok működését,

züllesztik vagy beszüntetik, mindenféle módon zavarják, hol közvetlenül, hol közvetve akadályozzák a különböző intézmények munkáját. Minden öntudatos munkás nagyon jól megértette, hogy az ilyen ellenállás elkerülhetetlen, a bolsevikok egész pártsajtója sokszor mutatott rá erre. A dolgozó osztályok egy percre sem ijednek meg ettől az ellenállástól, cseppet sem rettegnek a burzsoázia csatlósainak fenyegetéseitől és sztrájkjaitól.

Velünk a nép többsége. Velünk az egész világ dolgozóinak és elnyomottjainak többsége. A mi ügyünk igaz ügy. Győzelmünk biztos.

A kapitalisták és a magas állású alkalmazottak ellenállását megtörjük. Egyetlen embert sem fosztunk meg vagyonától a bankok és a szindikátusok államosításáról szóló külön állami törvény nélkül. Ez a törvény már készül. Egyetlen dolgozó ember, egyetlen tisztviselő sem veszít el egy kopeket sem; ellenkezőleg, segítünk rajta. A legszigorúbb nyilvántartáson és ellenőrzésen kívül, a már korábban megállapított adók behajtásán kívül, a kormány semmiféle más rendszabályt nem akar életbe léptetni.

Ezeknek az igazságos követeléseknek jegyében a nép óriási többsége az ideiglenes munkás- és parasztkormány köré tömörült.

Dolgozók, elvtársak! Ne feledjétek, hogy most *ti magatok* kormányozzátok az államot. Senki sem segít nektek, ha ti magatok nem egyesültök és nem veszítek az állam *minden ügyét saját* kezetekbe. A *ti* szovjetjeitek mostantól fogva az államhatalom szervei, teljhatalmú, döntő szervek.

Tömörüljetek szovjetjeitek köré. Erősítsétek azokat. Fogjatok hozzá ti magatok az ügyek intézéséhez alulról, senkire se várva. Teremtsetek minél szigorúbb forradalmi rendet, kíméletlenül nyomjátok el a részegesek, huligánok, ellenforradalmi hadapródiskolások, kornyilovisták és ehhez hasonlók anarchiára irányuló kísérleteit.

Vezessétek be a javak termelésének és nyilvántartásának legszigorúbb ellenőrzését. Tartóztassatok le és adjatok át a nép forradalmi bíróságának mindenkit, aki ártani mer a nép ügyé-

nek – akár a termelés szabotálásában (züllesztésében, akadályozásában, aláaknázásában), akár a gabonakészletek és termékek elrejtésében, vagy a gabonaszállítmányok feltartóztatásában, akár a vasút, a posta, a távíró és a telefon működésének megzavarásában vagy általában a béke nagy ügyével, a földnek a parasztság kezébe adásával, a javak termelése és elosztása fölötti munkásellenőrzés biztosításával szemben tanúsított ellenállásban nyilvánul meg ez az ártó szándék.

Munkás, katona, paraszt elvtársak! Dolgozók! Vegyétek az *egész* hatalmat *saját* szovjetjeitek kezébe. Őrizzétek, óvjátok a földet, a gabonát, a gyárakat, a munkaeszközöket, a termékeket, a szállítóeszközöket, mint a szemetek világát – mostantól kezdve mindez *teljes egészében* a ti közös tulajdonotok. Fokozatosan, a parasztok többségének hozzájárulásával és jóváhagyásával, a parasztok és a munkások *gyakorlati* tapasztalatainak útmutatását felhasználva, határozott léptekkel és tántoríthatatlanul haladunk a szocializmus győzelme felé, amelyet meg fognak szilárdítani a legcivilizáltabb országok élenjáró munkásai, s amely a népeknek meghozza a tartós békét és a felszabadulást minden elnyomás és kizsákmányolás alól.

Petrográd, 1917. november 5.

V. Uljanov (Lenin)
a Népbiztosok Tanácsának elnöke

1917. november 20 (7).
Lenin Művei. 26. köt. 1952. 303–305. old.

ELŐADÓI BESZÉD A VISSZAHÍVÁS JOGÁRÓL AZ ÖSSZOROSZORSZÁGI KÖZPONTI VÉGREHAJTÓ BIZOTTSÁG ÜLÉSÉN 1917. NOVEMBER 21 (DECEMBER 4)

Az újjáválasztások kérdése egy demokratikus elv tényleges megvalósulásának kérdése. Valamennyi előrehaladott országban elfogadott és bevezetett dolog, hogy csak választottak vehetnek részt az állami törvényhozásban. De a burzsoázia, amikor jogot adott arra, hogy valakit kiküldjenek az államgépezet vezetésére, szándékosan nem adta meg a visszahívás jogát – a hatékony ellenőrzés jogát.

Ám a történelemben minden forradalmi időn, minden alkotmány-változtatáson vörös fonálként vonul végig a visszahívási jog kérdésének megoldása.

A demokratikus képviselet fennáll és el van ismerve mindenütt, ahol parlamenti rendszer van, ezt a képviseleti jogot azonban korlátozza az, hogy a népnek két évben egyszer joga van szavazni, de amikor – mégpedig gyakran – kiderül, hogy szavazataival olyanokat választott meg, akik segítenek magát a népet elnyomni, nincs demokratikus joga arra, hogy elmozdítsa őket, hatékony lépéseket tegyen leváltásuk érdekében.

Az olyan országokban viszont, ahol épségben megmaradtak azoknak a forradalmi időknek régi hagyományai, amelyekben ezek az országok kialakultak, mint például Svájc néhány kantonjában és Amerika néhány államában, a visszahívás demokratikus joga is épségben maradt.

Minden nagy forradalmi átalakulás világosan az elé a feladat elé állítja a népet, hogy ne csak kihasználja a fennálló jogszabályokat, hanem ugyanakkor megfelelő új jogszabályokat is alkosson. Ezért az alkotmányozó gyűlés egybehívásának küszöbén elengedhetetlen, hogy megvizsgáljuk az új választójogi rendeleteket.

A szovjeteket maguk a dolgozók, a dolgozók forradalmi energiája és alkotóereje hozták létre, és ez az egyetlen biztosítéka annak, hogy teljes mértékben a tömegek érdekében dolgoznak. A szovjetbe minden paraszt küld képviselőket és vissza is hívhatja őket, s ebben rejlik a szovjetek igazi népi mivolta.

Nálunk különböző pártok foglaltak el uralkodó helyet; legutóbb a befolyás átmenetét az egyik párt kezéből egy másik párt kezébe forradalmi átalakulás, meglehetősen viharos forradalmi átalakulás kísérte, holott a visszahívási jog fennállása esetén elég lett volna az egyszerű szavazás.

Szabadságról beszélünk. Az, amit régebben szabadságnak neveztek, a burzsoázia szabadsága volt arra, hogy milliói segítségével szélhámoskodjon, szabadság arra, hogy e szélhámoskodás révén kihasználja erejét. A burzsoáziával és az ilyen szabadsággal mi véglegesen szakítottunk. Az állam – a kényszerítés szerve. Régebben ez azt jelentette, hogy maroknyi pénzeszsák erőszakot alkalmazott az egész néppel szemben; mi viszont az államot olyan intézménnyé akarjuk változtatni, amely kényszerítés útján a nép akaratát viszi keresztül. Mi meg akarjuk szervezni az erőszakot a dolgozók érdekeinek szolgálatában.

Ha nem adjuk meg az alkotmányozó gyűlésből való visszahívás jogát, az azt jelenti, hogy nem nyilatkoztatjuk ki a nép forradalmi akaratát és bitoroljuk a nép jogait. Valóban a legnagyobb mértékben demokratikus arányos választásaink vannak. E választások mellett a visszahívási jog bevezetése bizonyos fokig nehéz, de itt a nehézségek tisztán technikai jellegűek és igen könnyen leküzdhetők. Ellentmondás az arányos választások és a visszahívás joga között, mindenesetre, nincs.

A nép nem személyekre szavaz, hanem pártokra. A pártképviselet Oroszországban igen messzemenő és a nép szemében a pártnak határozott politikai arculata van. Ezért a pártban bekövetkezett minden szakadásnak káoszra kell vezetnie, ha nem gondoskodunk a visszahívás jogáról. A szociálforradalmárok pártjának nagy befolyása volt. De a listák benyújtása után szakadás ment végbe. A listákat megváltoztatni nem lehet, az alkotmányozó gyűlést elhalasztani – szintén nem lehet. És a nép ténylegesen egy olyan pártra szavazott, amely már nem létezett. Ezt bebizonyította a baloldali második parasztkongresszus[31]. Kiderült, hogy a parasztság be van csapva, mégpedig nem azért, mert egyes emberek csapták be, hanem azért, mert a párt kettészakadt. Ezen a helyzeten javítani kell. Közvetlenül, következetesen és haladéktalanul meg kell valósítani a visszahívás jogának demokratikus elvét.

Félni attól kell, hogy megmaradunk a helytelen választásoknál. Az újjáválasztások jogának bevezetésétől viszont, a tömegek tudatosságának magas színvonala mellett, amiről az 1905-ös és az 1917-es forradalom menetének összehasonlítása tanúskodik – nincs mit félnünk.

A népnek azt mondták, hogy a szovjet – jogokkal felruházott szerv; a nép hitt ebben és valóra váltotta ezt. Tovább kell haladni a demokratizálás vonalán és valóra kell váltani a visszahívás jogát.

A visszahívás jogát meg kell adni a szovjeteknek, amelyek az államiság, a kényszerítés eszméjének legtökéletesebb hordozói. És akkor a hatalom átmenete az egyik párt kezéből egy másik párt kezébe vérontás nélkül, egyszerű újjáválasztások útján fog végbemenni.

1917. november 23.
Lenin Művei. 26. köt. 1952. 348–350. old.

ELŐADÓI BESZÉD A PETROGRÁDI MUNKÁSOK GAZDASÁGI HELYZETÉRŐL ÉS A MUNKÁSOSZTÁLY FELADATAIRÓL A MUNKÁS- ÉS KATONAKÜLDÖTTEK PETROGRÁDI SZOVJETJE MUNKÁSSZEKCIÓJÁNAK ÜLÉSÉN 1917. DECEMBER 4 (17)

ÚJSÁGTUDÓSÍTÁS

Az október 25-i forradalom megmutatta a proletariátus rendkívüli politikai érettségét, a proletariátus bebizonyította, hogy képes keményen szembeszállni a burzsoáziával. De a szocializmus teljes győzelméhez óriási szervezettségre van szükség, amelyet az a tudat hat át, hogy a proletariátusnak uralkodó osztállyá kell lennie.

A proletariátusra a rendszer szocialista átalakításának feladata vár, hiszen a mindenféle középutas megoldások, bármilyen könnyű is ezek mellett érveket felsorakoztatni, semmit sem érnek, mivel az ország közgazdasági és gazdasági helyzete odáig jutott, hogy megengedhetetlenek a középutas megoldások. Az imperializmus és a kapitalizmus ellen folytatott gigászi harcunkban nincs helye a félrendszabályoknak.

Győzni vagy legyőzetni – ez itt a kérdés.

A munkásoknak meg kell ezt érteniük, és meg is értik; világosan kitűnik ez abból, hogy elvetik a középutas, kompromisszumos megoldásokat. Minél mélyrehatóbb a forradalmi átalakulás, annál több aktív erőre van szükség ahhoz, hogy befejezzük a művet, a kapitalizmusnak a szocializmus szervezetével való felváltását. Ehhez a kispolgárság erejéből még akkor sem futná, ha nem volna szabotázs. Csak a legszélesebb néptömegek, azok önálló kezdeményező ereje birkózhat meg ezzel a

feladattal. Ezért most ne arra gondoljunk, hogyan javíthat éppen ebben a pillanatban ki-ki a saját helyzetén, hanem arra kell gondolnunk, hogy uralkodó osztállyá legyünk. Nem reménykedhetünk abban, hogy a falusi proletariátus világosan és határozottan felismeri érdekeit. Ezt csak a munkásosztály teheti meg, és minden proletárnak, a nagy perspektíva tudatában, vezetőnek kell éreznie magát, s magával kell ragadnia a tömegeket.

A proletariátusnak uralkodó osztállyá kell lennie olyan értelemben, hogy vezeti az egész dolgozó népet és politikailag uralkodó osztály.

Harcolni kell az ellen az előítélet ellen, hogy csak a burzsoázia tudja vezetni az államot. Az állam vezetését a proletariátusnak kell magára vállalnia.

A kapitalisták minden lehetőt elkövetnek, hogy megnehezítsék a munkásosztály feladatait. És minden munkásszervezetre – szakszervezetekre, üzemi bizottságokra stb. – az a feladat vár, hogy elszánt harcot folytasson gazdasági téren. A burzsoázia mindent tönkretesz, mindent elszabotál, csak hogy kátyúba juttassa a munkásforradalmat. A termelés megszervezésének feladatai is teljes egészükben a munkásosztályra hárulnak. Egyszer s mindenkorra szakítunk azzal az előítélettel, hogy az államügyek intézése, a bankok és üzemek igazgatása megoldhatatlan feladat a munkások számára. De mindezt csak óriási, mindennapi szervező munkával lehet megoldani.

Meg kell szervezni a termékek kicserélését, a nyilvántartást és az ellenőrzést rendszerré kell kiépíteni – ezek a munkásosztály feladatai, s a megvalósításukhoz szükséges ismereteket megszerezte a gyárakban töltött élete során.

Érezze magát minden egyes üzemi bizottság nemcsak saját üzemének ügyeivel foglalkozó szervnek, hanem egyben az egész államélet egyik szervezeti sejtjének.

Könnyű dolog dekrétumot kibocsátani a magántulajdon megszüntetéséről, de ezt az életbe átültetni maguknak a munkásoknak kell, és csak ők ültethetik át. Hadd legyenek hibák – ezek

egy új osztálynak egy új élet megteremtése során elkövetett hibái.

A gazdasági élet megszervezésére vonatkozóan nincs és nem is lehet konkrét terv.

Ilyen tervvel senki sem szolgálhat. Ám a tömeg, alulról, a tapasztalat útján megteheti ezt. Persze, fogunk adni utasításokat és ki fogjuk jelölni az utakat, de elkezdeni egyszerre kell, felülről is, alulról is.

A szovjeteknek olyan szervekké kell válniuk, amelyek szabályozzák Oroszország egész termelését, de ahhoz, hogy ne váljanak hadsereg nélküli vezérkarrá, elengedhetetlen a munka a tömegek között . . .*

A munkástömegeknek hozzá kell látniuk a nagy, országos méretekben való ellenőrzés és termelés megszervezéséhez. Nem egyesek megszervezésében, hanem az egész dolgozó tömeg megszervezésében rejlik a siker záloga, és ha ezt elérjük, ha megszervezzük a gazdasági életet, akkor magától elesik minden utunkban álló akadály.

1917. december 20 (7).
Lenin Művei. 26. köt. 1952. 375–377. old.

* Néhány szó a feljegyzés homályossága miatt ki van hagyva. – *Szerk.*

PLEHANOV A TERRORRÓL

(Részlet)

A szocializmus ellenségeit átmenetileg meg lehet fosztani nemcsak a személyi sérthetetlenségtől, nemcsak a sajtószabadságtól, hanem az általános választójogtól is. Egy rossz parlamentet igyekeznünk kell két héten belül „szétkergetni". A forradalom haszna, a munkásosztály haszna – ez a legfőbb törvény. Így vélekedett Plehanov, amikor szocialista volt. Így vélekedett akkor Plehanovval együtt az óriási többsége azoknak a mai mensevikeknek, akik most „bolsevik terrorról" kiabálnak.

„A forradalom haszna" ma azt követeli meg, hogy kíméletlenül harcoljunk a szabotálók ellen, a hadapródiskolások felkeléseinek szervezői ellen, a bankárok pénzéből fenntartott lapok ellen. Amikor a szovjethatalom ennek a harcnak az útjára lép, a mensevikek és az eszerek táborához tartozó „szocialista" urak mindenfelől azt kiabálják, hogy a polgárháború és a terror megengedhetetlen.

Amikor az önök Kerenszkije a fronton visszaállította a halálbüntetést, ez nem volt terror, uraim?

Amikor az önök koalíciós kormánya Kornyilov kezével egész ezredeket lövetett halomra, mert nem lelkesedtek kellőképpen a háborúért, ez nem volt polgárháború, uraim?

Amikor az önök Kerenszkijei és Avkszentyevei csak a minsz-

ki börtönbe 3000 katonát csukattak be „káros agitációért", ez nem volt terror, uraim?

Amikor önök fojtogatták a *munkás*újságokat, ez nem volt terror, uraim?

A különbség csupán annyi, hogy a Kerenszkijek, Avkszentyevek és Liberdanok a Kornyilovokkal és Szavinkovokkal teljes egyetértésben *a munkások, a katonák és a parasztok ellen* alkalmazták a terrort a földbirtokosok és a bankárok maroknyi csoportja érdekében, a szovjethatalom viszont a földbirtokosok, a népnyúzók és cinkosaik ellen alkalmaz erélyes intézkedéseket – *a munkások, a katonák és a parasztok érdekében.*

1918. január 4 (1917. december 22).
Lenin Összes Művei. 35. köt. 1962. 185–186. old., oroszul.

HOGYAN SZERVEZZÜK MEG A VERSENYT?

(Részlet)

Meg kell szervezni a munkások és parasztok soraiból kikerülő gyakorlati szervezők egymás közti versenyét. Harcolni kell azellen, hogy mindent egy kaptafára húzzunk, és harcolni kell minden olyan kísérlet ellen, amely felülről akar egyöntetűséget bevezetni, amire az értelmiségiek annyira hajlamosak. A demokratikus és szocialista centralizmussal sem az egy kaptafára húzás, sem a felülről bevezetett egyformaság nem fér össze. Az egységet az alapvető, a fontos, a lényeges kérdésekben nemcsak nem zavarja, hanem biztosítja a *változatosság* a részletekben, a helyi sajátosságokban, az ügyek *kezelésének* módszereiben, az ellenőrzés megvalósításának *módjaiban,* az élősdiek (a gazdagok meg a tolvajok a hanyag és hisztérikus értelmiségiek stb., stb.) felszámolásának, illetve ártalmatlanná tételének *útjaiban*

A Párizsi Kommün nagyszerű példát mutatott arra, hogyan kell egybekapcsolni a kezdeményezést, az önállóságot, a mozgási szabadságot, az alulról jövő lendület erejét – és az önkéntes, sablontól mentes centralizmust . . .

1917. december 25–28 (1918. január 7–10).
Lenin Művei. 26. köt. 1952. 428. old.

A DOLGOZÓ ÉS KIZSÁKMÁNYOLT NÉP JOGAINAK KINYILATKOZTATÁSA[32]

Az alkotmányozó gyűlés határozatilag kimondja:

I. 1. Oroszország a munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjeinek köztársasága. Minden központi és helyi hatalom ezeké a szovjeteké.

2. Az Oroszországi Szovjet Köztársaság szabad nemzetek szabad szövetségének alapján mint a nemzeti szovjetköztársaságok föderációja alakul meg.

II. Az alkotmányozó gyűlés, amikor alapvető feladatául tűzi ki mindennemű kizsákmányolás megszüntetését, a társadalom osztályokra tagozódásának teljes kiküszöbölését, a kizsákmányolók ellenállásának kíméletlen elnyomását, a társadalom szocialista szervezetének és a szocializmus győzelmének valóra váltását valamennyi országban, határozatilag kimondja:

1. A föld magántulajdona megszűnik. Az egész föld valamennyi épülettel, gazdasági felszereléssel és a mezőgazdasági termelés egyéb tartozékaival együtt az egész dolgozó nép tulajdona.

2. Az alkotmányozó gyűlés megerősíti a munkásellenőrzésről és a Legfelsőbb Népgazdasági Tanácsról szóló szovjet törvényt abból a célból, hogy biztosítsa a dolgozó nép uralmát a kizsákmányolókon és mint első lépést ahhoz, hogy a gyárak és üzemek, bányák, vasutak és egyéb

termelési és közlekedési eszközök teljes egészükben a munkás-paraszt állam tulajdonába menjenek át.

3. Az alkotmányozó gyűlés megerősíti valamennyi bank átmenetét a munkás-paraszt állam tulajdonába mint egyik feltételét annak, hogy a dolgozó tömegek felszabaduljanak a tőke igája alól.

4. A társadalom élősdi rétegeinek felszámolása céljából az alkotmányozó gyűlés bevezeti az általános munkakötelezettséget.

5. Az alkotmányozó gyűlés annak érdekében, hogy a hatalom teljességét biztosítsa a dolgozó tömegek számára és kiküszöbölje a kizsákmányolók uralma visszaállításának minden lehetőségét, elrendeli a dolgozók felfegyverzését, a munkások és parasztok szocialista Vörös Hadseregének megalakítását és a vagyonos osztályok teljes lefegyverzését.

III. 1. Az alkotmányozó gyűlés, amikor kifejezi megingathatatlan eltökéltségét, hogy kiragadja az emberiséget a finánctőke és az imperializmus karmaiból, amelyek a most folyó, minden háborúk közt legbűnösebb háborúban vérözönnel árasztották el a földet, teljes mértékben csatlakozik a szovjethatalom által folytatott politikához, a titkos szerződésekkel való szakításnak, a jelenleg egymás ellen harcoló hadseregek munkásai és parasztjai közötti legszélesebb körű lövészárok-barátkozás megszervezésének, és a népek közötti demokratikus, annexiók és hadisarc nélküli, a nemzetek szabad önrendelkezésén alapuló béke minden áron, forradalmi rendszabályok útján való elérésének politikájához.

2. Az alkotmányozó gyűlés ugyanebből a célból nyomatékosan hangsúlyozza, hogy teljesen szakítani kell a burzsoá civilizáció barbár politikájával, amely néhány kiválasztott nemzet kizsákmányolóinak jólétét Ázsia és általában a gyarmatok és a kis országok sok százmilliós dolgozó népének leigázására építette fel.

Az alkotmányozó gyűlés üdvözli a Népbiztosok Tanácsának politikáját, amely proklamálta Finnország teljes függetlenségét,

megkezdte a csapatok kivonását Perzsiából és kihirdette Örményország önrendelkezési szabadságát[38].

3. Az alkotmányozó gyűlés a cár, a földbirtokosok és a burzsoázia kormányai által megkötött kölcsönök annullálásáról (semmissé nyilvánításáról) szóló szovjet törvényt a nemzetközi bank- és finánctőke ellen irányuló első csapásnak tekinti és kifejezi azt a meggyőződését, hogy a szovjethatalom szilárdan fog haladni ezen az úton, egészen a tőke igája elleni nemzetközi munkásfelkelés teljes győzelméig.

IV. Az alkotmányozó gyűlés, minthogy az októberi forradalom előtt összeállított pártlisták alapján választották meg, amikor a nép még nem tudott felkelni egész tömegében a kizsákmányolók ellen, még nem ismerte annak az ellenállásnak egész erejét, amelyet a kizsákmányolók osztályelőjogaik megvédése érdekében kifejtenek, még nem fogott hozzá gyakorlatilag a szocialista társadalom megteremtéséhez, formai szempontból is gyökerében helytelennek tartaná, ha szembehelyezkedne a szovjethatalommal.

A dolog lényegét illetően pedig az alkotmányozó gyűlésnek az a véleménye, hogy most, amikor a nép végső harcát vívja kizsákmányolóival, a kizsákmányolóknak nem lehet helyük a hatalom egyetlen szervében sem. A hatalomnak teljes egészében és kizárólag a dolgozó tömegek és teljes jogú képviseletük – a munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjei – birtokában kell lennie.

Az alkotmányozó gyűlés támogatja a szovjethatalmat és a Népbiztosok Tanácsának rendeleteit, s azt tartja, hogy saját feladatai kimerülnek a társadalom szocialista átépítésére vonatkozó legfontosabb alapelvek megállapításában.

Ugyanakkor az alkotmányozó gyűlés, amikor arra törekszik, hogy létrehozza Oroszország valamennyi nemzete dolgozó osztályainak valóban szabad és önkéntes, s éppen ezért annál szorosabb és szilárdabb szövetségét, a maga feladatát arra korlátozza, hogy megállapítsa az oroszországi szovjet köztársaságok föderációjának alapelveit, minden egyes nemzet munkásaira és parasztjaira bízva, hogy teljhatalommal rendelkező szovjet-

kongresszusaikon önállóan határozzák el, részt óhajtanak-e venni és milyen feltételekkel a föderális kormányban és a többi föderális szovjetintézményben.

1918. január eleje.
Lenin Művei. 26. köt. 1952. 438–442. old.

A MUNKÁS-, KATONA- ÉS PARASZTKÜLDÖTTEK SZOVJETJEINEK HARMADIK ÖSSZOROSZORSZÁGI KONGRESSZUSA[34]

1918. JANUÁR 10–18 (23–31)

BESZÁMOLÓ A NÉPBIZTOSOK TANÁCSÁNAK MUNKÁJÁRÓL JANUÁR 11 (24)

(Részlet)

... Most röviden érinteni kívánom azokat a rendszabályokat, amelyeknek megvalósításához Oroszország szocialista szovjetkormánya hozzákezdett. Az egyik legelső rendszabály, amely azt a célt szolgálta, hogy ne csak a földbirtokosokat tüntesse el az orosz föld színéről, hanem gyökerében aláássa a burzsoázia uralmát és annak lehetőségét is, hogy a tőke a dolgozók millióit és tízmillióit tartsa elnyomásban, a bankok államosítására való áttérés volt. A bankok a modern tőkés gazdaság hatalmas központjai. Itt hallatlan vagyonokat gyűjtenek össze és osztanak szét az egész óriási országra terjedően, itt futnak össze az egész kapitalista élet idegszálai. Ezek finom és bonyolult szervek, amelyek évszázadok folyamán fejlődtek ki, és ezekre mérte első csapásait a szovjethatalom, amely eleinte az Állami Bankban kétségbeesett ellenállással találkozott. De ez az ellenállás nem riasztotta vissza a szovjethatalmat. Az Állami Bank szervezése terén sikerült nekünk az, ami a legfontosabb, ez a legfontosabb dolog a munkások és parasztok kezében van, s ezekről az alapvető rendszabályokról, amelyeken még sokáig kell munkálkodnunk, áttértünk arra, hogy rátegyük kezünket a magánbankokra.

Mi nem úgy jártunk el, ahogyan azt a megalkuvók minden valószínűség szerint ajánlották volna: előbb talán várjuk meg

az alkotmányozó gyűlést, azután dolgozzunk ki törvényjavaslatot és terjesszük az alkotmányozó gyűlés elé, s ezzel hozzuk a burzsoá urak tudomására szándékainkat, hogy ők kibúvót találhassanak arra, hogyan szabaduljanak meg ettől a kellemetlen dologtól; esetleg tárgyaljuk meg velük közösen a dolgot, így hoznánk állami törvényeket – ez lenne „állami ténykedés".

Ez a szocializmus feladása lett volna. Mi egyszerűen jártunk el; nem félve attól, hogy a „képzett" emberek, helyesebben a burzsoáziának tudásuk maradványaival üzérkedő kontár hívei gáncsoskodni fognak, megmondtuk: vannak felfegyverzett munkásaink és parasztjaink. Ma reggel meg kell szállniuk minden magánbankot. (T a p s.) És miután ezt megtették, amikor a hatalom már a mi kezünkben lesz, csak ez után tárgyalunk majd arról, hogy milyen lépéseket tegyünk. És reggel megszálltuk a bankokat, este pedig a Központi Végrehajtó Bizottság kimondta: „a bankokat nemzeti tulajdonnak nyilvánítjuk" – megtörtént az államosítás, a bankügy társadalmasítása, a szovjethatalom kezébe adása.

Nem volt közöttünk senki, aki úgy képzelte volna, hogy a bankügynek ezt a mesteri, finom, a tőkés gazdasági rendszerből évszázadok folyamán kifejlődött apparátusát néhány nap alatt össze lehet törni vagy át lehet alakítani. Ezt sohasem állítottuk. És amikor tudós vagy tudálékos emberek a fejüket csóválták és jóslásokba bocsátkoztak, mi azt mondtuk: jósolgathatnak, amit akarnak. Mi a proletárforradalomnak csak egy útját ismerjük: el kell foglalni az ellenséges állást, meg kell tanulni a kormányzást gyakorlatilag, hibáinkon keresztül. Mi egyáltalán nem kisebbítjük utunk nehézségeit, de a legfontosabbat már elvégeztük. A tőkés vagyonok forrását elosztásuk terén aláástuk. Az államadósságok érvénytelenítése, a pénzügyi iga lerázása ezután egészen könnyű lépés volt. Az áttérés az üzemek elkobzására, a munkásellenőrzés bevezetése után, ugyancsak egészen könnyű dolog volt. Amikor azzal vádoltak minket, hogy a munkásellenőrzés bevezetésével szétforgácsoljuk a termelést egyes műhelyekre, mi elsöpörtük az útból ezt a sületlenséget. Amikor bevezettük a munkásellenőrzést, tudtuk, hogy nem ke-

vés időbe fog telni, amíg kiterjed egész Oroszországra, de meg akartuk mutatni, hogy csak egy utat ismerünk el – az alulról kiinduló átalakításokat, hogy a munkások maguk munkálják ki alulról a gazdasági viszonyok új alapjait. Ehhez a kimunkáláshoz nem kevés időre van szükség.

A munkásellenőrzéstől a Legfelsőbb Népgazdasági Tanács megteremtése felé haladtunk. A bankok államosításával és a vasutaknak a legközelebbi napokban megvalósulásra kerülő államosításával együtt csakis ez a rendszabály teszi lehetővé számunkra, hogy hozzálássunk az új szocialista gazdaság építéséhez. Mi nagyon is tisztában vagyunk ügyünk nehézségeivel, de állítjuk, hogy csak az valóban szocialista, aki hozzálát ehhez a feladathoz, úgy, hogy a dolgozó tömegek tapasztalatára és ösztönére épít. A dolgozó tömegek sok hibát követnek el, de a legfontosabb megtörtént. Tudják, hogy amikor a szovjethatalomhoz fordulnak, mindig támogatást fognak kapni a kizsákmányolókkal szemben. Nincs a munkájukat megkönnyítő egyetlen olyan lépés sem, amelyet a szovjethatalom minden tekintetben és teljes egészében ne támogatna. A szovjethatalom nem tud mindent és nem tud mindenhez kellő időben hozzálátni, s lépten-nyomon nehéz feladatokkal kerül szembe. Igen gyakran menesztenek a kormányhoz munkás- és parasztküldöttségeket, amelyek azt kérdezik, hogy mihez kezdjenek, például, egy bizonyos földdel. Magam is gyakran kerültem nehéz helyzetbe, amikor azt tapasztaltam, hogy nincs egészen határozott elgondolásuk. És azt mondtam nekik: ti vagytok a hatalom, tegyetek mindent, amit akartok, vegyetek el mindent, amire szükségetek van, mi támogatunk titeket, de gondoskodjatok a termelésről, gondoskodjatok arról, hogy hasznos termeléssel foglalkozzatok. Térjetek át hasznos munkákra, fogtok elkövetni hibákat, de meg fogjátok tanulni. És a munkások már hozzákezdtek a tanuláshoz, már megkezdték a harcot a szabotálók ellen. Az emberek a tudásból válaszfalat emeltek, amely akadályozza a dolgozókat az előrehaladásban; ezt a válaszfalat el fogjuk söpörni.

Nem kétséges, hogy a háború a hátországban és a fronton

egyaránt züllesztő hatással van az emberekre azzal, hogy minden mértéken felül fizetik a háborúra dolgozókat, bevonnak a munkába mindenkit, aki elrejtőzik a háború elől, a gyülevész és félig lezüllött elemeket, akiket egy vágy tölt el: „happolni" és odébbállni. De ezeket a régi tőkés rendből visszamaradt legrosszabb elemeket, akik magukkal hozzák annak minden régi hibáját, ki kell dobnunk, el kell távolítanunk, be kell vinnünk a gyárakba a legjobb proletár elemeket és létre kell hoznunk belőlük a jövendő szocialista Oroszország sejtjeit. Ez nem könnyű lépés, sok konfliktust, súrlódást és összetűzést von maga után. És nekünk, a Népbiztosok Tanácsának, s nekem személyesen is hallani kellett panaszaikat és fenyegetéseiket, de mi ezeket nyugodtan fogadtuk, mert tudjuk, hogy most van nálunk olyan ítélőszék, amelyhez fordulhatunk. Ez az ítélőszék – a munkás- és katonaküldöttek szovjetjei. (T a p s.) Ennek az ítélőszéknek a szava nem tűr ellentmondást, mi mindig erre építünk.

A kapitalizmus szándékosan rétegekre bontja a munkásságot, hogy egybeforrassza a burzsoáziával a munkásosztály elenyészően kis felső rétegeit – ezekkel a rétegekkel elkerülhetetlenek lesznek az összeütközések. Harc nélkül nem jutunk el a szocializmushoz. De mi készek vagyunk a harcra, megkezdtük a harcot és végigvisszük, annak az apparátusnak segítségével, amelyet szovjeteknek neveznek. Ha az előálló konfliktusokat a munkás- és katonaküldöttek szovjetjének ítélőszéke elé visszük, akkor bármely kérdés könnyen meg fog oldódni. Mert bármilyen erős is a kiváltságos munkások csoportja, amikor a munkások összességének képviselete elé állítják őket, az ilyen ítélőszék, ismétlem, nem fog tűrni részükről ellentmondást. Az ilyen szabályozás még csak kezdődik. A munkások és a parasztok még nem eléggé bíznak erejükben, az évszázados hagyomány folytán túlságosan hozzászoktak ahhoz, hogy felülről jövő utasításokra várjanak. Még nem hatotta át őket teljesen annak tudata, hogy a proletariátus uralkodó osztály, vannak még közöttük olyan elemek, akik meg vannak félemlítve, el vannak tiporva és azt képzelik, hogy ki kell járniuk a burzsoá-

zia förtelmes iskoláját. Ez a legvisszataszítóbb burzsoá előítélet legtovább tartotta magát, de kiveszőben van és teljesen ki fog veszni. És mi meg vagyunk győződve róla, hogy a szovjethatalom minden lépésével egyre több és több olyan ember fog felszínre kerülni, akik teljesen megszabadultak attól a régi polgári előítélettől, hogy az egyszerű munkás és paraszt nem tudja igazgatni az államot. Tudja, és meg fogja tanulni, csak lásson hozzá az igazgatáshoz! (T a p s.)

A szervezeti feladat éppen az a feladat lesz, hogy vezetőket és szervezőket emeljünk ki a néptömegekből. Ez az óriási, gigászi munka most napirenden van. Gondolni sem lehetne teljesítésére, ha nem volna szovjethatalom, olyan szűrőkészülék, amely ki tud emelni embereket.

Nálunk nemcsak ellenőrzésről szóló állami törvény van, van nálunk még becsesebb valami is – a proletariátus kísérletei a gyárosok szövetségeivel való megegyezésre abban a tekintetben, hogy biztosítsák a munkásoknak egész iparágak igazgatását. A bőrmunkások már hozzákezdtek egy ilyen egyezség kidolgozásához, és majdnem megkötötték a bőrgyárosok összoroszországi egyesületével, és én különösen nagy jelentőséget tulajdonítok ezeknek a megegyezéseknek.[35] Ezek azt mutatják, hogy a munkások között növekedőben van erejük tudata . . .

ZÁRSZÓ
A NÉPBIZTOSOK TANÁCSÁNAK BESZÁMOLÓJÁHOZ
JANUÁR 12 (25)

Miután ma meghallgattam a beszámolómmal kapcsolatban ellenvetésekkel fellépő jobboldali szónokokat, csodálkozom, hogy mennyire nem tanultak mind a mai napig semmit és mennyire elfelejtették mindazt, amit ők teljesen alaptalanul neveznek „marxizmusnak". Az egyik ellenem felszólaló szónok kijelentette, hogy mi a demokrácia diktatúrájáért szálltunk síkra, hogy mi elismertük a demokrácia hatalmát. Ez a kijelentés annyira ostoba, annyira képtelen és értelmetlen, hogy nem egyéb merő szóhalmaznál. Ez ugyanaz, mintha valaki azt mondaná – vasból való hó, vagy valami ehhez hasonlót mondana. (Derültség.) A demokrácia a burzsoá állam egyik formája, s ezért száll síkra az igazi szocializmus valamennyi árulója, akik most a hivatalos szocialista mozgalom élén állanak és azt állítják, hogy a demokrácia ellenkezik a proletariátus diktatúrájával. Amíg a forradalom nem lépte túl a burzsoá rend kereteit, mi a demokrácia mellett foglaltunk állást, de mihelyt a forradalom előrehaladása során megláttuk a szocializmus első fénysugarait, szilárdan és határozottan síkraszálltunk a proletárdiktatúráért.

És furcsa, hogy olyan emberek, akik nem tudják vagy nem akarják megérteni ezt az egyszerű igazságot, mely a „demokrácia" és „proletárdiktatúra" szavak értelmének meghatározásá-

ban rejlik, ki mernek állni egy ilyen népes gyűlés előtt olyan ócska, fabatkát sem érő limlommal, amivel az ellenvetést tevő urak minden beszéde tele van. A demokrácia – formális parlamentarizmus, a valóságban pedig a dolgozó nép szakadatlan, kegyetlen kigúnyolása, lelketlen, kibírhatatlan elnyomása a burzsoázia részéről. És ezzel szemben csak azok hozakodhatnak elő ellenvetéssel, akik nem igazi képviselői a munkásosztálynak, hanem szánalmas, betokosodott emberek, akik az egész idő alatt távol álltak az élettől, aludtak, és mielőtt álomra hajtották fejüket, gondosan párnájuk alá tették az ócska, elnyűtt, senkinek sem szükséges kis könyvet, amely számukra útikalauz és tankönyv a hivatalos szocializmus terjesztésében. De az alkotók tízmillióinak esze valami hasonlíthatatlanul magasabb rendűt hoz létre, mint a legnagyszerűbb és legzseniálisabb előrelátás. Az igazi, a forradalmi szocializmus nemcsak ma, hanem a háború kezdetétől fogva kettészakadt. Nincs egyetlen ország, nincs egyetlen állam, amelyben ne volna meg ez a nagy jelentőségű kettészakadás, ez a kettéválás a szocialista tanítás terén. És nagyon jó, hogy kettészakadt!

Válaszul azokra az ellenünk irányuló vádakra, hogy mi „szocialisták" ellen harcolunk, csak azt mondhatjuk, hogy a parlamentarizmus korszakában a parlamentarizmus híveinek már semmi közük többé a szocializmushoz, hanem elrothadtak, kivénhedtek, lemaradtak és végeredményben a burzsoáziához pártoltak át. Az olyan „szocialisták", akik a nemzetközi rablók imperialista szándékai által előidézett háború idején nagy hangon „a haza védelméről" beszéltek, nem szocialisták, hanem a burzsoázia csatlósai és tányérnyalói.

Azok, akik oly sokat beszélnek a demokrácia diktatúrájáról, csak értelmetlen és ostoba frázisokat pufogtatnak, amelyekben nincs sem gazdasági felismerés, sem politikai belátás.

Az egyik ellenem felszólaló itt azt mondta, hogy a Párizsi Kommün büszke lehet arra, hogy a párizsi munkások a felkelés idején sem erőszakos, sem önkényes cselekedeteket nem követtek el – de nem kétséges, hogy a Kommün éppen azért bukott el, mert a kellő pillanatban nem használta ki eléggé a

fegyveres erőt, noha még így is örökre beírta nevét a történelembe, mert először ültette át a valóságba a proletárdiktatúra eszméjét.

A szónok, miután röviden ismertette a burzsoázia, a földbirtokosok és a tőkések képviselői ellen folytatott harcot, tapsvihar közepette szilárdan és határozottan kijelenti: Akármit mondjanak is, a forradalmi nép akarata végül is győz: a burzsoázia kénytelen lesz vagy megadni magát, vagy elpusztulni.

Lenin párhuzamot von az anarchizmus és a bolsevikok nézetei között, és kijelenti, hogy most, a burzsoá rend gyökeres felszámolásának korszakában, az anarchizmus fogalma végre életteljes körvonalakat ölt. De mielőtt a burzsoá rend igáját leráznók, a dolgozó osztályok szilárd forradalmi hatalmára, forradalmi államhatalomra van szükség. Ez a kommunizmus lényege. Most, amikor maga a tömeg ragad fegyvert és indít kíméletlen harcot a kizsákmányolók ellen, amikor egy új, népi hatalom érvényesül, amelynek semmi köze a parlamenti hatalomhoz – ebben az időben már nem a régi, hagyományait és formáit tekintve idejét múlt állammal van dolgunk, hanem valami újjal, ami a legszélesebb néptömegek alkotóerején alapul. És ugyanakkor, amikor egyes, még mindig az elavult nézetek hatása alatt álló anarchisták félelemmel beszélnek a szovjetekről, az anarchizmus új, frissebb irányzata határozottan a szovjetek mellé áll, amelyeket életrevalóknak tart és amelyeket képeseknek tart arra, hogy kiváltsák a tömegek rokonszenvét és alkotóerejét.

Az önök bűne és vaksága abból áll – jelenti ki a szónok az „opponensek" felé fordulva –, hogy nem tudtak tanulni a forradalomból. Én már április 4-én, ebben a teremben, hangoztattam, hogy a szovjetek a demokratizmus magasabb rendű formáját képviselik.* Vagy elpusztulnak a szovjetek – és akkor visszavonhatatlanul elpusztul a forradalom, vagy pedig a szovjetek élni fognak – és akkor nevetséges beszélni holmi polgári demokratikus forradalomról, ugyanakkor, amikor elkerülhetet-

* Lásd *Lenin* Művei. 24. köt. Budapest 1952. 3–8. old. – *Szerk.*

lenné válik a szocialista rend teljes felvirágzása és a kapitalizmus bukása. A bolsevikok 1905-ben beszéltek polgári demokratikus forradalomról, de most, amikor a szovjetek hatalomra jutottak, amikor a munkások, a katonák és a parasztok hallatlan nélkülözésekkel és borzalmakkal teli háborús körülmények között, az összeomlás légkörében, az éhhalál rémével szemtől szemben azt mondták: mi kézbe veszünk minden hatalmat és magunk látunk hozzá az új élet építéséhez – ebben az időben szó sem lehet polgári demokratikus forradalomról. És ezt a bolsevikok kongresszusokon, gyűléseken, konferenciákon, határozati javaslatokban és határozatokban már tavaly áprilisban megmondták.

És azoknak, akik azt mondják, hogy mi semmit sem végeztünk, hogy mi egész idő alatt ölbe tett kézzel ültünk, hogy a szovjethatalom uralma semmire sem vezetett, mi csak a következőket felelhetjük: vessetek egy pillantást a dolgozó nép legmélyére, a tömegek sűrűjébe, ott lázas szervező, alkotó munka folyik, ott pezseg a megújhodó, a forradalom által megszentelt élet. A falvakban a parasztok elveszik a földet, a munkások kezükbe kerítik az üzemeket és gyárakat, mindenfelé a lehető legkülönbözőbb szervezetek keletkeznek.

A szovjethatalom a háború befejezésére törekszik és mi biztosak vagyunk benne, hogy ezt hamarabb éri el, mint amikorra a Kerenszkij-kormány képviselői ígérték. Mert a háború befejezésébe egy forradalmi tényező avatkozott be, amely hatályon kívül helyezte a szerződéseket és semmisnek nyilvánította a kölcsönöket. A háború a nemzetközi forradalmi mozgalommal kapcsolatban fog véget érni.

Befejezésül a szónok néhány szóban az ellenforradalmi szabotálókkal foglalkozik: ezek a burzsoázia zsoldjában álló osztagok, hiszen a burzsoázia adományokkal halmozza el a szabotáló hivatalnokokat, akik hadat üzentek a szovjethatalomnak a reakció diadalra juttatása érdekében. Az, hogy a nép a paraszt- és munkásfejszével teljes erejéből sújt le a burzsoáziára, igazi világvégének és minden visszavonhatatlan pusztulásának tűnik előttük. Ha mi bűnösök vagyunk valamiben, csak abban va-

gyunk bűnösök, hogy túlságosan emberségesek, túlságosan jószívűek voltunk a burzsoá-imperialista rend szörnyű árulást elkövető képviselői irányában.

A napokban a „Novaja Zsizny" táborához tartozó írók jelentek meg nálam és előadták, hogy a banktisztviselők nevében jöttek, akik szolgálatba szeretnének lépni, be akarják szüntetni a politikai szabotázst és teljes mértékben engedelmeskedni akarnak a szovjethatalomnak. És én azt válaszoltam nekik: már régen ezt kellett volna tenniük.* De magunk között mondva, ha azt képzelik, hogy mi, amikor belemegyünk ezekbe a tárgyalásokba, akár egy jottányit is engedünk forradalmi álláspontunkból, kegyetlenül tévednek.

A világ még nem látott semmi ahhoz hasonlót, ami most nálunk Oroszországban, ebben az óriási számú nemzetiségből és népből álló, számos külön államra tagolt hatalmas országban végbemegy: óriási szervező munka folyik valamennyi kerületben és területen, a nagy tömegek szervezése, a tömegek közvetlen munkája, alkotó építőtevékenység van folyamatban, amelynek útjába akadályokat gördítenek az imperializmus különféle burzsoá képviselői. Ők, a munkások és parasztok, hozzákezdtek a gigászi feladatait tekintve páratlan munkához, és a szovjetekkel együtt teljesen eltakarítják a kapitalista kizsákmányolást s végeredményben egyszer s mindenkorra lerázzák a burzsoá igát.

Lenin Művei. 26. köt. 1952. 483–487., 491–495. old.

* Lásd *Lenin* Művei. 26. köt. Budapest 1952. 521. old. – *Szerk.*

ELŐADÓI BESZÉD A PÁRT PROGRAMJÁNAK FELÜLVIZSGÁLATÁRÓL ÉS NEVÉNEK MEGVÁLTOZTATÁSÁRÓL MÁRCIUS 8 (ESTE)[86]

(Részlet)

... Feladatunk továbbá az állam szovjet típusának jellemzése. Ezzel a kérdéssel kapcsolatban igyekeztem kifejteni az elméleti nézeteket „Állam és forradalom" című könyvemben*. Azt hiszem, hogy az államra vonatkozó marxista nézetet a legnagyobb mértékben meghamisította Nyugat-Európa uralkodó hivatalos szocializmusa, és ezt rendkívül szemléletesen igazolta az oroszországi szovjet forradalomnak és a szovjetek megteremtésének tapasztalata. Szovjetjeinkben még rengeteg nyers, megmunkálatlan elem van, ez nem kétséges, ezzel tisztában van mindenki, aki jól szemügyre vette munkájukat, de ami fontos bennük, ami történelmileg értékes, ami lépés előre a szocializmus világfejlődésében, az az, hogy itt az állam új típusát teremtettük meg. A Párizsi Kommünben ez néhány hétig tartott, egyetlen városban, anélkül hogy ott tudatában lettek volna annak, mit tesznek. A Kommünt nem értették meg azok, akik megalkották, a felébredt tömegek zseniális érzékével teremtették, és a francia szocialisták egyik frakciója sem volt tudatában annak, hogy mit csinál. Mi olyan viszonyok között vagyunk, amikor annak eredményeképpen, hogy a Párizsi Kommünre és a német szociáldemokrácia sokesztendős fejlődésére támasz-

* Lásd *Lenin* Összes Művei. 33. köt. Budapest 1965. 1–111. old. – *Szerk.*

kodunk, világosan láthatjuk, hogy mit teszünk, amikor megteremtjük a szovjethatalmat. A néptömegek mindannak a nyerseségnek, fegyelmezetlenségnek ellenére, amely a szovjetekben tapasztalható, és amely országunk kispolgári jellegének csökevénye – mindennek ellenére megteremtették az állam új típusát. Az államnak ezt a típusát nem hetek, nem hónapok alatt, nem egyetlen városban, hanem egy roppant országban, több nemzetre kiterjedően teremtjük meg. A szovjethatalomnak ez a típusa bevált, ha átcsapott egy minden tekintetben annyira különböző országra, mint Finnország, ahol nincsenek szovjetek, de a hatalom típusa mégiscsak új, proletár.[37] Ez tehát bizonysága annak, ami elméletileg vitathatatlan, hogy a szovjethatalom az állam új típusa – bürokrácia, rendőrség, állandó hadsereg nélkül, állam, amelyben a burzsoá demokratizmust új demokrácia váltja fel – olyan demokrácia, amely előtérbe tolja a dolgozó tömegek élcsapatát, a dolgozó tömegekből teremti meg a törvényhozót is, a végrehajtót is, a katonai védőőrséget is, és teremti meg azt az apparátust, amely át tudja nevelni a tömegeket.

Oroszországban ezt alig kezdtük még meg, és rosszul kezdtük meg. Ha felismerjük, mi a rossz abban, amit megkezdtünk, leküzdjük ezt a rosszat, ha a történelem lehetőséget nyújt nekünk arra, hogy valamennyire is huzamosabb időn át munkálkodhassunk ezen a szovjethatalmon. Ezért nekem az a véleményem, hogy az új államtípus jellemzésének kiemelkedő helyet kell elfoglalnia programunkban. Sajnos, most olyan körülmények között kellett dolgoznunk programunkon, amikor a kormányban is nyakig voltunk munkával, olyan hihetetlenül gyors ütemben, hogy még bizottságot sem sikerült összehívnunk, még a hivatalos programtervezetet sem sikerült kidolgoznunk. Azt, amit a küldött elvtársaknak szétosztottak, csak vázlatos fogalmazványnak neveztük el*, mindenki tisztán láthatja, hogy ez csak vázlat. Ebben a vázlatban meglehetősen nagy helyet szenteltünk a szovjethatalom kérdésének, és azt

* Lásd *Lenin* Művei. 27. köt. Budapest 1952. 141–147. old. – *Szerk.*

hiszem, hogy programunk nemzetközi jelentőségének itt meg kell mutatkoznia. Szerintem igen nagy hiba volna, ha forradalmunk nemzetközi jelentőségét felhívásokra, jelszavakra, tüntetésekre, kialtványokra stb. korlátoznánk. Ez kevés. Konkrétan meg kell mutatnunk az európai munkásoknak, hogy mit kezdtünk el, hogyan kezdtük el, hogy értsék ezt, s ez konkrétan elvezeti őket ahhoz a kerdéshez, hogy hogyan lehet kivívni a szocializmust. Az európai munkásoknak azt kell majd látniuk: az oroszok jó feladatra vállalkoznak, és ha rosszul fognak hozzá, mi majd jobban csináljuk. Ehhez minél több konkrét anyagot kell adnunk és meg kell mondanunk, mi az az új, amit mi megteremteni próbáltunk. A szovjethatalom az állam új típusa; igyekszünk körvonalazni feladatait, felépítését, igyekszünk megmagyarázni, hogy a demokráciának miért új típusa ez, amelyben olyan sok kaotikus, zavaros jelenség van, hogy ennek az új típusnak élő lelke az, hogy a hatalom átmegy a dolgozók kezébe, hogy megszűnik a kizsákmányolás, az elnyomó gépezet. Az állam elnyomó gépezet. El kell nyomni a kizsákmányolókat, de nem lehet elnyomni őket rendőrséggel, csak maga a tömeg tudja elnyomni őket, a gépezetnek kapcsolatban kell lennie a tömegekkel, a gépezetnek mint szovjeteknek a tömeget kell képviselnie. A szovjetek sokkal közelebb állnak a tömegekhez, a szovjetek lehetővé teszik, hogy közelebb álljunk a tömeghez, több lehetőséget adnak arra, hogy neveljük ezt a tömeget. Nagyon jól tudjuk, hogy az orosz paraszt igyekszik tanulni, de mi azt akarjuk, hogy ne könyvekből, hanem saját tapasztalataiból tanuljon. A szovjethatalom gépezet – gépezet, amely azt a célt szolgálja, hogy a tömeg haladéktalanul tanulni kezdje az állam kormányzását és a termelés megszervezését országos méretekben. Ez hihetetlenül nehéz feladat. De történelmileg az a fontos, hogy mi vállalkozunk e feladat megoldására, s ebben nem csupán a mi egyetlen országunk szempontjait tartjuk szem előtt, hanem segítségül hívjuk az európai munkásokat is. Éppen ebből a közös szempontból kell konkrétan megmagyaráznunk programunkat. Ezért az a véleményünk, hogy a mi utunk a Párizsi Kommün útjának folytatása. Ezért meggyőződésünk,

hogy miután erre az útra léptek, az európai munkások segíteni tudnak nekünk. Ők jobban megcsinálhatják azt, amit mi csinálunk, a formális szempontnál most úgyis fontosabbá válnak a konkrét feltételek. Míg régente olyan követelés volt különösen fontos, mint a gyülekezési jog biztosítása, a mi álláspontunk a gyülekezési joggal kapcsolatban az, hogy most senki sem zavarhatja a gyűléseket, és a szovjethatalomnak csupán termet kell biztosítania a gyűlések számára. A burzsoázia számára a fontos az, hogy általánosságban kikiáltsák a zengzetes elveket: „Minden állampolgárnak joga van gyülekezni, de csak a szabad ég alatt – helyiséget nem adunk." Mi pedig ezt mondjuk: „Kevesebb frázist, több lényeget." El kell kobozni a palotákat – és nemcsak a Tauriait, hanem sok más palotát is –, a gyülekezési jogról pedig hallgatunk. És ezt ki kell terjesztenünk a demokratikus program valamennyi többi pontjára is. Magunknak kell ítélkeznünk. Az állampolgároknak egytől egyig részt kell venniük az igazságszolgáltatásban és az ország kormányzásában. Számunkra is fontos, hogy egytől egyig minden dolgozót bevonjunk az állam kormányzásába. Ez hihetetlenül nehéz feladat. De a szocializmust nem vezetheti be a kisebbség – a párt. A tízmilliók vezethetik be, amikor megtanulják, hogyan kell ezt maguknak megtenni. Mi abban látjuk érdemünket, hogy igyekszünk segíteni a tömegeknek abban, hogy haladéktalanul maguk fogjanak hozzá ehhez, nem pedig könyvekből, előadásokból tanulják ezt. Ezért, ha ezeket a feladatainkat konkrétan és világosan kimondjuk, az európai tömegeket arra buzdítjuk, hogy vitassák meg és gyakorlatilag vessék fel ezt a kérdést. Mi talán rosszul csináljuk azt, amit tenni kell, de ösztönözzük a tömegeket arra, amit meg kell tenniük. Ha az, amit a mi forradalmunk visz véghez, nem véletlen – ez pedig mélységes meggyőződésünk –, nem pártunk határozatának terméke, hanem elkerülhetetlen terméke minden olyan forradalomnak, amelyet Marx népinek nevezett, vagyis olyannak, amelyet maguk a néptömegek teremtenek jelszavaikkal, törekvéseikkel, nem pedig a régi burzsoá köztársaság programjának ismételgetésével – ha ezt a kérdést így vetjük fel, elérjük a leglénye-

gesebbet. És itt érkezünk el ahhoz a kérdéshez, hogy meg kell-e szüntetnünk a maximális és a minimális program közötti különbséget. Igen is, meg nem is. Én nem félek e különbség megszüntetésétől, mert az az álláspont, amely nyáron még érvényes volt, ma már nem lehet érvényes. Akkor mondtam, hogy ez „korai", amikor még nem ragadtuk meg a hatalmat – most, amikor a hatalmat megragadtuk és kipróbáltuk –, már nem korai.* A régi program helyett most meg kell írnunk a szovjethatalom új programját, egyáltalán nem mondva le a burzsoá parlamentarizmus felhasználásáról. Azt hinni, hogy nem vetnek vissza bennünket – utópia.

Történelmileg tagadhatatlan, hogy Oroszország megteremtette a Szovjet Köztársaságot. Mi azt mondjuk, hogy mindahányszor visszavetnek bennünket, anélkül hogy lemondanánk a burzsoá parlamentarizmus kihasználásáról – ha az ellenséges osztályerők visszaszorítanak bennünket ebbe a régi hadállásba – afelé fogunk tartani, amit a tapasztalatok útján kivívtunk, a szovjethatalom felé, az állam szovjet típusa, a Párizsi Kommün típusú állam felé. Ezt kifejezésre kell juttatnunk a programban. A minimális program helyett bevezetjük a szovjethatalom programját. Az új államtípus jellemzésének fontos helyet kell elfoglalnia programunkban . . .

* Lásd *Lenin* Összes Művei. 34. köt. Budapest 1967. 372–375. old. – *Szerk.*

A PROGRAMTERVEZET VÁZLATOS FOGALMAZVÁNYA

(Részlet)

Tíz tézis a szovjethatalomról

A szovjethatalom megszilárdítása és fejlesztése

A szovjethatalomnak mint a proletariátus és a szegényparasztság (a félproletárok) diktatúrája formájának – a tapasztalat által már ellenőrzött, a tömegmozgalom és a forradalmi harc által teremtett formájának – megszilárdítása és fejlesztése.

A megszilárdításnak és a fejlesztésnek azoknak a feladatoknak a megvalósításában (szélesebb körű, általános és tervszerű megvalósításában) kell állnia, amelyek történelmileg az államhatalomnak erre a formájára, az államnak erre az új típusára hárulnak, nevezetesen:

(1) a kapitalizmus által elnyomott dolgozó és kizsákmányolt tömegek, és csakis e tömegek, vagyis csak a munkások és a szegényparasztok, a félproletárok egyesítése és szervezése, a kizsákmányoló osztályoknak és a kispolgárság gazdag tagjainak automatikus kizárásával;

(2) az elnyomott osztályok legtevékenyebb, legaktívabb, legöntudatosabb részének, azon élcsapatának egyesítése, amelynek az a hivatása, hogy kivétel nélkül az egész dolgozó lakosságot ránevelje az állam kormányzásában való nem elméleti, hanem gyakorlati önálló részvételre.

(4) (3) A parlamentarizmus (mint a törvényhozói és a végrehajtói munka különválasztása) megszüntetése; a törvényhozói

és végrehajtói állami munka egyesítése. A kormányzás egybeolvasztása a törvényhozással.

(3) (4) Az államhatalom és az államigazgatás egész apparátusának a demokratizmus eddigi formáinál szorosabb kapcsolata a tömegekkel.

(5) A munkások és a parasztok olyan fegyveres erejének megteremtése, amely a legkevésbé van elszakadva a néptől (szovjetek = felfegyverzett munkások és parasztok). Az egész nép fegyverkezésének szervezettsége, mint az egyik első lépés az egész nép felfegyverzésének teljes megvalósítása felé.

(6) Teljesebb demokratizmus azáltal, hogy kevesebb a formaság, könnyebb a választás és a visszahívás.

(7) Szoros (és közvetlen) kapcsolat a szakmákkal és a termelési-gazdasági egységekkel (választások üzemenként, helyi paraszti és kisipari körzetenként). Ez a szoros kapcsolat teszi lehetővé a mélyreható szocialista átalakítások megvalósítását.

(8) (Részben, ha nem teljesen, beleolvad az előző pontba) – lehetőség a bürokrácia kiküszöbölésére, feleslegessé tételére, e lehetőség realizálásának megkezdése.

(9) A demokratizmus kérdéseiben a súlypontot át kell helyezni a burzsoázia és a proletariátus, a szegények és a gazdagok formális egyenlőségének formális elismeréséről arra, hogy megteremtsük a gyakorlati lehetőségét annak, hogy a lakosság dolgozó és kizsákmányolt tömege élhessen a szabadsággal (a demokráciával).

(10) A szovjet államszervezet továbbfejlesztésének abban kell állnia, hogy a szovjet minden egyes tagja kötelezően állandó munkát végez az állam kormányzása terén, azonkívül, hogy részt vesz a szovjet gyűlésein; – továbbá abban, hogy fokozatosan kivétel nélkül az egész lakosságot bevonjuk mind a szovjet szervezetbe (azzal a feltétellel, hogy aláveti magát a dolgozók szervezeteinek), mind az államigazgatással kapcsolatos szolgálatok végzésébe.

Lenin Művei. 27. köt. 1952. 121–125., 143–144. old.

„A SZOVJETHATALOM SORON LEVŐ FELADATAI" CÍMŰ CIKK ELSŐ FOGALMAZVÁNYA[38]

(Részletek)

. . . A demokratikus centralizmus . . . a legkevésbé sem zárja ki, hanem, ellenkezőleg, feltételezi a különböző vidékeknek, sőt az állam különböző közösségeinek legteljesebb szabadságát mind az állami, mind a társadalmi, mind a gazdasági élet különféle formáinak kidolgozásában. Mi sem tévesebb, mint a demokratikus centralizmus összekeverése a bürokráciával és a sablonizálással. Feladatunk most az, hogy éppen a demokratikus centralizmust teremtsük meg gazdasági téren, biztosítsuk a tökéletes összhangot és egységet olyan gazdasági üzemek működésében, mint a vasút, a posta, a távíró és az egyéb közlekedési eszközök stb. – ugyanakkor pedig a valóban demokratikus értelemben vett centralizmus feltételezi a teljes és akadálytalan fejlődésnek a történelem által első ízben megteremtett lehetőségét nemcsak a helyi sajátosságok, hanem a helyi kezdeményezés, a helyi újító szellem számára is és feltételezi a közös cél felé való haladás útjainak, módjainak és eszközeinek sokféleségét. Éppen ezért a verseny megszervezésének feladata kettős: egyrészt megköveteli a demokratikus centralizmus megvalósítását úgy, ahogy fentebb vázoltam, másrészt – annak lehetőségét jelenti, hogy megtaláljuk a leghelyesebb, leggazdaságosabb utat Oroszország gazdasági rendjének újjászervezéséhez. Általánosságban szólva, ez az út ismeretes. A gépi iparra

felépített nagyüzemű gazdaságra való áttérésben, a szocializmusra való áttérésben áll. De ennek az áttérésnek konkrét feltételei és formái elkerülhetetlenül változatosak és ilyennek is kell lenniük azoktól a feltételektől függően, amelyek között a szocializmus megteremtése felé irányuló haladás megkezdődik. Mind a helyi különbözőségeknek, mind a gazdasági formák sajátosságainak, mind a lakosság életformáinak és felkészültsége fokának, mind az egyes tervek megvalósítására irányuló kísérleteknek tükröződniük kell a szocializmus felé vezető út sajátszerűségén az egyes állami munkakommunákban. Minél nagyobb lesz a formáknak ez a változatossága, persze, ha nem csap át eredetieskedésbe, annál biztosabban és annál gyorsabban biztosítjuk mind a demokratikus centralizmus elérését, mindpedig a szocialista gazdaság megvalósítását. Most csak az van hátra, hogy megszervezzük a versenyt, azaz biztosítsuk a nyilvánosságot, amely lehetővé tenné az állam minden közösségének, hogy tájékoztatást adjon arról, hogy hogyan indult el a gazdasági fejlődés a különböző vidékeken – biztosítsuk, másodszor, a szocializmus felé való haladás terén az állam különböző közösségeiben elért eredmények összehasonlíthatóságát – biztosítsuk, harmadszor, azt, hogy az egyik közösségben szerzett tapasztalatokat gyakorlatilag hasznosíthassák a többi közösségekben – biztosítsuk azon anyagi erők – és emberi erők – kicserélésének lehetőségét, amelyek a népgazdaság vagy az államigazgatás megfelelő területén a legjobbaknak bizonyultak. Mi, akikre a kapitalista rendszer nyomasztó súllyal nehezedett, ez idő szerint még elképzelni sem tudjuk pontosan, milyen nagy erők rejlenek a dolgozó tömegekben, e nagy állam munkakommunáinak sokféleségében, az értelmiségi erőkben, akik mostanáig a kapitalisták előírásainak élettelen, néma végrehajtóiként dolgoztak, hogy milyen erők rejlenek és képesek kibontakozni a társadalom szocialista berendezésében. A mi dolgunk csak az, hogy szabaddá tegyük az utat mindezen erők számára. És ha a verseny megszervezését mint állami feladatunkat tűzzük ki, akkor – feltéve, hogy megvalósítjuk az államrend szovjet elveit, megszüntetjük a föld, a gyár stb. magántulajdonát – az

eredmények semmiképpen nem maradnak el és rávezetnek bennünket az építés további formáira . . .

. . . Most éppen annál a fordulópontnál tartunk, amikor, anélkül hogy abbahagynánk a tömegek előkészítését a társadalom minden ügyének állami és gazdasági igazgatásában való részvételre, anélkül hogy a legkisebb mértékben is gátolnánk őket az új feladatok legaprólékosabb megvitatásában (ellenkezőleg, mindenképpen segítve őket ebben, hogy önállóan jöjjenek rá a helyes megoldásokra), egyszersmind meg kell kezdenünk a demokratikus funkciók két kategóriájának szigorú különválasztását: egyfelől engedjünk teret a vitáknak, a gyűlésezésnek, másfelől pedig vezessük be a legszigorúbb felelősséget a végrehajtó funkciók teljesítéséért és azoknak az előírásoknak és rendelkezéseknek feltétlenül buzgó, fegyelmezett, önkéntes végrehajtásáért, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a gazdasági mechanizmus valóban úgy dolgozzék, mint az óramű. Erre nem lehetett rögtön áttérni, ennek követelése néhány hónappal ezelőtt vaskalaposság, sőt rosszindulatú provokáció lett volna. Általánosságban szólva, ezt az átalakulást semmiféle rendelettel, semmiféle előírással nem lehet végrehajtani. De elérkezett az az idő, amikor egész forradalmi átalakító tevékenységünk középpontja éppen ennek az átalakításnak a megvalósítása. Ez az átalakítás most elő van készítve, megértek a szükséges feltételek és most további halogatásnak nincs helye, tovább várni nem lehet. Nemrégiben, amikor a vasúti közlekedés újjáalakításának és helyes megszervezésének kérdését vitattuk meg, felmerült az a kérdés, hogy az egyszemélyi rendelkezési hatalom (olyan hatalom, amelyet diktátori hatalomnak nevezhetnénk) mennyiben egyeztethető össze a demokratikus szervezetekkel általában, különösen a testületi vezetés elvével és többek között a szervezés szovjet szocialista elvével. Kétségtelen, igen elterjedt az a vélemény, hogy ilyen összeegyeztetésről szó sem lehet, hogy az egyszemélyi diktátori hatalom nem egyeztethető össze sem a demokratizmussal, sem az állam szov-

jet típusával, sem a testületi vezetéssel. Mi sem hibásabb ennél a véleménynél.

A szervezés demokratikus elve – abban a magasabb formájában, ahogy a szovjetek megvalósítják az olyan javaslatokat és követeléseket, hogy a tömegek tevékenyen részt vegyenek nemcsak az általános szabályok, rendeletek és törvények megvitatásában, nemcsak ezek végrehajtásának ellenőrzésében, hanem közvetlen végrehajtásukban is – ez azt jelenti, hogy a tömegek minden egyes képviselője, minden állampolgár számára olyan körülményeket kell teremtenünk, hogy részt vehessen mind az állam törvényeinek megvitatásában, mind képviselőinek megválasztásában, mind az állami törvények végrehajtásában. Ebből azonban egyáltalán nem következik az, hogy megengedhető akár a legkisebb zűrzavar vagy a legkisebb rendetlenség abban a tekintetben, hogy az egyes esetekben ki felelős bizonyos végrehajtási funkciókért, bizonyos rendelkezések végrehajtásáért, a közös munka bizonyos folyamatának irányításáért egy bizonyos megszabott időn belül. A tömegnek legyen joga felelős vezetőket választani magának. A tömegnek legyen joga leváltani őket, ismerni és ellenőrizni működésük legkisebb tényeit is. A tömegnek legyen joga arra, hogy kivétel nélkül bármely munkás tagját rendelkező funkciókba helyezhesse. Ez azonban korántsem azt jelenti, hogy a kollektív munka folyamata megmaradhatna meghatározott vezetés nélkül, a vezető felelősségének pontos megállapítása nélkül, a vezető szilárd akaratával létrehozott legszigorúbb rend nélkül. Sem a vasutak, sem a közlekedés, sem a nagy gépek és általában semmiféle üzem sem működhet szabályosan, ha nincs meg az akarat egysége, amely a dolgozók egész állományát az óramű pontosságával dolgozó egyetlen gazdasági szervvé kapcsolja egybe. A szocializmus a gépi nagyipar szülötte. És ha a szocializmust megteremtő dolgozó tömegek nem tudják intézményeiket úgy megszervezni, ahogy a gépi nagyiparnak kell dolgoznia, akkor a szocializmus megteremtéséről szó sem lehet. Ezért ma, amikor a szovjethatalom és a proletárdiktatúra már eléggé megszilárdult, amikor az ellenálló ellenség, vagyis az ellenálló

kizsákmányolók fő arcvonalait már eléggé szétromboltuk és ártalmatlanná tettük, amikor a szovjet intézmények működése eléggé előkészítette a lakosság tömegeit az egész társadalmi életben való önálló részvételre – a jelen pillanatban az a feladat kerül napirendre, hogy a legszigorúbban különválasszuk a vitatkozást és a gyűlésezést a vezető minden rendelkezésének ellentmondás nélküli végrehajtásától. Ez azt jelenti, hogy a tömegek szükséges, hasznos és bármely szovjet által teljesen elismert előkészítését – bizonyos rendszabály végrehajtására és e rendszabály végrehajtásának ellenőrzésére való előkészítését – külön kell választani magától a végrehajtástól. A tömegek most már kezükbe vehetik az egész hatalmat – ezt a szovjetek biztosítják – és megszilárdíthatják ezt a hatalmat. De ahhoz, hogy ennek ne az a hatásköri összevisszaság és az a felelőtlenség legyen a következménye, amely jelenleg hihetetlenül sok bajt okoz – ehhez az szükséges, hogy minden végrehajtó funkció esetében pontosan tudjuk, hogy konkrétan kik azok a személyek, akik, miután megválasztották őket a felelős vezetői tisztségekbe, felelősek az egész gazdasági organizmus működéséért. Ehhez az szükséges, hogy minél gyakrabban, a legcsekélyebb lehetőség esetén is, választott felelős személyeket jelöljenek ki, akik az egész gazdasági organizmussal egyszemélyi felelősséggel rendelkeznek. Szükséges, hogy ezeknek az egyszemélyi vezetőknek rendelkezéseit önkéntesen végrehajtsák. szükséges, hogy a vitatkozás, gyűlésezés, végrehajtás és az egyidejű kritika, ellenőrzés és javítás vegyes formájáról áttérjünk a gépesített üzem szigorúan szabályos menetére. E feladathoz Oroszország munkakommunái, a munkás- és paraszttömegek túlnyomó többségükben közelednek és már el is érkeztek. A szovjethatalom feladata az, hogy vállalja a most bekövetkező fordulat megmagyarázását és e fordulat szükségességének törvényes formákba öntését . . .

Amikor a dolgozók fegyelmének és önfegyelmének helyreállításáról beszélünk, külön ki kell emelnünk azt a fontos szerepet, amely ma a bíróságokra hárul. A bíróság a tőkés társa-

dalomban javarészt az elnyomás apparátusa, a burzsoá kizsákmányolás apparátusa volt. A proletárforradalom feltétlen kötelessége ezért nem az igazságszolgáltatási intézmények reformálása volt (erre a feladatra szorítkoztak a kadetok és Fejbólintó Jánosaik, a mensevikek és a jobboldali eszerek), hanem az, hogy teljesen megsemmisítse azokat, alapjáig elsöpörje az egész régi igazságszolgáltatást és gépezetét. Az októberi forradalom ezt az elengedhetetlen feladatot teljesítette, mégpedig sikerrel teljesítette. Hozzáfogott, hogy a régi bíróság helyén megteremtse az új népbíróságot, helyesebben szovjet bíróságot, amely azon az elven épül fel, hogy a dolgozó és kizsákmányolt osztályok – és csak ezek az osztályok – vesznek részt az állam kormányzásában. Az új bíróságra elsősorban a kizsákmányolók elleni harchoz volt szükség, akik igyekeznek visszaállítani uralmukat vagy védelmezni kiváltságaikat, vagy suttyomban, csalárd úton megmenteni, visszaszerezni legalább egynéhányat e kiváltságok közül. De ezenkívül a bíróságokra, ha valóban szovjetintézmények elve alapján vannak szervezve, más, fontosabb feladat is hárul. Ez a feladat az, hogy biztosítsák a dolgozók fegyelmének és önfegyelmének legszigorúbb érvényesítését. Nevetséges utópisták volnánk, ha azt képzelnők, hogy egy ilyen feladat megvalósítható rögtön azután, hogy a burzsoázia hatalmát megdöntöttük, vagyis a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet első szakaszában, vagy – kényszer nélkül. Kényszer nélkül ez a feladat egyáltalán nem teljesíthető. Nekünk szükségünk van az államra, szükségünk van a kényszerre. A szovjet bíróságnak az ilyen kényszert megvalósító proletárállam szervének kell lennie. És ezekre a bíróságokra hárul az a roppant feladat, hogy a lakosságot munkafegyelemre neveljék. Eddig még hihetetlenül keveset, helyesebben majdnem semmit sem tettünk e cél érdekében. Pedig el kell érnünk, hogy a legszélesebb méretekben szervezzünk ilyen bíróságokat, kiterjesztve tevékenységüket az ország egész termelő életére. Csak az ilyen bíróságok tudják – persze, ha a dolgozó és kizsákmányolt lakosság legszélesebb tömegei vesznek részt bennük – demokratikus formákban, a szovjethatalom elveivel összhangban el-

érni azt, hogy a fegyelem és önfegyelem óhajtása ne maradjon meddő óhaj. Csak az ilyen bíróságok tudják elérni azt, hogy nálunk forradalmi hatalom legyen, amelyet szóban mi mindnyájan elismerünk, amikor proletárdiktatúráról beszélünk, és amely helyett túlságosan gyakran valami alaktalan kocsonyaszerűséget látunk magunk körül. Egyébként helyesebb volna, ha azt a társadalmi állapotot, amelyben ma élünk, nem kocsonyához, hanem az olvadt vashoz hasonlítanánk, amelyet azért olvasztottak újra, hogy keményebb acélt nyerjenek belőle.

1918. március 28.

Lenin Művei. 27. köt. 1952.
202–203., 205–208., 212–213. old.

A SZOVJETHATALOM SORON LEVŐ FELADATAI[39]

(Részlet)

„Összehangolt szervezet" és diktatúra

A legutóbbi (moszkvai) szovjetkongresszus határozata a jelenlegi helyzet legsürgősebb feladatául az „összehangolt szervezet" megteremtését és a fegyelem fokozását tűzi ki.*

Ilyenfajta határozatokat most mindenki szívesen „megszavaz" és „aláír"; de arról, hogy ezeknek a határozatoknak a valóra váltása kényszert követel meg – kényszert éppen diktatúra formájában –, arra rendszerint nemigen gondolnak. Pedig a legnagyobb ostobaság és a legbalgább utópizmus volna feltételezni, hogy az átmenet a kapitalizmusból a szocializmusba lehetséges kényszer és diktatúra nélkül. Marx elmélete már nagyon régen és a leghatározottabban fellépett ez ellen a kispolgári demokrata és anarchista badarság ellen. És az 1917–1918-as évek Oroszországa annyira szemléltetően, kézzelfoghatóan és meggyőzően igazolja ebben a tekintetben Marx elméletét, hogy csak reménytelenül ostoba, vagy pedig az igazságnak makacsul hátat fordító emberek tévedhetnek még ebben a tekintetben. Vagy Kornyilov diktatúrája (ha Kornyilovot a burzsoá Cavaignac orosz típusának vesszük), vagy a proletariátus diktatú-

* Lásd *Lenin* Művei. 27. köt. Budapest 1952. 194. old. – *Szerk.*

rája – más kivezető útról *szó sem lehet* egy olyan ország számára, amely a leggyötrelmesebb háború okozta szörnyű gazdasági bomlás közepette rendkívül éles fordulatokkal rendkívül gyors fejlődést tett meg. Minden középmegoldás vagy a nép becsapása a burzsoázia részéről, amely nem mondhatja meg az igazat, nem mondhatja meg, hogy neki Kornyilov kell, vagy pedig a kispolgári demokraták, a Csernovok, Ceretelik és Martovok bárgyúsága, akik a demokrácia egységéről, a demokrácia kultúrájáról, általános demokratikus frontról és más ostobaságokról fecsegnek. Akit még az 1917–1918-as orosz forradalom menete sem tanított meg arra, hogy semmiféle közbenső megoldás nem lehetséges, azon már semmi sem segít.

Másrészt nem nehéz meggyőződni arról, hogy a kapitalizmusból a szocializmusba vezető minden átmenetben szükség van diktatúrára, mégpedig két fő okból, illetve két fő irányban. Először, a kapitalizmust nem lehet legyőzni és kiirtani anélkül, hogy kíméletlenül le ne törjük a kizsákmányolók ellenállását, akiket nem lehet egy csapásra megfosztani gazdagságuktól, szervezettség és tudás nyújtotta fölényüktől és akik következésképpen meglehetősen hosszú időn át elkerülhetetlenül próbálkozni fognak azzal, hogy megdöntsék a szegények gyűlölt hatalmát. Másodszor, minden nagy forradalom, különösen a szocialista forradalom, még ha külháború nem folyna is, elképzelhetetlen belső háború, vagyis polgárháború nélkül, amely még nagyobb rombolást jelent, mint a külháború, s amely az ingadozás és az egyik oldalról a másik oldalra való átpártolás eseteinek ezreit és millióit jelenti, amely óriási bizonytalanságot, kiegyensúlyozatlanságot, káoszt jelent. És magától értetődik, hogy ilyen mélyreható átalakulás idején múlhatatlanul „megmutatkozik" a régi társadalom bomlásának valamennyi, szükségszerűen nagyszámú eleme, amelyek főleg a kispolgársággal vannak kapcsolatban (mert minden háború és minden válság mindenekelőtt ezt a réteget teszi tönkre és pusztítja). A bomlásnak ezek az elemei viszont *nem tudnak* „megmutatkozni" másképp, mint úgy, hogy nő a bűnözés, a korrupció, a spekulá-

ció és minden effajta ocsmányság. Hogy ezzel elbánjunk, ahhoz idő és *vaskéz kell.*

Nem volt a történelem folyamán egyetlenegy olyan nagy forradalom sem, amelyben a nép ne érezte volna meg ezt ösztönösen és ne tanúsított volna üdvös szilárdságot, a helyszínen lőve agyon a tolvajokat. A régi forradalmaknak az volt a bajuk, hogy a tömegek forradalmi lelkesedése, amely fenntartotta bennük a feszültséget és erőt adott nekik a bomlasztó elemek kíméletlen elnyomásához, nem sokáig tartott. A proletariátus gyöngesége volt a társadalmi, vagyis osztály-oka annak, hogy a tömegek forradalmi lelkesedése ilyen múló volt, mert *egyes-egyedül* a proletariátus képes (ha eléggé nagyszámú, öntudatos és fegyelmezett) maga köré gyűjteni a dolgozók és kizsákmányoltak *többségét* (egyszerűbben és népszerűbben szólva: a szegények többségét) és megtartani a hatalmat eléggé hosszú ideig ahhoz, hogy ezalatt teljesen elnyomjon minden kizsákmányolót, minden bomlasztó elemet.

Minden forradalomnak ezt a történelmi tapasztalatát, ezt a világtörténelmi – gazdasági és politikai – tanulságot foglalta össze Marx, amikor megadta a rövid, szabatos, pontos és világos formulát: a proletariátus diktatúrája. S hogy az orosz forradalom helyesen fogott hozzá ennek a világtörténelmi feladatnak a megvalósításához, azt *bebizonyította* a szovjetszervezet diadalútja Oroszország valamennyi népe és nemzete között. Mert a szovjethatalom nem más, mint a proletariátus diktatúrájának, azon élenjáró osztály diktatúrájának szervezeti formája, amely új demokratizmushoz viszi el, az állam kormányzásában való önálló részvételre mozgósítja a dolgozók és kizsákmányoltak tíz- és tízmillióit, s ezek saját tapasztalataik alapján tanulják meg, hogy a proletariátus fegyelmezett és öntudatos élcsapatában legmegbízhatóbb vezérüket lássák.

Ám a diktatúra nagy szó. Nagy szavakkal pedig nem szabad dobálózni. A diktatúra – vashatalom, forradalmian bátor és gyors hatalom, amely kíméletlenül elnyomja mind a kizsákmányolókat, mind a gonosztevőket. A mi hatalmunk viszont mértéktelenül enyhe, gyakran jobban hasonlít a kásához, mint a

vashoz. Egy percre sem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a polgári és kispolgári erők kettős harcot folytatnak a szovjethatalom ellen: egyrészt kívülről – a Szavinkovok, Gocok, Gegecskorik, Kornyilovok módszereivel, összeesküvésekkel és felkelésekkel, ezek mocskos „ideológiai" tükröződéseivel, a kadetok, a jobboldali eszerek és a mensevikek sajtójában megjelenő hazugság- és rágalomáradattal; – másrészt pedig belülről – azzal, hogy a bomlás minden elemét, minden gyöngeséget felhasználnak vesztegetésre, a fegyelmezetlenség, a züllés és a zűrzavar fokozására. Minél közelebb jutunk a burzsoázia teljes katonai elnyomásához, annál veszélyesebbé válik számunkra a kispolgári anarchia spontán ereje. S ez ellen az anarchia ellen nem lehet csak propagandával és agitációval, csak a verseny megszervezése útján, csak a szervezők kiválasztása útján harcolni – ezt a harcot kényszerrel is kell folytatni.

Amilyen mértékben a hatalom fő feladatává a katonai elnyomás helyett a kormányzás válik – az elnyomás és a kényszer tipikus formája nem a helyszínen való agyonlövés, hanem a bíróság lesz. És ebben a tekintetben a forradalmi tömegek 1917. október 25 után helyes útra léptek és bebizonyították a forradalom életképességét, amikor megkezdték saját munkás- és parasztbíróságaik megalakítását, még mielőtt a bürokratikus burzsoá bírósági apparátus feloszlatásáról bármiféle rendelet megjelent. De a mi forradalmi és népbíróságaink mérhetetlenül, hihetetlenül gyengék. Érezhető, hogy még nem szűnt meg véglegesen az a földesúri és burzsoá elnyomás idejéből fennmaradt népfelfogás, amely a bíróságot valami idegen, kincstári dolognak tekintette. Nem ment át eléggé a köztudatba, hogy a bíróság olyan szerv, amely éppen a szegénységet vonja be mind egy szálig az államigazgatásba (mert a bírósági tevékenység az államigazgatás egyik funkciója), hogy a bíróság a proletariátus és a szegényparasztság *hatalmi szerve*, hogy a bíróság a *fegyelemre nevelés* eszköze. Nem ment át eléggé a köztudatba az az egyszerű és nyilvánvaló tény, hogy ha Oroszország legfőbb baja az éhínség és a munkanélküliség, akkor ezeket a bajokat nem lehet legyőzni semmiféle hajrával, hanem csak sokoldalú, min-

dent felölelő, az egész népre kiterjedő szervező munkával és fegyelemmel, azért, hogy több kenyeret termelhessünk az emberek számára és több kenyeret (fűtőanyagot) juttathassunk az iparnak, hogy mindezt idejében rendeltetési helyére szállíthassuk és helyesen szétoszthassuk; – hogy ennélfogva az éhínség és munkanélküliség kínjaiban *mindenki* bűnös, aki bármely gyárban, bármely gazdaságban, bármilyen téren megszegi a munkafegyelmet; – hogy ezeket a bűnösöket tudnunk kell megtalálni, bíróság elé állítani és kíméletlenül megbüntetni. A kispolgári zabolátlanság, amely ellen most a legszívósabb harcot kell vívnunk, éppen abban mutatkozik meg, hogy nemigen látják a népgazdasági és politikai összefüggést egyfelől az éhínség és a munkanélküliség, másfelől a szervezésben és fegyelemben mutatkozó általános ziláltság között; – hogy erősek még a gyökerei a *kistulajdonos* felfogásnak: nekem legyen minél több hasznom, s utánam a vízözön!

A vasútnál, mely talán a legszemléltetőbben testesíti meg a nagykapitalizmus által teremtett organizmus gazdasági kapcsolatait, különösen kirívóan megmutatkozik a kispolgári zabolátlanság lazaságának ez a harca a proletár szervezettség ellen. Az „igazgatási" elem nagy bőségben ontja a szabotálókat, a megvesztegethetőket; a proletár elem legjava a fegyelemért harcol; de mind az egyik, mind a másik elemen belül természetesen sok az ingadozó, a „gyenge", aki nem képes ellenállni a spekuláció, a vesztegetés, a személyes haszon „csábításának", aminek ára az egész vasúti apparátus leromlása, holott ennek az apparátusnak a helyes munkájától függ az éhínség és a munkanélküliség legyőzése.

Jellemző az a harc, amely ezen a talajon a vasutak igazgatásáról kiadott legutóbbi rendelet körül bontakozott ki. Ez a rendelet diktátori teljhatalommal (vagy „korlátlan" teljhatalommal) ruházza fel az egyes vezetőket.[40] A kispolgári lazaság tudatos (de nagyrészt valószínűleg öntudatlan) képviselői a testületi elvtől, a demokratizmustól, a szovjethatalom elveitől való eltérést akartak látni abban, hogy egyes személyeket „korlátlan" (vagyis diktátori) hatalommal ruházunk fel. A baloldali

eszerek körében a diktátorságról szóló rendelet ellen itt-ott éppenséggel huligán jellegű, azaz a rossz ösztönökhöz és a kistulajdonos „harácsolási" törekvéseihez apelláló agitáció kapott lábra. Valóban óriási jelentőségű kérdés merült fel: először is, az az elvi kérdés, hogy vajon korlátlan diktátori teljhatalommal felruházott egyes személyek kinevezése egyáltalán összeegyeztethető-e a szovjethatalom alapelveivel; másodszor az, hogy miképpen függ össze ez az eset – ez a precedens, ha úgy tetszik – a hatalom különleges feladataival a jelenlegi konkrét helyzetben. Mind az egyik, mind a másik kérdést igen figyelmesen meg kell vizsgálni.

Hogy egyes személyek diktatúrája a forradalmi mozgalmak történetében nagyon gyakran volt a forradalmi osztályok diktatúrájának kifejezője, hordozója, végrehajtója, erről cáfolhatatlan történelmi tapasztalatok tanúskodnak. A polgári demokratizmussal kétségtelenül összefért az egyes személyek diktatúrája. De ezen a ponton a szovjethatalom burzsoá szidalmazói és kispolgári szekértolóik mindig igen csalafintán járnak el: egyrészt, a szovjethatalmat egyszerűen valami képtelen, anarchikus, vad dolognak minősítik, gondosan kerülve a mi történelmi párhuzamainkat és annak elméleti bizonyítékait, hogy a szovjetek a demokratizmus magasabb formája, sőt még annál is több: a demokratizmus *szocialista* formájának kezdete; másrészt pedig a polgári demokratizmusnál magasabb rendű demokratizmust követelnek tőlünk és azt mondják: a ti bolsevik (vagyis nem burzsoá, hanem *szocialista*) szovjet demokratizmusotokkal a személyi diktatúra teljesen összeegyeztethetetlen.

Ez csapnivalóan rossz okoskodás. Ha nem vagyunk anarchisták, akkor el kell ismernünk, hogy az állam, *vagyis a kényszer* szükséges a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenethez. A kényszer formáját az adott forradalmi osztály fejlettségi foka, aztán olyan sajátos körülmények, mint például a hosszú és reakciós háború öröksége, továbbá a burzsoázia és a kispolgárság ellenállásának formái határozzák meg. Ezért egyáltalán semmi elvi ellentmondás *nincs* a szovjet (*azaz* szocialista) demokratizmus és egyes személyek diktátori hatalmának alkal-

mazása között. A proletárdiktatúra abban különbözik a burzsoá diktatúrától, hogy az előbbi a kizsákmányolt többség érdekében a kizsákmányoló kisebbség ellen irányítja csapásait, továbbá abban, hogy a proletárdiktatúrát – *az egyes személyeken keresztül is* – nemcsak a dolgozó és kizsákmányolt tömegek gyakorolják, hanem szervezetek is, amelyek úgy vannak felépítve, hogy éppen ezeket a tömegeket ébresszék és mozgósítsák történelmi alkotó tevékenységre (a szovjetszervezetek az ilyenfajta szervezetek közé tartoznak).

Ami a második kérdést illeti, azt, hogy milyen jelentősége van az egyszemélyi diktátori hatalomnak az adott helyzet különleges feladatai szempontjából, meg kell mondanunk, hogy minden gépi nagyipar – vagyis a szocializmusnak éppen anyagi, termelési forrása és alapja – megköveteli a feltétlen és legszigorúbb *akarategységet*, amely az emberek százainak, ezreinek és tízezreinek együttes munkáját irányítja. Ennek a szükségessége technikailag is, gazdaságilag is, történetileg is nyilvánvaló, és mindazok, akik a szocializmuson gondolkoztak, mindig elismerték, hogy ez előfeltétele a szocializmusnak. De hogyan lehet biztosítani a legszigorúbb akarategységet? – Úgy, hogy az ezrek akaratát egy ember akaratának rendeljük alá.

Ez az alárendeltség, ha a közös munkában részt vevők ideálisan öntudatosak és fegyelmezettek, inkább a karmester lágy vezénylésére emlékeztethet. Ha nincs meg az ideális fegyelmezettség és öntudatosság – felveheti a diktátorság éles formáit. De így vagy úgy, a gépi nagyipar mintájára szervezett munka folyamatainak sikere érdekében elengedhetetlenül szükséges, hogy *ellentmondás nélkül engedelmeskedjünk* egy egységes akaratnak. A vasutak számára ez kétszeresen, háromszorosan is szükséges. És ez az átmenet az egyik politikai feladatról a másikra, amely *külsőleg* egyáltalán nem hasonlít az elsőre, ez a jelenlegi helyzet sajátszerűsége. A forradalom csak az imént zúzta szét a legrégibb, legerősebb, legsúlyosabb béklyókat, melyek viselésére kényszerítették a tömegeket. Ez volt tegnap. Ma pedig ugyanaz a forradalom, éppen saját fejlesztése és megszilárdítása érdekében, éppen a szocializmus érdekében megkö-

veteli, hogy a tömegek *ellentmondás nélkül engedelmeskedjenek* a munkafolyamatot vezetők *egyetlen akaratának.* Érthető, hogy ez az átmenet nem valósítható meg egy csapásra. Érthető, hogy csakis a legnagyobb lökések, megrázkódtatások, a régihez való vissza-visszatérés, a népet az új felé vezető proletár élcsapat energiájának óriási megfeszítése árán valósítható meg. Ezen nem gondolkoznak azok, akikre ráragad a „Novaja Zsizny" vagy a „Vperjod"[41], a „Gyelo Naroda" vagy a „Nas Vek"[42] nyárspolgári hisztériája.

Nézzék meg a dolgozó és kizsákmányolt tömeg átlagos, egyszerű tagjának gondolkodásmódját és hasonlítsák össze ezt a gondolkodásmódot társadalmi életének objektív, anyagi feltételeivel. Az októberi forradalom előtt ez az ember még *nem* látott olyasmit a valóságban, hogy a vagyonos, kizsákmányoló osztályok ténylegesen hoztak volna valamiféle valóban komoly áldozatot, hogy bármiről lemondtak volna az ő javára. Olyat *még* nem látott, hogy megadták volna neki a sokszor megígért földet és szabadságot, hogy békét teremtettek volna, hogy lemondtak volna a „nagyhatalmi" érdekekről és a titkos nagyhatalmi szerződésekről, hogy lemondtak volna a tőkéről és a profitról. Csak 1917. október 25 *után* látta ezt, amikor ő maga vette el mindezt erőszakkal, s amikor ugyancsak erőszakkal kellett megvédenie azt, amit elvett a Kerenszkijektől, Gocoktól, Gegecskoriktól, Dutovoktól és Kornyilovoktól. Érthető, hogy bizonyos ideig minden figyelme, minden gondolata, minden lelkiereje csak arra irányult, hogy fellélegezzen, talpraálljon, kibontakozzék, megszerezze magának az élet legközelebbi javait, amelyeket megszerezhet és amelyeket a megdöntött kizsákmányolók nem adtak meg neki. Érthető, ha bizonyos idő kell ahhoz, hogy a tömeg egyszerű tagja ne csak lássa, ne csak meggyőződjék róla, de meg is érezze, hogy nem lehet a dolgokat csak úgy egyszerűen „fogni-vinni", eltulajdonítani, elemelni, – hogy ez a gazdasági bomlás fokozódásához, pusztulásához, a Kornyilovok visszatéréséhez vezet. A megfelelő fordulat az egyszerű dolgozó tömegek életfeltételeiben (s következésképpen gondolkodásmódjában is) éppen csak kezdődőben van. S nekünk, a

kommunisták (bolsevikok) pártjának, amely a kizsákmányoltak szabadságtörekvésének tudatos kifejezője, az a feladatunk, hogy ezt a fordulatot felismerjük, megértsük szükségességét, élére álljunk a kimerült és a kivezető utat fáradtan kereső tömegeknek, rávezessük a tömegeket a helyes útra, a munkafegyelem útjára, arra, hogy a munkafeltételek kérdései *r ő l* való gyűlésezés feladatát összhangba hozzák azzal a feladattal, hogy a munka *k ö z b e n* feltétlenül engedelmeskedjenek a szovjet vezető, diktátor akaratának.

A burzsoák, a mensevikek, a „Novaja Zsizny" hívei, akik csak a káoszt, a kapkodást, a kistulajdonosi önzés kirobbanásait látják, nevetnek a „gyűlésezésen", még gyakrabban pedig dühösen sziszegnek miatta. De gyűlésezés nélkül az elnyomottak tömege sohasem tudna áttérni arról a fegyelemről, amelyet a kizsákmányolók kényszerítettek rá, a tudatos és önkéntes fegyelemre. A gyűlésezés – a dolgozók igazi demokratizmusa, kiegyenesedése, új életre ébredése, a dolgozók első lépése azon a talajon, amelyet ők maguk tisztítottak meg a férgektől (a kizsákmányolóktól, az imperialistáktól, a földesuraktól és a tőkésektől) és amelyet maguk akarnak a maguk módján, a maguk számára elrendezni, mégpedig saját hatalmuk, a *szovjet*hatalom, nem pedig az idegen, az úri, a burzsoá hatalom elvei alapján – s ezt éppen a gyűléseken tanulják. Ahhoz, hogy lehetővé váljék a biztos áttérés a munkafegyelem magasabb formáira, annak az eszmének tudatos elsajátítására, hogy szükség van a proletariátus diktatúrájára, arra, hogy munka közben a szovjethatalom képviselőinek egyszemélyi rendelkezéseit ellentmondás nélkül teljesítsék, éppen a dolgozóknak a kizsákmányolókon aratott októberi győzelme volt szükséges, egy egész történelmi szakasz folyamán volt szükséges, melynek folyamán a dolgozók első ízben maguk tárgyalták meg az új életfeltételeket és az új feladatokat.

Ez az áttérés most kezdődött meg.

Sikeresen megoldottuk a forradalom első feladatát, láttuk, hogy a dolgozó tömegek hogyan teremtették meg önmagukban e siker fő feltételét: a kizsákmányolók elleni erőfeszítések sike-

res egyesítését a kizsákmányolók megdöntése céljából. Az olyan szakaszoknak, mint 1905 októbere, 1917 februárja és októbere, világtörténelmi jelentőségük van.

Sikeresen megoldottuk a forradalom második feladatát: felébresztettük és talpra állítottuk a társadalomnak éppen azokat az „alsó rétegeit", amelyeket a kizsákmányolók taszítottak le, s amelyek csak 1917. október 25 után kaptak teljes szabadságot arra, hogy megdöntsék a kizsákmányolókat, körülnézzenek és a maguk módján berendezkedjenek. Éppen a legelnyomottabb és legelesettebb, legkevésbé felkészült dolgozó tömegek szovjetszervezeteinek megteremtése országszerte – ez a forradalom második nagy szakasza.

Kezdődik a harmadik szakasz. Meg kell szilárdítani azt, amit magunk vívtunk ki, amit elrendeltünk, amit törvénybe iktattunk, megtárgyaltunk, tervbe vettünk – mindezt meg kell szilárdítani a *mindennapi munkafegyelem* szilárd formáiban. Ez a legnehezebb, de egyszersmind a leghálásabb feladat, mert csak e feladat megoldásával teremthetjük meg a szocialista rendet. Meg kell tanulnunk, hogy a dolgozó tömegek e viharos, tavaszi áradásként hömpölygő, medréből kicsapó gyülekezési demokratizmusát egyesítsük a munka közben tanúsított *vas*fegyelemmel, azzal, hogy munka közben *ellentmondás nélkül engedelmeskedünk* egy személy, a szovjet vezető akaratának.

Ezt még nem tanultuk meg.

Meg fogjuk tanulni.

A burzsoá kizsákmányolás restaurációjával tegnap a Kornyilovok, Gocok, Dutovok, Gegecskorik, Bogajevszkijek fenyegettek bennünket. Őket legyőztük. Ez a restauráció, ugyanez a restauráció fenyeget ma bennünket más formában, a zabolátlan kispolgári fegyelmezetlenség és anarchizmus, a kistulajdonos „mi közöm hozzá" formájában, ennek a fegyelmezetlenségnek a proletár fegyelmezettség ellen irányuló mindennapi, apró, de nagyszámú támadásai és rohamai formájában. Ezt a zabolátlan kispolgári anarchiát le kell győznünk, és le is fogjuk győzni.

A szovjetszervezet fejlesztése

A szovjet demokratizmus – vagyis konkrét, mostani alkalmazásában a *proletár* demokratizmus – szocialista jellege először is abban áll, hogy a választók a dolgozó és kizsákmányolt tömegek, a burzsoázia pedig ki van rekesztve a választásokból; másodszor, hogy a választásoknak mindenféle bürokratikus formasága és korlátozása elesik, a tömegek maguk határozzák meg a választások rendjét és időpontját, a megválasztottak pedig teljesen szabadon visszahívhatók; harmadszor abban, hogy megalakul a dolgozók élcsapatának, a nagyipari proletariátusnak, legjobb tömegszervezete, amely lehetővé teszi a nagyipari proletariátus számára a kizsákmányoltak legszélesebb tömegeinek vezetését, az önálló politikai életbe való bevonásukat, a saját tapasztalataikra támaszkodó politikai nevelésüket, hogy ilyenformán első ízben történik lépés abban az irányban, hogy valóban az *egész* lakosság megtanulja az igazgatást és hozzáfogjon az igazgatáshoz.

Ezek a fő megkülönböztető ismérvei ennek az Oroszországban alkalmazott demokratizmusnak, amely a demokratizmus magasabb *típusa,* szakítás a demokratizmus polgári eltorzításával, átmenet a szocialista demokratizmusra és azokra a feltételekre, amelyek között lehetővé válik, hogy az állam kezdjen elhalni.

Magától értetődik, hogy a kispolgári szervezetlenség eleme (amely kisebb vagy nagyobb mértékben *elkerülhetetlenül* megmutatkozik *minden* proletárforradalomban, a mi forradalmunkban pedig, az ország kispolgári jellege, elmaradottsága és a reakciós háborúnak a következményei miatt különösen erőteljesen mutatkozik meg) szükségszerűen rányomja bélyegét a szovjetekre is.

Lankadatlanul dolgoznunk kell a szovjetek és a szovjethatalom szervezetének fejlesztésén. Van egy olyan kispolgári törekvés, amely a szovjetek tagjait „parlamenti képviselőkké", vagy másfelől, bürokratákká akarja átváltoztatni. Ezellen úgy kell harcolni, hogy a szovjetek *minden* tagját bevonjuk az igaz-

gatás gyakorlati munkájába. A szovjetek osztályai sok helyütt olyan szervekké változnak, amelyek fokozatosan összeolvadnak a biztosságokkal. Az a célunk, hogy a *szegénységet teljes egészében* bevonjuk az igazgatás gyakorlati munkájába, s minden lépést, amely ennek megvalósítása irányában történik – minél változatosabbak ezek a lépések, annál jobb –, gondosan fel kell jegyeznünk, tanulmányoznunk kell, rendszerbe kell foglalnunk, szélesebb körű kísérletek útján ki kell próbálnunk és törvényerőre kell emelnünk. Célunk, hogy *minden* dolgozó a nyolcórai termelőmunka „feladatának" elvégzése után *fizetés nélkül* végezzen állami feladatokat: az áttérés erre különösen nehéz, de csakis ez az áttérés a szocializmus végleges megszilárdulásának záloga. A változás újdonsága és nehézsége természetesen rengeteg olyan lépésre vezet, amelyet úgyszólván tapogatózva teszünk meg, bőven okoz hibákat, ingadozásokat – enélkül semmiféle gyors haladás nem lehetséges. A jelenlegi helyzet egész eredetisége sok olyan embernek a szempontjából, aki azt akarja, hogy szocialistának tartsák, abban áll, hogy az emberek megszokták, hogy a kapitalizmust elvontan szembeállítsák a szocializmussal és a kettő közé mélyértelműen odategyék ezt a szót: „ugrás" (némelyek, emlékezve az Engelsnél olvasottak töredékeire, még mélyértelműbben hozzátették: „ugrás a szükségszerűség birodalmából a szabadság birodalmába"[43]). Azt, hogy a szocializmus tanítómesterei a világtörténelmi átalakulások értelmében vett fordulatot nevezték „ugrásnak" és hogy az ilyenfajta ugrások tíz évre vagy még hosszabb időre is kiterjedő időszakot ölelnek fel – ezt nemigen tudja átgondolni azoknak az úgynevezett szocialistáknak a többsége, akik „könyvből ismerik" a szocializmust, de a dolog lényegébe sohasem hatoltak be komolyan. Természetes, hogy a hírhedt „intelligencia" ilyen időkben rendkívül sok siratóasszonyt produkál: az egyik az alkotmányozó gyűlést siratja, a másik – a polgári fegyelmet, a harmadik – a tőkés rendet, a negyedik – a művelt földesurat, az ötödik – az imperialista nagyhatalmi helyzetet és így tovább és így tovább.

A nagy ugrások korszakának igazi érdekessége abban áll,

hogy a régi rend rengeteg törmeléke, amelyek néha gyorsabban halmozódnak, mint az új rend (nem mindig azonnal látható) csírái, megkövetelik tőlünk, hogy a fejlődés vonalából vagy láncolatából ki tudjuk ragadni a leglényegesebbet. Vannak történelmi pillanatok, amikor a forradalom sikere érdekében a legfontosabb az, hogy minél több törmeléket halmozzunk fel, azaz minél több régi intézményt romboljunk szét; vannak pillanatok, amikor már eleget romboltunk és a talaj törmelékektől való megtisztításának „prózai" (a kispolgári forradalmár számára „unalmas") munkája kerül sorra; vannak pillanatok, amikor mindennél fontosabb az, hogy gondosan ápoljuk a kőtörmeléktől még rosszul megtisztított talajon az új életnek az omladékok alól kinövő csíráit.

Nem elég forradalmárnak, a szocializmus hívének vagy általában kommunistának lenni. Érteni kell ahhoz, hogy minden egyes pillanatban megtaláljuk azt a bizonyos láncszemet, amelyet teljes erővel meg kell ragadnunk, hogy az egész láncot kezünkben tarthassuk és jól előkészíthessük az átmenetet a következő láncszemre, márpedig az események történelmi láncolatában a láncszemek sorrendje, alakja, egybekapcsolódása, egymástól való különbözősége nem olyan egyszerű és nem olyan kezdetleges, mint a közönséges, kovácskészítette láncban.

A szovjetszervezet bürokratikus kinövései elleni harcot biztosítja az, hogy a szovjetek szilárd kapcsolatban vannak a „néppel", vagyis a dolgozókkal és kizsákmányoltakkal, hogy ez a kapcsolat hajlékony és rugalmas. A polgári parlamenteket a szegénység sohasem tekinti „saját" intézményeinek, még a világ legdemokratikusabb tőkés köztársaságának parlamentjét sem. A szovjetek ellenben a munkás- és paraszttömegek „saját" intézményei, nem pedig idegen intézmények. A mai Scheidemann-féle vagy ami majdnem ugyanaz, Martov-féle „szociáldemokraták" éppúgy undorodnak a szovjetektől és éppúgy vonzódnak az illedelmes polgári parlamenthez vagy az alkotmányozó gyűléshez, mint ahogy Turgenyev 60 évvel ezelőtt vonzódott a mérsékelt monarchista és nemesi alkotmányhoz, mint ahogy

ő undorodott Dobroljubov és Csernisevszkij parasztdemokratizmusától.

Éppen a szovjeteknek a dolgozó „néphez" való közelsége teremti meg a küldött-visszahívás és az alulról történő ellenőrzés különleges formáit, amelyeket most különösen nagy buzgalommal kell fejlesztenünk. Így például a legteljesebb rokonszenvre és támogatásra méltók a népművelési tanácsok – a szovjet választók és küldöttek időszakos értekezletei, amelyek a szovjethatóságok népművelési tevékenységének megvitatása és ellenőrzése céljából gyűlnek egybe. Mi sem volna ostobább dolog, mint ha a szovjeteket holmi megcsontosodott és elzárkózó intézményekké akarnánk átváltoztatni. Minél határozottabban kell most síkraszállnunk a kíméletlenül keménykezű hatalomért, az egyes személyek diktatúrájáért *meghatározott munkafolyamatokra vonatkozóan, a merőben végrehajtási jellegű* funkciók meghatározott eseteiben, annál változatosabbaknak kell lenniük az alulról jövő ellenőrzés formáinak és módjainak, hogy teljesen lehetetlenné tegyük a szovjethatalom eltorzítását, hogy újra meg újra fáradhatatlanul irtsuk a bürokratizmus dudváját.

1918. március–április.

Lenin Művei. 27. köt. 1952. 258–271. old.

HAT TÉZIS A SZOVJETHATALOM SORON LEVŐ FELADATAIRÓL

(Részlet)

. . . 5. Elsősorban a munkafegyelem megszilárdítására és a munka termelékenységének emelésére irányuló rendszabályok kerülnek napirendre. Azokat a lépéseket, amelyeket ebben az irányban különösen a szakszervezetek már megtettek, minden erőnkből támogatnunk, erősítenünk és fokoznunk kell. Ide tartozik például a teljesítménybér bevezetése és sok mindennek az alkalmazása abból, ami a Taylor-rendszerben tudományos és haladó, a bérek összeegyeztetése a gyár munkájának végeredményeivel, illetve a vasúti és víziközlekedés forgalmi eredményeivel stb. Ugyancsak ide tartozik az egyes termelő- és fogyasztási kommunák közötti verseny megszervezése, a szervezők kiválogatása stb.

6. A proletárdiktatúra a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet idején feltétlen szükségszerűség, s ezt az igazságot forradalmunkban a gyakorlat teljesen igazolta. De a diktatúra olyan forradalmi hatalmat tételez fel, amely valóban keménykezű és kíméletlen mind a kizsákmányolók, mind a gonosztevők elnyomásában, a mi hatalmunk pedig túlságosan engedékeny. Az, hogy a munka közben engedelmeskedjenek, mégpedig feltétlenül engedelmeskedjenek a választott vagy a szovjetintézmények által kinevezett, diktátori teljhatalommal felruházott (mint ahogy ezt például a vasúti rendelet megköve-

teli) szovjet vezetők, diktátorok egyéni rendelkezéseinek, még koránt sincs megfelelően biztosítva. Itt a kispolgári spontaneitásnak, a proletár fegyelmezettségnek és a szocializmusnak gyökeresen ellentmondó kistulajdonosi szokások, törekvések és hangulatok éreztetik befolyásukat. A proletariátus minden tudatos elemének harcolnia kell ez ellen a kispolgári spontaneitás ellen, amely nemcsak közvetlenül fejeződik ki (abban, hogy a burzsoázia és uszályhordozói, a mensevikek, a jobboldali eszerek stb. támogatnak a proletárhatalommal szemben tanúsított minden ellenállást), hanem közvetve is (abban a történelmi ingadozásban, amelyet a fő politikai kérdésekben tanúsít mind a baloldali eszerek kispolgári pártja, mind az a pártunkban fellelhető „baloldali kommunista" áramlat, amely a kispolgári forradalmiság módszereire vetemedik, a baloldali eszereket utánozza).

Vasfegyelem és következetesen érvényesített proletárdiktatúra a kispolgári ingadozások ellen – ez a jelen pillanat általános és összesített jelszava.

1918. április 30 és május 3 között.
Lenin Művei. 27. köt. 1952. 315–316. old.

BESZÉD A NÉPGAZDASÁGI TANÁCSOK I. KONGRESSZUSÁN 1918. MÁJUS 26[44]

(Részlet)

. . . Hadd mutassak rá még egy, talán a legnehezebb feladatra, amelyet a Legfelsőbb Népgazdasági Tanácsnak kell gyakorlatilag megoldania. Ez a munkafegyelem megteremtésének a feladata . . . Ez a feladat világtörténelmi jelentőségű. Hogy ezt megérthessük, el kell tekintenünk azoktól az apró kis balsikerektől, azoktól a hihetetlen nehézségektől, amelyek külön-külön leküzdhetetleneknek látszanak. Feljebb kell emelkednünk és a társadalom gazdasági berendezésének történelmi változását kell megvizsgálnunk. Csakis ekkor válik világossá, milyen hatalmas feladatra vállalkoztunk és milyen óriási jelentősége van annak. hogy ezúttal a társadalom legelőrehaladottabb képviselői, a dolgozó és kizsákmányolt tömegek vállalkoznak saját kezdeményezésükből arra a feladatra, amelyet a jobbágyi Oroszországban 1861-ig teljes egészében a földesurak maroknyi csoportja oldott meg, amelyet ez a csoport saját ügyének tekintett. Akkor az egész államot összetartó szervezet és fegyelem megteremtése az ő dolguk volt.

Tudjuk, hogyan teremtették meg ezt a fegyelmet a jobbágytartó földesurak. Ez a nép többsége számára elnyomást, meggyalázást és a kényszermunka hallatlan kínjait jelentette. Gondolják végig ezt az egész átmenetet a jobbágyságtól a burzsoá gazdaságig. Az, amit önök megfigyeltek, jóllehet többségüknek

ezt nem állt módjában megfigyelni, és az, amit az idősebb nemzedékektől tudnak, ez az átmenet 1861 után az új, burzsoá gazdaságra, a régi, jobbágyi deresfegyelemről, az ember legértelmetlenebb, legarcátlanabb és legdurvább meggyalázásán és kényszerítésén alapuló fegyelemről a burzsoá fegyelemre, az éhség, az úgynevezett szabad bérmunka fegyelmére, amely valójában a kapitalista rabszolgaság fegyelme volt – ez az átmenet történelmileg könnyűnek látszott, mert az emberiség egyik kizsákmányoló kezéből másik kizsákmányoló karmai közé került, mert a nép munkáját fosztogató és kizsákmányoló egyik kisebbség a nép munkáját ugyancsak fosztogató és kizsákmányoló másik kisebbségnek engedte át a helyét –, a földbirtokosok a kapitalistáknak: egyik kisebbség egy másik kisebbségnek, amely szintén elnyomta a dolgozó és kizsákmányolt osztályok nagy tömegeit. És még ehhez az átmenethez, az egyik kizsákmányoló fegyelemnek a másik kizsákmányoló fegyelemmel való felváltásához is évek, ha nem évtizedek erőfeszítéseire, több éves, ha nem több évtizedes átmeneti időre volt szükség, olyan átmeneti időre, amelynek folyamán a régi jobbágytartó földesurak teljesen őszintén hitték, hogy minden elpusztul, hogy jobbágyság nélkül nem lehet gazdálkodni, és az új kapitalista gazda lépten-nyomon gyakorlati nehézségekbe ütközött és nem tudott mit kezdeni gazdaságával. Az átmenet nehézségének konkrét jele, egyik tárgyi bizonyítéka az volt, hogy Oroszország akkoriban külföldi gépeket rendelt, hogy ezekkel, ezekkel a legjobb gépekkel dolgozzon, és kitűnt, hogy nincs sem ember, aki tud bánni velük, sem vezető. És Oroszország minden részében látni lehetett, hogy a legjobb gépek kihasználatlanul hevertek, annyira nehéz volt az átmenet a régi jobbágyi fegyelemről az új, burzsoá-kapitalista fegyelemre.

Így kell nézniük a dolgokat, elvtársak, ha nem hagyják magukat megtéveszteni azoktól az emberektől, azoktól az osztályoktól, attól a burzsoáziától, a burzsoáziának azoktól a szekértolóitól, akiknek minden feladata az, hogy pánikot, csüggedést keltsenek, hogy teljesen elvegyék a munkától az emberek kedvét, hogy teljesen kilátástalannak tüntessenek fel minden mun-

kát, akik kapva kapnak a fegyelmezetlenség és a bomlás minden egyes esetén és egy-egy ilyen eset miatt elmegy a kedvük a forradalomtól, mintha bizony lett volna a világon, mintha lett volna a történelemben csak egy igazi nagy forradalom is bomlás nélkül, a fegyelem meglazulása nélkül, gyötrelmes próbálkozások nélkül, olyan időszakban, amikor a tömegek új fegyelmet dolgoznak ki. Nem szabad elfelejtenünk, hogy elsőnek érkeztünk el a történelem ilyen fordulópontjához, amikor az új fegyelmet, a munkafegyelmet, az elvtársi kapcsolat fegyelmét, a szovjet fegyelmet valóban a dolgozók és kizsákmányoltak milliói dolgozzák ki. Gyors sikerekre ezen a téren nem tartunk igényt, nem számítunk. Tudjuk, hogy e feladat teljesítése egész történelmi korszakot vesz igénybe. Mi megnyitottuk azt a történelmi korszakot, amikor a még burzsoá országban széttörjük a kapitalista társadalom fegyelmét, széttörjük és büszkék vagyunk arra, hogy minden öntudatos munkás, határozottan az egész dolgozó parasztság, minden módon segít ebben a rombolásban –, megnyitottuk azt a történelmi korszakot, amikor a tömegekben önként, saját kezdeményezésükre erősödik az a tudat, hogy nekik ezt a dolgozók kizsákmányolásán és rabságán alapuló fegyelmet fel kell cserélniük – nem fentről kapott utasításra, hanem saját élettapasztalatuk parancsára – fel kell cserélniük az egyesített munka új fegyelmével, egész Oroszország, egy sokmilliós ország egyesült, szervezett munkásainak és dolgozó parasztjainak fegyelmével . . .

Lenin Művei. 27. köt. 1952. 420–422. old.

A SZOVJETHATALOM DEMOKRATIZMUSÁRÓL ÉS SZOCIALISTA JELLEGÉRŐL

(Részlet)

A szovjethatalom demokratizmusa és szocialista jellege abban jut kifejezésre,

hogy a legfelsőbb államhatalom a szovjetek, amelyek a dolgozó nép (a munkások, a katonák és a parasztok) képviselőiből állnak, akiket szabadon választhatnak és bármikor leválthatnak az eddig a tőke által elnyomott tömegek;

hogy a helyi szovjetek a demokratikus centralizmus elvei alapján szabadon egyesülnek az Oroszországi Szovjet Köztársaság egységes, föderatív szövetség által megerősített állami szovjethatalmában;

hogy a szovjetek kezében nemcsak a törvényhozó hatalom és a törvények végrehajtásának ellenőrzése összpontosul, hanem a törvényeknek a szovjetek valamennyi tagja útján történő közvetlen megvalósítása is azzal a céllal, hogy a törvényhozás és államigazgatás funkcióinak betöltése fokozatosan átmenjen az egész dolgozó lakosság kezébe . . .

1918 első fele.

Lenin Összes Művei. 36. köt. 1962. 481. old., oroszul.

LEVÉL AZ AMERIKAI MUNKÁSOKHOZ

(Részlet)

. . . A munkások és parasztok szovjetjei – az állam új *típusa,* a demokrácia új, magasabb *típusa,* a proletariátus diktatúrájának formája, a burzsoázia *nélküli* és a burzsoázia *elleni* államigazgatás eszköze. Ez az első eset, hogy a demokrácia a tömegeket, a dolgozókat szolgálja, hogy már nem a gazdagok demokráciája, mint valamennyi burzsoá köztársaság demokráciája –, még a legdemokratikusabbaké is. Először oldják meg a néptömegek az emberek százmillióit szolgáló méretekben ezt a feladatot, a proletárok és félproletárok diktatúrájának megvalósítását, s ennek a feladatnak a megoldása nélkül *szó sem lehet* a szocializmusról.

Csak csóválják értetlenül fejüket a szovjetek láttán a szőrszálhasogatók, vagy azok, akik gyógyíthatatlanul megkótyagosodtak a polgári demokratikus, illetve parlamentáris előítéletektől, csak kössenek bele például abba, hogy nincsenek közvetlen választások. Ezek az emberek semmit sem felejtettek és semmit sem tanultak az 1914–1918-as nagy átalakulások idején. A proletárdiktatúra összekapcsolása az új, a dolgozók érdekében megvalósított demokráciával, a polgárháború összekapcsolása a tömegeknek a politikába való nagyarányú bevonásával – nem mehet végbe egyszerre és nem fér bele a megcsontosodott parlamentáris demokrácia elkopott formáiba. A szovjetköztársa-

ságban az új világnak, a szocializmus világának a körvonalai bontakoznak ki előttünk. És nem lehet csodálkozni azon, ha ez a világ nem készen születik meg, nem pattan elő egyszerre, mint Minerva Jupiter fejéből.

Míg a régi polgári demokratikus alkotmányok részletesen ecsetelték például a formális egyenlőséget és a gyülekezési jogot, a mi proletár és paraszt szovjet alkotmányunk félredobja a formális egyenlőség hipokrízisét. Amikor a polgári köztársaságiak trónokat döntöttek meg, nem sokat törődtek a monarchisták és köztársaságpártiak formális egyenlőségével. Amikor a burzsoázia megdöntéséről van szó, csak árulók vagy idióták követelhetnek formális jogegyenlőséget a burzsoázia számára. A „gyülekezési szabadság" fabatkát sem ér a munkásoknak és parasztoknak, ha minden jó épületet a burzsoázia foglal el. Szovjetjeink a városokban is, a falvakban is, *elvettek* a gazdagoktól minden jó épületet, s *mindezeket* az épületeket *átadták* a munkásoknak és parasztoknak, az *ő* egyesületeik és gyűléseik számára. Íme ez a *mi* gyülekezési szabadságunk – – – a dolgozók érdekében! Ez a mi szovjet, a mi szocialista alkotmányunk értelme és tartalma!

És ezért vagyunk mindnyájan mélyen meggyőződve arról, hogy bármilyen baj szakadjon is még a mi szovjetköztársaságunkra, a *szovjetköztársaság legyőzhetetlen.*

1918. augusztus 20.

Lenin Művei. 28. köt. 1952. 61–63. old.

A PROLETÁRFORRADALOM ÉS A RENEGÁT KAUTSKY[45]

(Részlet)

... A proletárdemokrácia, melynek egyik formája a szovjethatalom, soha nem tapasztalt mértékben kifejlesztette és kiszélesítette a demokráciát éppen a lakosság óriási többsége, a kizsákmányoltak és dolgozók számára. Aki egy egész könyvet írt a demokráciáról, ahogy ezt Kautsky tette, aki két oldalon beszél a diktatúráról és húsz-harminc oldalon a „tiszta demokráciáról", *anélkül* hogy ezt *észrevenné*, az liberális módjára teljesen kiforgatja a dolgot.

Nézzük a külpolitikát. Egyetlen polgári országban, még a legdemokratikusabb országban sem folytatják nyíltan. Mindenütt becsapják a tömegeket, a demokratikus Franciaországban, Svájcban, Amerikában és Angliában százszorta nagyobb mértékben és körmönfontabb módon, mint a többi országban. A szovjethatalom forradalmi módon lerántotta a külpolitikáról a titokzatosság leplét. Kautsky ezt nem vette észre, hallgat róla, noha a rablóháborúk és az „érdekszférák felosztásáról" (vagyis a világnak a tőkés rablók közötti felosztásáról) szóló titkos szerződések korszakában ennek *sarkalatos* jelentősége van, mert ettől függ a béke, ettől függ tízmilliók élete vagy halála.

Nézzük az államberendezést. Kautsky fennakad az „apróságokon", még azon is, hogy a választások (a szovjet alkotmány szerint) „nem közvetlenek", a dolog lényegét azonban nem

látja. Az államapparátus, az államgépezet *osztály*lényegét nem veszi észre. A burzsoá demokráciában a tőkések ezer fogással – amelyek annál ügyesebbek és annál biztosabban hatnak, mennél fejlettebb a „tiszta" demokrácia – *szorítják ki* a tömegeket a kormányzásban való részvételből, fosztják meg őket a gyülekezési és sajtószabadságtól stb. A szovjethatalom az *első* a világon (szigorúan véve – a második, mert ugyanezt megkezdte a Párizsi Kommün), amely a tömegeket, éppen a *kizsákmányolt* tömegeket *bevonja* a kormányzásba. A burzsoá parlamentben (amely a burzsoá demokráciában *sohasem dönti el* a legfontosabb kérdéseket: ezekről a tőzsde, a bankok döntenek) való részvételt sok ezer sorompó *zárja el* a dolgozó tömegek elől, és a munkások nagyszerűen tudják és érzik, látják és tapasztalják, hogy a burzsoá parlament *idegen* intézmény, a proletariátus *elnyomásának eszköze* a burzsoázia kezében, egy ellenséges osztály, a kizsákmányoló kisebbség intézménye.

A szovjetek maguknak a dolgozó és kizsákmányolt tömegeknek közvetlen szervezetei, amelyek *megkönnyítik* számukra azt, hogy az államot maguk rendezzék be és minden lehető módon irányítsák. S a dolgozók és kizsákmányoltak élcsapatának, a városi proletariátusnak megvan az az előnye, hogy a nagyüzemek által a legjobban van egyesítve, a legkönnyebben választ és kíséri figyelemmel a megválasztottakat. A szovjetszervezet automatikusan *megkönnyíti* a dolgozók és kizsákmányoltak tömörülését élcsapatuk, a proletariátus körül. A régi burzsoá apparátus – a hivatalnoki kar, a gazdagságnak, a polgári műveltségnek és az összeköttetéseknek stb. kiváltságai (ezek a tényleges kiváltságok annál változatosabbak, mennél fejlettebb a polgári demokrácia) – a szovjetszervezet mellett mindez elesik. A sajtószabadság már nem képmutatás, mert a nyomdákat és a papírt elvesszük a burzsoáziától. Ugyanez történik a legjobb épületekkel, palotákkal, kastélyokkal, földesúri kúriákkal. A szovjethatalom e legjobb épületek közül sok ezret egy csapásra elvett a kizsákmányolóktól és így *milliószor* „demokratikusabbá" tette a gyülekezési jogot a tömegek számára – azt a gyülekezési jogot, amely nélkül a demokrácia

csak csalás. A nem lokális, nem helyi szovjetek közvetett választása megkönnyíti a szovjetkongresszusokat, olcsóbbá, mozgékonyabbá, a munkások és parasztok számára hozzáférhetőbbé teszik az *egész* apparátust olyan időszakban, amikor az élet forr és arra van szükség, hogy különösen gyorsan megvonhassuk a megbízatást egy helyi küldöttől, vagy pedig kiküldhessük az illetőt az általános szovjetkongresszusra.

A proletárdemokrácia *milliószor* demokratikusabb minden burzsoá demokráciánál; a szovjethatalom milliószor demokratikusabb a legdemokratikusabb burzsoá köztársaságnál.

Ezt csak az nem vehette észre, aki vagy tudatosan kiszolgálja a burzsoáziát, vagy politikai szempontból teljesen halott ember, és a porlepte polgári könyvek mögül nem látja a pezsgő életet, akit teljesen átitattak a burzsoá demokratikus előítéletek, s aki ily módon objektíve a burzsoázia lakájává változtatja magát.

Ezt csak olyan ember nem vehette észre, aki képtelen az *elnyomott* osztályok szempontjából *feltenni a kérdést:*

van-e a legdemokratikusabb burzsoá országok között akár egy ország is a világon, ahol az *egyszerű átlag*munkás, az egyszerű átlagos *mezőgazdasági munkás* vagy általában a falusi félproletár (vagyis az elnyomott tömegnek, a népesség óriási többségének képviselője) azt a *szabadságot,* hogy a legjobb épületekben gyűléseket tarthasson, azt a *szabadságot,* hogy gondolatainak kifejezésére, érdekeinek védelmére a legnagyobb nyomdák és a legjobb papírraktárak álljanak rendelkezésére, azt a *szabadságot,* hogy a maga osztályából választhasson embereket az állam kormányzására és az állam „berendezésére", csak megközelítőleg is olyan mértékben élvezné, mint Szovjet-Oroszországban?

Nevetséges volna még csak feltételezni is, hogy Kautsky úr bármely országban ezer felvilágosodott ipari és mezőgazdasági munkás közül csak egyre is akadna, akinek e kérdés megválaszolásánál kétségei volnának. A világ munkásai, akik a burzsoá lapokból az igazságról csak töredékes beismerések útján sze-

reznek tudomást, éppen azért rokonszenveznek ösztönszerűen a szovjetköztársasággal, mert látják, hogy ez *proletár*demokrácia, a *szegények demokráciája,* nem pedig a gazdagok demokráciája, márpedig minden polgári demokrácia, még a legjobb is, a valóságban a gazdagok demokráciája.

Minket burzsoá hivatalnokok, burzsoá parlamenti képviselők, burzsoá bírák kormányoznak (és ezek „rendezik be" államunkat). Ez az az egyszerű, szemmel látható, elvitathatatlan igazság, melyet az elnyomott osztályokhoz tartozó tíz- és százmilliók saját élettapasztalatukból ismernek, naponta látnak és éreznek valamennyi burzsoá országban, így a legdemokratikusabb országokban is.

Oroszországban viszont teljesen széttörték a bürokratikus apparátust, úgy, hogy kő kövön nem maradt belőle, mind elkergették a régi bírákat, szétkergették a burzsoá parlamentet és *sokkal hozzáférhetőbb* képviseletet adtak éppen a munkásoknak és a parasztoknak. Az *ő* szovjetjeik léptek a hivatalnokok helyébe, vagy az *ő* szovjetjeiket rendelték a hivatalnokok fölé, az *ő* szovjetjeik lettek a bírák választói. Ez a tény egymagában elég ahhoz, hogy valamennyi elnyomott osztály elismerje, hogy a szovjethatalom, vagyis a proletárdiktatúra adott formája, a legdemokratikusabb burzsoá köztársaságnál is milliószor demokratikusabb.

Kautsky nem érti meg ezt a minden munkás számára érthető és nyilvánvaló igazságot, mert „megfeledkezett" arról, „elszokott" attól, hogy úgy tegye fel a kérdést: demokrácia – *melyik osztály számára?* Ő a „tiszta" (vagyis osztály nélküli? vagy osztályon kívüli?) demokrácia szemszögéből ítéli meg a kérdést. Úgy érvel, mint Shylock: „egy font húst" és semmi mást. Valamennyi polgár egyenlősége – másként nincsen demokrácia.

A tudós Kautskynak, a „marxista" és „szocialista" Kautskynak fel kell tennünk a kérdést:

lehet-e egyenlőség kizsákmányolt és kizsákmányoló között?

Szörnyű és hihetetlen, hogy ilyen kérdést vagyunk kénytelenek felvetni akkor, amikor a II. Internacionálé szellemi vezéré-

nek könyvét bírájuk. De „aki á-t mondott, mondjon b-t is". Ha magadra vállaltad, hogy írsz Kautskyról – magyarázd meg a tudós férfiúnak, miért nem lehet egyenlőség kizsákmányoló és kizsákmányolt között . . .

1918. október–november.

Lenin Művei. 28. köt. 1952. 250–254. old.

A „DEMOKRÁCIÁRÓL" ÉS A DIKTATÚRÁRÓL

A berlini „Rote Fahne"-nak[46] és a bécsi „Weckruf"-nak[47], Német-Ausztria kommunista pártja lapjának, néhány Moszkvába eljutott számából látjuk, hogy a szocializmus árulói, akik támogatták az imperialista rablók háborúját, mindezek a Scheidemannok és Ebertek, Austerlitzek és Rennerek, megérdemelt ellenállásba ütköznek Németország és Ausztria forradalmi proletárjainak igazi képviselői részéről. Melegen üdvözöljük ezt a két lapot, amelyek a III. Internacionálé életerejéről és erősödéséről tanúskodnak.

A forradalom fő kérdése most Németországban is, Ausztriában is kétségtelenül ez a kérdés: alkotmányozó gyűlés vagy szovjethatalom? A csődbe jutott II. Internacionálé képviselői, Scheidemanntól Kautskyig, valamennyien az első mellett vannak és a „demokrácia" védelmének nevezik álláspontjukat (sőt, Kautsky odáig ment, hogy „tiszta demokráciáról" beszél), ellentétben a diktatúrával. Kautsky nézeteit részletesen boncolgattam „A proletárforradalom és a renegát Kautsky" című brosúrában*, amely nemrég jelent meg Moszkvában és Petrográdban. Megkísérlem röviden kifejteni a vitás kérdés lényegét,

* Lásd *Lenin* Művei. 28. köt. Budapest 1952. 229–334. old. – *Szerk.*

amely most valamennyi előrehaladott kapitalista országban mint gyakorlati kérdés van napirenden.

A Scheidemannok és Kautskyk a „tiszta demokráciáról" vagy az általában vett „demokráciáról" beszélnek, hogy félrevezessék a tömegeket és elrejtsék előlük a *jelenlegi* demokrácia *burzsoá* jellegét. Csak tartsa továbbra is kezében a burzsoázia az egész államhatalmi apparátust, használja fel egy maroknyi kizsákmányoló továbbra is a régi, burzsoá államgépezetet! Az ilyen körülmények között lefolyó választásokat a burzsoázia érthető módon szívesen nevezi „szabad", „egyenlő", „demokratikus", „általános" választásoknak, mivel ezek a szavak az igazság leplezésére szolgálnak, annak leplezésére, hogy a termelési eszközök tulajdona és a politikai hatalom a kizsákmányolóké marad, hogy ezért valóságos szabadságról, valóságos egyenlőségről a kizsákmányoltak, vagyis a lakosság óriási többsége számára szó sem lehet. A burzsoázia számára előnyös és szükséges, hogy a nép előtt elpalástolja a jelenlegi demokrácia *burzsoá* jellegét, hogy általában vett demokráciaként vagy „tiszta demokráciaként" tüntesse fel, és a Scheidemannok, valamint a Kautskyk is, akik szintén ezt szajkózzák, a *valóságban* feladják a proletariátus álláspontját és átállnak a burzsoázia oldalára.

Marx és Engels, amikor utoljára írták alá ketten az előszót a „Kommunista Kiáltvány"-hoz (ez 1872-ben volt), szükségesnek tartották külön felhívni a munkások figyelmét arra, hogy a proletariátus nem veheti egyszerűen birtokába a kész (azaz burzsoá) államgépezetet és nem hozhatja mozgásba saját céljaira, hogy össze kell azt törnie, szét kell zúznia. A renegát Kautsky egész brosúrát írt „A proletariátus diktatúrájá"-ról, amelyben elpalástolta a munkások elől ezt az igen fontos marxista igazságot, alapjában meghamisította a marxizmust, s érthető, hogy azok a dicséretek, amelyekkel a Scheidemannok és társaik ezt a brosúrát elhalmozták, teljesen megérdemelt dicséretek voltak: a burzsoázia ügynökei megdicsérik azt, aki átpártol a burzsoázia oldalára.

Csúfot űzünk a dolgozókból és a kizsákmányoltakból, ha tiszta demokráciáról, általában vett demokráciáról, egyenlőség-

ről, szabadságról, általános népérdekekről beszélünk akkor, amikor a munkásokat és az összes dolgozókat éhínségbe döntötte, levetkőztette, tönkretette, meggyötörte nemcsak a kapitalista bérrabság, hanem a négyesztendős rablóháború is, a kapitalisták és spekulánsok pedig továbbra is birtokukban tartják rablott „tulajdonukat" és az államhatalom „kész" apparátusát. Arculcsapása ez a marxizmus alapvető igazságainak, mert a marxizmus erre tanította a munkásokat: a burzsoá demokráciát, mely a feudalizmushoz viszonyítva óriási történelmi haladás, fel kell használnotok, de egy pillanatra se feledkezzetek meg arról, hogy ez a „demokrácia" burzsoá jellegű demokrácia, hogy történelmi feltételekhez van kötve és korlátozott, ne tegyétek magatokévá az „államba" vetett „babonás hitet", ne felejtsétek el, hogy az állam, még a legdemokratikusabb köztársaságban is, nemcsak a monarchiában, nem egyéb, mint gépezet, amellyel az egyik osztály elnyomja a másikat.

A burzsoázia kénytelen álszenteskedni és „össznépi hatalomnak" vagy általában vett demokráciának, vagy tiszta demokráciának nevezni a *(burzsoá)* demokratikus köztársaságot, amely a valóságban nem egyéb, mint a burzsoázia diktatúrája, a kizsákmányolók diktatúrája a dolgozó tömegek felett. A Scheidemannok és Kautskyk, az Austerlitzek és Rennerek (most, sajnos, Friedrich Adler segítségével) támogatják ezt a hazugságot és ezt a képmutatást. A marxisták, a kommunisták pedig leleplezik s nyíltan és egyenesen megmondják a munkásoknak és a dolgozó tömegeknek az igazságot: a demokratikus köztársaság, az alkotmányozó gyűlés, az általános választás stb. a valóságban a burzsoázia diktatúrája, és a munka csak akkor szabadul fel a tőke igája alól, ha ezt a diktatúrát a *proletariátus diktatúrája* váltja fel. Csak a proletariátus diktatúrája szabadíthatja meg az emberiséget a tőke elnyomásától, a burzsoá demokráciának, a *gazdagok* demokráciájának hazugságától, álnokságától, képmutatásától, csak ez tudja megteremteni a *szegények* demokráciáját, azaz a demokrácia áldásait a *valóságban* hozzáférhetővé tenni a munkások és a szegényparasztok számára, míg jelenleg (még a legdemokratikusabb –

burzsoá – köztársaságban is) a demokráciának ezek az áldásai a *valóságban* hozzáférhetetlenek a dolgozók óriási többsége számára.

Itt van például a gyülekezési szabadság és a sajtószabadság. A Scheidemannok és Kautskyk, az Austerlitzek és Rennerek biztosítják a munkásokat, hogy a jelenlegi alkotmányozó gyűlési választások Németországban és Ausztriában „demokratikusan" folynak le. Ez hazugság, mert a *valóságban* a tőkések, a kizsákmányolók, a földbirtokosok, a spekulánsok kezében van a legjobb, a gyűlések tartására alkalmas épületek $^{9}/_{10}$-része és a papírkészletek, nyomdák stb. $^{9}/_{10}$-része. A munkást a városban, a bérest és a napszámost a falun a *valóságban* kirekesztette a demokráciából ez a „szent tulajdonjog" (amelyet védenek a Kautskyk és a Rennerek, akikhez, sajnos, Friedrich Adler is átpártolt), és az államhatalom burzsoá apparátusa, vagyis a burzsoá hivatalnokok, a burzsoá bírák stb. A mostani „gyülekezési és sajtószabadság" a német „demokratikus" (burzsoá demokratikus) köztársaságban hazugság és képmutatás, mivel a *valóságban* ez a *gazdagok szabadsága,* hogy megvásárolják és megvesztegessék a sajtót, a *gazdagok szabadsága,* hogy a polgári újsághazugságok mákonyával elbódítsák a népet, a *gazdagok szabadsága,* hogy „tulajdonukban" tartsák a palotákat, a legjobb épületeket stb. A proletárdiktatúra a dolgozók számára *elveszi* a kapitalistáktól a palotákat, a legjobb épületeket, a nyomdákat, a papírraktárakat.

Az „általános", „tiszta" demokráciát tehát felváltja „egy osztály diktatúrája" – jajveszékelnek a Scheidemannok és Kautskyk, az Austerlitzek és Rennerek (külföldi elvbarátaikkal, a Gompersekkel, Hendersonokkal, Renaudelekkel, Vandervelde-kkel és társaikkal egyetemben).

Nem igaz – válaszoljuk mi. Ily módon a burzsoázia tényleges diktatúráját (amelyet képmutatóan eltakarnak a demokratikus polgári köztársaság formái) felváltja a proletariátus diktatúrája. Ily módon a gazdagok demokráciáját felváltja a szegények demokráciája, a kisebbség, a kizsákmányolók gyülekezési és sajtószabadságát felváltja a lakosság *többségének,* a

dolgozóknak gyülekezési és sajtószabadsága. Óriási, világtörténelmi jelentőségű *kibővítése* lesz ez a demokráciának, a demokrácia hazugságból igazsággá változik, az emberiség megszabadul a tőke bilincseitől, amely *eltorzít* és megcsonkít minden *burzsoá* demokráciát, még a „legdemokratikusabb", még a leginkább köztársasági demokráciát is. A polgári államot *proletár*állam váltja fel, s ez az egyetlen út az állam elhalásához általában.

De miért ne lehetne ezt a célt egy osztály diktatúrája nélkül elérni? miért ne lehetne egyenesen áttérni a „tiszta" demokráciára? – kérdik a burzsoázia képmutató barátai vagy a burzsoázia által elbolondított naiv kispolgárok és filiszterek.

Mi azt válaszoljuk: azért, mert minden kapitalista társadalomban vagy a burzsoáziának, vagy a proletariátusnak lehet döntő jelentősége, a kistulajdonosok pedig feltétlenül ingadozó, tehetetlen, ostoba fantaszták maradnak, akik a „tiszta", vagyis osztályon kívüli vagy osztály feletti demokráciáról álmodoznak. Azért, mert egy olyan társadalomból, amelyben az egyik osztály elnyomja a másikat, nem lehet másképpen kijutni, mint az elnyomott osztály diktatúrája útján. Azért, mert a burzsoáziát legyőzni, megdönteni csak a proletariátus képes, minthogy ez az egyetlen osztály, amelyet a kapitalizmus egyesített és amely kijárta a kapitalizmus „iskoláját", s amely képes magával ragadni a kispolgári módon élő dolgozók ingadozó tömegeit – magával ragadni vagy legalábbis „semlegesíteni". Azért, mert csak érzelgős kispolgárok és filiszterek képesek arról álmodozni – álmodozásaikkal becsapva önmagukat és a munkásokat –, hogy a kizsákmányolók *ellenállásának* hosszú ideig tartó és nagy erőfeszítéseket igénylő *elfojtása* nélkül meg lehet dönteni a tőke igáját. Németországban és Ausztriában ez az ellenállás még nem bontakozott ki nyíltan, mert egyelőre még nem kezdődött meg a kisajátítók kisajátítása. Amikor ez a kisajátítás majd megkezdődik, ez az ellenállás kétségbeesett, ádáz ellenállás lesz. A Scheidemannok és Kautskyk, az Austerlitzek és Rennerek ezt eltitkolják önmaguk és a munkások előtt, és ezzel elárulják a proletariátus érdekeit, a legdöntőbb pillanatban át-

térnek az osztályharcnak és a burzsoá iga lerázásának álláspontjáról a proletariátus és a burzsoázia kiegyezésének álláspontjára, a „társadalmi békének", vagyis a kizsákmányolók és a kizsákmányoltak kibékülésének álláspontjára.

A forradalmak a történelem mozdonyai, mondta Marx[48]. A forradalmak gyorsan tanítanak. Németország és Ausztria városi és falusi munkásai gyorsan meg fogják érteni, hogy a Scheidemannok és Kautskyk, az Austerlitzek és Rennerek elárulták a szocializmust. A proletariátus félre fogja dobni ezeket a „szociálárulókat", akik szavakban szocialisták, a valóságban a szocializmus árulói, ahogyan félredobta Oroszországban az ugyanilyen kispolgárokat és nyárspolgárokat, a mensevikeket és a „szociálforradalmárokat". A proletariátus fel fogja ismerni – mégpedig annál hamarabb, minél teljesebb lesz az említett „vezérek" uralma –, hogy csak a polgári államnak, még ha a legdemokratikusabb polgári köztársaság is, a Párizsi Kommün típusú államnak, amelyről annyit beszélt Marx, akit a Scheidemannok és Kautskyk meghamisítottak és elárultak), illetve a szovjet típusú állammal való felváltása nyithatja meg az utat a szocializmushoz. A proletariátus diktatúrája meg fogja szabadítani az emberiséget a tőke igájától és a háborúktól.

Moszkva, 1918. XII. 23.

Lenin Művei. 28. kot. 1952. 382–387. old.

A KOMMUNISTA INTERNACIONÁLÉ I. KONGRESSZUSA[49]

1919. MÁRCIUS 2–6

TÉZISEK ÉS ELŐADÓI BESZÉD A BURZSOÁ DEMOKRÁCIÁRÓL ÉS A PROLETARIÁTUS DIKTATÚRÁJÁRÓL MÁRCIUS 4

1. A proletariátus forradalmi mozgalmának növekedése valamennyi országban arra késztette a burzsoáziát és a munkásszervezetekben levő ügynökeit, hogy görcsös erőfeszítéssel igyekezzenek eszmei és politikai érveket találni a kizsákmányolók uralmának igazolására. Ezek közül az érvek közül különösen kiemelkedik a diktatúra elítélése és a demokrácia védelme. Hogy mennyire hazug és képmutató ez az érv, amelyet ezer hangnemben ismételget mind a kapitalista sajtó, mind a sárga Internacionálé 1919 februárjában tartott berni konferenciája[50], nyilvánvaló mindenki előtt, aki nem akarja a szocializmus alaptételeit elárulni.

2. Ez az érvelés mindenekelőtt az „általában vett demokrácia" és az „általában vett diktatúra" fogalmával operál és nem teszi fel azt a kérdést, hogy melyik osztályról van szó. A kérdésnek ilyen osztályon kívüli vagy osztály feletti, látszólag az egész nép szempontjából való feltevése egyenes megcsúfolása a szocializmus alapvető tanításának, nevezetesen az osztályharcról szóló tanításnak, melyet a burzsoázia táborába átpártolt szocialisták szavakban elismernek, de a valóságban elfelejtenek. Hiszen egyetlen civilizált tőkésországban sincs „általában vett demokrácia", hanem csak polgári demokrácia van, és nincs szó „általában vett diktatúráról", hanem az elnyomott

osztály, vagyis a proletariátus diktatúrájáról az elnyomók és kizsákmányolók, azaz a burzsoázia felett, annak az ellenállásnak a legyőzésére, amelyet a kizsákmányolók az uralmukért vívott harcban kifejtenek.

3. A történelem azt tanítja, hogy soha elnyomott osztály nem került uralomra és nem is kerülhetett uralomra a diktatúra időszaka nélkül, azaz ha nem hódította meg a politikai hatalmat és nem törte le erőszakkal azt a kétségbeesett, veszett, semmiféle gonosztettől vissza nem riadó ellenállást, amelyet a kizsákmányolók mindig kifejtettek. A burzsoázia – amelynek uralmát most azok a szocialisták védelmezik, akik ellenzik az „általában vett diktatúrát" és szívvel-lélekkel az „általában vett demokrácia" mellett vannak – az előrehaladott országokban a felkelések, polgárháborúk hosszú sora, a királyok, hűbérurak, rabszolgatartók és restaurációs kísérleteik erőszakos elnyomása árán hódította meg a hatalmat. Valamennyi ország szocialistái ezerszer, milliószor magyarázták meg a népnek e polgári forradalmak, e polgári diktatúra osztályjellegét könyveikben, röpiratokban, kongresszusi határozataikban, agitációs beszédeikben. Ezért most a burzsoá demokrácia védelme az „általában vett demokráciáról" való beszédek formájában, a proletariátus diktatúrája elleni lármás és jajveszékelő tiltakozás az „általában vett diktatúra" ellen való lármás kirohanások formájában nem más, mint egyenes elárulása a szocializmusnak, tényleges átpártolás a burzsoázia táborába, tagadása annak, hogy a proletariátusnak joga van a maga proletárforradalmára, a polgári reformizmus védelme éppen abban a történelmi pillanatban, amikor a polgári reformizmus csődbe jutott az egész világon és amikor a háború forradalmi helyzetet teremtett.

4. A szocialisták, amikor a burzsoá civilizáció, a burzsoá demokrácia és a burzsoá parlamentarizmus osztályjellegét magyarázták, valamennyien azt a gondolatot fejezték ki, amelyet Marx és Engels fogalmaztak meg a legnagyobb tudományos pontossággal, amikor azt mondták, hogy a legdemokratikusabb polgári köztársaság sem egyéb, mint gépezet arra, hogy a bur-

zsoázia elnyomja a munkásosztályt, egy maroknyi tőkés elnyomja a dolgozó tömegeket.[51] Azok közt a forradalmárok, azok közt a marxisták között, akik jelenleg üvöltve tiltakoznak a diktatúra ellen és síkraszállnak a demokrácia mellett, egy sincs, aki ne esküdözött volna égre-földre a munkásoknak, hogy elismeri a szocializmusnak ezt az alapigazságát; most viszont, amikor a forradalmi proletariátus forrong és megmozdult, hogy ezt az elnyomó gépezetet megsemmisítse és kivívja a proletariátus diktatúráját, a szocializmusnak ezek az árulói úgy tüntetik fel a dolgot, mintha a burzsoázia a dolgozókat a „tiszta demokráciával" ajándékozta volna meg, mintha a burzsoázia lemondott volna az ellenállásról és hajlandó volna alárendelni magát a dolgozó többségnek, mintha a demokratikus köztársaságban nem létezett volna és nem létezne semmiféle államgépezet a munkának a tőke által való elnyomására.

5. A Párizsi Kommün, amelyet szavakban dicsőítenek mindazok, akik azt akarják, hogy szocialistának tartsák őket, mert tudják, hogy a munkástömegek forró és őszinte rokonszenvet éreznek a Párizsi Kommün iránt, különösen világosan megmutatta a burzsoá parlamentarizmus és a burzsoá demokrácia történeti meghatározottságát és korlátozott értékét – és ezek az intézmények, bár a középkorhoz képest nagymértékben haladók, a proletárforradalom időszakában feltétlenül megkövetelték a gyökeres változtatást. Éppen Marx, aki a legjobban felismerte a Kommün történelmi jelentőségét, mutatta ki elemzésében a burzsoá demokrácia és a burzsoá parlamentarizmus kizsákmányoló jellegét, ahol megadják az elnyomott osztályoknak azt a jogot, hogy néhány évente egyszer eldöntsék, hogy a parlamentben a vagyonos osztályok melyik tagja fogja „képviselni és elnyomni" (ver- und zertreten) a népet.[52] Éppen most, amikor az egész világra átterjedő szovjetmozgalom az egész világ szeme láttára folytatja a Kommün művét, most felejtik el a szocializmus árulói a Párizsi Kommün konkrét tapasztalatait és konkrét tanulságait, ismételgetve az „általában vett demokráciáról" szóló ócska polgári kacatot. A Kommün nem parlamentáris intézmény volt.

6. A Kommünnek, továbbá, az a jelentősége, hogy kísérletet tett arra, hogy szétzúzza, alapjáig lerombolja a burzsoá államapparátust, a bürokratikus, bírói, katonai és rendőri apparátust, és felcserélje a munkások autonóm tömegszervezetével, amelyben nincs különválasztva a törvényhozó és a végrehajtó hatalom. Valamennyi mai burzsoá demokratikus köztársaság, köztük a német is, amelyet a szocializmus árulói, az igazságot megcsúfolva, proletár köztársaságnak neveznek, megőrzi ezt az államapparátust. Mindez megint csak szemléletesen igazolja, hogy az „általában vett demokrácia" védelmében csapott lárma valójában nem jelent egyebet, mint a burzsoáziának és kizsákmányoló előjogainak védelmét.

7. A „tiszta demokrácia" követeléseinek példájául szolgálhat a „gyülekezési szabadság". Minden öntudatos munkás, aki nem szakított osztályával, egyszeriben meg fogja érteni, hogy képtelenség volna a kizsákmányolóknak gyülekezési szabadságot ígérni olyan időre és olyan helyzetben, amikor a kizsákmányolók ellenállást fejtenek ki megdöntésükkel szemben és védik előjogaikat. Amikor a burzsoázia forradalmi volt, sem Angliában 1649-ben, sem Franciaországban 1793-ban nem adott „gyülekezési szabadságot" a monarchistáknak és a nemeseknek, akik külföldi csapatokat hívtak az országba és restaurációs kísérletek szervezésére „gyülekeztek". Ha a jelenlegi burzsoázia, amely már régen reakciós lett, azt követeli a proletariátustól, hogy ez eleve kezeskedjék arról, hogy a kizsákmányolók megkapják a „gyülekezési szabadságot", függetlenül attól, hogy a kapitalisták milyen ellenállást fognak kifejteni kisajátításukkal szemben, akkor a munkások csak kacagni fognak a burzsoázia képmutatásán.

Másrészt a munkások nagyon jól tudják, hogy a „gyülekezési szabadság" üres frázis még a legdemokratikusabb burzsoá köztársaságban is, mert a gazdagok rendelkezésére állnak a legjobb köz- és magánépületek, a gazdagoknak van elegendő szabad idejük a gyülekezésre és védi őket a hatalom burzsoá apparátusa. A városi és falusi proletároknak, valamint a kisparasztoknak, azaz a lakosság túlnyomó többségének nincs meg

sem ez, sem az, sem amaz. Amíg így áll a dolog, addig az „egyenlőség", vagyis a „tiszta demokrácia" csalás. Ahhoz, hogy a valódi egyenlőséget kivívhassuk, hogy valóban megvalósíthassuk a demokráciát a dolgozók számára, előbb el kell venni a kizsákmányolóktól valamennyi középületet és fényes magánpalotát, előbb biztosítani kell a dolgozók szabad idejét és kell, hogy gyülekezési szabadságukat felfegyverzett munkások védjék, nem pedig nemes vagy kapitalista származású tisztek megfélemlített katonákkal.

Csak ilyen változás után lehet majd beszélni gyülekezési szabadságról és egyenlőségről, anélkül, hogy gúnyt űznénk a munkásokból, a dolgozókból, a szegényekből. Ezt a változást azonban nem valósíthatja meg más, mint a dolgozók élcsapata, a proletariátus, amely megdönti a kizsákmányolókat, a burzsoáziát.

8. A „sajtószabadság" szintén egyik fő jelszava a „tiszta demokráciának". Ám a munkások azt is tudják, valamennyi ország szocialistái pedig milliószor elismerték, hogy ez a szabadság csalás mindaddig, amíg a legjobb nyomdák és a legnagyobb papírkészletek a kapitalisták kezében lesznek, amíg a sajtó a tőke hatalmában van, és ez a hatalom az egész világon annál világosabban, élesebben és cinikusabban nyilvánul meg, minél fejlettebb a demokratizmus és a köztársasági rendszer, mint például Amerikában. Hogy ki lehessen vívni a dolgozók, a munkások és parasztok számára a valódi egyenlőséget és az igazi demokráciát, előbb meg kell fosztani a tőkéseket attól a lehetőségtől, hogy írókat fogadjanak szolgálatukba, hogy összevásárolhassák a kiadóvállalatokat és megvesztegethessék az újságokat, ehhez pedig meg kell dönteni a tőke igáját, meg kell dönteni a kizsákmányolókat és meg kell törni ellenállásukat. A tőkések mindig „szabadságnak" nevezték azt, hogy a gazdagoknak szabadságukban áll gazdagodni, a szegényeknek pedig szabadságukban áll éhen halni. A tőkések sajtószabadságnak azt nevezik, hogy a gazdagoknak szabadságukban áll megvesztegetni a sajtót, hogy szabadságukban áll vagyonukat az úgynevezett közvélemény gyártására és hamisítására felhasználni.

A „tiszta demokrácia" védelmezői a valóságban megint csak a legszennyesebb és legmegvásárolhatóbb rendszer védelmezőinek bizonyultak, amelyben a gazdagok uralkodnak a tömegek felvilágosításának eszközein; népcsalóknak bizonyultak, akik tetszetős, szép és velejükig hazug frázisokkal vonják el a népet attól a konkrét történelmi feladattól, hogy felszabadítsa a sajtót a tőke járma alól. Igazi szabadság és egyenlőség abban a rendszerben lesz, amelyet a kommunisták építenek és amelyben nem lehet majd más rovására meggazdagodni, nem lesz meg az objektív lehetősége annak, hogy a sajtót közvetlenül vagy közvetve a pénz hatalmának vessék alá, nem lesz akadálya annak, hogy minden dolgozónak (vagy a dolgozók tetszés szerinti számú csoportjának) egyenlő joga legyen a társadalom tulajdonát képező nyomdák és papír felhasználására és hogy éljen ezzel a jogával.

9. A XIX. és a XX. század története még a háború előtt megmutatta nekünk, hogy mi is voltaképpen a kapitalizmusban az a híres „tiszta demokrácia". A marxisták mindig mondották, hogy minél fejlettebb, minél „tisztább" a demokrácia, annál leplezetlenebbé, élesebbé és könyörtelenebbé válik az osztályharc, és annál „tisztább" formában nyilvánul meg a tőkés elnyomás és a burzsoázia diktatúrája. A Dreyfus-ügy a köztársasági Franciaországban, a kapitalisták által felfegyverzett zsoldos csapatoknak a szabad és demokratikus amerikai köztársaság sztrájkolóival szemben alkalmazott véres megtorlása, – mindez és ezer ehhez hasonló tény bizonyítja azt az igazságot, amelyet a burzsoázia hasztalan igyekszik elrejteni, azt az igazságot, hogy valójában a legdemokratikusabb köztársaságokban is a burzsoázia terrorja és diktatúrája uralkodik, amely nyíltan megmutatkozik mindannyiszor, amikor a kizsákmányolók úgy látják, hogy a tőke hatalma ingadozik.

10. Az 1914–1918-as imperialista háború még az elmaradott munkásoknak is világosan megmutatta a burzsoá demokrácia igazi jellegét, azt, hogy a burzsoá demokrácia még a legszabadabb köztársaságokban is – a burzsoázia diktatúrája. A milliomosok vagy milliárdosok német vagy angol csoportja gazdago-

dásának érdekében az emberek tízmillióit kaszabolták le és a legszabadabb köztársaságokban bevezették a burzsoázia katonai diktatúráját. Ez a katonai diktatúra Németország szétzúzása után is fennáll az antant országaiban. A háború nyitotta fel a legjobban a dolgozók szemét, letépte a burzsoá demokráciáról hazug cafrangjait és egész feneketlen mélységében feltárta a nép előtt a háború alatti és a háborúval kapcsolatos spekulációt és profithajhászást. A „szabadság és egyenlőség" nevében viselte ezt a háborút a burzsoázia, a „szabadság és egyenlőség" nevében gazdagodtak meg hallatlan mértékben a hadiszállítók. A sárga berni Internacionálé semmiféle erőfeszítései sem tudják elrejteni a tömegek elől a polgári szabadság, a polgári egyenlőség és a polgári demokrácia most már teljesen leleplezett kizsákmányoló jellegét.

II. Az európai kontinens legfejlettebb tőkésországában, Németországban, már az imperialista Németország szétzúzásával megvalósult teljes köztársasági szabadság első hónapjai megmutatták a német munkásoknak és az egész világnak, hogy mi a burzsoá demokratikus köztársaság valódi osztályjellege. Karl Liebknecht és Rosa Luxemburg meggyilkolása világtörténelmi fontosságú esemény, nemcsak az igazi proletár, Kommunista Internacionálé legjobbjainak és vezéreinek tragikus pusztulása miatt, hanem azért is, mert ez teljesen feltárta az élenjáró európai – túlzás nélkül mondhatnók, világviszonylatban is élenjáró – állam osztályjellegét. Ha letartóztatott, vagyis az államhatalom által őrizetbe vett embereket büntetlenül meggyilkolhattak tisztek és kapitalisták, amikor a szociálpatrióták vannak kormányon, akkor nyilvánvaló, hogy az a demokratikus köztársaság, amelyben ilyesmi megtörténhetett, a burzsoázia diktatúrája. Azok, akik felháborodnak Karl Liebknecht és Rosa Luxemburg meggyilkolásán, de nem értik meg ezt az igazságot, ezzel csak korlátoltságukat vagy képmutató voltukat bizonyítják. A „szabadság" a világ egyik legszabadabb és leghaladottabb köztársaságában, a német köztársaságban, nem egyéb, mint a proletariátus letartóztatott vezérei büntetlen meggyilkolásának a szabadsága. S másként ez nem is lehet mindaddig,

amíg a kapitalizmus fennáll, mert a demokratizmus fejlődése nem tompítja, hanem kiélezi az osztályharcot, amely a háborúnak és a háború következményeinek eredményei és hatása következtében forrpontra jutott.

Most a bolsevikokat az egész művelt világban kiutasítják, üldözik, börtönbe vetik, például Svájcban, az egyik legszabadabb burzsoá köztársaságban, Amerikában bolsevikellenes pogromokat rendeznek stb. Az „általában vett demokrácia" vagy a „tiszta demokrácia" szempontjából egyenesen nevetséges, hogy előrehaladott, civilizált, demokratikus, állig felfegyverzett államok megijednek attól, hogy határaik között él néhány tucat ember az elmaradott, éhező, elpusztított Oroszországból, amelyet a tízmilliós példányszámban megjelenő burzsoá újságok barbár és bűnös stb. országnak neveznek. Világos, hogy az a társadalmi helyzet, amely ilyen kiáltó ellentmondást szülhetett, a valóságban nem egyéb, mint a burzsoázia diktatúrája.

12. Ilyen körülmények között a proletariátus diktatúrája nemcsak teljesen jogos mint a kizsákmányolók megdöntésének és ellenállásuk megtörésének eszköze, hanem elengedhetetlenül szükséges is a dolgozók tömegei számára, mert ez az egyetlen védelem a burzsoázia diktatúrája ellen, amely a háborúhoz vezetett és új háborúkat készít elő.

A legfontosabb, amit nem értenek meg a szocialisták – és ebben megnyilvánul az, hogy elméletileg rövidlátók, a polgári előítéletek rabjai és a proletariátus politikai árulói –, a legfontosabb az, hogy a tőkés társadalomban, az ettől a társadalomtól elválaszthatatlan osztályharc valamennyire komoly kiélesedése idején, nem lehetséges semmiféle közbülső dolog, nem lehetséges más, mint a burzsoázia diktatúrája vagy a proletariátus diktatúrája. Minden ábránd valami harmadik dologról – reakciós kispolgári sopánkodás. Erről tanúskodnak a burzsoá demokrácia és a munkásmozgalom több mint százesztendős fejlődésének tapasztalatai valamennyi előrehaladott országban, és különösen az utolsó öt esztendő tapasztalatai. Emellett szól a politikai gazdaságtan tudománya is, a marxizmus egész tartalma, amely megmagyarázza, hogy a burzsoá-

zia diktatúrája gazdaságilag elkerülhetetlen minden árugazdaságban – s a burzsoáziát csakis az az osztály válthatja fel, amelyet a kapitalizmus fejlődése maga fejleszt, gyarapít, egyesít és erősít, vagyis a proletárok osztálya.

13. A szocialisták másik elméleti és politikai hibája annak meg nem értése, hogy a demokrácia formái az évezredek során, kezdve a demokrácia ókori csíráin, szükségképpen változtak, ahogy az egyik uralkodó osztályt felváltotta a másik. Görögország ókori köztársaságaiban, a középkori városokban, az előrehaladott tőkésországokban a demokrácia formái és alkalmazásának fokai különbözők. A legnagyobb ostobaság volna azt hinni, hogy az emberiség történetének legmélyrehatóbb forradalma, az első eset, amikor a hatalom a kizsákmányoló kisebbség kezéből a kizsákmányolt többség kezébe megy át, lejátszódhat a régi, polgári, parlamentáris demokrácia régi keretei közt, lejátszódhat a legélesebb változások nélkül, a demokrácia új formáinak és alkalmazása új feltételeit megtestesítő új intézményeknek stb. megteremtése nélkül.

14. A proletariátus diktatúrája abban a tekintetben hasonlít más osztályok diktatúrájához, hogy, mint minden diktatúrát, az a szükségesség hozza létre, hogy erőszakkal kell elnyomni annak az osztálynak az ellenállását, amely elveszíti a politikai hatalmat. Az alapvető különbség a proletariátus diktatúrája és más osztályok diktatúrája – a középkorban a földesurak diktatúrája, valamennyi civilizált tőkésországban a burzsoázia diktatúrája – között az, hogy a földesurak és a burzsoázia diktatúrája a lakosság óriási többsége, nevezetesen a dolgozók ellenállásának erőszakos elnyomása volt. Ezzel szemben a proletariátus diktatúrája a kizsákmányolók, azaz a lakosság elenyésző kisebbsége – a földbirtokosok és tőkések – ellenállásának erőszakos elnyomása.

Ebből pedig az következik, hogy a proletariátus diktatúrájának elkerülhetetlen következménye nem csupán a demokrácia formáinak és intézményeinek megváltozása általánosságban, hanem éppen olyan megváltozása, amely a világon még nem tapasztalt mértékben biztosítja a demokratizmus valódi fel-

használását a kapitalizmus által leigázottak, a dolgozó osztályok számára.

És valóban, a proletariátus diktatúrájának az a formája, amely már ténylegesen kialakult, például a szovjethatalom Oroszországban, a Räte-System* Németországban, a Shop Stewards Committees[53] és más hasonló szovjetintézmények más országokban – mindezek éppen a dolgozó osztályok számára, vagyis a lakosság óriási többsége számára a demokratikus jogok és szabadságjogok gyakorlásának olyan tényleges lehetőségét jelentik és váltják valóra, amilyen soha még megközelítő mértékben sem állt fenn a legjobb és legdemokratikusabb polgári köztársaságokban sem.

A szovjethatalomnak az a lényege, hogy az egész államhatalomnak, az egész államapparátusnak állandó és egyetlen alapja éppen azoknak az osztályoknak a tömegszervezete, amelyeket a kapitalizmus elnyomott, vagyis a munkásoknak és a félproletároknak (azoknak a parasztoknak, akik más munkáját nem zsákmányolják ki és akik állandóan kénytelenek eladni saját munkaerejüknek legalábbis egy részét) a tömegszervezete. Éppen azokat a tömegeket vonjuk be most az állam demokratikus igazgatásában való állandó, feltétlen és emellett döntő részvételbe, amelyeket még a legdemokratikusabb polgári köztársaságokban is, jóllehet törvény szerint egyenjogúak, a valóságban a politikai életben való részvételtől és a demokratikus jogok és szabadságjogok gyakorlásától ezer fogással és fortéllyal elütötték.

15. A polgároknak azt a nemi, vallási, faji, nemzetiségi megkülönböztetés nélküli egyenlőségét, amelyet a polgári demokrácia mindig és mindenütt megígért, de sehol sem valósított meg és a kapitalizmus uralma következtében nem is valósíthatott meg, a szovjethatalom, vagyis a proletariátus diktatúrája egy csapásra és teljes egészében megvalósítja, mert ezt csakis a termelési eszközök magántulajdonában és az azok elosztásáért

* – tanácsrendszer. – *Szerk.*

és újraelosztásáért folyó harcban nem érdekelt munkásoknak a hatalma valósíthatja meg.

16. A régi, azaz polgári demokrácia és a parlamentarizmus úgy volt megszervezve, hogy éppen a dolgozó tömegek álltak leginkább idegenül a közigazgatási apparátussal szemben. A szovjethatalom, vagyis a proletariátus diktatúrája viszont úgy van megszervezve, hogy közel hozza a dolgozó tömegeket a közigazgatási apparátushoz. Ugyanezt a célt szolgálja a törvényhozó és a végrehajtó hatalom egyesítése az állam szovjetszervezetében és a területi választókerületek felcserélése termelési egységekkel: az üzemmel, a gyárral.

17. A katonaság nemcsak a monarchia idején volt az elnyomás apparátusa. Megmaradt annak valamennyi polgári köztársaságban, még a legdemokratikusabbakban is. Csak a szovjethatalom, éppen mint a kapitalizmus által elnyomott osztályok állandó államszervezete képes megszüntetni a katonaság függését a burzsoá parancsnoklástól, képes igazán összeforrasztani a proletariátust a katonasággal, képes valóban felfegyverezni a proletariátust és lefegyverezni a burzsoáziát, ami nélkül a szocializmus győzelme lehetetlen.

18. Az állam szovjetszervezete alkalmazkodik a proletariátusnak mint a kapitalizmus által a legjobban koncentrált és felvilágosított osztálynak vezető szerepéhez. Az elnyomott osztályok valamennyi forradalmának és mozgalmának tapasztalatai, a világ szocialista mozgalmának tapasztalatai arra tanítanak bennünket, hogy csak a proletariátus képes egyesíteni és vezetni a dolgozó és kizsákmányolt lakosság szétforgácsolt és elmaradt rétegeit.

19. Csakis az állam szovjetszervezete tudja valóban egy csapásra szétzúzni és teljesen szétrombolni a régi, vagyis burzsoá hivatalnoki és bírósági apparátust, amely a kapitalizmusban még a legdemokratikusabb köztársaságokban is fennmaradt, és amelynek fenn is kellett maradnia, minthogy a valóságban a legnagyobb akadálya volt annak, hogy a demokratizmus a munkások és dolgozók számára valóra váljon. A Párizsi Kommün

tette meg ezen az úton az első világtörténelmi lépést, a szovjethatalom – a másodikat.

20. Az államhatalom megsemmisítése olyan cél, amelyet valamennyi szocialista, köztük és élükön Marx, maga elé tűzött. E cél megvalósítása nélkül a valódi demokratizmus, azaz az egyenlőség és a szabadság megvalósíthatatlan. Ehhez a célhoz azonban a gyakorlatban csak a szovjetdemokrácia, vagyis a proletár demokrácia vezet, mert azáltal, hogy a dolgozók tömegszervezeteit bevonja az államigazgatásban való állandó és feltétlen részvételbe, nyomban megkezdi mindenfajta állam teljes elhalásának előkészítését.

21. Az, hogy a Bernben összegyűlt szocialisták teljesen csődbe jutottak, hogy az új, azaz a proletár demokráciát egyáltalán nem értik meg, főleg a következőkből látható. 1919. február 10-én Branting berekesztette Bernben a sárga Internacionálé nemzetközi konferenciáját. 1919. február 11-én Berlinben, a „Freiheit"-ben[54], a sárga Internacionálé lapjában megjelent a „függetlenek" pártjának[55] a proletariátushoz intézett felhívása. Ez a felhívás megállapítja a Scheidemann-kormány burzsoá jellegét, szemére veti, hogy fel akarja számolni a szovjeteket, amelyeket a forradalom hordozóinak és őrzőinek – Träger und Schützer der Revolution – nevez, és javasolja, hogy a szovjeteket törvényesítsék, ruházzák fel közjogi funkciókkal, adják meg nekik a jogot a nemzetgyűlés határozatainak megvétózására oly módon, hogy ezáltal a kérdésben népszavazás döntsön.

Ez a javaslat azoknak a teoretikusoknak teljes eszmei csődjéről tanúskodik, akik a demokráciát védelmezték és nem értették meg annak burzsoá jellegét. Az a nevetséges kísérlet, hogy a szovjetek rendszerét, azaz a proletariátus diktatúráját egyesítsék a nemzetgyűléssel, azaz a burzsoázia diktatúrájával, teljesen leleplezi a sárga szocialisták és szociáldemokraták gondolatszegénységét, kispolgári reakciós politikai felfogásukat, valamint az új proletár demokrácia feltartóztathatatlanul növekedő erőinek tett gyáva engedményeiket.

22. A berni sárga Internacionálé többsége, amikor elítélte a bolsevizmust – bár a munkástömegektől való félelmében nem

merte formálisan megszavazni az ennek megfelelő határozatot –, osztályszempontból helyesen cselekedett. Éppen ez a többség teljesen szolidáris az orosz mensevikekkel és szociálforradalmárokkal, s a Scheidemannokkal Németországban. Az orosz mensevikek és szociálforradalmárok, akik panaszolják, hogy a bolsevikok üldözik őket, igyekeznek eltitkolni azt a tényt, hogy ennek az üldözésnek az az oka, hogy a mensevikek és szociálforradalmárok a polgárháborúban a proletariátus ellen a burzsoázia oldalán vesznek részt. Ugyanígy a Scheidemannok és pártjuk Németországban már bebizonyították, hogy a polgárháborúban ugyancsak a munkások ellen, a burzsoázia mellett vannak.

Egészen természetes tehát, hogy a berni sárga Internacionálé részvevőinek többsége a bolsevikok elítélése mellett foglalt állást. Ebben nem a „tiszta demokrácia" védelme nyilvánult meg, hanem olyan emberek önvédelme, akik tudják és érzik, hogy a polgárháborúban a burzsoázia mellett, a proletariátus ellen vannak.

Osztályszempontból nézve tehát feltétlenül helyesnek kell tekintenünk a sárga Internacionálé többségének döntését. A proletariátusnak nem szabad félnie az igazságtól, hanem egyenesen szembe kell néznie vele és le kell ebből vonnia a politikai következtetéseket.

Elvtársak! Az utóbbi két ponthoz szeretnék még egyet-mást hozzátenni. Azt hiszem, azok az elvtársak, akiknek be kell számolniuk előttünk a berni konferenciáról, részletesebben beszélnek majd nekünk erről.

A berni konferencián mindvégig egyetlen szó sem hangzott el a szovjethatalom jelentőségéről. Két esztendeje tárgyaljuk már ezt a kérdést Oroszországban. 1917 áprilisában a pártkonferencián már elméletileg is, politikailag is felvetettük ezt a kérdést: „Mi a szovjethatalom, mi a tartalma, miben rejlik történelmi jelentősége?" Már csaknem két esztendeje tárgyaljuk ezt a kérdést és pártkongresszusunkon határozatot hoztunk ezzel kapcsolatban[56].

A berlini „Freiheit"-ben február 11-én megjelent egy felhívás a német proletariátushoz, amelyet nemcsak a németországi független szociáldemokraták vezérei, hanem a függetlenek frakciójának összes tagjai is aláírták. 1918 augusztusában e függetlenek legismertebb teoretikusa, Kautsky, „A proletariátus diktatúrája" című brosúrájában azt írta, hogy ő híve a demokráciának *és* a szovjetszerveknek, de a szovjeteknek csupán gazdasági jelentőségük lehet és semmiképpen sem szabad őket állami szerveknek elismerni. Kautsky ugyanezt megismétli a „Freiheit" november 11-i és január 12-i számában. Február 9-én megjelenik Rudolf Hilferding cikke, akit szintén a II. Internacionálé egyik legnagyobb teoretikusának tartanak. Hilferding azt indítványozza, hogy az állam jogilag, törvényhozási úton egyesítse a szovjetek rendszerét a nemzetgyűléssel. Ez február 9-én volt. 11-én ezt a javaslatot elfogadja a függetlenek egész pártja és felhívás formájában nyilvánosságra hozza.

Noha a nemzetgyűlés már létezik, sőt, miután valósággá lett a „tiszta demokrácia", miután a független szociáldemokraták legtekintélyesebb teoretikusai kijelentették, hogy a szovjetszervezeteknek nem szabad állami szervezetekké válniuk, mindennek ellenére – újra ingadoznak! Ez azt bizonyítja, hogy ezek az urak valóban semmit sem értettek meg az új mozgalomból és harcának feltételeiből. De ez még egyebet is bizonyít, mégpedig ezt: kell, hogy legyenek olyan körülmények, olyan okok, amelyek ezt az ingadozást előidézik! Amikor mindezen események után, a csaknem kétesztendős győzelmes oroszországi forradalom után, olyan határozatokat javasolnak nekünk, amilyeneket a berni konferencián elfogadtak, amelyekben szó sincs a szovjetekről és jelentőségükről, és amikor ezen a konferencián egyetlen küldött sem szólt erről egy szót sem, teljes joggal állíthatjuk, hogy számunkra ezek az urak mint szocialisták és teoretikusok meghaltak.

De gyakorlatilag, a politika szempontjából, ez annak a bizonyítéka, elvtársak, hogy a tömegek között nagy változás megy végbe, – ha már ezek a függetlenek, akik elméletileg és elvileg

ezek ellen az állami szervezetek ellen voltak, hirtelenében olyan ostobaságot javasolnak, mint a nemzetgyűlés „békés" egyesítése a szovjetrendszerrel, vagyis a burzsoázia diktatúrájának egyesítése a proletariátus diktatúrájával. Látjuk, hogy valamennyien csődbe jutottak mint szocialisták és mint teoretikusok, s hogy óriási változás megy végbe a tömegek között. A német proletariátus elmaradott tömegei hozzánk jönnek, hozzánk jöttek! A német szociáldemokraták Független Pártjának, a berni konferencia legjobb részének jelentősége elméleti és szocialista szempontból ilyenformán – nulla; de valami jelentősége még van, ez pedig az, hogy ezek az ingadozó elemek számunkra a proletariátus elmaradott részei hangulatának fokmérőjéül szolgálnak. Ebben rejlik meggyőződésem szerint e konferencia óriási történelmi jelentősége. Némileg hasonló dolgot láttunk a mi forradalmunkban. A mi mensevikjeink csaknem pontosan ugyanazon a fejlődésen mentek keresztül, mint a függetlenek teoretikusai Németországban. Kezdetben, amikor a szovjetekben többségük volt, a szovjetek mellett voltak. Akkor egyebet sem hallott az ember, mint: „Éljenek a szovjetek!", „A szovjetekért"!, „A szovjetek – a forradalmi demokrácia!" Amikor pedig a szovjetekben mi, bolsevikok kaptunk többséget, akkor más nótát kezdtek fújni: a szovjetekre nincs szükség az alkotmányozó gyűlés mellett; különböző mensevik teoretikusok pedig csaknem ugyanilyen javaslatokat tettek, olyasféléket, hogy a szovjetrendszert egyesíteni kell az alkotmányozó gyűléssel és be kell vonni az államszervezetbe. Ebből ismét kitűnik, hogy a proletárforradalom általános menete egyforma az egész világon. Eleinte a szovjetek spontán megalakulása, aztán elterjedésük és fejlődésük, majd gyakorlatilag felmerül ez a kérdés: szovjetek – vagy nemzetgyűlés, vagy alkotmányozó gyűlés, vagy burzsoá parlamentarizmus; teljes fejvesztettség a vezérek közt és végül – proletárforradalom. Én azonban azt gondolom, hogy a forradalomnak csaknem két esztendeje után nekünk nem szabad a kérdést így feltennünk, hanem konkrét határozatokat kell hoznunk, minthogy a szovjetrendszer terjesztése

a mi számunkra és különösen a nyugat-európai országok többsége számára igen fontos feladat.

A mensevikeknek csupán egy határozatát szeretném itt idézni. Megkértem Obolenszkij elvtársat, hogy fordítsa le német nyelvre. Megígérte, hogy megcsinálja, de, sajnos, nincs itt. Igyekszem emlékezetből reprodukálni, mert a határozat teljes szövege nincs nálam.

Külföldinek, aki semmit sem hallott a bolsevizmusról, igen nehéz önálló véleményt alkotnia vitás kérdéseinkről. Mindazt, amit a bolsevikok állítanak, a mensevikek vitatják – és fordítva. Harc közepette, természetesen, ez nem is lehet másképpen, éppen ezért rendkívül fontos, hogy a mensevik párt legutóbbi konferenciája, 1918. decemberben, hosszú, részletes határozatot hozott, amelynek teljes szövege megjelent a mensevik „Gazeta Pecsatnyikov"-ban[57]. Ebben a határozatban maguk a mensevikek röviden elmondják az osztályharc és a polgárháború történetét. A határozat azt mondja, hogy elítélik pártjuknak azokat a csoportjait, amelyek szövetkeztek a vagyonos osztályokkal az Urálban, délen, a Krímben és Grúziában – s felsorolják mindezeket a területeket. A mensevik pártnak azokat a csoportjait, amelyek a vagyonos osztályokkal szövetségben a szovjethatalom ellen támadtak, most elítélik a határozatban, az utolsó pont pedig elítéli azokat is, akik a kommunistákhoz pártoltak át. Ebből ez következik: a mensevikek kénytelenek elismerni, hogy a pártjukban nincs egység, és hogy vagy a burzsoázia oldalán, vagy a proletariátus oldalán vannak. A mensevikek nagyobb része átpártolt a burzsoáziához és a polgárháború idején ellenünk harcolt. Mi, természetesen, üldözzük a mensevikeket, sőt, agyonlőjük őket, amikor a háborúban ellenünk, Vörös Hadseregünk ellen harcolnak és agyonlövik a mi vörös parancsnokainkat. A burzsoázia háborújára mi a proletariátus háborújával válaszoltunk, – más megoldás nem lehetséges. Ilyenképpen politikai szempontból mindez csupán mensevik képmutatás. Történeti szempontból érthetetlen, hogy a berni konferencián olyan emberek, akiket hivatalosan nem nyilvánítottak őrülteknek, hogyan beszélhettek a men-

sevikek és szociálforradalmárok megbízásából a bolsevikoknak ellenük folytatott harcáról úgy, hogy hallgattak arról a harcról, amelyet ők a burzsoáziával szövetségben a proletariátus ellen folytatnak.

Valamennyien elkeseredetten kikelnek ellenünk, mert mi üldözzük őket. Ez igaz. De egy árva szót sem szólnak arról, hogy ők maguk hogyan vettek részt a polgárháborúban! Azt hiszem, hogy a jegyzőkönyv számára rendelkezésre kell majd bocsátanom a határozat teljes szövegét, a külföldi elvtársak figyelmét pedig felhívom erre a határozatra, mert ez történelmi okmány, amelyben a kérdés helyesen van felvetve, és amely a legjobb anyagot szolgáltatja az oroszországi „szocialista" irányzatok egymás között folyó vitájának megítélésére. A proletariátus és a burzsoázia közt ott van azoknak az osztálya is, akik hol az egyik, hol a másik oldalra hajlanak; így volt ez mindig és minden forradalomban, s teljesen lehetetlen, hogy a tőkés társadalomban, amelyben a proletariátus és a burzsoázia két ellenséges tábort alkot, ne legyenek közöttük közbülső rétegek. Ezeknek az ingadozó elemeknek a létezése történelmileg elkerülhetetlen, és sajnos, ilyen elemek, amelyek maguk sem tudják, kinek az oldalán fognak holnap harcolni, még elég soká lesznek.

Gyakorlati javaslatot akarok tenni arra vonatkozólag, hogy hozzunk határozatot, amelyben három pontot kell különösen hangsúlyozni.

Először: a nyugat-európai országokból való elvtársak egyik legfontosabb feladata, hogy megmagyarázzák a tömegeknek a szovjetrendszer jelentőségét, fontosságát és szükségességét. Megállapítható, hogy ezt a kérdést nem értik meg eléggé. Ha Kautsky és Hilferding mint teoretikusok csődbe jutottak is, a „Freiheit" utolsó cikkei mégiscsak azt bizonyítják, hogy a német proletariátus elmaradott részeinek hangulatát helyesen tükrözik vissza. Nálunk ugyanez történt: az orosz forradalom első nyolc hónapjában a szovjetszervezet kérdését nagyon sokat tárgyalták, és a munkások számára nem volt világos, hogy voltaképpen mi az új rendszer és lehet-e vajon a szovjetekből

államapparátust csinálni. Mi forradalmunkban nem elméleti, hanem gyakorlati úton haladtunk előre. Például az alkotmányozó gyűlés kérdését régebben nem vetettük fel elméletileg és nem mondtuk, hogy nem ismerjük el az alkotmányozó gyűlést. Csak később, amikor a szovjetszervezetek elterjedtek az egész országban és meghódították a politikai hatalmat, csak akkor határoztuk el az alkotmányozó gyűlés szétkergetését. Most azt látjuk, hogy Magyarországon[58] és Svájcban[59] a kérdés sokkal élesebben vetődött fel. Ez egyrészt nagyon jó: mi ebből azt a szilárd meggyőződést merítjük, hogy a forradalom a nyugat-európai államokban gyorsabban halad és nagy győzelmeket hoz majd nekünk. Másrészt viszont ebben van némi veszély is, mégpedig az, hogy a harc igen gyors lefolyású lesz, s így a munkástömegek öntudata nem tud majd lépést tartani ezzel a fejlődéssel. A szovjetrendszer jelentősége még most sem világos a politikailag képzett német munkások nagy tömegei előtt, mivel ezek a parlamentarizmus szellemében és polgári előítéletek közt nevelkedtek.

Másodszor: a szovjetrendszer terjedéséről. Amikor halljuk, milyen gyorsan terjed a szovjetek eszméje Németországban, sőt még Angliában is, akkor ebben igen fontos bizonyítékát látjuk annak, hogy a proletárforradalom győzni fog. A forradalom menetét csak rövid időre lehet feltartóztatni. Más dolog az, amikor Albert és Platten elvtársak kijelentik nekünk, hogy náluk a falun, a falusi munkások és a kisparasztság körében alig vannak szovjetek. A „Rote Fahné"-ban olvastam egy cikket, mely a parasztszovjetek ellen, de, igen helyesen, a mezőgazdasági munkások és a falusi szegénység szovjetjei mellett foglal állást[60]. A burzsoázia és lakájai, mint Scheidemann és társai, már kiadták a jelszót: parasztszovjeteket. De nekünk csak a mezőgazdasági munkások és a falusi szegénység szovjetjeire van szükségünk. Sajnos, Albert és Platten elvtárs és mások beszámolóiból azt látjuk, hogy Magyarország kivételével igen kevés történik a szovjetrendszernek a falun való terjesztése érdekében. Lehet, hogy ebben még egy gyakorlati és elég nagy veszedelem rejlik, amely a német proletariátus biztos győzelmét

fenyegeti. A győzelmet csak akkor lehet biztosítottnak tekinteni, amikor nemcsak a városi munkások, hanem a falusi proletárok is meg lesznek szervezve, mégpedig nem úgy, mint régebben – szakszervezetekben és szövetkezetekben –, hanem szovjetekben. Nekünk azért volt könnyebb győzni, mert 1917. októberben együtt mentünk a parasztsággal, az egész parasztsággal. Ebben az értelemben forradalmunk akkor polgári forradalom volt. Proletárkormányunk első lépése az volt, hogy az egész parasztság régi követeléseit, amelyeket még Kerenszkij idején kifejezésre juttattak a parasztszovjetek és parasztgyűlések, elismertük abban a törvényben, amelyet kormányunk 1917. október 26-án (a régi naptár szerint), a forradalom másnapján adott ki. Ebben volt a mi erőnk, ezért tudtuk olyan könnyen meghódítani a túlnyomó többséget. A falu számára forradalmunk még továbbra is polgári forradalom volt, és csak később, egy fél esztendő múlva voltunk kénytelenek az állami szervezet kereteiben a falun megkezdeni az osztályharcot, minden faluban megalakítani a szegényparasztság, a félproletárok bizottságait és rendszeresen küzdeni a falusi burzsoázia ellen. Nálunk ez Oroszország elmaradottsága miatt elkerülhetetlen volt. Nyugat-Európában a dolog másként fog lefolyni s éppen ezért kell hangsúlyoznunk, hogy a szovjetrendszernek a falusi lakosságra való kiterjesztése megfelelő – talán új – formákban feltétlenül szükséges.

Harmadszor: meg kell mondanunk, hogy minden országban, amelyben a szovjethatalom még nem győzött, az a fő feladat, hogy a kommunisták megszerezzék a többséget a szovjetekben. A határozatok megszövegezésére kiküldött bizottságunk tegnap tárgyalta ezt a kérdést. Más elvtársak talán még felszólalnak ebben a tárgyban, de én szeretném javasolni e három pontnak mint külön határozatnak az elfogadását. Mi persze nem tudjuk előírni a fejlődés útját. Nagyon valószínű, hogy sok nyugat-európai államban a forradalom igen gyorsan elérkezik, de mi mint a munkásosztály szervezett része, mint párt, arra törekszünk, s arra kell törekednünk, hogy megszerezzük a többséget a szovjetekben. Akkor győzelmünk biztosítva lesz és nincs

olyan erő, amely képes lesz bármit is tenni a kommunista forradalom ellen. Másként a győzelem nem lesz olyan könnyű és nem lesz tartós. Javasolnám tehát, hogy e három pontot külön határozat formájában fogadjuk el.

Lenin Művei. 28. köt. 1952. 481–499. old.

HATÁROZATI JAVASLAT A BURZSOÁ DEMOKRÁCIÁRÓL ÉS A PROLETARIÁTUS DIKTATÚRÁJÁRÓL SZÓLÓ TÉZISEKHEZ

A Kommunista Internacionálé kongresszusa e tézisek, valamint a különböző országok küldötteinek beszámolója alapján leszögezi, hogy mindazokban az országokban, amelyekben még nincs szovjethatalom, a kommunista pártok fő feladata a következő:

1. Megmagyarázni a muskásosztály nagy tömegeinek, mi a történelmi jelentősége az új, proletár demokrácia politikai és történelmi szükségszerűségének, amelyet a burzsoá demokrácia és a parlamentarizmus helyébe kell állítani.

2. Terjeszteni és szervezni a szovjeteket minden iparág munkásai között, továbbá a hadsereg és a flotta tagjai között, valamint a mezőgazdasági munkások és szegényparasztok között.

3. Létrehozni a szovjeteken belül a szilárd kommunista többséget.

1919. március 11.
Lenin Művei. 28. köt. 1952. 500. old.

AZ OKP PROGRAMTERVEZETÉNEK FOGALMAZVÁNYA[61]

(Részlet)

A proletárdiktatúra fő feladatai Oroszországban

A proletárdiktatúra fő feladatai Oroszországban ez idő szerint abban foglalhatók össze, hogy végig kell vinni és be kell fejezni a fölbirtokosok és a burzsoázia már megkezdett kisajátítását, valamennyi gyár, üzem, vasút, bank, a flotta és egyéb termelési és forgalmi eszközök átadását a Szovjet Köztársaság tulajdonába;

ki kell használni a városi munkások és a szegényparasztok szövetségét – amely máris a föld magántulajdonának eltörlését és a kisparaszti gazdaságtól a szocializmushoz való azon átmeneti formáról szóló törvényt eredményezte, amelyet a parasztságnak a proletariátus mellé állt jelenlegi ideológusai a föld szocializálásának neveztek –, arra, hogy fokozatosan, de következetesen áttérjünk a föld társas megművelésére és a nagyüzemi szocialista földművelésre;

erősíteni kell és tovább kell fejleszteni a szovjetek föderatív köztársaságát mint a demokráciának azt a formáját, amely hasonlíthatatlanul magasabb rendű és haladóbb a burzsoá parlamentarizmusnál, s mint az egyetlen olyan államtípust, amely az 1871-es Párizsi Kommün, továbbá az 1905-ös és az 1917–1918-as orosz forradalmak tapasztalatai alapján megfelel a kapitaliz-

mus és a szocializmus közötti átmeneti időszaknak, vagyis a proletárdiktatúra időszakának;

minden irányban és minden módon ki kell használni a szocialista világforradalom Oroszországban lángra lobbantott tűzcsóváját arra, hogy miközben meghiúsítjuk az imperialista burzsoá államok arra irányuló kísérleteit, hogy beavatkozzanak Oroszország belügyeibe vagy egyesüljenek a szocialista szovjetköztársaság elleni nyílt harc és háború érdekében, átvigyük a forradalmat a fejlettebb országokba és általában valamennyi országba;

a fokozatos, de következetes rendszabályok egész sorával teljesen fel kell számolni a magánkereskedelmet olyanformán, hogy megszervezzük a termelői és fogyasztói kommunák közötti helyes és tervszerű termékcserét abban az egységes gazdasági egészben, amilyenné a szovjetköztársaságnak lennie kell.

Az Oroszországi Kommunista Párt, amikor konkrétabban fejti ki a szovjethatalom általános feladatait, jelenleg a következőképpen határozza meg ezeket a feladatokat:

politikai téren

Mielőtt a proletariátus meghódította volna a politikai hatalmat, a burzsoá demokrácia és különösen a parlamentarizmus kihasználása (kötelezően) szükséges volt a munkástömegek politikai nevelése és megszervezése céljából, most viszont, miután a proletariátus meghódította a politikai hatalmat, a demokratizmus magasabb rendű típusa mellett, amely a szovjetköztársaságban megvalósult, minden visszafelé, a burzsoá parlamentarizmus és a burzsoá demokrácia felé tett lépés feltétlenül a kizsákmányolók, a földbirtokosok és a tőkések érdekeinek reakciós jellegű kiszolgálása volna. Az állítólag az egész népre, az egész nemzetre kiterjedő, általános, osztály fölötti, valójában azonban burzsoá demokrácia jelszavai csak a kizsákmányolók érdekeit szolgálják, s amíg megmarad a föld és más termelési eszközök magántulajdona, a legdemokratikusabb köztársaság is elkerülhetetlenül a burzsoázia diktatúrája, gépezet arra, hogy

maroknyi tőkés az óriási többséget alkotó dolgozókat elnyomja.

Az a történelmi feladat, amely a szovjetköztársaságra – az állam teljes megszűnéséhez vezető új, átmeneti államtípusra – hárul, a következő:

1. Létre kell hoznia és ki kell fejlesztenie éppen a kapitalizmus által elnyomott osztályok, a proletariátus meg a félproletariátus, mindenirányú és a tömegeket átfogó szervezettségét. A polgári demokratikus köztársaság a legjobb esetben abban az értelemben engedélyezte a kizsákmányolt tömegek szervezetét, hogy szabadnak nyilvánította, de a valóságban mindig számtalan tényleges akadályt gördített szervezkedésük útjába, és ezek az akadályok szükségképpen összefüggtek a termelési eszközök magántulajdonával. A szovjethatalom, a történelemben először, nemcsak hogy minden téren megkönnyíti a kapitalizmus által elnyomott tömegek szervezkedését, hanem ugyanakkor szervezetüket az egész államapparátus állandó és nélkülözhetetlen alapjává teszi az egész vonalon, mind a helyi, mind pedig a központi apparátust illetőleg. Csakis ily módon valósul meg ténylegesen a demokratizmus a lakosság többsége számára, vagyis a nép óriási többségének, nevezetesen a dolgozóknak tényleges részvétele az állam igazgatásában, az olyan állapot helyett, amikor az államot ténylegesen és főképpen a burzsoá osztályok képviselői igazgatják, ahogy az a legdemokratikusabb polgári köztársaságokban történik.

2. Az állam szovjetszervezete bizonyos tényleges előnyben részesíti a dolgozó tömegek éppen azon részét, amelyet a szocializmust megelőző egész tőkés fejlődés a legjobban összpontosított, egyesített, felvilágosított és megedzett a harcban, nevezetesen a városi ipari proletariátust. Ezt az előnyt következetesen és rendszeresen ki kell használni abból a célból, hogy azoknak a korlátolt üzemi és korlátolt szakmai érdekeknek ellensúlyozására, amelyeket a kapitalizmus hozott létre a munkások között azzal, hogy egymással versengő csoportokra osztotta őket, szorosabban egyesítsük az élenjáró munkásokkal a falusi proletárok és félproletárok legelmaradottabb és legszétforgácsoltabb tömegeit, kiragadjuk őket a falusi kulákság és a

falusi burzsoázia befolyása alól és a kommunista építésre szervezzük és neveljük őket.

3. A polgári demokrácia, ugyanakkor, amikor ünnepélyesen kihirdette minden állampolgár egyenlőségét, valójában álnok módon a kizsákmányoló tőkések uralmát takargatta, a tömegeket azzal a gondolattal áltatta, hogy kizsákmányoló és kizsákmányolt ténylegesen egyenlő lehet. Az állam szovjetszervezete szétzúzza ezt a csalást és ezt a képmutatást úgy, hogy megvalósítja az igazi demokratizmust, azaz valamennyi dolgozó igazi egyenlőségét, és a kizsákmányolókat kizárja a társadalom egyenjogú tagjainak sorából. Az egész világtörténelem tapasztalata, az elnyomott osztályok valamennyi felkelése az elnyomók ellen azt tanítja, hogy a kizsákmányolók elkeseredett és hosszas ellenállása az előjogaik megtartásáért folytatott harcban elkerülhetetlen. Az állam szovjetszervezete úgy van felépítve, hogy alkalmas ennek az ellenállásnak az elfojtására, ami nélkül szó sem lehet győzelmes kommunista forradalomról.

4. A szovjet típusú államnál a dolgozó tömegek közvetlenebb befolyását az állam berendezésére és igazgatására, vagyis a demokratizmus magasabb formáját továbbá azzal érik el, hogy először, a választások módja és a gyakoribb választások lehetősége, valamint az újjáválasztások és a képviselő-visszahívások feltételei sokkal könnyebbek és hozzáférhetőbbek a város és a falu munkásai számára, mint a burzsoá demokrácia akár legjobb formáinál.

5. Másodszor, azzal, hogy a választói alapegység és az egész államépítés alapsejtje a szovjethatalomnál nem a területi beosztásnak megfelelő kerület, hanem a gazdasági, a termelési egység (az üzem, a gyár). Az államapparátusnak ez a szorosabb kapcsolata az élenjáró proletároknak a kapitalizmus által egyesített tömegeivel, amellett hogy a demokratizmus magasabb formáját hozza létre, mélyreható szocialista átalakítások megvalósítására is lehetőséget nyújt.

6. A szovjetszervezet lehetővé tette, hogy a munkások és parasztok olyan fegyveres erejét hozzák létre, amelyet sokkal szorosabb kapcsok fűznek egybe a dolgozó és kizsákmányolt

tömegekkel, mint azelőtt. Enélkül lehetetlen volna megvalósítani a szocializmus győzelmének egyik alapfeltételét, nevezetesen a munkások felfegyverzését és a burzsoázia lefegyverzését.

7. A szovjetszervezet hasonlíthatatlanul messzebbmenően és nagyobb arányokban fejlesztette ki a burzsoá demokratizmusnak azt az oldalát, amely a középkori viszonyokhoz képest nagy történelmi haladást jelent: a lakosság részvételét a köztisztviselők választásában. A dolgozó tömegek soha, a legdemokratikusabb burzsoá államok egyikében sem gyakorolták a burzsoázia által számukra formailag biztosított, de ténylegesen körülnyirbált választójogot még csak megközelítően sem olyan nagy mértékben, olyan gyakran, olyan általánosan, olyan könnyen és egyszerűen, mint a szovjethatalom alatt. Ugyanakkor azonban a szovjetszervezet megszüntette a burzsoá demokratizmusnak azokat a negatív oldalait, amelyek megszüntetéséhez már a Párizsi Kommün hozzákezdett, s amelyek szűk mivoltára, korlátozottságára a marxizmus régen rámutatott, nevezetesen a törvényhozó és a végrehajtó hatalom különválasztásán alapuló parlamentarizmust. A szovjetek e két hatalom egybeolvasztásával közelebb viszik az államhatalmat a dolgozó tömegekhez és eltávolítják azt a válaszfalat, amit a polgári parlament jelentett, amely a parlamenti üzletemberek pénzügyi és tőzsdemanipulációit fedező és a burzsoá közigazgatási apparátus sérthetetlenségét biztosító képmutató ígéretekkel becsapta a tömegeket.

8. A proletárforradalom csakis az állam szovjetszervezetének köszönhette azt, hogy egy csapásra össze tudta törni és alapjáig le tudta rombolni a régi, burzsoá államgépezetet, márpedig enélkül a szocialista építéshez még csak hozzá se lehetett volna fogni. Oroszországban ez idő szerint már teljesen le vannak rombolva a bürokratizmus erődjei, amely mindenütt és mindig – a monarchiában és a legdemokratikusabb burzsoá köztársaságban egyaránt – a földbirtokosok és tőkések érdekeivel kapcsolta össze az államhatalmat. De a bürokratizmus elleni harc nálunk korántsem ért véget. A bürokrácia megkísérli visszaszerezni elvesztett állásainak egy részét: kihasználja egyrészt

azt, hogy a lakosság tömegeinek kulturális színvonala nem elég magas, másrészt azt, hogy a városi munkások legfejlettebb rétege a katonai munka terén rendkívüli, csaknem emberfeletti erőfeszítést kénytelen kifejteni. Ezért a harc folytatása a bürokratizmus ellen, a további szocialista építés sikere érdekében, feltétlenül és égetően szükséges.

9. Az ebben az irányban kifejtett munkának, amely elválaszthatatlan kapcsolatban van a szovjethatalom fő történelmi feladatának, nevezetesen az állam teljes megszűnésére való áttérésnek a megvalósításával, először is abban kell állania, hogy a szovjet minden tagja okvetlenül végezzen bizonyos államigazgatási munkát, másodszor abban, hogy ezek a munkák következetesen váltakozzanak, átfogják az államigazgatással összefüggő ügyek egész körét, az államigazgatás valamennyi ágát, harmadszor pedig abban, hogy egy sor fokozatos és körültekintően megválasztott, de következetesen végrehajtott rendszabállyal az egész dolgozó lakosságot egy szálig bevonják az államigazgatásban való önálló részvételbe.

10. A különbség egyrészt a polgári demokrácia és a parlamentarizmus, másrészt a szovjet- vagy proletárdemokrácia között nagyjában és egészében abban foglalható össze, hogy az előbbi a súlypontot a mindenféle szabadságok és jogok ünnepélyes és hangzatos kinyilatkoztatására helyezte, de ténylegesen éppen a lakosság többségének, a munkásoknak és parasztoknak nem engedte meg, hogy csak valamelyest is elegendő mértékben éljenek ezekkel a szabadságokkal és jogokkal. Ezzel szemben a proletár- vagy szovjetdemokrácia a súlypontot nem arra helyezi, hogy kinyilatkoztassa az egész nép jogait és szabadságait, hanem arra, hogy éppen azoknak a dolgozó tömegeknek, amelyeket a tőke elnyomott és kizsákmányolt, a valóságban biztosítsa, hogy ténylegesen részt vehessenek az állam igazgatásában, ténylegesen felhasználhassák a legjobb épületeket és helyiségeket gyűlések és kongresszusok céljaira, a legjobb nyomdákat és a legnagyobb papírraktárakat (papírkészleteket) azok felvilágosítása céljából, akiket a kapitalizmus elbutított és elnyomott, biztosítsa éppen ezeknek a tömegeknek a reális (tény-

leges) lehetőséget arra, hogy fokozatosan megszabaduljanak a vallási előítéletek stb. rabságából. A szovjethatalom legfontosabb munkája éppen arra irányul, hogy ténylegesen biztosítsa a dolgozóknak és kizsákmányoltaknak azt a lehetőséget, hogy a valóságban éljenek a kultúra, a civilizáció és a demokrácia áldásaival, s ezt a munkát tántoríthatatlanul tovább kell folytatnia . . .

1919. február 23.
Lenin Művei. 29. köt. 1953. 95–101. old.

A PROGRAM ÁLTALÁNOS POLITIKAI RÉSZE HARMADIK PONTJÁNAK TERVEZETE

(A VIII. PÁRTKONGRESSZUS PROGRAMBIZOTTSÁGÁNAK)

A polgári demokrácia az összes állampolgárokra kiterjedő formális jogok, például a gyülekezési, az egyesülési szabadság, a sajtószabadság proklamálására szorítkozott. A legjobb esetben a legdemokratikusabb burzsoá köztársaságokban hatályon kívül helyezték az ezekre a pontokra vonatkozó törvényes korlátozásokat. A valóságban azonban mind a közigazgatási gyakorlat, mind pedig és főképpen a dolgozók gazdasági rabszolgasága a burzsoá demokráciában mindenkor lehetetlenné tette a szabadságjogok valamennyire is széles körű felhasználását.

A proletár- vagy szovjetdemokrácia ezzel szemben a szabadságjogok formális proklamálása helyett ténylegesen biztosítja ezeket a jogokat mindenekelőtt és leginkább a népesség épp azon osztályainak, amelyeket a kapitalizmus elnyomott, azaz a proletariátusnak és a parasztságnak. Ezért a szovjethatalom kisajátítja a burzsoázia helyiségeit, nyomdáit, papírraktárait, és teljesen a dolgozók és szervezeteik rendelkezésére bocsátja őket.

Az OKP-ra az a feladat hárul, hogy a dolgozó lakosság mind nagyobb tömegeit győzze meg arról, hogy éljenek demokratikus jogaikkal, és bővítse ennek anyagi lehetőségeit.

Lenin Összes Művei. 38. köt. 1963.
185. old., oroszul.

MI A SZOVJETHATALOM?

HANGLEMEZRE FELVETT BESZÉD[62]

Mi a szovjethatalom? Mi a lényege ennek az új hatalomnak, amelyet a legtöbb országban még nem akarnak vagy nem tudnak megérteni? Lényege, amely mind vonzóbbá teszi valamennyi ország munkásai számára, az, hogy régebben az államot, egy vagy más formában, a gazdagok vagyis a tőkések igazgatták, most pedig, első ízben, éppen azoknak az osztályoknak a tömegei igazgatják, amelyeket a kapitalizmus elnyomott. Az államot, amíg a tőke uralma fennáll, amíg a föld magántulajdonban marad, még a legdemokratikusabb, még a legszabadabb köztársaságban is mindig egy törpe kisebbség igazgatja, amely kilenctized részben a tőkések, vagyis a gazdagok közül kerül ki.

Az államhatalom először a világon nálunk Oroszországban van felépítve oly módon, hogy a kizsákmányolók kizárásával csak munkások, csak dolgozó parasztok alkotják a szovjeteket, ezeket a tömegszervezeteket, és a szovjetek kezébe került az egész államhatalom. Ezért van az, hogy bármennyire rágalmazzák is Oroszországot világszerte a burzsoázia képviselői, a „szovjet" szó mindenütt a világon nemcsak érthetővé, hanem népszerűvé, rokonszenvessé is vált a munkások előtt, minden dolgozó előtt. És ezért van az, hogy a szovjethatalom, bármennyire üldözzék is a kommunizmus híveit a különböző országokban, egészen biztosan, elkerülhetetlenül, mégpedig a közeljövőben, győzni fog az egész világon.

Jól tudjuk, hogy nálunk sok még a fogyatékosság a szovjethatalom megszervezése terén. A szovjethatalom nem bűvös talizmán. Nem szabadít meg egyszerre a múlt hibáitól, az írástudatlanságtól, a kulturálatlanságtól, a barbár háború örökségétől, a rabló kapitalizmus örökségétől. Lehetővé teszi azonban az áttérést a szocializmusra. Lehetővé teszi, hogy azok, akik el voltak nyomva, felemelkedjenek és egyre inkább maguk vegyék kezükbe az állam vezetését, a gazdaság vezetését, a termelés vezetését.

A szovjethatalom a szocializmus felé vezető út. Ezt az utat a dolgozó tömegek találták meg, és ezért biztos, ezért legyőzhetetlen.

1919. március vége.
Lenin Művei. 29. köt. 1953. 248–249. old.

A NAGY KEZDEMÉNYEZÉS

(A MUNKÁSOK HŐSIESSÉGÉRŐL A HÁTORSZÁGBAN. A „KOMMUNISTA SZOMBATOK" ALKALMÁBÓL)

(Részlet)

... A legrészletesebben és legteljesebben idéztem a kommunista szombatokról szóló jelentéseket, mert itt kétségtelenül a kommunista építés egyik legfontosabb oldalát látjuk magunk előtt, amelyre sajtónk nem fordít kellő figyelmet, s amelyet mi valamennyien még nem eléggé értékelünk.[63]

Kevesebb politikai fecsegést, több figyelmet a kommunista építés legegyszerűbb, de eleven, az életből vett, az életben kipróbált tényeire – ezt a jelszót fáradhatatlanul ismételni kell mindannyiunknak, íróinknak, agitátorainknak, propagandistáinknak, szervezőinknek stb.

Természetes és elkerülhetetlen, hogy a proletárforradalmat követő első időben a fő és alapvető feladat foglalkoztat bennünket a leginkább: a burzsoázia ellenállásának letörése, a győzelem a kizsákmányolókon, összeesküvésük elnyomása (mint például „a rabszolgatartók összeesküvése" Petrográd átadására, amely összeesküvésben mindenki részt vett, kezdve a fekete százaktól és a kadetoktól a mensevikekig és eszerekig[64]). De párhuzamosan ezzel a feladattal, ugyanilyen elkerülhetetlenül – és egyre határozottabban – napirendre kerül a pozitív kommunista építésnek, az új gazdasági viszonyok, az új társadalom megteremtésének még lényegesebb feladata.

A proletárdiktatúra – amint erre már ismételten rámutattam,

többek között március 12-én, a Petrográdi Szovjet ülésén mondott beszédemben – nemcsak erőszak a kizsákmányolókkal szemben, sőt nem is legfőképpen erőszak. Ennek a forradalmi erőszaknak gazdasági alapja, életképességének és sikerének záloga az, hogy a proletariátus a társadalmi munkaszervezetnek magasabb típusát képviseli és valósítja meg, mint a kapitalizmus. Ez a lényeg. Ez a kommunizmus elkerülhetetlen teljes győzelmének erőforrása, záloga.

A társadalmi munka feudális szervezete a deresfegyelemre támaszkodott, és emellett a dolgozók, akiket maroknyi földesúr fosztogatott és megcsúfolt, a legteljesebb sötétségben és megfélemlítettségben éltek. A társadalmi munka tőkés szervezete az éhség fegyelmére támaszkodott, s a dolgozók óriási tömege a polgári kultúra és polgári demokrácia minden haladása ellenére, még a legelőrehaladottabb, legcivilizáltabb és legdemokratikusabb köztársaságokban is, a bérrabszolgák vagy leigázott parasztok tudatlan és megfélemlített tömege maradt, amelyet maroknyi tőkés fosztogatott és gyötört. A társadalmi munka kommunista szervezete, amely felé az első lépés a szocializmus, maguknak a dolgozóknak szabad és tudatos fegyelmére támaszkodik, akik lerázták mind a földbirtokosok, mind a tőkések igáját, és egyre inkább erre fog támaszkodni.

Ez az új fegyelem nem az égből pottyan és nem jámbor óhajok szülötte, hanem a tőkés nagyüzemi termelés anyagi feltételeiből és csakis azokból nő ki. Ezek nélkül az új fegyelem nem lehetséges. Ezeknek az anyagi feltételeknek hordozója vagy megvalósítója pedig egy bizonyos történelmi osztály, amelyet a nagykapitalizmus hozott létre, szervezett meg, tömörített, iskolázott, világosított fel és edzett meg. Ez az osztály – a proletariátus.

A proletariátus diktatúrája, ha ezt a latin, tudományos, történelmi-filozófiai kifejezést egyszerű nyelvre lefordítjuk, ezt jelenti:

csakis egy meghatározott osztály, mégpedig a városi és általában a gyári, ipari munkások képesek arra, hogy vezessék a dolgozók és kizsákmányoltak egész tömegét a tőke igájának

megdöntéséért folyó harcban, a tőke megdöntése folyamán, a győzelem megtartásáért és megszilárdításáért folyó egész harcban, az új szocialista társadalmi rend megteremtésének művében, az osztályok teljes megszüntetéséért folyó egész harcban. (Zárójelben megjegyezzük: a szocializmus és kommunizmus között tudományos szempontból csak az a különbség, hogy az előbbi a kapitalizmusból kinövő új társadalom első fokát jelenti, az utóbbi – ennek a társadalomnak magasabb, további fokát.)

A „berni", a sárga Internacionálénak az a hibája, hogy vezérei csak szavakban ismerik el az osztályharcot és a proletariátus vezető szerepét, de félnek végiggondolni a dolgot, félnek éppen attól az elkerülhetetlen következtetéstől, amelytől különösen retteg a burzsoázia, és amely teljesen elfogadhatatlan számára. Félnek elismerni, hogy a proletariátus diktatúrája *szintén* az osztályharc időszaka, s az osztályharc elkerülhetetlen, míg az osztályok meg nem szűntek, s változtatja formáit és különösen elkeseredetté, különösen sajátszerűvé válik a tőke megdöntését követő első időben. A proletariátus, miután kivívta a politikai hatalmat, nem szünteti be az osztályharcot, hanem folytatja – persze más viszonyok között, más formában, más eszközökkel – egészen az osztályok megszüntetéséig.

De mit jelent „az osztályok megszüntetése"? Mindenki, aki magát szocialistának nevezi, elismeri a szocializmusnak ezt a végső célját, de korántsem mindenki veszi alaposan fontolóra jelentőségét. Osztályoknak az emberek olyan nagy csoportjait nevezik, amelyek a társadalmi termelés történelmileg meghatározott rendszerében elfoglalt helyük, a termelési eszközökhöz való (nagyrészt törvényekben szabályozott és rögzített) viszonyuk, a munka társadalmi szervezetében játszott szerepük, következésképpen a társadalmi javak rendelkezésükre álló részének megszerzési módjai és nagysága tekintetében különböznek egymástól. Az osztályok az emberek olyan csoportjai, amelyek közül az egyik eltulajdoníthatja a másik munkáját, annak következtében, hogy a társadalmi gazdaság meghatározott rendszerében különböző a helyzetük.

Világos, hogy az osztályok teljes megszüntetéséhez nemcsak

a kizsákmányolókat, a földbirtokosokat és tőkéseket kell megdönteni, nemcsak *ezek* tulajdonát kell megszüntetni, hanem meg kell szüntetni a termelési eszközök *mindenféle* magántulajdonát is, meg kell szüntetni mind a város és a falu közötti különbséget, mind pedig a fizikai munkát végző emberek és a szellemi munkát végző emberek közötti különbséget. Ez igen hosszadalmas dolog. Eléréséhez óriási lépéssel kell előbbre vinni a termelőerők fejlődését, le kell küzdeni a kisüzemi termelés nagyszámú maradványának ellenállását (gyakran passzív ellenállását, mely különösen szívós, s amelyet különösen nehéz leküzdeni), le kell küzdeni az e maradványokkal összefüggő szokások és renyheség roppant erejét.

Annak feltételezése, hogy valamennyi „dolgozó" egyformán képes erre a munkára, nem volna más, mint az özönvíz előtti, Marx előtti szocialisták üres frázisa vagy illúziója. Mert ez a képesség nem adódik önmagától, hanem történetileg fejlődik ki és *csak* a nagyüzemi tőkés termelés anyagi feltételeiből fejlődik ki. A kapitalizmusból a szocializmus felé vezető út elején ez a képesség *csak* a proletariátusban van meg. A proletariátus, először is azért tudja teljesíteni a rá háruló óriási feladatot, mert a civilizált társadalmak legerősebb és élenjáró osztálya; másodszor azért, mert a legfejlettebb országokban a lakosság többségét alkotja; harmadszor azért, mert az elmaradott tőkésországokban, amilyen Oroszország, a lakosság többsége a félproletárokhoz, vagyis azokhoz az emberekhez tartozik, akik az év egy részében állandóan proletár módra élnek, akik állandóan úgy keresik meg a kenyerüket, hogy részben bérmunkára szegődnek el tőkés üzemekbe.

Aki úgy próbálja megoldani a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet feladatait, hogy a szabadságról, az egyenlőségről, a demokráciáról általában, a munkademokrácia egyenlőségéről stb. hangoztatott általános frázisokból indul ki (mint Kautsky, Martov és a berni sárga Internacionálé többi hőse teszi), az ezzel csak a maga kispolgári, filiszteri, nyárspolgári természetét árulja el, eszmei tekintetben szolga módra a burzsoázia után kullog. Ezt a feladatot csak úgy lehet helyesen

megoldani, ha konkrétan tanulmányozzuk azt a sajátos viszonyt, amely a politikai hatalom birtokába jutott külön osztály, nevezetesen a proletariátus és a dolgozó lakosság nem proletár, valamint félproletár tömegei között kialakul, márpedig ez a viszony nem képzelet szülte harmonikus, nem „eszményi" körülmények között alakul ki, hanem a burzsoázia részéről kifejtett bősz és sokoldalú ellenállás reális körülményei közepette.

A lakosság óriási többsége bármelyik tőkésországban, köztük Oroszországban is – de főleg a dolgozó lakosság –, ezerszer tapasztalta a saját bőrén és hozzátartozóinál a tőke nyomását, fosztogatását, a különféle durva szidalmazásokat. Az imperialista háború – vagyis az emberek tízmillióinak legyilkolása annak a kérdésnek eldöntése céljából, hogy az angol vagy a német tőke szerezze-e meg az elsőséget az egész világ kirablásában – rendkívül kiélezte, növelte, elmélyítette ezeket a megpróbáltatásokat és rákényszerítette az embereket, hogy ezeknek tudatára ébredjenek. Innen ered a lakosság óriási többségének és különösen a dolgozó tömegeknek elkerülhetetlen rokonszenve a proletariátus iránt, azért, mert a proletariátus hősies bátorsággal, forradalmi kíméletlenséggel lerázza a tőke igáját, megdönti a kizsákmányolókat, elnyomja ellenállásukat és saját vére árán tör utat az új társadalom megteremtése felé, amelyben nem lesz helyük kizsákmányolóknak.

Bármilyen nagyok, bármennyire elkerülhetetlenek is a dolgozó lakosság nem proletár és félproletár tömegeinek kispolgári ingadozásai, tétovázása, hogy nem volna-e jobb visszatérni a polgári „rendhez", a burzsoázia „védőszárnyai" alá, ezek a tömegek mégis kénytelenek elismerni, hogy az erkölcsi és politikai tekintély a proletariátus oldalán van, amely nemcsak megdönti a kizsákmányolókat és elnyomja ellenállásukat, hanem új, magasabb rendű társadalmi kapcsolatot, társadalmi fegyelmet teremt: a tudatos és egyesült dolgozók fegyelmét, akik nem ismernek maguk fölött semmiféle igát és semmiféle hatalmat, kivéve a saját egyesülésük hatalmát, a saját tudatosabb, bátrabb, tömörültebb, forradalmibb, állhatatosabb élcsapatuk hatalmát.

A proletariátusnak ahhoz, hogy győzzön, hogy megteremtse és megszilárdítsa a szocializmust, kettős, illetve kettősségében egységes feladatot kell megoldania: először, a tőke elleni forradalmi harcban tanúsított határtalan bátorságával magával kell ragadnia a dolgozók és kizsákmányoltak egész tömegét, magával kell ragadnia, szerveznie és vezetnie kell ezt a tömeget a burzsoázia megdöntése és minden ellenállási kísérletének teljes elnyomása céljából, másodszor, maga után kell vonnia a dolgozók és kizsákmányoltak egész tömegét, továbbá valamennyi kispolgári réteget az új gazdasági építés útjára, az új társadalmi kapcsolat, az új munkafegyelem, az új munkaszervezet megteremtésének útjára, amely a tudomány és a tőkés technika legújabb vívmányait a nagybani szocialista termelést létrehozó öntudatos dolgozók tömeges egyesülésével kapcsolja egybe.

Ez a második feladat nehezebb az elsőnél, mert semmi esetre sem oldható meg egyetlen hősies fellángolással, hanem a tömegek közt végzett *hétköznapi* munkához szükséges legtürelmesebb, legállhatatosabb, legnagyobb hősiességet követeli meg. De ez a feladat lényegesebb is az elsőnél, mert a burzsoázia fölötti győzelemhez szükséges erő legmélyebbről fakadó forrása, s a győzelem tartósságának és megdönthetetlenségének egyetlen záloga végső fokon csakis az új, magasabb rendű társadalmi termelési mód lehet, amely a tőkés és kispolgári termelést a nagybani szocialista termeléssel váltja fel.

* * *

A „kommunista szombatoknak" éppen azért van óriási történelmi jelentőségük, mert a munka termelékenységének fokozása, az új munkafegyelemre való áttérés, a szocialista gazdasági és életviszonyok létrehozása terén a munkások öntudatos és önkéntes kezdeményezését mutatják meg nekünk.

Johann Jacoby, azoknak a kis számban levő, helyesebben mondva, egészen ritkaságszámba menő német polgári demokratáknak egyike, akik az 1870–1871-es évek tanulságai után nem a sovinizmushoz és nem a nemzeti liberalizmushoz, hanem a

szocializmushoz jutottak el, azt mondotta, hogy egyetlen munkásegyesület megalapításának nagyobb történelmi jelentősége van, mint a sadowai ütközetnek[65]. Ez igaz. A sadowai ütközet azt a kérdést döntötte el, hogy a német nemzeti tőkésállam megteremtésénél a két polgári monarchia, az osztrák és a porosz monarchia közül melyiké legyen az elsőség. Egyetlen munkásegyesület alapítása a proletariátusnak a burzsoázia fölötti, világméretekben való győzelme felé jelentett egy kis lépést. Így mi is elmondhatjuk, hogy az első kommunista szombatnak, amelyet Moszkvában 1919. május 10-én a Moszkva–Kazany vasútvonal munkásai rendeztek, nagyobb a történelmi jelentősége, mint Hindenburg vagy Foch és az angolok bármelyik győzelmének az 1914–1918-as imperialista háborúban. Az imperialisták győzelmei nem jelentenek mást, mint a munkásmilliók lemészárlását az angol, amerikai és francia milliárdosok profitjáért, nem jelentenek mást, mint a pusztuló, elhájasodott, elevenen rothadó kapitalizmus kegyetlenkedését. A Moszkva–Kazany vasútvonal munkásainak kommunista szombatja egy sejtje annak az új, szocialista társadalomnak, amely a föld minden népét megszabadítja a tőke igájától és a háborúktól.

A burzsoá urak és csatlósaik – a mensevikeket és eszereket is beleértve –, akik megszokták, hogy a „közvélemény" képviselőinek tartsák magukat, természetesen kigúnyolják a kommunisták reménységeit és ezeket a reményeket „rezedacserépbe ültetett majomkenyérfának" tartják, gúnyolódnak azon, hogy a lopásoknak, a naplopásnak, a termelékenység hanyatlásának, a nyersanyag tönkretevésének, a termékek tönkretevésének stb. tömeges eseteihez képest milyen csekély a kommunista szombatok száma. Mi azt feleljük ezeknek az uraknak: ha a polgári értelmiség a dolgozók szolgálatába állítaná tudását, nem pedig az orosz és külföldi tőkéseket szolgálná hatalmuk visszaállítása érdekében, akkor az átalakulás gyorsabban és békésebben haladna. Ez azonban utópia, mert a kérdést az osztályharc dönti el, az értelmiség többsége pedig a burzsoáziához húz. Nem az értelmiség segítségével, hanem (legalábbis az esetek többségében) az értelmiség ellenállása ellenére fog győzni a proletariá-

tus oly módon, hogy a javíthatatlan burzsoá intellektueleket elsöpri útjából, az ingadozókat átgyúrja, átneveli, befolyási körébe vonja és fokozatosan mind nagyobb részüket állítja a maga oldalára. A kárörvendezés az átalakulás nehézségein és balsikerein, a pánikkeltés, a régihez való visszatérés hirdetése – mindezek a burzsoá értelmiség osztályharcának eszközei és fogásai. A proletariátus nem engedi ezzel becsapni magát.

De vajon ha érdemben vizsgáljuk a kérdést, előfordult-e a történelemben, hogy egy új termelési mód azonnal gyökeret vert, a balsikerek, hibák, visszaesések hosszú sorozata nélkül? Az orosz faluban fél századdal a jobbágyság eltörlése után is jócskán maradt még hűbéri csökevény. Amerikában fél századdal a néger rabszolgaság eltörlése után a négerek legnagyobbrészt még félig rabszolgasorban voltak. A burzsoá intellektuelek, a mensevikeket és eszereket is beleértve, hívek maradnak önmagukhoz azzal, hogy a tőkét szolgálják és továbbra is elejétől végig hazug érvekkel hozakodnak elő: a proletárforradalom előtt azt vetették szemünkre, hogy utópisták vagyunk, a proletárforradalom után meg azt követelik tőlünk, hogy fantasztikus gyorsasággal küszöböljük ki a múlt minden nyomát!

De mi nem vagyunk utópisták és ismerjük a polgári „érvek" valódi értékét, tudjuk azt is, hogy a forradalom után, bizonyos ideig, az erkölcsökben a réginek a nyomai még feltétlenül túlsúlyban lesznek az újnak a hajtásai fölött. Amikor az új éppen csak megszületett, a régi, bizonyos ideig, mindig erősebb az újnál, ez mindig így szokott lenni, a természetben és a társadalmi életben egyaránt. A csúfolódás azon, hogy az újnak a hajtásai gyengék, az intellektuelek olcsó kétkedése és más efféle – mindez, lényegében, a burzsoázia osztályharcának módszere a proletariátus ellen, a kapitalizmus védekezése a szocializmussal szemben. Gondosan kell tanulmányoznunk az újnak a hajtásait, a legnagyobb figyelmet kell tanúsítanunk irányukban, minden eszközzel elő kell segítenünk növekedésüket és „ápolnunk" kell ezeket a zsenge hajtásokat. Néhány óhatatlanul elpusztul közülük. Nem kezeskedhetünk azért, hogy éppen a „kommunista szombatok" fognak különösen fontos szerepet

játszani. Nem ez a lényeg. A lényeg az, hogy az új minden néven nevezendő hajtását támogatnunk kell, s majd az élet kiválasztja közülük a legéletrevalóbbakat. Ha egy tudósnak azért, hogy az embereknek a vérbaj legyőzésében segítsen, elég türelme volt ahhoz, hogy kipróbáljon 605 vegyi készítményt, amíg elő nem állította a 606-ot, azt a készítményt, amely megfelelt bizonyos követelményeknek, akkor azoknak, akik nehezebb feladatot akarnak megoldani, akik a kapitalizmust akarják legyőzni, elég kitartással kell rendelkezniük száz meg száz új harci módszer, eljárás, eszköz kipróbálásához, hogy ilyenformán kidolgozzák azokat, amelyek a legalkalmasabbak.

A „kommunista szombatok" azért annyira fontosak, mert azokat egyáltalán nem olyan munkások kezdeményezték, akik különösen jó viszonyok között élnek, hanem különböző szakmákhoz tartozó munkások, köztük szakképzettség nélküli, tanulatlan munkások, akik *közönséges,* azaz a *legnehezebb* viszonyok között élnek. Mi mindannyian jól ismerjük a munkatermelékenység nemcsak Oroszországban, hanem az egész világon megfigyelhető csökkenésének legfőbb okát: ez az ok az imperialista háború nyomában járó pusztulás és nyomorúság, elkeseredés és fáradtság, a betegségek és a hiányos táplálkozás. Ez utóbbi fontosság szempontjából első helyen áll. Az ok – az éhínség. Ahhoz viszont, hogy az éhínséget kiküszöböljük, növelni kell a munka termelékenységét a mezőgazdaságban is, a közlekedésben is, az iparban is. Tehát afféle bűvös kör jön létre: hogy a munka termelékenységét növeljük, meg kell szabadulnunk az éhínségtől, hogy megszabaduljunk az éhínségtől, növelnünk kell a munka termelékenységét.

Tudjuk, hogy a gyakorlatban az ilyen ellentmondások a bűvös kör áttörésével oldódnak meg, azzal, hogy a tömegek hangulatában fordulat áll be egyes csoportok hősies kezdeményezése következtében, amely az ilyen fordulat hátterében gyakorta döntő szerepet játszik. A moszkvai segédmunkások és a moszkvai vasutasok (természetesen a többségre gondolok, nem pedig maroknyi spekulánsra, közigazgatási tisztviselőre és más efféle fehérgárdista csőcselékre) – azok közé a dolgozók közé tartoz-

nak, akik kétségbeejtően nehéz körülmények között élnek. Állandóan elégtelen a táplálkozásuk, s most, az új termés előtt, a közellátási helyzet általános rosszabbodása következtében egyenesen éheznek. És ezek az éhes munkások, akiket a burzsoázia, a mensevikek és az eszerek dühös ellenforradalmi agitációja vesz körül, „kommunista szombatokat" rendeznek, *minden fizetés nélkül* túlóráznak, és noha fáradtak, agyongyötörtek, kimerültek az éhségtől, *a munka termelékenységének óriási emelkedését* érik el. Hát nem óriási hősiesség ez? Hát nem világtörténelmi jelentőségű fordulat kezdete ez?

A munka termelékenysége, ez végeredményben a legfontosabb, a legfőbb az új társadalmi rend győzelme szempontjából. A kapitalizmus a munka olyan termelékenységét hozta létre, amilyet a hűbériség nem ismert. A kapitalizmust azzal lehet véglegesen legyőzni és azzal fogjuk véglegesen legyőzni, hogy a szocializmus a munkának új, sokkal magasabb fokú termelékenységét hozza létre. Ez igen nehéz és igen hosszadalmas dolog, de *megkezdtük,* s ez a legfontosabb. Ha az éhező Moszkvában 1919 nyarán az éhező munkások, akik az imperialista háború négy nehéz évét, utána pedig a még nehezebb polgárháború másfél évét élték át, meg tudták kezdeni ezt a nagy művet, milyen lesz a további fejlődés, amikor majd győzünk a polgárháborúban és kiharcoljuk a békét?

A kommunizmus a kapitalizmussal szemben az önkéntes, a tudatos, az egyesült, a modern technikát felhasználó munkások magasabb fokú munkatermelékenységét jelenti. A kommunista szombatok rendkívül becsesek, a *kommunizmus tényleges* csíráját jelentik, ez pedig igen ritka dolog, mert mi azon a fokon vagyunk, amikor „csak *az első lépéseket* tesszük a kapitalizmusból a kommunizmusba való átmenet felé" (mint azt pártunk programja igen helyesen mondja).

A kommunizmus ott kezdődik, amikor az *egyszerű munkás* önfeláldozóan, nehéz munkával megbirkózva kezd gondoskodni a munka termelékenységének emeléséről, *arról, hogy minden pud gabonát, szenet, vasat* és egyéb terméket megőrizzen, bár azokat nem személyesen a dolgozó kapja, nem is „hozzátarto-

zói", hanem „távol állók", azaz a társadalom egésze, tíz- és százmillió ember, akik eleinte egy szocialista államban, később a Szovjet Köztársaságok Szövetségében egyesülnek.

Karl Marx a „Tőké"-ben kigúnyolja az emberi szabadságjogok polgári demokrata alapokmányának dagályosságát és ünnepélyességét, a szabadságról, egyenlőségről és testvériségről *általában* pufogtatott frázisokat, amelyek minden országban elkáprázta tják a nyárspolgárokat és filisztereket, az aljas berni Internacionálé mostani aljas hőseit is beleértve. Marx a jogok e dagályos kinyilatkoztatásával szembeállítja a proletariátus egyszerű, szerény, a tárgyra szorítkozó, mindennapi kérdésfeltevését: a munkanap törvényes megrövidítése az állam részéről – ez a proletariátus kérdésfeltevésének egyik tipikus példája.[66] Marx megjegyzésének találó volta és egész mélysége annál világosabb, annál nyilvánvalóbb lesz előttünk, minél jobban kibontakozik a proletárforradalom tartalma. Az igazi kommunizmus „formulái" éppen abban különböznek a Kautskyk, a mensevikek, az eszerek és kedves berni „atyafiaik" dagályos, körmönfont és ünnepélyes frázisaitól, hogy mindent a *munkafeltételekre* vezetnek vissza. Kevesebb fecsegést a „munkademokráciáról", „szabadságról, egyenlőségről, testvériségről", „népuralomról" és más effélékről: napjaink öntudatos munkása és parasztja ezekben a felfújt frázisokban ugyanolyan könnyen felfedezi a polgári intellektuel szélhámosságát, mint ahogy némely, élettapasztalattal bíró embernek elég, ha ránéz az „úriember" kifogástalanul „sima" ábrázatára és külsejére, s azonnal helyesen megállapítja: „Minden valószínűség szerint csirkefogó."

Kevesebb dagályos frázist, több egyszerű, *hétköznapi* munkát, gondoskodjunk a pud gabonáról meg a pud szénről! Fordítsunk több gondot arra, hogy ez az éhező munkásnak és a lerongyolódott, ruhátlan parasztnak oly szükséges pud gabona és pud szén *ne üzérkedés útján,* ne kapitalista úton kerüljön elő, hanem az egyszerű dolgozók – az olyanok, mint a Moszkva–Kazany vasútvonal segédmunkásai és vasutasai – tudatos, önkéntes, odaadóan hősies munkája révén.

Mindannyiunknak el kell ismernünk, hogy a forradalom

kérdéseinek kezelése tekintetében mindenütt, többek között a mi sorainkban is, lépten-nyomon megmutatkoznak a burzsoá intellektuel, a frázisos módszer nyomai. Sajtónk például keveset harcol a rothadt, burzsoá demokratikus múlt e rothadt maradványai ellen, kevéssé támogatja az igazi kommunizmus egyszerű, szerény, hétköznapi, de eleven hajtásait.

Nézzük a nők helyzetét. Nincs a világon olyan demokrata párt, a legfejlettebb polgári köztársaságban sem, amely évtizedek alatt ebben a tekintetben akár a századrészét tette volna annak, amit mi uralmunknak már az első évében megtettünk. A szó szoros értelmében kő kövön nem maradt azokból a nők jogi egyenlőtlenségéről, a válás megszorításáról, a válással kapcsolatos undorító formaságokról, a törvénytelen gyermekek el nem ismeréséről, az apaság megállapításáról stb. szóló aljas törvényekből, amelyeknek, a burzsoázia és a kapitalizmus szégyenére, még sok maradványa található minden civilizált országban. Ezerszeresen jogunk van büszkélkedni azzal, amit ezen a téren tettünk. De *minél inkább* megtisztítottuk a talajt a régi, polgári törvények és intézmények szemetétől, annál világosabbá vált előttünk, hogy ez csak a talaj megtisztítása az építkezés számára, de még nem maga az építkezés.

A nő továbbra is *házi rabszolga*, minden felszabadító törvény ellenére, mert a *kis háztartás* elnyomja, fojtogatja, eltompítja, lealacsonyítja a nőt, odaláncolja a konyhához és a gyerekszobához, munkaerejét barbár módra terméketlen, kicsinyes, idegölő, butító, nyomasztó munkára pazarolja. A *nő* igazi *felszabadítása*, az igazi kommunizmus csak ott és akkor kezdődik, ahol és amikor megkezdődik a tömegharc (amelyet az államhatalom birtokában levő proletariátus vezet) a kis háztartás ellen, vagy helyesebben, amikor kezdetét veszi a kis háztartás *tömeges átépítése* nagybani szocialista háztartássá.

Vajon elég figyelmet fordítunk-e a gyakorlatban erre a kérdésre, amely elméletileg minden kommunista számára vitán felül áll? Természetesen nem. Elég gondosan ápoljuk-e a kommunizmus *hajtásait*, amelyek már most megvannak ezen a téren? Nem és még egyszer nem. A nyilvános étkezdék, böl-

csődék, napközi otthonok – ezek a kommunizmus hajtásainak példái, ezek azok az egyszerű, hétköznapi, semmiféle pompát, ékesszólást, ünnepélyességet nem igénylő eszközök, amelyek *valóban* alkalmasak arra, hogy *felszabadítsuk a nőt,* valóban alkalmasak arra, hogy csökkentsük és megszüntessük azt az egyenlőtlenséget, amely a nők helyzetében a férfiakéhoz képest a társadalmi termelésben és a társadalmi életben való szereplésük terén fennáll. Ezek az eszközök nem újak, a nagykapitalizmus teremtette meg őket (mint általában a szocializmus valamennyi anyagi előfeltételét), de a tőkés rendszerben, először is, ritkaságszámba mentek, másodszor – ami különösen fontos –, vagy *üzleti* vállalkozások maradtak, a spekuláció, nyerészkedés, csalás, hamisítás minden rossz oldalával, vagy pedig a jóérzésű munkások joggal gyűlölt és megvetett „polgári jótékonyság látványosságai" voltak.

Kétségtelen, hogy nálunk ezeknek az intézményeknek a száma jelentékenyen megszaporodott és hogy *kezdik* megváltoztatni jellegüket. Kétségtelen, hogy a munkásnők és parasztasszonyok között sokkal több a *szervező tehetség,* mint amennyiről tudomásunk van, sokkal több az olyan ember, aki ért ahhoz, hogy valamilyen gyakorlati dolgot sok munkásnak és még több fogyasztónak a részvételével megszervezzen, minden frázispufogtatás, kapkodás, civakodás, tervekről, rendszerekről stb. szóló fecsegés nélkül, ami a túlságosan öntelt „intelligencia", vagy az újdonsült „kommunisták" állandó „betegsége". De mi *nem ápoljuk* kellő módon az újnak e hajtásait.

Nézzük a burzsoáziát. Milyen nagyszerűen reklámozza azt, amire *neki* van szüksége! Hogyan dicsőítik a *tőkések* lapjai millió meg millió példányban azokat a vállalatokat, amelyek a tőkések szemében „mintavállalatok", hogyan teszik a „mintaszerű" polgári intézményeket a nemzeti büszkeség tárgyává! A mi sajtónk nem törődik vagy alig törődik azzal, hogy a legjobb étkezdékről vagy a legjobb bölcsődékről írjon, hogy mindennapi befolyással elérje azt, hogy ezek egyike-másika mintaintézménnyé váljék, hogy népszerűsítse őket, részletesen leírja, hogy *mintaszerű kommunista munkával* mennyi munkát taka-

rítanak meg, mennyi kényelmet szereznek a fogyasztók számára, mennyi élelmiszert takarítanak meg, milyen mértékben szabadítják fel a nőt a házi rabszolgaság alól, mennyire javítják meg az egészségügyi viszonyokat, mit lehet elérni ezen a téren, mennyire lehet ezt kiterjeszteni az egész társadalomra, minden dolgozóra.

A mintaszerű termelés, a mintaszerű kommunista szombatok, a mintaszerű gondosság és lelkiismeretesség minden egyes pud gabona beszerzésénél és elosztásánál, a mintaétkezdék, a mintaszerű tisztaság ebben vagy abban a munkásházban, ebben vagy abban a háztömbben – minderre újságainknak is, *minden egyes* munkás- és parasztszervezetnek is, tízszer annyi figyelmet és gondot kell fordítaniuk, mint eddig. Ezek mind a kommunizmus hajtásai, és mindannyiunk közös és elsőrendű kötelessége ezeknek a hajtásoknak az ápolása. Bármily nehéz is a helyzetünk az élelmezés és a termelés terén, másfél évi bolsevik uralom után mégis kétségtelen, hogy az *egész vonalon* előrejutottunk: a gabonabegyűjtés 30 millió pudról (1917. augusztus 1-től 1918. augusztus 1-ig) 100 millió pudra (1918. augusztus 1-től 1919. május 1-ig) emelkedett; a konyhakertészet területe növekedett, a be nem vetett gabonaterület csökkent, a vasúti közlekedés a roppant fűtőanyag-nehézségek ellenére is javulóban van, és így tovább. Ezen az általános alapon és a proletár államhatalom támogatása mellett a kommunizmus hajtásai nem fognak elsorvadni, hanem kifejlődnek és teljes kommunizmussá terebélyesednek.

1919. július.

Lenin Művei. 29. köt. 1953. 426–439. old.

AZ ÁLLAMRÓL

ELŐADÁS A SZVERDLOV EGYETEMEN[67]
1919. JÚLIUS 11

Elvtársak, az önöknél elfogadott és velem közölt terv szerint mai beszélgetésünk tárgya az állam kérdése. Nem tudom, mennyire ismerik már önök ezt a kérdést. Ha nem tévedek, tanfolyamaik csak most kezdődtek, és első ízben van alkalmuk ezzel a kérdéssel rendszeresen foglalkozni. Ha ez így van, könnyen lehetséges, hogy erről a nehéz kérdésről tartott első előadásomban nem sikerül elérnem, hogy az minden hallgató számára eléggé világos és érthető legyen. És ha ez így lenne, kérem önöket, ne kedvetlenedjenek el, mert az állam kérdése a legbonyolultabb, a legnehezebb és a polgári tudósok, írók és filozófusok által alighanem leginkább összekuszált kérdések egyike. Ezért sohase várják azt, hogy egyszeri rövid megbeszélésben teljesen tisztázni lehessen ezt a kérdést. Az első megbeszélés után jegyezzék meg maguknak a meg nem értett vagy homályos helyeket, hogy másodszor, harmadszor, sőt negyedszer visszatérjenek rájuk, hogy azt, amit nem értettek meg, később kiegészítsék és még világosabbá tegyék részint olvasás útján, részint a különböző előadások és megbeszélések során. Remélem, sikerül még egyszer összegyűlnünk, s akkor majd valamennyi kiegészítő kérdésben eszmecserét folytathatunk és ellenőrizhetjük, hogy mi az, ami leginkább tisztázatlan maradt. Ugyancsak remélem, hogy a megbeszélések és előadások kiegé-

szítéseképpen önök bizonyos időt fognak szentelni arra, hogy Marxnak és Engelsnek legalább néhány legfontosabb művét elolvassák. Kétségtelen, hogy az irodalomjegyzékben és a kézikönyvek között, melyek a szovjet- és pártiskola hallgatóinak itt, az önök könyvtárában rendelkezésre állanak, ezeket a fő műveket megtalálják, és habár egyeseket talán, ismét csak első tekintetre, elriaszt a szöveg nehézsége – újból figyelmeztetnem kell önöket arra, hogy ez senkit ne kedvetlenítsen el, hogy az, ami első olvasásra érthetetlen, érthetővé válik ismételt olvasásra, vagy később, amikor némileg más oldalról közelítik majd meg a kérdést, mert újból ismétlem, a kérdés oly bonyolult, és burzsoá tudósok és írók annyira összekuszálták, hogy annak, aki komolyan végig akarja gondolni és önállóan meg akarja ismerni ezt a kérdést, néhányszor neki kell gyürkőznie, ismételten vissza kell rá térnie, különböző szempontból kell átgondolnia, hogy végül is világosan és alaposan megértse. Erre a kérdésre pedig annál is könnyebb lesz visszatérnünk, mert ez a kérdés annyira alapvető, annyira sarkalatos kérdése az egész politikának, hogy nemcsak az olyan viharos, forradalmi időkben, mint amilyenben most élünk, hanem még a legbékésebb időkben is, bármely újságban, bármely gazdasági vagy politikai kérdéssel kapcsolatban beleütközünk abba a kérdésbe: mi az állam, mi az állam lényege, mi a jelentősége, és mi a viszonya a mi pártunknak, a kapitalizmus megdöntéséért harcoló pártnak, a kommunisták pártjának az államhoz – szóval, egy vagy más oknál fogva, mindennap vissza fognak térni erre a kérdésre. És a legfontosabb, hogy olvasmányaik, illetve az állam kérdéséről folyó megbeszélések és előadások eredményeképpen megszerezzék maguknak azt a képességet, hogy önállóan nyúljanak ehhez a kérdéshez, mert a legkülönfélébb alkalmakkor, a legjelentéktelenebb kérdésekben, a legváratlanabb összefüggésekben, az ellenféllel való beszélgetésekben és vitákban mindig találkozni fognak ezzel a kérdéssel. Csak akkor érezhetik, hogy elég szilárd alapon nyugszik a meggyőződésük és csakis akkor védhetik meg eredményesen meggyőződésüket bárkivel

szemben és bármikor, ha megtanulnak önállóan tájékozódni ebben a kérdésben.

E rövid megjegyzések után rátérek magára a tárgyra: mi az állam, hogyan keletkezett, és alapjában véve milyen legyen a munkásosztály pártjának, a kapitalizmus teljes megdöntéséért küzdő pártnak, a kommunisták pártjának a viszonya az államhoz.

Már beszéltem arról, hogy aligha akad más kérdés, amelyet a burzsoá tudomány, filozófia, jogtudomány, politikai gazdaságtan és publicisztika képviselői – szándékosan is, akaratlanul is – annyira összekuszáltak volna, mint az állam kérdését. Mindmáig nagyon gyakran összetévesztik ezt a kérdést a vallási kérdésekkel, nemcsak a vallási tanok képviselői (tőlük ezt egészen természetesen el lehet várni), hanem olyanok is, akik azt tartják magukról, hogy mentesek a vallási előítéletektől, gyakran összetévesztik az állam speciális kérdését a vallás kérdésével és megkísérlik – filozófiai eszmékből kiindulva és filozófiai indokolással – egy igen gyakran bonyolult tan kidolgozását, hogy az állam valami isteni, valami természetfölötti, valami olyan erő, amely az élet forrását jelenti az emberiség számára, hogy nem embertől való, hanem kívülről jövő valamit nyújt vagy nyújthat az embereknek, illetve testesít meg, hogy az állam – isteni eredetű erő. És meg kell mondani, hogy ez a tan annyira egybekapcsolódik a kizsákmányoló osztályok – a földbirtokosok és tőkések – érdekeivel, annyira az ő érdekeiket szolgálja, oly mélyen áthatotta a burzsoázia képviselőinek minden szokását, minden nézetét, egész tudományát, hogy ennek maradványaival lépten-nyomon találkozni fognak, beleértve a mensevikeknek és eszereknek az államról vallott nézeteit is, bár ők felháborodva tagadják, hogy vallási előítéleteknek hódolnak és meg vannak győződve arról, hogy józanul ítélik meg az államot. Ez a kérdés azért oly kuszált és bonyolult, mert nagyobb mértékben érinti az uralkodó osztályok érdekeit, mint bármely más kérdés (e tekintetben csupán a gazdaságtudomány alapelvei múlják felül). Az államról szóló tanítás arra szolgál, hogy igazolja a társadalmi kiváltságokat, igazolja a kizsákmá-

nyolás létezését, igazolja a kapitalizmus létezését – ezért igen nagy hibát követnénk el, ha e kérdésben pártatlanságra számítanánk, ha feltételeznénk, hogy tudományosságra igényt tartó emberek ebben a kérdésben a tiszta tudomány álláspontját tárhatják fel. Az állam kérdésében, az államról szóló tanban, az államelméletben, amikor majd megismerkednek a kérdéssel és eléggé a mélyére hatolnak, mindig fel fogják ismerni a különböző osztályok egymás közt folyó harcát, azt a harcot, amely az államra vonatkozó nézetek harcában, az állam szerepének és jelentőségének megítélésében tükröződik, illetve kifejezésre jut.

E kérdés minél tudományosabb taglalása céljából legalább futólagos történeti visszapillantást kell vetnünk arra, hogyan keletkezett és hogyan fejlődött az állam. A társadalomtudomány terén, ha valóban meg akarjuk szerezni azt a képességet, hogy helyesen nyúljunk ehhez a kérdéshez és ne tévedjünk el az apró-cseprő részletek tömkelegében vagy az egymással harcoló vélemények óriási változatosságában, ha tudományos szempontból akarjuk taglalni ezt a kérdést, a legmegbízhatóbb módszer, a legfontosabb az, hogy ne feledkezzünk meg az alapvető történelmi összefüggésekről, s minden kérdést abból a szempontból vizsgáljunk, hogyan jött létre a szóban forgó jelenség a történelem folyamán, milyen főbb szakaszokon ment át fejlődése során, s ennek a fejlődésnek szempontjából vizsgáljuk meg, hogy mivé lett most.

Remélem, hogy az állam kérdésével kapcsolatban önök meg fognak ismerkedni Engelsnek „A család, a magántulajdon és az állam eredete" című művével. A modern szocializmus egyik alapvető műve ez, melynek minden egyes mondatában megbízhatunk, mert biztosak lehetünk abban, hogy Engels minden egyes mondatot nem találomra, hanem óriási történelmi és politikai anyag alapján írt le. Kétségtelen, hogy ennek a műnek nem mindegyik része van egyformán közérthetően, egyformán világosan kifejtve: egyes részei olyan olvasót tételeznek fel, aki bizonyos történelmi és közgazdasági ismeretekkel rendelkezik. De ismétlem: ne veszítsék el a kedvüket, ha mindjárt az első olvasásra nem értik meg ezt a művet. Így jár úgyszólván

mindenki. De ha később, amikor felébred az érdeklődésük, visszatérnek rá, elérik azt, hogy ha nem is teljes egészében, de túlnyomórészt megértik. Azért hívom fel figyelmüket erre a könyvre, mert megtanít arra, hogy az említett vonatkozásban helyes módszerrel nyúljunk a kérdéshez. Történelmi vázlattal kezdődik, azzal, hogyan keletkezett az állam.

Csak akkor közelíthetjük meg helyesen ezt a kérdést – mint minden kérdést, például a kapitalizmus keletkezésének, az emberek közti kizsákmányolásnak a kérdését, a szocializmusnak, a szocializmus keletkezésének, a szocializmust érlelő feltételeknek a kérdését –, minden ilyen kérdést csak akkor közelíthetünk meg megbízhatóan és biztonsággal, ha történelmi visszapillantást vetünk egész fejlődésére. Ennél a kérdésnél mindenekelőtt azt kell figyelembe venni, hogy az állam nem mindig létezett. Volt idő, amikor nem volt állam. Az állam ott és akkor jelenik meg, ahol és amikor a társadalom osztályokra tagozódik, amikor megjelennek a kizsákmányolók és a kizsákmányoltak.

Mindaddig, amíg az ember ember által való kizsákmányolásának első formája, az osztályokra – rabszolgatartókra és rabszolgákra – való tagozódás első formája létre nem jött, mindaddig patriarchális, vagyis – mint néha nevezik – *klán*-család (klán – nemzetség, nemzedék, amikor az emberek nemzetségekként, nemzedékekként éltek együtt) állt fenn, és ezeknek az ősi időknek nyomai elég határozottan megmaradtak számos primitív nép életmódjában, s ha az őskultúráról szóló bármelyik könyvet veszik is kézbe, mindig találkozni fognak többé-kevésbé határozott leírásokkal, utalásokkal, visszaemlékezésekkel, amelyek arra vonatkoznak, hogy volt idő, amely többé-kevésbé hasonlított az őskommunizmushoz, amikor a társadalom nem különült rabszolgatartókra és rabszolgákra. És akkor nem volt állam, nem volt külön apparátus arra a célra, hogy rendszeresen alkalmazzanak erőszakot és az embereket erőszaknak vessék alá. Az ilyen apparátust nevezik államnak.

Az őstársadalomban, amikor az emberek még kisebb nemzetségekben éltek és a fejlődés legalacsonyabb fokán állottak, közel a vadság állapotához, abban a korszakban, amelytől a

modern, civilizált emberiséget néhány évezred választja el, még semmi jele sem észlelhető az államnak. Látjuk a szokások uralmát, a tekintélyt, a tiszteletet, amelyben a nemzetség vénei részesültek, és a hatalmat, amelyet gyakoroltak, látjuk, hogy ezt a hatalmat néha nőkre ruházták – a nő akkori helyzete nem hasonlított mai jogfosztott, elnyomott helyzetére –, de sehol sem találkozunk olyan emberek külön *kategóriájával,* akik különválnak azért, hogy másokat kormányozzanak, s hogy a kormányzás érdekeinek és céljainak elérésére rendszeresen és állandóan bizonyos kényszerítő szerv, erőszakszervezet álljon rendelkezésükre, amilyenek jelenleg, mint tudják, a felfegyverzett katonai alakulatok, a börtönök és egyéb olyan eszközök, amelyek arra szolgálnak, hogy mások akaratát alárendeljék az erőszaknak – vagyis az, ami az állam lényegét alkotja.

Ha eltekintünk azoktól az úgynevezett vallási tanoktól, csalafintaságoktól, filozófiai rendszerektől, azoktól a különféle véleményektől, amelyeket a polgári tudósok alakítanak ki, és a dolog igazi lényege után kutatunk, akkor azt látjuk, hogy az állam nem más, mint ilyen, az emberi társadalomtól különvált kormányzási apparátus. Amikor megjelenik az emberek ilyen különleges csoportja, amely csak azzal foglalkozik, hogy kormányoz, és amelynek a kormányzás céljából különleges kényszerítő, mások akaratát erőszaknak alávető apparátusra – börtönökre, emberek különleges alakulataira, katonaságra stb. – van szüksége, akkor megjelenik az állam.

De volt idő, amikor nem volt állam, amikor az emberek közötti kapcsolatot, magát a társadalmat, a fegyelmet, a munkarendet a szokás, a hagyományok ereje, az a tekintély vagy tisztelet tartotta fenn, amelyet a nemzetség vénei vagy a nők élveztek, akik abban az időben gyakran nemcsak a férfiakkal egyenjogú, hanem sokszor még magasabb helyet foglaltak el, volt idő, amikor még nem létezett emberek, szakemberek külön csoportja arra, hogy kormányozzanak. A történelem azt mutatja, hogy az állam mint az emberek kényszerítésére szolgáló különleges apparátus csakis ott és akkor keletkezett, ahol és amikor megjelent a társadalom osztályokra való tagozódása,

tehát az embereknek csoportokra való tagozódása, akik közül egyesek állandóan elsajátíthatják mások munkáját, ahol az egyik kizsákmányolja a másikat.

És, hogy a társadalom a történelem során osztályokra tagozódott, ezt mint alapvető tényt mindig világosan kell látnunk. Az emberi társadalmak fejlődése, kivétel nélkül minden országban, évezredek folyamán ennek a fejlődésnek ugyanazt a törvényszerűségét, szabályosságát, sorrendjét mutatja, úgy, hogy kezdetben volt az osztály nélküli társadalom – primitív patriarchális, őstársadalom, amelyben nem voltak arisztokraták; azután a rabszolgaságon alapuló társadalom, a rabszolgatartó társadalom következett. Ezt az utat megjárta az egész modern, civilizált Európa – kétezer évvel ezelőtt a rabszolgatartó rend volt az uralkodó forma. Ezt az utat megjárta a népek túlnyomó többsége a világ többi részén. A legkevésbé fejlett népeknél a rabszolgaság nyomai mind a mai napig megmaradtak, és a rabszolgaság intézményét, például Afrikában még ma is megtalálhatjuk. Rabszolgatartók és rabszolgák – ez az első nagy osztálytagozódás. Az előbbi csoport nemcsak valamennyi termelési eszközt – a földet és a szerszámokat, bármily kezdetlegesek voltak is ezek abban az időben –, hanem még az embereket is birtokolta. Ezt a csoportot rabszolgatartóknak, azokat pedig, akik dolgoztak és másoknak végeztek munkát, rabszolgáknak nevezték.

Ezt a formát a történelem során egy másik forma – a hűbériség követte. A rabszolgatartó rend a fejlődés folyamán az országok óriási többségében hűbériséggé alakult át. A társadalom alapjában jobbágytartó földesurakra és jobbágyokra oszlott. Az emberek közötti viszony formája megváltozott. A rabszolgatartók a rabszolgákat saját tulajdonuknak tekintették, ezt a felfogást a törvény szentesítette és a rabszolgát tárgynak tekintette, amellyel teljesen a rabszolgatartó rendelkezik. A jobbágyot illetően megmaradt az osztályelnyomás, a függőség, a jobbágytartó földesúr azonban nem volt a parasztnak mint valami tárgynak tulajdonosa, hanem csak a paraszt munkájára volt joga, és a parasztot bizonyos szolgáltatások telje-

sítésére kényszeríthette. A gyakorlatban, mint valamennyien tudják, a hűbériség különösen Oroszországban, ahol a leghosszabb ideig maradt fenn és a legdurvább formákat öltötte, semmiben sem különbözött a rabszolgatartó rendtől.

Továbbá – a hűbéri társadalomban, a kereskedelem fejlődésével, a világpiac kialakulásával, a pénzforgalom fejlődésével egy új osztály keletkezett: a tőkések osztálya. Az áruból, az árucseréből, a pénz hatalmának kialakulásából keletkezett a tőke hatalma. A XVIII. század folyamán, helyesebben a XVIII. század végén és a XIX. század folyamán világszerte forradalmak mentek végbe. Nyugat-Európa minden országából kiszorult a hűbériség. Ez legkésőbben Oroszországban következett be. Oroszországban 1861-ben szintén fordulat állt be, melynek következtében a társadalom egyik formáját egy másik váltotta fel – a hűbériséget felváltotta a kapitalizmus, amelyben megmaradt az osztályokra tagozódás, megmaradtak a hűbériség különféle nyomai és csökevényei, de az osztályokra tagozódás alapjában véve más formát öltött.

A tőke urai, a föld urai, a gyárak urai minden tőkésállamban a lakosság elenyésző kisebbségét alkották és alkotják, amely teljes mértékben rendelkezik az egész nép munkájával, s ennélfogva hatalmában tartja, elnyomja, kizsákmányolja a dolgozók egész tömegét, akiknek többsége proletár, bérmunkás, és a termelési folyamatban a létfenntartásához szükséges javakat csakis két keze munkájának, munkaerejének eladásával szerezheti meg. A parasztok, akik már a hűbériség idején szétszórtan és elnyomatásban éltek, a kapitalizmus alatt részben (többségükben) proletárrá, részben (kis részben) jómódú parasztsággá, falusi burzsoáziává váltak, amely maga is munkásokat alkalmazott.

Ezt az alapvető tényt – a társadalom átmenetét a rabszolgaság kezdetleges formáiból a hűbériségbe és végül a kapitalizmusba – mindig tartsák szem előtt, mert a politikai tanokat csak akkor értékelhetik helyesen, csak akkor tájékozódhatnak abban, hogy mire vonatkoznak, ha emlékezetükbe vésik ezt az alapvető tényt, ha ebbe a fő keretbe helyeznek minden politikai

tanítást, hiszen az emberiség történelmének e nagy időszakai közül mindegyik – a rabszolgatartó rend, a hűbériség és a kapitalizmus – évszázadokra és évezredekre terjedő időt ölel fel, s a politikai formáknak, a különféle politikai tanoknak, véleményeknek, forradalmaknak olyan tömegét foglalja magában, hogy eligazodni mindebben a rendkívüli tarkaságban és óriási változatosságban – ami különösen a polgári tudósok és politikusok politikai, filozófiai és egyéb tanaival függ össze – csak abban az esetben lehetséges, ha alapvető vezérfonalként szorosan szem előtt tartjuk a társadalomnak ezt az osztályokra tagozódását, az osztályuralom formáinak változását és ha ebből a szempontból vizsgáljuk a társadalmi kérdések – a gazdasági, politikai, szellemi, vallási stb. kérdések összességét.

Ha ennek az alapvető tagozódásnak szempontjából vizsgálják az államot, látni fogják, hogy mielőtt a társadalom osztályokra tagozódott, mint már mondottam, állam sem létezett. De amilyen mértékben létrejön és megszilárdul a társadalom osztályokra tagozódása, amilyen mértékben létrejön az osztálytársadalom, olyan mértékben létrejön és megszilárdul az állam. Az emberiség történetéből több száz olyan országot ismerünk, amelyek átélték, illetőleg most élik át a rabszolgaságot, a hűbériséget, illetve a kapitalizmust. Mindegyik országban – a lejátszódott hatalmas történelmi változások ellenére, mindazon politikai fordulatok és forradalmak ellenére, amelyek az emberiségnek e fejlődésével, a rabszolgatartó rendből a hűbériségen keresztül a kapitalizmusra és a kapitalizmus ellen folytatott jelenlegi, az egész világra kiterjedő harcra való átmenettel voltak összefüggésben – mindig ott látjuk az állam keletkezését. Az állam mindig bizonyos apparátus volt, amely kivált a társadalomból és olyan emberek csoportjából állott, akik csak azzal, vagy majdnem csak azzal, vagy főképpen azzal foglalkoztak, hogy kormányoztak. Az emberek kormányzottakra és a kormányzás szakembereire, olyanokra oszlanak, akik a társadalom fölé emelkednek, s akiket kormányzóknak, az állam képviselőinek neveznek. Ez az apparátus, a másokat kormányzó embereknek ez a csoportja, mindig kezébe keríti az erőszaknak,

a fizikai erőnek bizonyos apparátusát – egyre megy, hogy az emberek fölötti erőszak az őskori dorongban testesül-e meg, vagy a rabszolgaság korszakában a már tökéletesebb típusú fegyverben, vagy pedig a lőfegyverben, amely a középkorban jelent meg, vagy, végül, a modern fegyverekben, amelyek a XX. században csodálatos technikai tökéletességet értek el és teljesen a modern technika legújabb vívmányain alapulnak. Az erőszak módszerei változtak, de mindenkor, amikor volt állam, minden társadalomban megvolt azoknak az embereknek a csoportja, akik kormányoztak, akik parancsoltak, uralkodtak és a hatalom megtartása céljából a fizikai kényszer apparátusával, erőszakszervezettel rendelkeztek, olyan fegyverzettel rendelkeztek, amely megfelelt az illető kor technikai színvonalának. És csakis ha jól szemügyre vesszük ezeket az általános jelenségeket, ha felvetjük a kérdést, miért nem létezett állam akkor, amikor még nem voltak osztályok, amikor még nem voltak kizsákmányolók és kizsákmányoltak, és miért keletkezett állam, amikor az osztályok kialakultak – csakis így kapunk határozott választ az állam lényegének és jelentőségének kérdésére.

Az állam – gépezet, amely arra szolgál, hogy egyik osztály fenntarthassa a másik osztály fölötti uralmát. Amikor a társadalomban nem voltak osztályok, amikor az emberek a rabszolgaság előtti korban, a nagy egyenlőség kezdetleges viszonyai közepette, a munka még igen alacsony termelékenysége mellett dolgoztak, amikor az ősember csak nagy fáradsággal tudta megszerezni a maga számára a legdurvább és legprimitívebb létfenntartási eszközöket, akkor nem jött létre és nem is jöhetett létre az olyan emberek külön csoportja sem, akiket külön kijelöltek arra, hogy kormányozzanak és uralkodjanak a társadalom többi tagján. Csak amikor kialakult a társadalom osztályokra tagozódásának első formája, amikor megjelent a rabszolgaság, amikor lehetővé vált, hogy azon embereknek bizonyos osztálya, akik erejüket a földművelés legkezdetlegesebb formájára összpontosították, némi fölösleget termeljen, amikor ez a fölösleg már nem volt szükséges magának a rabszolgának

a legnyomorúságosabb létfenntartásához és a rabszolgatartó kezébe került, amikor ily módon megszilárdult a rabszolgatartók osztályának fennállása, és azért, hogy ez megszilárduljon, akkor volt szükség arra, hogy megjelenjék az állam.

És megjelent az állam – a rabszolgatartók állama –, az az apparátus, amely a rabszolgatartók kezébe hatalmat adott, lehetővé tette számukra, hogy a rabszolgákat kormányozzák. Akkor a társadalom is, az állam is sokkal kisebb körre terjedt, mint ma, a kapcsolatok hasonlíthatatlanul gyöngébb apparátusával rendelkezett – akkor még nem voltak meg a mostani közlekedési eszközök. A hegyek, a folyók és a tengerek hasonlíthatatlanul nagyobb akadályt jelentettek, mint manapság, és az államalakulás sokkal szűkebb földrajzi határokon belül ment végbe. Technikai szempontból gyönge államapparátus állt az állam rendelkezésére, melynek tevékenysége aránylag szűk határok közt és szűk körben mozgott. De mégis volt olyan apparátus, amely a rabszolgákat arra kényszerítette, hogy rabszolgaságban maradjanak, amely a társadalom egyik részét a másik kényszere, elnyomása alatt tartotta. Az erőszak állandó apparátusa nélkül nem lehet a társadalom túlnyomó részét arra kényszeríteni, hogy a másik rész számára rendszeres munkát végezzen. Amíg nem voltak osztályok, ilyen apparátus sem volt. Amikor az osztályok megjelentek, ennek a tagozódásnak növekedésével és megszilárdulásával egyidejűleg mindenütt és mindenkor egy különleges intézmény is megjelent – az állam. Az államformák rendkívül változatosak voltak. A rabszolgaság idején az akkori értelemben vett legfejlettebb, legműveltebb és legcivilizáltabb országokban, például a teljes egészében rabszolgaságon alapuló ókori Görögországban és Rómában, már különféle államformákat találunk. Már akkor létrejön a különbség a monarchia és a köztársaság, az arisztokrácia és a demokrácia között. A monarchia – mint egyeduralom, a köztársaság – mint minden olyan hatalom tagadása, amely nem választás útján jön létre; az arisztokrácia – mint egy aránylag törpe kisebbség uralma, a demokrácia – mint a nép uralma (demokrácia görög szó, szó szerint azt jelenti: népuralom). Mindezek

a különbségek a rabszolgaság korában keletkeztek. E különbségek ellenére a rabszolgaság korának állama rabszolgatartó állam volt – akár monarchia volt, akár arisztokratikus vagy demokratikus köztársaság.

Az ókori történelem bármelyik tanfolyamán hallgatják is meg az erről a tárgyról szóló előadást, hallani fognak arról a harcról, amely a monarchikus és köztársasági államok között dúlt, de a lényeges az volt, hogy a rabszolgák nem mentek emberszámba; nemhogy állampolgároknak, de embereknek sem számítottak. A római jog tárgynak tekintette őket. A gyilkosságról szóló törvény, nem is említve az emberi személyiség védelméről szóló egyéb törvényeket, a rabszolgákra nem vonatkozott. A törvény csak a rabszolgatartókat védte, mert egyedül ezeket ismerte el teljes jogú állampolgároknak. De ha monarchia létesült – az rabszolgatartó monarchia, ha köztársaság – az rabszolgatartó köztársaság volt. Mindegyikben a rabszolgatartók élveztek minden jogot, a rabszolga pedig a törvény értelmében csupán tárgy volt, bármiféle erőszakot lehetett alkalmazni vele szemben, sőt még a rabszolga meggyilkolását sem tekintették bűntettnek. A rabszolgatartó köztársaságok, belső szervezetüket tekintve, különböztek egymástól: voltak arisztokratikus és demokratikus köztársaságok. Az arisztokratikus köztársaságban kisszámú kiváltságos vett részt a választásokban, a demokratikus köztársaságokban pedig mindenki, de megint csak minden rabszolgatartó, mindenki, a rabszolgák kivételével. Ezt az alapvető körülményt nem szabad szem elől téveszteni, mert ez derít leginkább fényt az állam kérdésére és mutatja meg világosan az állam lényegét.

Az állam – gépezet, amely arra szolgál, hogy az egyik osztály elnyomja a másikat, olyan gépezet, amely arra szolgál, hogy az egyik osztály iránti engedelmességre kényszerítse a többi alárendelt osztályt. Ennek a gépezetnek a formái különfélék. A rabszolgatartók állama lehet monarchia, arisztokratikus köztársaság, sőt, akár demokratikus köztársaság is. A valóságban a kormányzás formái rendkívül változatosak voltak, a lényeg azonban mindig egy és ugyanaz maradt: a rabszolgáknak sem-

milyen joguk sem volt és megmaradtak elnyomott osztálynak, nem ismerték el őket embereknek. Ugyanezt látjuk a hűbéri államban is.

A kizsákmányolás formájának változásával a rabszolgatartók állama hűbéri állammá alakult át. Ennek óriási jelentősége volt. A rabszolgatartó társadalomban a rabszolga teljesen jogtalan volt, nem tartották embernek; a hűbéri államban – a paraszt röghöz kötött. A hűbériség fő jellegzetessége az, hogy a parasztság (és abban az időben a parasztság volt többségben, a városi lakosság rendkívül kis számú volt) röghöz kötöttnek számított – ebből keletkezett magának a jobbágyságnak a fogalma is. A paraszt bizonyos számú napot a maga számára dolgozhatott azon a telken, amelyet a földesúrtól kapott – a többi napon a jobbágy a földesúrnak dolgozott. Az osztálytársadalom lényege megmaradt: a társadalom osztálykizsákmányoláson épült fel. Teljes jogúak csakis a földesurak lehettek, a paraszt jogfosztott volt. A gyakorlatban a parasztok helyzete alig különbözött a rabszolgák helyzetétől a rabszolgatartók államában. Mindamellett felszabadulásukra, a parasztság felszabadulására sokkal több kilátás nyílt, mert a jobbágyot nem tekintették a földesúr közvetlen tulajdonának. A jobbágy idejének egy részét a saját telkén tölthette, hogy úgy mondjuk, bizonyos fokig saját magának élhetett, és a hűbériség, minthogy a cserének, a kereskedelmi kapcsolatok kifejlődésének nagyobb lehetőségei voltak, egyre inkább bomlásnak indult, s a parasztság felszabadulásának köre egyre inkább tágult. A hűbéri társadalom mindig bonyolultabb volt, mint a rabszolgatartó társadalom. A kereskedelem és az ipar fejlődésének jelentős elemét tartalmazta, ami már akkor elvezetett a kapitalizmushoz. A középkorban a hűbériség volt az uralkodó. Az államformák itt is különfélék voltak, itt is volt monarchia és – bár sokkal kevésbé kifejezett formában – köztársaság, de az uralom mindenkor kizárólag csak a jobbágytartó földesurat illette meg. A jobbágyok a politikai jogokból teljesen ki voltak rekesztve.

A jelentéktelen kisebbség uralma az emberek hatalmas többségén sem a rabszolgaság, sem a hűbériség idején nem lehet-

séges kényszer alkalmazása nélkül. A történelem során az elnyomott osztályok szakadatlanul kísérleteket tettek az elnyomás megdöntésére. A rabszolgaság története hosszú évtizedeken át tartó háborúkat ismer, melyek a rabszolgaság alóli felszabadulásért folytak. Mellesleg, a magukat „spartakistáknak" nevező német kommunisták pártja – ez az egyetlen német párt, amelyik valóban harcol a kapitalizmus igája ellen –, ezt az elnevezést azért választotta, mert körülbelül kétezer évvel ezelőtt Spartacus volt egyik legkimagaslóbb hőse az egyik legnagyobb arányú rabszolgafelkelésnek. Még a mindenhatónak látszó Római Birodalom is, amely teljesen a rabszolgaságon épült fel, hosszú ideig érezte a rabszolgák hatalmas felkelésének megrázkódtatásait és csapásait, akik felfegyverkeztek és Spartacus vezetése alatt összegyűlve, óriási hadsereget alkottak. Végül is a rabszolgatartók leverték, elfogták és kegyetlenül megkínozták őket. E polgárháborúk végigvonulnak az osztálytársadalom egész történetén. Az imént hoztam fel a rabszolgaság korában lejátszódott egyik legnagyobb polgárháború példáját. A hűbériség egész korszaka alatt is egymást érték a parasztfelkelések. Németországban például a középkorban a két osztály – a földesurak és a jobbágyok – közötti harc nagy méreteket öltött és a parasztságnak a földesurak elleni polgárháborújává alakult át. Önök mindnyájan ismernek Oroszország történelméből is hasonló példákat arra, hogy a parasztok ismételten felkeltek a jobbágytartó földesurak ellen.

A földesúrnak, uralmának fenntartása, hatalmának megőrzése érdekében olyan apparátussal kellett rendelkeznie, amely összefogta és hatalma alá rendelte, bizonyos törvényeknek és jogszabályoknak vetette alá az emberek óriási tömegét, s mindezek a törvények alapjában véve arra irányultak, hogy a földesúr fenntartsa a jobbágy fölötti hatalmát. Ez volt az a hűbéri állam, amely például Oroszországban vagy azokban a teljesen elmaradott ázsiai országokban, ahol mindmáig a feudalizmus uralkodik, formáját tekintve különböző – vagy köztársasági, vagy pedig monarchista – volt. Amikor az állam monarchista volt, akkor egy ember hatalmát ismerték el; amikor az állam

köztársasági volt, akkor többé-kevésbé elismerték a földesúri társadalom választottainak részvételét, – így volt ez a hűbéri társadalomban. A hűbéri társadalom olyan osztálytagozódást jelentett, amely mellett a túlnyomó többség, a jobbágyparasztság, teljes mértékben függött a maroknyi kisebbségtől, a földesuraktól, akik a földet birtokolták.

A kereskedelem fejlődése, az árucsere fejlődése egy új osztálynak, a tőkések osztályának kialakulására vezetett. A tőke a középkor végén keletkezett, amikor a világkereskedelem, Amerika felfedezése után, óriási fejlődésnek indult, amikor megnövekedett a nemesfémek mennyisége, amikor az ezüst és arany csereeszközzé vált, amikor a pénzforgalom lehetővé tette, hogy egyesek kezében hatalmas vagyonok halmozódjanak fel. Az ezüst és az arany jelentette az egész világ szemében a gazdagságot. A földesúri osztály gazdasági ereje hanyatlott, az új osztálynak, a tőke képviselőinek ereje pedig fejlődésnek indult. A társadalom átalakulása oly módon ment végbe, hogy az állampolgárok valamennyien úgyszólván egyenlők lettek, hogy megszűnt a régebbi, a rabszolgatartókra és rabszolgákra való tagozódás, hogy a törvény előtt mindenkit egyenlőnek ismertek el függetlenül attól, ki milyen tőkével rendelkezik, van-e földje a magántulajdon alapján, vagy nincstelen, akinek csak két munkás keze van, – a törvény előtt mindenki egyenlőnek számít. A törvény egyenlően véd mindenkit, védi a tulajdont, ha valakinek tulajdona van, annak a tömegnek a támadásaival szemben, amely, mivel nincs tulajdona, mivel két kezén kívül semmije sincsen, fokozatosan elszegényedik, tönkremegy és proletárrá válik. Ilyen a tőkés társadalom.

Nem térhetek ki erre részletesen. Ehhez a kérdéshez még vissza fognak térni, amikor a párt programját fogják tanulmányozni, akkor majd hallani fogják a tőkés társadalom jellemzését. Ez a társadalom a szabadság jelszavával indul harcba a hűbériség ellen, a régi feudális rend ellen. De ez a szabadság azt illette meg, akinek tulajdona volt. És amikor a hűbériség megdőlt, ami a XVIII. század vége felé és a XIX. század elején ment végbe – Oroszországban pedig más országoknál ké-

sőbben, 1861-ben –, akkor a feudális államot a tőkésállam váltotta fel, amely kinyilatkoztatja, hogy jelszava – az egész nép szabadsága, azt állítja, hogy az egész nép akaratát fejezi ki, tagadja, hogy osztályállam – és itt az egész nép szabadságáért küzdő szocialisták és a tőkésállam között kibontakozik a harc, amely most a Szovjet Szocialista Köztársaság megteremtésére vezetett, és amely az egész világra kiterjed.

Hogy megértsük a világtőke ellen indított harcot, hogy megértsük a tőkésállam lényegét, nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a tőkésállam a hűbéri állam ellen a szabadság jelszavával szállt harcba. A jobbágyság eltörlése a tőkésállam képviselői számára a szabadságot jelentette és a javukat szolgálta, mivel megdőlt a hűbériség, s a parasztok számára lehetővé vált, hogy a földet, amelyet akár megváltás útján, akár kis részben földbér fizetésével – ezzel az állam nem törődött – megvásároltak, teljes tulajdonként birtokolják: az állam védte a tulajdont, bármilyen úton keletkezett, mert az állam a magántulajdonon épült fel. A parasztok magántulajdonosokká váltak valamennyi modern civilizált államban. Az állam ott is megvédte a magántulajdont, ahol a földesúr a föld egy részét átadta a parasztnak, az állam kártalanította a földesurat megváltás, pénzért való eladás útján. Az állam mintegy kijelentette: megőrizzük a teljes magántulajdont, és azt mindenféle támogatásban és védelemben részesítette. Az állam elismerte ezt a magántulajdont minden kereskedő, vállalkozó és gyáros számára. És ez a társadalom, amely a magántulajdonon, a tőke hatalmán, a nincstelen munkások és a dolgozó paraszttömegek teljes alárendeltségén alapult – ez a társadalom azt hirdette magáról, hogy a szabadság alapján uralkodik. A hűbériség ellen vívott harcában a tulajdon szabadságát hirdette és különösen büszke volt arra, hogy az állam állítólag nem osztályállam többé.

Ám az állam továbbra is az a gépezet maradt, amely segíti a tőkéseket, hogy a szegényparasztságot és a munkásosztályt alárendeljék maguknak, látszólag azonban az állam szabad volt. Kihirdeti az általános választójogot, védelmezői, szószólói,

tudósai és filozófusai útján kijelenti, hogy ez az állam nem osztályállam. Még most is, amikor ez ellen az állam ellen megkezdődött a Szovjet Szocialista Köztársaságok harca, azzal vádolnak bennünket, hogy megsértjük a szabadságot, hogy olyan államot építünk, amely kényszeren, azon alapszik, hogy egyesek elnyomnak másokat, ők pedig az össznépi államot, a demokratikus államot képviselik. Ez a kérdés – az állam kérdése – most, a szocialista világforradalom kezdetén és éppen akkor, amikor a forradalom néhány országban győzött, amikor különösen kiéleződött a világtőke elleni harc – az állam kérdése a legnagyobb jelentőségre tett szert, és elmondhatni, a legfájóbb kérdéssé, valamennyi politikai kérdésnek és korunk valamennyi politikai vitájának gyújtópontjává vált.

Bármelyik pártot nézzük is Oroszországban vagy akármelyik civilizáltabb országban, csaknem valamennyi politikai vita, nézeteltérés és vélemény most az állam fogalma körül forog. Vajon tőkésországban, demokratikus köztársaságban – különösen olyanban, mint Svájc vagy Amerika –, a legszabadabb demokratikus köztársaságokban kifejezi-e az állam a nép akaratát, megtestesíti-e az egész nép döntését, kifejezi-e a nemzeti akaratot stb., vagy pedig az állam nem egyéb, mint arra szolgáló gépezet, hogy az ottani tőkések fenntarthassák uralmukat a munkásosztály és a parasztság fölött? Ez – alapvető kérdés, amely körül mostanában az egész világon politikai viták folynak. Mit mondanak a bolsevizmusról? A polgári sajtó szidja a bolsevikokat. Nem találnak egyetlen olyan újságot, amely unos-untalan ne ismételné azt a közkeletű vádat, hogy a bolsevikok megsértik a népuralmat. Ha mensevikjeink és szociálforradalmáraink együgyűségükben (de lehetséges, hogy nem is együgyűségükben, vagy lehetséges, hogy olyan együgyűség ez, amelyről azt szokták mondani, hogy rosszabb a lopásnál) azt hiszik, hogy ők fedezték fel vagy találták ki azt a vádat, amely szerint a bolsevikok megsértették a szabadságot és a népuralmat, akkor bizony nevetséges módon tévednek. Manapság a leggazdagabb országok leggazdagabb újságai között, amelyek tízmilliókat költenek a terjesztésre és sok millió példányban

terjesztik a polgári hazugságot és az imperialista politikát – ezek között az újságok között egy sem akad, amelyik ne ismételné azokat a fő érveket és vádakat a bolsevizmus ellen, hogy Amerika, Anglia és Svájc fejlett államok, amelyek népuralmon alapulnak, a bolsevik köztársaság viszont a rablók állama, amely nem ismeri a szabadságot, s hogy a bolsevikok megsértik a népuralom eszméjét, sőt odáig mentek, hogy szétkergették az alkotmányozó gyűlést. Ezeket a bolsevikok elleni rettenetes vádakat az egész világon szajkózzák. Ezek a vádak egyenesen elvezetnek bennünket ehhez a kérdéshez: mi az állam? Hogy megértsék ezeket a vádakat, hogy eligazodjanak bennük, hogy tudatosan foglalhassanak állást ezekben a kérdésekben és ne csupán szóbeszéd alapján tájékozódjanak, hogy határozott véleményt alkossanak, világosan meg kell érteniük: mi az állam? Itt vannak a különféle tőkésállamok és mindazok a védelmükre szolgáló tanok, amelyek a háború előtt jöttek létre. Hogy a kérdést helyesen oldjuk meg, kritikával kell megvizsgálnunk mindezeket a tanokat és nézeteket.

Már felhívtam figyelmüket arra, milyen segítséget nyújt önöknek Engels „A család, a magántulajdon és az állam eredete" című műve. Itt éppen arról van szó, hogy minden állam, ahol fennáll a föld és a termelési eszközök magántulajdona, ahol a tőke uralkodik, bármily demokratikus legyen is az az állam – tőkésállam, gépezet a kapitalisták kezében, amely arra szolgál, hogy a munkásosztályt és a szegényparasztságot elnyomásban tartsák. Az általános választójog, az alkotmányozó gyűlés, a parlament pedig – csak forma, afféle váltó, amely semmiképpen sem változtat a dolog lényegén.

Az állam uralmi formája különféle lehet: a tőke ereje más módon nyilvánul meg ott, ahol az egyik uralmi forma, és más módon ott, ahol a másik forma áll fenn, de a hatalom lényegében véve megmarad a tőke kezében: akár cenzushoz vagy más feltételhez van kötve a jog, akár demokratikus a köztársaság, sőt, minél demokratikusabb, annál durvább, annál cinikusabb a kapitalizmus uralma. A világ egyik legdemokratikusabb köztársasága az Észak-amerikai Egyesült Államok, de (aki 1905

után járt arrafelé, annak valószínűleg van róla némi fogalma) sehol sem nyilvánul meg olyan durván, olyan nyílt megvesztegetés formájában a tőke uralma, maroknyi milliárdos uralma az egész társadalom fölött, mint Amerikában. A tőke, ha már létezik, az egész társadalmon uralkodik, és semmiféle demokratikus köztársaság, semmiféle választójog sem változtat a dolog lényegén.

A demokratikus köztársaság és az általános választójog a feudalizmushoz képest óriási haladás volt: lehetővé tette a proletariátus számára, hogy elérje az egyesülésnek és tömörülésnek mai fokát, hogy kialakítsa azokat a zárt, fegyelmezett sorokat, melyek rendszeres harcot folytatnak a tőke ellen. Ilyesmiről még csak szó sem volt a jobbágynál, nem is szólva a rabszolgákról. A rabszolgák, mint tudjuk, felkeltek, lázadoztak, polgárháborúkba kezdtek, de sohasem tudtak öntudatos többséget, a harcot vezető pártokat teremteni, nem tudták világosan megérteni, milyen cél felé haladnak, és még a történelem legforradalmibb pillanataiban is mindig bábok voltak az uralkodó osztályok kezében. Burzsoá köztársaság, parlament, általános választójog, mindez a társadalom általános fejlődése szempontjából óriási haladást jelent. Az emberiség a kapitalizmus felé haladt, és csakis a kapitalizmus tette lehetővé a városi kultúra folytán, hogy a proletárok elnyomott osztálya öntudatra ébredjen és megteremtse világszerte azt a munkásmozgalmat, létrehozza a munkásoknak azokat a millióit, akik az egész világon pártokba vannak szervezve, létrehozza azokat a szocialista pártokat, amelyek tudatosan vezetik a tömegek harcát. Parlamentarizmus nélkül, választójog nélkül a munkásosztálynak ez a fejlődése lehetetlen lett volna. A széles tömegek szemében mindez éppen ezért tett szert ilyen nagy jelentőségre. Ezért tűnik fel oly nehéznek a fordulat. Nemcsak a tudatos képmutatók, a tudósok és papok támogatják és védelmezik azt a burzsoá hazugságot, amely szerint az állam szabad és arra van hivatva, hogy mindenkinek az érdekét védje, hanem azoknak az embereknek tömege is, akik jóhiszeműen ismételgetik a régi előítéleteket és akik nem képesek megérteni az átmenetet a régi

tőkés társadalomból a szocializmusba. Nemcsak olyan emberek, akik közvetlenül függnek a burzsoáziától, nemcsak azok, akik a tőke elnyomása alatt szenvednek vagy akiket megvásárolt a tőke (mindenféle tudósok, művészek, papok stb. serege áll a tőke szolgálatában), hanem olyan emberek is, akik egyszerűen a burzsoá szabadságról táplált előítéletek befolyása alatt állanak – világszerte felsorakoztak a bolsevizmus ellen azért, mert megalakulásakor a szovjetköztársaság elvetette ezt a burzsoá hazugságot és nyíltan kijelentette: ti szabadnak nevezitek államotokat, a valóságban azonban, amíg magántulajdon van, addig a ti államotok, még ha demokratikus köztársaság is, nem más, mint a munkások elnyomására szolgáló gépezet a tőkések kezében, és minél szabadabb az állam, annál világosabban jut ez kifejezésre. Példa erre – Európában Svájc, Amerikában az Észak-amerikai Egyesült Államok. Sehol sem uralkodik a tőke oly cinikusan és kegyetlenül, és sehol sem látható ez oly világosan, mint éppen ezekben az országokban – noha ezek demokratikus köztársaságok –, akármennyire kendőzik is magukat, akármennyit beszélnek is munkademokráciáról, valamennyi állampolgár egyenlőségéről. A valóságban Svájcban és Amerikában a tőke uralkodik, és a munkások minden kísérletére, amely helyzetük valamennyire is komoly megjavítására irányul, nyomban polgárháborúval válaszolnak. Ezekben az országokban kevesebb a katona, kisebb az állandó hadsereg – Svájcban milícia van, és minden svájci polgárnak van otthon fegyvere, Amerikában a legutóbbi időkig nem volt állandó hadsereg –, s ezért, amikor sztrájk van, a burzsoázia felfegyverkezik, zsoldosokat fogad fel és elnyomja a sztrájkot, és a munkásmozgalomnak ez az elnyomása sehol sem folyik olyan kíméletlen brutalitással, mint Svájcban és Amerikában, és sehol sem nyilvánul meg a parlamentben a tőke befolyása oly erősen, mint éppen ezekben az országokban. A tőke ereje – mindenható, a tőzsde – mindenható, ezzel szemben a parlament, a választások – bábuk, játékszerek... De minél tovább űzik játékukat, annál jobban kinyílik a munkások szeme és annál szélesebben terjed el a szovjethatalom eszméje, különösen az

után a vérfürdő után, amelyet éppen hogy átéltünk. A munkásosztály számára mind világosabbá válik a tőkések elleni kíméletlen harc szükségessége.

Bármilyen köntösbe burkolja is magát a köztársaság, legyen az akár a legdemokratikusabb köztársaság, ha egyszer burzsoá köztársaság, ha a föld, a gyárak magántulajdonban vannak és a magántőke bérrabszolgaságban tartja az egész társadalmat, vagyis ha ebben a társadalomban nem valósul meg az, amiről pártunk programja és a szovjet alkotmány szól – akkor ez az állam nem más, mint arra szolgáló gépezet, hogy egyesek elnyomjanak másokat. És ezt a gépezetet annak az osztálynak kezébe adjuk, amelynek meg kell döntenie a tőke uralmát. Mi elvetünk minden olyan ósdi előítéletet, hogy az állam általános egyenlőséget jelent – ez csalás: amíg kizsákmányolás van, nem lehet egyenlőség. A földbirtokos nem lehet egyenlő a munkással, az éhes ember a jóllakottal. Azt a gépezetet, amelyet államnak neveztek, mely előtt az emberek babonás tisztelettel meghajolnak, hitelt adva annak a régi mesének, hogy az állam általános népuralom – ezt a gépezetet a proletariátus félredobja és azt mondja: ez burzsoá hazugság. Mi ezt a gépezetet elvettük a tőkésektől, magunkhoz ragadtuk. Ezzel a gépezettel, ezzel a furkósbottal megsemmisítünk minden kizsákmányolást, s ha majd nem lesz már lehetséges a világon a kizsákmányolás, nem lesznek már többé földbirtokosok, gyártulajdonosok, nem lesz úgy, hogy az egyik túlságosan jóllakik, a másik pedig éhezik – csakis akkor, amikor erre már nem lesz lehetőség, csakis akkor dobjuk sutba ezt a gépezetet. Akkor majd nem lesz állam, nem lesz kizsákmányolás. Ez kommunista pártunk álláspontja. Remélem, hogy a következő előadások során visszatérünk még erre a kérdésre, mégpedig nem is egyszer.

Lenin Művei. 29. köt. 1953. 481–501. old.

A NŐI MUNKÁSMOZGALOM FELADATAIRÓL A SZOVJETKÖZTÁRSASÁGBAN

BESZÉD A MUNKÁSNŐK IV. MOSZKVA VÁROSI PÁRTON KÍVÜLI KONFERENCIÁJÁN 1919. SZEPTEMBER 23

Elvtársak, nagyon örülök, hogy üdvözölhetem a munkásnők konferenciáját. Nem térek ki azokra a témákra és azokra a kérdésekre, amelyek most természetesen leginkább érdekelnek minden munkásnőt és a dolgozók tömegéhez tartozó minden öntudatos embert. Ezek az égető kérdések: a kenyérkérdés és hadihelyzetünk. A gyűléseikről szóló újságtudósításokból tudom, hogy ezeket a kérdéseket itt már kimerítően megtárgyalták, Trockij elvtárs megvilágította a hadihelyzetet, Jakovleva elvtársnő és Szvigyerszkij elvtárs pedig beszámolt a kenyérkérdésről, úgyhogy nekem nem kell ezekkel a kérdésekkel foglalkoznom.

Néhány szót szeretnék szólni a szovjetköztársaság női munkásmozgalmának általános feladatairól, azokról a feladatokról, amelyek általában a szocializmusba való átmenettel függnek össze, érinteni szeretném továbbá azokat a feladatokat is, amelyek mint különösen halaszthatatlanok most kerülnek előtérbe. Elvtársak, a nő helyzete kezdettől fogva foglalkoztatja a szovjethatalmat. Úgy gondolom, hogy a szocializmusba átmenő minden munkásállam előtt kettős feladat fog állni. S ennek a feladatnak első része aránylag egyszerű és könnyű. Azokra a régi törvényekre vonatkozik ez, melyek a nő számára jogilag egyenlőtlen helyzetet teremtettek a férfival szemben.

Az összes nyugat-európai szabadságmozgalmak képviselői réges-régen, évtizedeken, sőt évszázadokon át követelték ezeknek az elavult törvényeknek hatályon kívül helyezését és a nő és a férfi egyenjogúsítását, de egyetlen európai demokratikus államnak sem, a legfejlettebb köztársaságok egyikének sem sikerült ezt megvalósítania, mert ott, ahol kapitalizmus van, ott, ahol a föld magántulajdonban van, a gyárak magántulajdonban vannak, ott, ahol a tőke van hatalmon, a férfiaknak mindig kiváltságaik lesznek. Oroszországban csakis azért sikerült ezt megvalósítani, mert itt 1917. október 25-e óta a munkások vannak hatalmon. A szovjethatalom kezdettől fogva azt a feladatot tűzte maga elé, hogy a dolgozók hatalma legyen, amely ellensége minden kizsákmányolásnak. A szovjethatalom azt a feladatot tűzte maga elé, hogy megsemmisítse annak a lehetőségét, hogy a földbirtokosok és kapitalisták kizsákmányolják a dolgozókat, hogy megsemmisítse a tőke uralmát. A szovjethatalom arra törekedett, hogy a dolgozók a föld magántulajdona nélkül, a gyárak magántulajdona nélkül – a nélkül a magántulajdon nélkül rendezzék be életüket, amely az egész világon, még teljes politikai szabadság mellett is, még a legdemokratikusabb köztársaságokban is, a dolgozókat ténylegesen nyomorba és bérrabszolgaságba, a nőt pedig kettős rabszolgaságba döntötte.

A szovjethatalom mint a dolgozók hatalma, már fennállásának első hónapjaiban a legradikálisabb forradalmi átalakulást hajtotta végre a nők helyzetét szabályozó törvényhozás terén. A Szovjet Köztársaságban kő kövön nem maradt azokból a törvényekből, melyek a nőt alárendelt helyzetben tartották. Azokról a törvényekről beszélek, amelyek különösen kihasználták a nő kiszolgáltatottságát és jogilag egyenlőtlen, sőt gyakran megalázó helyzetet teremtettek számára. Azokról a törvényekről beszélek, melyek a válást, a házasságon kívül született gyermek helyzetét, a nőnek a gyermek atyjával szemben biztosított gyermektartási kereseti jogát szabályozták.

A burzsoá törvényhozás éppen ezen a téren – és meg kell mondanom, még a legfejlettebb országokban is – kihasználja

a nő kiszolgáltatottságát, jogilag egyenlőtlenné teszi és megalázza a nőt. És a szovjethatalom éppen ezen a téren követ kövön nem hagyott azokból a régi, igazságtalan törvényekből, melyeket nem tűrhettek tovább a dolgozó tömegek képviselői. És most büszkén, túlzás nélkül mondhatjuk, hogy Szovjet-Oroszországon kívül nincs a világnak egyetlen olyan országa sem, ahol a nő teljesen egyenjogú volna, ahol ne lenne megalázó a nő helyzete, ami különösen a mindennapi, családi életben érezhető. Ez volt egyik legelső és legfontosabb feladatunk.

Ha olyan pártokkal jutnak érintkezésbe, amelyek ellenségei a bolsevikoknak, vagy ha olyan újság akad a kezükbe, melyet a Kolcsak vagy Gyenyikin által elfoglalt területeken adnak ki oroszul, vagy ha olyan emberekkel fognak beszélni, akik osztják ezeknek az újságoknak az álláspontját, gyakran fogják tőlük hallani azt a vádat, hogy a szovjethatalom megsértette a demokráciát.

Nekünk, a szovjethatalom képviselőinek, bolsevik kommunistáknak és a szovjethatalom híveinek állandóan azt vetik a szemünkre, hogy megsértettük a demokráciát, és ezt a vádat azzal a ténnyel bizonyítják, hogy a szovjethatalom szétkergette az alkotmányozó gyűlést. Mi rendszerint így felelünk ezekre a vádakra: lyukas garast sem ér az a demokrácia és az az alkotmányozó gyűlés, mely a földmagántulajdon fennállása mellett keletkezett, amikor az emberek nem voltak egyenlők, amikor az volt az úr, akinek saját tőkéje volt, a többiek pedig, akik nála dolgoztak, bérrabszolgái voltak. Az ilyen demokrácia még a legfejlettebb államokban is csak a rabszolgaságot takargatta. Mi, szocialisták, csak annyiban vagyunk a demokrácia hívei, amennyiben a demokrácia megkönnyíti a dolgozók és elnyomottak helyzetét. A szocializmus az egész világon azért harcol, hogy ember embert ki ne zsákmányolhasson. Számunkra annak a demokráciának van igazi értelme, amely a kizsákmányoltakat szolgálja – azokat szolgálja, akiknek nem adtak egyenjogúságot. Ha a nem dolgozót megfosztjuk választójogától, ez éppen az emberek igazi egyenlősége. Aki nem dolgozik, ne is egyék.

Az ilyen vádakra feleletül azt mondjuk, hogy fel kell vetni a kérdést: hogyan valósítja meg ez vagy az az állam a demokráciát. Valamennyi demokratikus köztársaságban azt látjuk, hogy kihirdetik az egyenlőséget, de polgári törvényeikben és a nő jogait szabályozó törvényeikben, ahol a nőnek a családban elfoglalt helyzetéről van szó, a válásról van szó, lépten-nyomon szembeötlik a nő jogfosztottsága és megalázása. Erre mi azt mondjuk, hogy ez a demokrácia megsértése, mégpedig éppen az elnyomottak rovására. A szovjethatalom minden más országnál, a legfejlettebb országoknál is igazibb demokráciát valósított meg azzal, hogy törvényeiben legkisebb nyomát sem hagyta a nő egyenlőtlen jogi helyzetének. Ismétlem, egyetlen állam, egyetlen demokratikus törvényhozás sem tette meg még a felét sem annak a nő érdekében, amit a szovjethatalom tett már fennállása első hónapjaiban.

A törvények természetesen egymagukban nem elegendők és mi semmi szín alatt sem elégszünk meg azzal, hogy csupán dekrétumokat hozzunk. De a törvényhozás terén mindent megtettünk, amit tennünk kellett, hogy a nő helyzetét jogilag egyenlővé tegyük a férfi helyzetével, és joggal lehetünk büszkék erre. Most olyan a nő helyzete Szovjet-Oroszországban, hogy az a legfejlettebb államok szempontjából is ideálisnak tekinthető. Mi azonban azt mondjuk, hogy ez természetesen még csak a kezdet.

A nő helyzete, ami a háztartásban végzett munkáját illeti, még mindig elég nehéz. Ahhoz, hogy a nő teljesen felszabaduljon és valóban egyenlő legyen a férfival, társadalmi háztartás kell és a nő részvétele a közös termelő munkában. Akkor lesz a nőnek ugyanolyan helyzete, mint a férfinak.

Természetesen itt nem arról van szó, hogy a nőt a munka termelékenysége, a munka mennyisége, a munka tartama, a munka feltételei stb. tekintetében tegyük egyenlővé, hanem arról van szó, hogy a nő gazdasági helyzeténél fogva ne legyen elnyomott, ne különbözzék a helyzete a férfi helyzetétől. Hiszen önök valamennyien tudják, hogy a nő még a legteljesebb jogegyenlőség mellett is tényleg elnyomott marad, mert őrá

nehezedik az egész háztartás. Ez a háztartás a legtöbb esetben a legimproduktívabb, legértelmetlenebb és legfáradságosabb munka, amit a nő végez. Rendkívül aprólékos munka ez, amely nem tartalmaz semmit, ami a legkisebb mértékben is elősegítené a nő fejlődését.

Szocialista eszményünket követve, a szocializmus teljes megvalósításáért akarunk harcolni, és itt igen nagy munkaterület nyílik a nő számára. Mi most komolyan arra készülünk, hogy megtisztítsuk a szocialista építés talaját, de maga a szocialista társadalom építése csak akkor fog megkezdődni, amikor a nő teljes egyenjogúságát megvalósítva, az aprólékos, butító, meddő munkától megszabadult nővel együtt hozzálátunk az új munkához. Ez a munka sok-sok évre futja.

Ez a munka nem járhat gyors eredménnyel, nem ragyogó, nem mutatós.

Mintaintézményeket, étkezőket, bölcsődéket szervezünk, amelyek megszabadítják a nőt a háztartástól. És éppen ezeknek az intézményeknek a megszervezése terén hárul a nőkre a legnagyobb munka. Be kell vallanunk, hogy jelenleg nagyon kevés olyan intézmény van Oroszországban, amely segítségére lenne a nőnek abban, hogy megszabaduljon a házi rabszolga helyzetétől. Elenyészően kevés ezeknek az intézményeknek a száma és a Szovjet Köztársaság mostani viszonyai – a háborús és az élelmezési viszonyok, amelyekről itt részletesen beszéltek az elvtársak – gátolnak bennünket ebben a munkában. De mégis meg kell mondanunk, hogy ezek az intézmények, amelyek megszabadítják a nőt a házi rabszolga helyzetétől, mindenütt létrejönnek, ahol csak a legcsekélyebb lehetőség van rá.

Mi azt mondjuk, hogy a munkások felszabadítása maguknak a munkásoknak műve kell hogy legyen. Ugyanígy a munkásnők felszabadításának is a munkásnők művének kell lennie. Maguknak a munkásnőknek kell gondoskodniuk az ilyen intézmények fejlesztéséről, és a nő ilyen irányú tevékenysége arra vezet majd, hogy teljesen megváltozik a kapitalista társadalomban elfoglalt régi helyzete.

A régi kapitalista társadalomban különös felkészültség kel-

lett ahhoz, hogy valaki politikával foglalkozzék, s ezért a nők részvétele a politikában még a legfejlettebb és legszabadabb kapitalista országokban is elenyésző volt. A mi feladatunk az, hogy a politikát minden dolgozó nő számára hozzáférhetővé tegyük. Mihelyt megsemmisítettük a föld és a gyár magántulajdonát és megdöntöttük a földbirtokosok és kapitalisták hatalmát, a politika feladatai a dolgozó tömegek és a dolgozó nők számára egyszerűvé, világossá és teljesen érthetővé válnak. A kapitalista társadalomban jogfosztott a nő, s ezért a férfiakhoz képest csak elenyésző számban vehet részt a politikában. Hogy ez a helyzet megváltozzék, az szükséges, hogy a dolgozóké legyen a hatalom, s akkor az lesz a politika fő feladata, ami közvetlenül érinti maguknak a dolgozóknak sorsát.

Itt elengedhetetlen a munkásnő, s nemcsak a párttag és az öntudatos munkásnő, hanem a párton kívüli és a legkevésbé öntudatos munkásnő részvétele is. A szovjethatalom itt tág teret nyit a munkásnő tevékenysége számára.

Nagyon nehéz volt a harcunk a Szovjet-Oroszország ellen támadó ellenséges erők ellen. Nehéz volt harcolnunk katonai téren azok ellen az erők ellen, amelyek haddal támadnak a dolgozók hatalmára, s nehéz volt harcolnunk az élelmezés terén is a spekulánsok ellen, mert nem elég nagy azoknak az embereknek a száma, azoknak a dolgozóknak a száma, akik szívvel-lélekkel segítettek volna bennünket saját munkájukkal. És itt a szovjethatalom semmit sem becsülhet annyira, mint a párton kívüli munkásnők nagy tömegének a segítségét. Hadd tudják meg a munkásnők: lehet, hogy a régi burzsoá társadalomban bonyolult előképzettség kellett a politikai tevékenységhez, s ezt a nő nem tudta megszerezni, de a szovjetköztársaság politikai tevékenységének fő feladata a földbirtokosok, a kapitalisták elleni harc, a kizsákmányolás megsemmisítése érdekében folyó harc, s ezért a szovjetköztársaságban a munkásnő számára van tere a politikai tevékenységnek, amely abban fog állni, hogy a nő szervezési hozzáértésével segíti a férfit.

Nekünk nemcsak milliós méretekben kifejtett szervező munkára van szükségünk. Szükségünk van egészen kisméretű szer-

vező munkára is, amely lehetővé teszi, hogy a nők is dolgozzanak. A nő háborús viszonyok között is dolgozhat, segítheti a hadsereget, agitálhat a hadseregben. A nőnek aktívan részt kell vennie mindebben, hogy a Vörös Hadsereg lássa, hogy gondoskodnak róla, hogy szívükön viselik a sorsát. A nő az ellátás, a termékek elosztása és a tömegélelmezés javítása terén is dolgozhat, dolgozhat az étkezők fejlesztése terén, amelyek úgy elterjedtek most Petrográdban.

Ezek azok a területek, ahol a munkásnő tevékenységének valóban szervező jelentősége van. A nőnek részt kell vennie nagy kísérleti gazdaságok szervezésében is és törődnie kell azokkal, nehogy az ilyen gazdaságok szervezése nálunk szórványos jelenség maradjon. A dolgozó nők nagy számának részvétele nélkül kivihetetlen ez az ügy. És a munkásnő teljesen alkalmas erre a munkára, ellenőrizheti a termékek elosztását és ellenőrizheti a termékek könnyebb beszerzését is. Ezzel a feladattal minden párton kívüli munkásnő megbirkózhat, és ugyanakkor ennek a feladatnak a megvalósítása fogja legjobban elősegíteni a szocialista társadalom megszilárdulását.

A szovjethatalom, miután eltörölte a föld magántulajdonát és majdnem teljesen eltörölte a gyárak magántulajdonát, arra törekszik, hogy minden dolgozó, és ne csak a párttagok, hanem a pártonkívüliek is, és ne csak a férfiak, hanem a nők is részt vegyenek ebben a gazdasági építésben. Ezt az ügyet, amelyet a szovjethatalom megindított, csak akkor lehet előbbre vinni, ha a nők százai helyett egész Oroszországban a nők milliói és milliói fognak részt venni benne. Akkor a szocialista építés ügye, meg vagyok győződve róla, meg fog szilárdulni. Akkor bebizonyítják a dolgozók, hogy földbirtokosok és kapitalisták nélkül is tudnak élni és gazdálkodni. Akkor olyan szilárd lesz a szocialista építés Oroszországban, hogy a Szovjet Köztársaságnak nem kell tartania semmiféle más országbeli külellenségtől, sem pedig a belső ellenségtől.

Lenin Művei. 30. köt. 1953. 24–30. old.

A PROLETÁRDIKTATÚRÁRÓL SZÓLÓ BROSÚRA VÁZLATAI ÉS TERVE

(Részlet)

Tematika a proletárdiktatúráról

1. A proletárdiktatúra az osztályharc *folytatása* (új formában).

2. Az állam = *csak* eszköz az osztályharcban.

3. Ennek az eszköznek a formája nem lehet a régi. Különösképpen, a formális egyenlőség nem lehet az anyagi egyenlőségért, a tényleges egyenlőtlenség ellen vívott harc formája.

4. Az osztályharc két alapvető vonala (vagy formája vagy típusa) a proletárdiktatúrában:

5. A) a kizsákmányolók leverése. = A többinél kíméletlenebb háború.

6. B) a középső elemek, a kispolgárság, a parasztság „semlegesítése". A semlegesítés meggyőzésből, a példából, a tapasztalat általi nevelésből, az elhajlások erőszakos felszámolásából stb. tevődik össze.

7. C) az ellenséges elem alárendelése pozitív munka céljaira („szakemberek").

8. [+ D) Új fegyelemre való nevelése.

9. Diktatúra versus demokrácia. A diktatúra a demokrácia tagadása (általában). Az elnyomott osztály diktatúrája az el-

nyomó osztály demokráciájának tagadása, a demokrácia kibővítése az elnyomott osztály számára.

10. A demokrácia, konkrétan =

11. α) valamennyi állampolgár törvény előtti egyenlősége. – Nem lehetséges egyenlőség a kizsákmányolóval ez utóbbinak a megdöntésekor.

12. β) politikai szabadság minden állampolgár számára. – Nem lehetséges politikai szabadság a kizsákmányolók számára.

13. γ) döntés az állampolgárok többségének véleménye alapján. – Nem: a kizsákmányolókat kivéve és az *ingadozók ellenére.*

14. Döntés *szavazás útján,* ez a békés vagy tiszta demokrácia lényege. A valóságban *pénz útján* a burzsoá demokráciában. *Osztályharc útján,* polgárháború útján a tőke alól való felszabadulás esetében, a tőke megdöntése esetében.

15. A kapitalizmusban *egy* osztály vív osztályharcot a tőke ellen. Idem az osztályharcnak proletárdiktatúra formájában való folytatásakor. Kispolgárság – „azért – mert" (cf. „Kommunista Kiáltvány"[68]).

16. Döntés szavazás útján, azaz formális akaratkinyilvánítás útján az akarat kapitalista meghatározóinak (indítékainak) fenntartása mellett = burzsoá demokrácia. Döntés a kizsákmányolók elleni osztályharc és polgárháború útján = proletárdemokrácia. A proletariátus harcával, forradalmi harcával *szétzúzza* a tőkés tulajdonviszonyokat, ergo, az ingadozók akaratának és döntésének kapitalista meghatározóit (és indítékait).

17. Döntés szavazás útján = mindenki egyenlő, *„nem számítva"* a pénzt, a tőkét, a magántulajdont. Döntés osztályharc és polgárháború útján: először szétzúzni a pénz, a tőke, a magántulajdon igáját, azután a kizsákmányolók nem szavaznak. Az első arányában – a második. Az első sikereivel kapcsolatban – a második.

18. Döntés szavazás útján mindvégig lehetséges lenne általános jóhiszeműség esetén (ergo, *már* osztály nélküli társadalom-

ban), a kizsákmányolók ellenállásának hiányában. = A reformizmus utópiája.

19. Demokrácia a proletárdiktatúrában: kongresszusok, gyűlések, helyi önkormányzat, döntés a dolgozók akarata alapján, vallás, nők, elnyomott nemzetek: „Ég és föld." A dolgozókat megtanítani arra, hogy boldoguljanak a tőkések nélkül = demokrácia a proletárdiktatúrában.

20. A dolgozók becsapása a formális egyenlőséggel a kapitalista elnyomás, iga, rabság fenntartása mellett = burzsoá demokrácia.

21. A proletárdiktatúra annyi, mint az összes dolgozók tanítása *egy* osztály, a proletariátus által, idem vezetés. *Vezetni. Uralkodó osztály* = proletariátus, *egyedül.* Az uralom kizárja a szabadságot és egyenlőséget.

22. A parasztság mint dolgozók = szövetséges; mint tulajdonosok és spekulánsok = ellenség. „Azért – mert." Ez nem szavazás, hanem a forradalom menete, a polgárháború menete, tanulságai, mérlege.

23. Proletariátus nem általában, nem in abstracto, hanem a XX. században, az imperialista háború után. Elkerülhetetlen a felső körökkel való *szakítás.* A konkrétum megkerülése, absztrakciókkal való csalás. (Dialektika versus eklekticizmus.)

24. Engels 1852 Angliáról. 1852–1892. Cf. 1914–1919. Proletárdiktatúra = a proletariátus opportunista felső köreinek megdöntése, átmenet a munkásosztály arisztokráciájától a tömegekhez, „harc a befolyásért". Nem szakadás nélkül.

25. Szovjetek = proletárdemokrácia = proletárdiktatúra. A munkások és a parasztok a szovjet alkotmányban. „A dolgozó demokrácia egyenlősége." Alkotmány 23. §. „Egy párt diktatúrája."

26. A kizsákmányolók ellenállása korábban kezdődik, mint megdöntésük, és megdöntésük által fokozódik. A harc kiéleződése 2 oldalról vagy kitérés a harc elől (Kautsky).

27. Volt olyan idő (etwa 1871–1914), amikor az elmaradottakat általános szavazással kellett nevelni (+ sztrájkok stb.). –

Eljött a forradalmak ideje (1917–), amikor a *proletariátus* forradalmának menetét a proletariátus polgárháborúja fejleszti.

28. Fejlett proletariátus és „moderne Barbaren". A forradalom tapasztalata. *Megnyerni* és *irányítani.* A forradalmi proletariátus tekintélye a *dolgozók* között.

29. Ingadozók és elmaradottak versus proletariátus.

30. Imperializmus = a kapitalizmus eldurvulása, rothadása, katonai hatalom az elmaradottak felett. (Cf. Hobson és az én „Imperializmus"-om).

31. Az imperialista háború átváltoztatása polgárháborúvá. Marx 1870: megtanít fegyverrel bánni. Cf. Kautsky 1914–1918.

32. *„Többség"?* a proletariátus (αα(51%-a *kevesebb,* mint a proletariátus (ββ) 20%-a, *ha* (αα)-ban nagyobb az imperialista fertőzés és a kispolgárság ellenállása.

33. „Egyetlen reakciós tömeg."[69]

NB Engels 1875. A Kommünhöz és az egész *proletárdiktatúrához* viszonyítva[70] . . .

1919. szeptember–október.

Lenin Összes Művei. 39. köt. 1963.
453–458. old., oroszul.

A SZOVJETHATALOM ÉS A NŐ HELYZETE

A szovjethatalom fennállásának második évfordulója arra indít bennünket, hogy egy pillantással átfogjuk mindazt, amit ez alatt az idő alatt megvalósítottunk, és gondolkozzunk a végrehajtott forradalmi átalakulás jelentőségén és céljain.

A burzsoázia és hívei azzal vádolnak bennünket, hogy megsértjük a demokráciát. Mi pedig azt állítjuk, hogy a szovjet forradalom olyan lökést adott a demokrácia, mégpedig a dolgozókat, a kapitalizmus által elnyomott tömegeket szolgáló demokrácia, következésképpen a nép óriási többségét szolgáló demokrácia, következésképpen a burzsoá demokráciától (a kizsákmányolók, a tőkések, a gazdagok javát szolgáló demokráciától) eltérő szocialista demokrácia (a dolgozók javát szolgáló demokrácia) mindenirányú fejlődésének, amire még nem volt példa a világon.

Kinek van igaza?

A kérdést alaposan átgondolni, annak mélyére hatolni annyit jelent, mint számba venni az elmúlt két év tapasztalatait és jobban felkészülni további fejlesztésükre.

A nő helyzete különösen szemléltetően mutatja a burzsoá és a szocialista demokrácia közötti különbséget, különösen szemléltetően válaszol a feltett kérdésre.

A nő a burzsoá köztársaságban (azaz ahol a föld, a gyárak,

a részvények stb. magántulajdonban vannak), még a legdemokratikusabb köztársaságban sem, *sehol a világon, még a legfejlettebb országban* sem vált teljesen egyenjogúvá. És ez így van, annak ellenére, hogy a nagy francia (polgári demokratikus) forradalom óta 1¼ évszázadnál több idő telt el.

A burzsoá demokrácia szóban egyenlőséget és szabadságot ígér. Valójában pedig egyetlenegy burzsoá köztársaság, még a legfejlettebb burzsoá köztársaság törvényhozása *sem adott* teljes egyenlőséget az emberi nem női felének és a nőt nem szabadította fel a férfi gyámsága és elnyomása alól.

A burzsoá demokrácia a pompás frázisok, az ünnepélyes szavak, hangzatos ígéretek, a *szabadság és egyenlőség* nagyhangú jelszavainak demokráciája, valójában pedig mindez csak annak a takarója, hogy a nő nem szabad és nem egyenjogú, hogy a dolgozók és kizsákmányoltak nem szabadok és nem egyenjogúak.

A szovjet vagy szocialista demokrácia félresöpri a fellengős, de hazug szavakat és irgalmatlanul hadat üzen a „demokraták", a földbirtokosok, a kapitalisták vagy a jóllakott parasztok képmutatásának, akik vagyont harácsolnak össze abból, hogy gabonafeleslegüket spekulációs áron adják el az éhes munkásoknak.

Le ezzel az aljas hazugsággal! Nem lehet, nincs és nem is lesz „egyenlőség" az elnyomottak és az elnyomók, a kizsákmányoltak és a kizsákmányolók között. Nem lehet, nincs és nem is lesz igazi „szabadság" mindaddig, amíg a férfinak törvénnyel biztosított előjogai vannak a nővel szemben, amíg a munkás fel nem szabadul a tőke igája alól, amíg a dolgozó paraszt fel nem szabadul a tőkés, a földbirtokos, a kupec igája alól.

Csak ámítsák a népet a hazugok és képmutatók, a tökfilkók és vakok, a burzsoák és híveik, hadd beszéljenek általános szabadságról, általános egyenlőségről, általános demokráciáról.

Mi azt mondjuk a munkásoknak és parasztoknak: rántsátok le az álarcot ezekről a hazugokról, nyissátok ki e vakok szemét. Kérdezzétek meg:

– Egyenlőség?

– De melyik nemnek melyik nemmel való egyenlősége?
– Melyik nemzetnek melyik nemzettel való egyenlősége?
– *Melyik osztálynak melyik osztállyal való egyenlősége?*
– Szabadság milyen igától vagy melyik osztály igájától? Szabadság melyik osztály részére?

Aki politikáról, demokráciáról, szabadságról, egyenlőségről, szocializmusról beszél és nem *veti fel,* nem hangsúlyozza ezeket a kérdéseket, aki nem harcol ezeknek a kérdéseknek takargatása, eltitkolása, elködösítése ellen – az a dolgozók leggonoszabb ellensége, báránybőrbe bújt farkas, a munkások és parasztok legádázabb ellensége, az a földesurak, cárok, kapitalisták szolgája.

A szovjethatalom Európa egyik legelmaradottabb országában két év alatt többet tett a nő felszabadítása, a nőnek az „erős" nemmel való egyenlősége érdekében, mint amennyit a világ valamennyi előrehaladott, művelt, „demokratikus" köztársasága 130 év alatt együttvéve.

Művelődés, kultúra, civilizáció, szabadság – mindezek a pompás szavak a világ valamennyi tőkés, burzsoá köztársaságában hallatlanul aljas, undorítóan piszkos, állatiasan durva törvényekkel párosulnak: házasságjogi és válási törvényekkel, amelyek szentesítik a nő jogegyenlőtlenségét, törvényekkel, amelyek szentesítik a házasságon kívül született gyermekek egyenlőtlen helyzetét a „törvényesekkel" szemben, kiváltságokat biztosítanak a férfi számára és megalázzák, megbántják a nőt.

A tőke igája, a „szent magántulajdon" prése, a nyárspolgári korlátoltság és a kistulajdonosi kapzsiság zsarnoksága – ez gátolta a burzsoázia legdemokratikusabb köztársaságait abban, hogy leszámoljanak ezekkel a piszkos és aljas törvényekkel.

A szovjetköztársaság, a munkások és parasztok köztársasága, azonnal végzett ezekkel a törvényekkel, követ kövön nem hagyott a burzsoá hazugság és burzsoá képmutatás alkotásaiból.

Le ezzel a hazugsággal! Le a hazugokkal, akik *minden ember* szabadságáról és egyenlőségéről beszélnek, holott van elnyomott nem, holott vannak elnyomó osztályok, fennáll a tőke,

a részvények magántulajdona, holott vannak, akik fölösleges gabonában bővelkedve kiuzsorázzák az éhezőket. Nem szabadság mindenki számára, nem egyenlőség mindenki számára, hanem *harc* az elnyomók és kizsákmányolók ellen, az elnyomás és kizsákmányolás *lehetőségének megsemmisítése*. Ez a mi jelszavunk!

Szabadságot és egyenlőséget az elnyomott nemnek!

Szabadságot és egyenlőséget a munkásnak, a dolgozó parasztnak!

Harc az elnyomók ellen, harc a tőkések ellen, harc a spekuláns kulák ellen!

Ez a mi harci jelszavunk, ez a mi proletár igazságunk, a tőke elleni harc igazsága, az az igazság, amelyet arcába vágtunk a tőkés világnak, amely édeskés, képmutató, fellengős frázisokkal *általános* szabadságról és egyenlőségről, *minden ember* szabadságáról és egyenlőségéről beszél.

S éppen ezért, mert lerántottuk a leplet erről a képmutatásról, mert forradalmi eréllyel megvalósítjuk az elnyomottak és a dolgozók szabadságát és egyenlőségét az elnyomókkal szemben, a tőkésekkel szemben, a kulákokkal szemben – éppen ezért lett oly drága a szovjethatalom az egész világ munkásságának.

Éppen ezért éreznek velünk az egész világ munkástömegei, az elnyomottak és kizsakmányoltak, a szovjethatalom fennállásának második évfordulóján.

Éppen ezért, a szovjethatalom fennállásának második évfordulóján, bár éhezünk, fázunk, nyomorgunk, mert az imperialisták hadjáratot indítottak az Oroszországi Szovjet Köztársaság ellen, rendületlenül hiszünk ügyünk igazában, rendületlenül hisszük, hogy a szovjethatalom biztosan győz az egész világon.

1919. november 6.
Lenin Művei. 30. köt. 1953. 106–109. old.

AZ OK(b)P IX. KONGRESSZUSA[71]

1920. MÁRCIUS 29–ÁPRILIS 5

A KÖZPONTI BIZOTTSÁG BESZÁMOLÓJA MÁRCIUS 29

(Részletek)

... Ha elgondolkozunk azon, hogy végeredményben mi volt a legmélyebb oka annak a történelmi csodának, hogy egy gyenge, elerőtlenedett, elmaradott ország legyőzte a világ legerősebb országait, azt látjuk, hogy ennek oka – a centralizáció, a fegyelem és a példátlan önfeláldozás. Milyen alapon? A dolgozók milliói ebben az oly kevéssé művelt országban csak azon az alapon érhették el ezt a szervezettséget, csak azon az alapon érhették el a fegyelem és a centralizáció megvalósulását, hogy a munkások, akik kijárták a kapitalizmus iskoláját, akiket a kapitalizmus egyesített, hogy a proletariátus valamennyi fejlett országban, és mennél fejlettebb volt az ország, annál nagyobb méretekben, egyesült; másrészt annak következtében, hogy a tulajdon, a tőkéstulajdon, a kistulajdon az árutermelés viszonyai között megoszt. A tulajdon megoszt, mi azonban egyesítjük és egyre nagyobb számban egyesítjük a dolgozók millióit az egész világon ...

... A fegyelem régi forrása, a tőke, meggyengült, az egyesülés régi forrása – eltűnt. Más fegyelmet, a fegyelem és az egyesülés más forrását kell megteremtenünk. A polgári demokrácia, amely lépten-nyomon „szabadságról" és „egyenlőségről" szaval, felháborodással, kiabálással, lármával, jajveszékeléssel fogad minden kényszert, és nem érti meg, hogy ami a tőke szá-

mára szabadság, az bűn a munkások ellen, hogy a jóllakott és az éhező egyenlősége bűn a dolgozók ellen. Mi a hazugság elleni harc nevében arra az álláspontra helyezkedünk, hogy megvalósítjuk a munkakötelezettséget és egyesítjük a dolgozókat, cseppet sem félve a kényszer alkalmazásától sem, mert sehol sem volt forradalom kényszer nélkül s a proletariátusnak joga van kényszert alkalmazni, hogy minden akadály ellenére megtartsa, ami az övé. Amikor a burzsoá urak, a kiegyező urak, a német független szocialista, az osztrák független szocialista és a francia longuet-ista urak a történelmi tényezőről vitatkoztak, mindig megfeledkeztek egy olyan tényezőről, mint a proletariátus forradalmi elszántsága, szilárdsága és hajthatatlansága. Ilyen tényező a mi országunk proletariátusának hajthatatlansága és edzettsége is, mert ez a proletariátus tisztán látta, másoknak is megmondotta és a gyakorlatban is bebizonyította, hogy inkább mind egy szálig elveszünk, semhogy átengedjük területünket, semhogy feladjuk elvünket – a fegyelem és szilárd politika elvét, amelyért mindent fel kell áldoznunk. A tőkésországok és a tőkésosztály bomlása, a tőkésosztály kétségbeejtő helyzete és válsága pillanatában csakis ez a politikai tényező a döntő. A kisebbségről és többségről, a demokráciáról és szabadságról szóló frázisok semmit sem döntenek el, bármennyire hangoztassák is őket a letűnt történelmi időszak hősei. Itt a munkásosztály öntudatossága és szilárdsága a döntő. Ha a munkásosztály kész önfeláldozásra, ha bebizonyította, hogy meg tudja feszíteni minden erejét, akkor megoldja a feladatot. Mindent vessünk latba e feladat megoldása érdekében! A munkásosztály elszántsága, hajthatatlan akarata, hogy megvalósítja azt a jelszavát, hogy „inkább elveszünk, de magunkat meg nem adjuk", nemcsak történelmi tényező, hanem a győzelem döntő tényezője is . . .

Lenin Művei. 30. köt. 1953.
415.. 458–459. old.

BESZÉD A SZAKSZERVEZETEK III. ÖSSZOROSZORSZÁGI KONGRESSZUSÁN[72] 1920. ÁPRILIS 7

(Részletek)

. . . A diktátori hatalom és az egyszemélyi vezetés nem mond ellene a szocialista demokratizmusnak. Erre most azért kell emlékeztetnem, hogy megértsék pártunk nemrég tartott kongresszusának határozatait. Ezeket nem lehet a csak most felvetett kérdésekre adott feleletnek tekinteni, itt a jelen korszak viszonyaival összefüggő dolgokról van szó. És aki ebben kételkedik, hasonlítsa össze, hogy mi volt a helyzet két évvel ezelőtt, és meg fogja érteni, hogy a jelenlegi helyzetben minden figyelmünket a munkafegyelem kérdéseire, a munkahadseregek kérdéseire kell fordítani, noha két évvel ezelőtt szó sem volt munkahadseregekről. Csak akkor juthatunk helyes következtetésre, csak akkor tudjuk az apró részleteket mellőzni és homloktérbe állítani azt, ami általános és döntő, ha a kérdés mostani feltevését összehasonlítjuk a kérdés akkori feltevésével. A kommunisták pártja és a szovjethatalom minden figyelmét a békés gazdasági épités kérdésére, a diktatúra kérdéseire, az egyszemélyi vezetés kérdéseire összpontosítja. E kérdések ilyetén megoldásához nemcsak a kemény polgárháború két esztendeje alatt szerzett tapasztalat vezet bennünket.

Amikor ezeket a kérdéseket 1918-ban először felvetettük, nem volt polgárháború és semmiféle tapasztalatról nem lehetett szó.

Következésképpen nemcsak a Vörös Hadsereg és a győzel-

mes polgárháború tapasztalata, hanem valami mélyebb, a munkásosztály diktatúrájának feladataival általában összefüggő ok késztetett most bennünket arra, hogy, mint két évvel ezelőtt is, minden figyelmünket a munkafegyelem kérdésére összpontosítsuk, mely a szocializmus egész gazdasági építésének sarkalatos kérdése, a proletárdiktatúráról alkotott felfogásunk alapja. A kapitalizmus megdöntése óta forradalmunk minden egyes napja áthidalhatatlanul elválaszt bennünket a régi, keresztülkasul kispolgári internacionalisták nagy hangon hirdetett felfogásától, akik azt hitték, hogy a burzsoá parlamentarizmus demokratikus intézményein belül – a föld, a termelési eszközök és a tőke magántulajdonának fenntartása mellett – a többség határozatával megoldható a kérdés, amikor valójában csakis az elkeseredett osztályharc az egyedüli megoldás. A proletárdiktatúra jelentősége, valóságos gyakorlati feltételei akkor bontakoztak ki előttünk, amikor eldőlt a hatalom meghódításának kérdése és gyakorlatilag hozzáfogtunk a proletárdiktatúra megvalósításához; láttuk, hogy az osztályok harca ezután sem szűnik meg, hogy a kapitalistákon, a földbirtokosokon aratott győzelem nem szüntette meg, csak szétverte, de végleg nem szüntette meg ezeket az osztályokat . . .

. . . Az egyenlőség, szabadság és demokrácia hangoztatása a mai helyzetben – ostoba fecsegés. Osztályharcot folytatunk és célunk: az osztályok megszüntetése. Amíg lesznek munkások és parasztok, a szocializmus megvalósítatlan marad. És a gyakorlatban folyik a kérlelhetetlen harc lépten-nyomon. Gondolkodnunk kell azon, hogy a proletariátus, amely olyan erős kényszerítő apparátussal rendelkezik, mint az államhatalom, hogyan és milyen feltételek mellett nyerheti meg a parasztot mint dolgozót, és hogyan, milyen feltételek mellett győzheti le vagy semlegesítheti, teheti ártalmatlanná a parasztnak mint tulajdonosnak ellenállását.

Itt tovább folytatódik az osztályharc, és a proletárdiktatúra jelentősége új megvilágításban tárul elénk. Itt a proletárdiktatúra nemcsak úgy, és nem is annyira úgy jelenik meg, mint az

egész államhatalmi apparátus kényszerítő eszközeinek alkalmazása a kizsákmányolók ellenállásának elnyomására. Természetesen igazuk van azoknak, akik azt mondják, hogy erre támaszkodva is sokat elértünk, de nekünk azonkívül még más módszerünk is van, amikor a proletariátus a szervező szerepében lép fel, aki kijárta a munka iskoláját, a kiképző iskolát, s megtanulta a kapitalista gyár fegyelmét. Tudnunk kell új, tökéletesebb alapon megszervezni a gazdaságot, a kapitalizmus minden vívmányának hasznosításával és figyelembevételével. Máskülönben nem leszünk képesek felépíteni sem a szocializmust, sem a kommunizmust. Ez a feladat sokkal nehezebb, mint a katonai feladat. A katonai feladatot sok tekintetben könnyebben oldhatjuk meg, megoldhatjuk fokozott energiával, önfeláldozással. A parasztságnak könnyebb és érthetőbb volt, amikor évszázados ellensége, a földbirtokos ellen ment. Nem kellett megértenie a munkások hatalma és a szabadkereskedelem legyőzésének szükségessége közötti összefüggést. Az orosz fehérgárdistákat, földbirtokosokat és kapitalistákat segítőtársaikkal, a mensevikekkel egyetemben könnyebb volt legyőzni, ez a másik győzelem azonban időben is, erőben is többe fog nekünk kerülni.

A gazdasági feladatok terén nem lehet úgy győzni, mint a katonai feladatok terén. A szabadkereskedelmet lelkesedéssel és önfeláldozással nem lehet legyőzni. Itt hosszadalmas munkára van szükség, itt lépésről lépésre kell előrehaladni, itt a proletariátus szervező erőire van szükség, itt csak abban az esetben lehet győzni, ha a proletariátus saját diktatúráját mint a legnagyobb szervezett, szervező és erkölcsi erőt, minden dolgozó, köztük a nem proletár dolgozó tömegek érdekében is gyakorolja. Mivel sikeresen megoldottuk és továbbra is ugyanilyen sikeresen fogjuk megoldani az első és legegyszerűbb feladatot – a kizsákmányolók elnyomását, akik közvetlenül a szovjethatalmat igyekeznek megdönteni, előtérbe lép a második, bonyolultabb feladat: meg kell szerveznünk a proletariátus erőit, meg kell tanulnunk jó szervezőnek lenni. Új módon kell szerveznünk a munkát, a munkába való bevonás, a munkafe-

gyelem megvalósításának új formáit kell megteremteni. Ezt a feladatot még a kapitalizmus is csak évtizedek alatt oldotta meg. Itt lépten-nyomon a legdurvább hibákat követik el. Ellenfeleink között sokan vannak, akik egyáltalában nem értik ezt a kérdést. Ezek utópistáknak neveztek bennünket, amikor azt mondottuk, hogy meghódíthatjuk a hatalmat. Másrészt azt követelik tőlünk, hogy néhány hónap alatt szervezzük meg a munkát olyan eredménnyel, amihez évek kellenek. Ez badarság. A hatalmat, a politikai helyzet bizonyos feltételei mellett, meg lehet tartani a munkások lelkesedésével, esetleg az egész világgal szemben is. Ezt bebizonyítottuk. De megteremteni a társadalmi fegyelem új formáit – évtizedek műve. Még a kapitalizmusnak is sok évtizedre volt szüksége ahhoz, hogy a régi szervezetet új szervezetté alakítsa át. Ha azt várják tőlünk és ha a munkásokkal és parasztokkal azt akarják elhitetni, hogy mi rövid idő alatt átalakíthatjuk a munka szervezetét, ez elméletileg merő sületlenség . . .

Lenin Művei. 30. köt. 1953.
512–513., 515–516. old.

A „BALOLDALISÁG" MINT A KOMMUNIZMUS GYERMEKBETEGSÉGE[73]

(Részlet)

Kell-e dolgozniuk a forradalmároknak a reakciós szakszervezetekben?

A német „baloldaliak" a maguk számára eldöntöttnek tekintik, hogy erre a kérdésre feltétlenül tagadóan kell válaszolni. Az ő véleményük szerint a szónoklatok és dühös kifakadások a „reakciós" és „ellenforradalmi" szakszervezetek ellen elegendők annak „bebizonyítására" (különösen „komoly" és különösen ostoba benyomást kelt ez K. Horner esetében), hogy a forradalmároknak, a kommunistáknak nem kell, sőt nem is szabad dolgozniuk a sárga, szociálsoviniszta, megalkuvó, Legien-féle ellenforradalmi szakszervezetekben.

De bármily biztosak is a német „baloldaliak" abban, hogy ez a taktika forradalmi taktika, valójában ez a taktika gyökerében téves és nem tartalmaz egyebet üres frázisoknál.

Hogy ezt megmagyarázzam, a mi tapasztalatainkkal kezdem a dolgot – e cikk általános tervének megfelelően, minthogy ennek a cikknek az a célja, hogy alkalmazza Nyugat-Európára azt, ami a bolsevizmus történetéből és mai taktikájából általánosan alkalmazható, általános érvényű, általánosan kötelező.

A vezérek–párt–osztály–tömegek közötti viszony és ezzel együtt a proletariátus diktatúrájának és pártjának a szakszerve-

zetekhez való viszonya nálunk jelenleg konkrétan a következőképpen áll. A diktatúrát a szovjetekbe szervezett proletariátus gyakorolja, amelyet a legutóbbi pártkongresszus (1920. IV.) adatai szerint 611 000 tagot számláló kommunista, bolsevik párt vezet. A tagok száma mind az októberi forradalom előtt, mind utána, igen erősen ingadozott és azelőtt, még 1918-ban és 1919-ben is jóval kisebb volt.[74] Mi félünk a párt túlságos növelésétől, mert egy kormányzó pártba elkerülhetetlenül igyekeznek befurakodni karrieristák és csirkefogók, akik nem érdemelnek egyebet, mint hogy agyonlőjék őket. Legutoljára a párt kapuját – kizárólag munkások és parasztok számára – azokban a napokban (1919 telén) tártuk fel szélesen, amikor Jugyenyics néhány versztnyire állott Petrográdtól, Gyenyikin pedig Orelban volt (kb. 350 versztnyire Moszkvától), azaz amikor a Szovjet Köztársaságot rettenetes, halálos veszedelem fenyegette, és amikor kalandorok, karrieristák, csirkefogók és általában a nem állhatatos emberek a kommunistákhoz való csatlakozástól semmi esetre sem várhattak előnyös karriert (sőt inkább akasztófát és kínzásokat várhattak). A pártot, amely évenként kongresszusra ül össze (a legutóbbi kongresszusra minden ezer tag választott egy küldöttet), a kongresszuson választott 19 tagú Központi Bizottság vezeti, a folyó munkát pedig Moszkvában még kisebb testületeknek, mégpedig az úgynevezett „Orgbüró"-nak (Szervező Iroda) és a „Politbüró"-nak (Politikai Iroda) kell vezetniük, amelyeket a Központi Bizottság teljes ülésein választanak és amelyek a Központi Bizottság öt-öt tagjából állanak. Szóval a legteljesebb „oligarchiát" látjuk. Köztársaságunkban egyetlen állami intézmény sem intéz el fontosabb politikai vagy szervezeti kérdést a párt Központi Bizottságának irányító utasításai nélkül.

A párt munkájában közvetlenül a *szakszervezetekre* támaszkodik, amelyeknek jelenleg, a legutóbbi kongresszus (1920. IV.) adatai szerint 4 milliónál több tagjuk van és amelyek formailag *párton kívüliek.* Ténylegesen azonban a szakszervezetek óriási többségének minden vezető intézménye – elsősorban ter-

mészetesen a szakszervezetek összoroszországi központja vagy irodája (Összoroszországi Központi Szakszervezeti Tanács) – kommunistákból áll és végrehajtja a párt minden utasítását. Az eredmény, mindent összevéve, egy formailag nem kommunista, rugalmas és aránylag széles körű, roppant hatalmas proletár apparátus, amelynek révén a párt szorosan egybekapcsolódik az *osztállyal* és a *tömeggel*, s amelynek révén, a párt vezetésével, megvalósul *az osztály diktatúrája*. A szakszervezetekkel való legszorosabb kapcsolat nélkül, a szakszervezetek odaadó támogatása nélkül, a szakszervezeteknek nemcsak a gazdasági, *hanem a katonai* építőmunka terén végzett legönfeláldozóbb munkája nélkül – természetesen, nemhogy két és fél évig, de még két és fél hónapig sem tudtuk volna kormányozni az országot és gyakorolni a diktatúrát. Világos, hogy ez az igen szoros kapcsolat a gyakorlatban azt jelenti, hogy igen bonyolult és sokoldalú agitációs és propagandamunkát kell folytatni, kellő időben és gyakran kell megbeszéléseket tartani nemcsak a vezető, hanem általában a befolyásos szakszervezeti funkcionáriusokkal, erélyesen kell harcolni a mensevikek ellen, akiknek, bár egészen kis számban, mind ez ideig vannak híveik, akiket mindenféle ellenforradalmi cselfogásra tanítanak, a demokrácia (a *burzsoá* demokrácia) ideológiai védelmétől és a szakszervezetek „függetlenségének" (a proletárhatalomtól való függetlenségének!) hirdetésétől kezdve egészen a proletárfegyelem szabotálásáig stb., stb.

Azt a kapcsolatot, amelyet a szakszervezetek útján tartunk fenn a „tömegekkel", mi elégtelennek tartjuk. A gyakorlat nálunk a forradalom során olyan intézményt teremtett – és mi minden tekintetben támogatni, fejleszteni, bővíteni igyekszünk ezt az intézményt –, mint a *párton kívüli munkás- és parasztkonferenciák*, amelyek révén figyelemmel kísérjük a tömegek hangulatát, közelebb kerülünk hozzájuk, kielégítjük igényeiket, a legjobb munkaerőket a tömegek sorából állami tisztségekre nevezzük ki stb. Az egyik legutóbbi rendelet, amely az Állami Ellenőrzés Népbiztosságának „Munkás-Paraszt Felügyeletté" való átalakításáról szól, feljogosítja az ilyen párton kívüli kon-

ferenciákat, hogy különböző felülvizsgálatok stb. céljaira ők válasszák az Állami Ellenőrzés tagjait.

Továbbá, a párt egész munkája magától értetődően a szovjetek útján folyik, amelyek a dolgozó tömegeket, szakmai különbség nélkül, egyesítik. A kerületi szovjetkongresszusok olyan *demokratikus* intézmények, amilyeneket a burzsoá világban még a legjobb demokratikus köztársaságok sem láttak eddig és e kongresszusok révén (amelyeket a párt igyekszik minél nagyobb figyelemmel kísérni), valamint oly módon, hogy a faluba különböző tisztségekre állandóan öntudatos munkásokat vezényelünk, megvalósul a proletariátus vezető szerepe a parasztság irányában, megvalósul a városi proletariátus diktatúrája, rendszeresen harc folyik a gazdag, burzsoá, kizsákmányoló és üzérkedő parasztság ellen stb.

Ilyen a proletár államhatalom általános gépezete, „felülről", a diktatúra gyakorlásának szempontjából nézve. Az olvasó remélhetőleg meg fogja érteni, hogy az orosz bolseviknak – aki ezt a gépezetet ismeri és megfigyelte, hogyan fejlődött ki ez a gépezet 25 év folyamán kis, illegális földalatti propaganda-körökből – miért nem tűnhetnek fel az olyan fecsegések, hogy „felülről" *v a g y* „alulról", a vezérek diktatúrája *v a g y* a tömegek diktatúrája stb. egyébnek, mint nevetséges, gyerekes badarságnak, olyasvalaminek, mintha arról folyna a vita, hogy az embernek a bal lába hasznosabb-e vagy a jobb keze.

Ugyanilyen nevetséges, gyerekes badarságnak kell tartanunk a német baloldaliaknak azokat a mélyenszántó, fölöttébb tudós és rettentően forradalmi beszédeit, hogy a kommunisták nem dolgozhatnak és kommunistáknak nem is szabad dolgozniuk a reakciós szakszervezetekben, hogy erről a munkáról le lehet mondani, hogy ki kell lépni a szakszervezetekből és hogy feltétlenül egészen újsütetű, egészen tiszta – nagyon kedves (és valószínűleg nagyobbrészt igen fiatal) kommunisták által kiagyalt – „munkásszövetséget" kell teremteni stb., stb.

A kapitalizmus egyrészt elkerülhetetlenül örökül hagyja a szocializmusra a munkások között évszázadok során kialakult régi szakmai és mesterségbeli különbségeket, másrészt pedig

azokat a szakszervezeteket, amelyek csak igen lassan, hosszú éveken át fejlődhetnek és fejlődnek majd átfogóbb, kevésbé szakmai jellegű ipari szövetségekké (olyanokká, amelyek egész termelési ágakat, nem pedig csak egyes szakmákat, mestersége-ket, illetőleg foglalkozási ágakat ölelnek fel), s azután ezeken az ipari szövetségeken át fognak áttérni az emberek közötti munkamegosztás megszüntetésére, arra, hogy *minden irányban fejlett és minden irányban* iskolázott embereket, olyan embereket neveljenek, tanítsanak és képezzenek ki, akik *mindenhez értenek.* A kommunizmus e felé a cél felé halad, e felé a cél felé kell haladnia, és *el is fogja érni ezt a célt,* de csak hosszú évek múltán. Ha valaki ma kísérletet tesz arra, hogy gyakorlatilag elébevágjon a teljesen kifejlődött, teljesen megszilárdult és kialakult, teljesen kibontakozott és megérett kommunizmus e jövendő eredményének, akkor ez annyi, mintha egy négyéves gyereket akarna felsőbb matematikára tanítani.

A szocializmus építését nem képzeletbeli és nem általunk külön erre a célra teremtett emberanyagból lehet (és kell) megkezdenünk, hanem abból az anyagból, amelyet a kapitalizmus hagyott ránk örökül. Ez, szó se róla, igen „nehéz dolog", de a feladatnak minden más felfogása annyira komolytalan, hogy nem is érdemes róla beszélni.

A szakszervezetek a kapitalizmus fejlődésének elején óriási haladást jelentettek a munkásosztály számára, átmenetet jelentettek a munkások szétforgácsoltságáról és tehetetlenségéről az osztályegyesülés *kezdetéhez.* Amikor a proletárok osztályegyesülésének *legmagasabb* formája, a *proletariátus forradalmi pártja* (amely nem érdemli meg ezt a nevet, amíg nem tanulja meg a vezéreket az osztállyal és a tömegekkel egyetlen egészbe, egyetlen elválaszthatatlan egységbe forrasztani) fejlődésnek indult, akkor a szakszervezetek elkerülhetetlenül *bizonyos* reakciós vonásokat, bizonyos céhszerű szűkkeblűséget, bizonyos politikamentességre való hajlamot, bizonyos merevséget stb. kezdtek mutatni. A proletariátus fejlődése azonban sehol a világon nem ment és nem mehetett végbe másképp, mint a szakszervezeteken keresztül, a munkásosztály pártjával való

kölcsönhatásuk útján. A politikai hatalomnak a proletariátus által való meghódítása a proletariátus mint osztály számára óriási lépést jelent előre, és a pártnak az a feladata, hogy még nagyobb mértékben, méghozzá új módon és nemcsak a régi módon nevelje a szakszervezeteket, vezesse őket, emellett nem feledkezve meg arról, hogy a szakszervezetekre még szükség van és sokáig szükség lesz mint a „kommunizmus iskoláira" és a proletárokat diktatúrájuk megvalósítására előkészítő iskolákra, mint a munkások nélkülözhetetlen egyesüléseire, amelyek azt a célt szolgálják, hogy az ország egész gazdaságának irányítása fokozatosan a munkás*osztály* (és nem egyes szakmák), azután pedig a dolgozók összességének kezébe menjen át...

1920. április–május.

Lenin Művei. 31. kot. 1951. 32–37. old.

A II. ÖSSZOROSZORSZÁGI BÁNYÁSZKONGRESSZUS[75]

1921. JANUÁR 25–FEBRUÁR 2

ZÁRSZÓ A SZAKSZERVEZETEK SZEREPÉRŐL ÉS FELADATAIRÓL MONDOTT ELŐADÓI BESZÉDHEZ A KONGRESSZUS KOMMUNISTA FRAKCIÓJÁNAK ÜLÉSÉN JANUÁR 24

Elvtársak, éppen azzal a kérdéssel akartam kezdeni a beszédemet, hogy ki kit ijesztget, és Sljapnyikov elvtárssal, aki nagyon ránk ijesztett. Itt mindenki azt mondotta, hogy Lenin a szindikalizmussal ijesztget. Aki azt mondja, hogy Lenin ijesztgetni akar, nevetségessé teszi magát, mert a szindikalizmust madárijesztőnek feltüntetni – nevetséges. Úgy vélem, hogy mindenekelőtt programjainkon kell kezdenünk, el kell olvasnunk a kommunista párt programját és meg kell néznünk, hogyan szól ez a program. Trockij és Sljapnyikov elvtárs a kommunista programnak egy és ugyanazon helyéről tesznek említést, és ez a hely éppen a program 5. cikkelyében található. Mindjárt egész terjedelmében felolvasom ezt az elvtársaknak:

„5. A társadalmasított ipar szervezeti apparátusának elsősorban a szakszervezetekre kell támaszkodnia. A szakszervezeteknek egyre jobban meg kell szabadulniuk a szűk látókörű céhszellemtől, és az adott termelési ág dolgozóinak többségét, majd fokozatosan valamennyi dolgozóját felölelő nagy termelési egyesülésekké kell válniuk."

Ezt a részt idézte beszédében Sljapnyikov elvtárs. De hiszen, ha a számadatok helyesek voltak, akkor 60% volna a szervezeti vezető, és ez a 60% munkásokból állna. Továbbá. Ha már hivatkozik valaki a programra, akkor annak rendje és módja szerint kell rá hivatkoznia, meg kell gondolnia, hogy a

párt tagjai a programot teljes egészében ismerik, és nem szabad egy kis részletet kiragadni belőle és ezzel megelégedni, amint ezt Trockij és Sljapnyikov teszik. Elvtársak, történetileg be van bizonyítva, hogy a munkások nem egyesülhetnek másként, mint termelési ágak szerint. Ezért jutottak el az egész világon az ipari szervezetek gondolatához. Ez persze csak egyelőre van így. Azt mondják, hogy meg kell szabadulnunk a szűk látókörű céhszellemtől. Nos, megszabadultunk-e tőle legalább tizedrészben? Mindenki, aki őszinte akar lenni, azt fogja mondani, hogy nem, bizony nem szabadultunk meg. Miért feledkezünk hát meg erről?

De ki mondja a szakszervezeteknek: „Még nem szabadultatok meg a szűk látókörű céhszellemtől, de meg kell szabadulnotok"? Ezt az OKP mondja programjában. Olvassák el az elvtársak ezt a programot. Ettől eltérni annyi, mint a programtól eltérni a szindikalizmus irányában. Akárhogy célozgatnak is arra, hogy Lenin ijesztgetni akar valakit, a program mégiscsak megvan. Ha idézzük az első részt és megfeledkezünk a másodikról – akkor eltérünk a programtól. Milyen irányban? – szindikalista irányban. Tovább olvasom:

„A szakszervezeteknek, amelyek a szovjetköztársaság törvényeinek és a kialakult gyakorlatnak megfelelően máris részt vesznek az ipar valamennyi helyi és központi igazgatási szervének munkájában, el kell jutniuk oda, hogy ténylegesen összpontosítsák kezükben az egész népgazdaság mint egységes gazdasági egész teljes igazgatását."

Erre hivatkozik mindenki. Mit mond ki itt a program? Egy teljesen vitathatatlan dolgot: „el kell jutniuk". Nem mondja, hogy máris eljutnak. A programban nincs benne ez a túlzás, amelyet ha elkövetünk, ostobaság sül ki belőle. A program azt mondja: „eljutni". Mihez? Az igazgatáshoz és a tényleges összpontosításhoz. Mikor kell ide eljutniuk? Ehhez nevelésre van szükség. Olyan nevelésre, hogy kivétel nélkül mindenki értsen az igazgatáshoz, tudja, hogyan kell ezt csinálni. Állíthatják-e az elvtársak tiszta lelkiismerettel, hogy a szakszervezetek az igazgatási tisztségekre mindig és bármilyen számú megfelelő adminisztrátort tudnak állítani? Hiszen az igazga-

tási helyekre nem hatmillió emberre van szükség, hanem talán hatvanezerre, mondjuk, százezerre. Elő tudják-e teremteni ezeket? Mindenki, akit nem szédítettek meg a formulák és tézisek, és nem került azoknak az uszályába, akik mindenkit túlharsognak, azt fogja mondani, hogy nem, nem tudják, itt még nem tartunk. A pártra sokéves nevelőmunka vár, kezdve az írástudatlanság felszámolásán a pártnak a szakszervezetekben végzett egész munkájáig. A szakszervezetekben tömérdek munkát kell még végeznünk, hogy annak rendje és módja szerint eljussunk odáig. A program is ezt mondja: „el kell jutniuk odáig, hogy ténylegesen összpontosítsák kezükben az egész népgazdaság teljes igazgatását". Nincs szó arról, hogy iparágak szerint, ahogy ugyancsak Trockij a téziseiben mondja. Az első tézisek egyikében pontos az idézet. De a másikban az ipar szervezéséről van szó. Engedelmet kérek, így nem szabad idézni. Ha önök téziseket írnak, ha a programra akarnak hivatkozni, olvassák végig. És mindenki, aki ezt az 5. cikkelyt elejétől a végéig elolvassa, egy kicsikét gondolkodik, tíz percet rászán, látni fogja, hogy Sljapnyikov eltért a programtól, Trockij pedig ugrott egyet. Olvassák végig ezt az 5. cikkelyt:

„A szakszervezeteknek, amelyek ezen a módon bonthatatlan kapcsolatot létesítenek a népgazdaság központi állami igazgatása és a dolgozó tömegek széles rétegei között, a legnagyobb arányban be kell vonniuk ez utóbbiakat a gazdaság vezetésében való közvetlen részvételbe. A szakszervezetek részvétele a gazdaság vezetésében és az a körülmény, hogy a szakszervezetek ebbe nagy tömegeket vonnak be, egyúttal a szovjethatalom gazdasági apparátusának elbürokratizálódása ellen vívott harc fő eszköze, és lehetővé teszi a termelési eredmények valóban népi ellenőrzését."

Tehát először is el kell jutniuk odáig, hogy ténylegesen összpontosítsanak. És ma mit biztosítanak? – A kapcsolatot a központi állami igazgatással – először is. Ez – ormótlan gépezet. Önök még nem tanítottak meg bennünket arra, miként kell úrrá lenni rajta. Tehát biztosítani kell először is a kapcsolatot a központi állami igazgatással, másodszor a népgazdasággal, harmadszor a tömeggel. Biztosítottuk ezt a kapcsolatot? Hogyan – a szakszervezetek tudnak igazgatni? Hiszen mindenki

kacagni fog, aki túl van már a harmincon és van valami élettapasztalata a szovjet építésben. Olvassák:

„A szakszervezetek részvétele a gazdaság vezetésében és az a körülmény, hogy a szakszervezetek ebbe nagy tömegeket vonnak be, egyúttal a szovjethatalom gazdasági apparátusának elbürokratizálódása ellen vívott harc fő eszköze, és lehetővé teszi a termelési eredmények valóban népi ellenőrzését."

Az első – biztosítani a kapcsolatot a központi állami apparátusok között. Mi ezt a betegséget nem titkoljuk, és a programban megállapítottuk: biztosítsák a kapcsolatot a tömegekkel, és másodszor, a szakszervezetek részvételét a gazdaság vezetésében. Itt nincsenek hangzatos frázisok. Ha ezt megcsinálják az elvtársak úgy, hogy csökkentik az igazolatlan mulasztásokat nem 30, hanem csak 3%-kal, akkor azt fogjuk mondani: ez pompás, hasznos és értékes dolog. „A szakszervezetek részvétele a gazdaság vezetésében és az a körülmény, hogy a szakszervezetek ebbe nagy tömegeket vonnak be." Ezt tartalmazza a mai program. A program semmit sem ígérget, nincs benne semmiféle hangzatos frázis, semmi olyasmi, hogy önök maguk válasszanak. Nincs benne demagógia és megállapítja, hogy vannak tudatlan, felvilágosulatlan tömegek, vannak szakszervezetek, amelyek annyira erősek, hogy az egész parasztságot vezetik, a szakszervezeteket pedig a párt vezeti, amely a cárizmussal vívott harc húszéves iskoláját járta végig. Egyetlen ország sem ment át annyi megpróbáltatáson, mint Oroszország. Csakis ennek a gépezetnek köszönhetjük, hogy megálljuk a helyünket. Miért tekintik ezt csodának? Mert paraszti országban csupán a szakszervezetek tudják gazdaságilag egyesíteni a szétforgácsolt gazdaságok millióit, ha maga a hatmilliós tömeg bízik pártjában, követi pártját úgy, ahogy eddig követte. Ennek a gépezetnek köszönhetjük, ha megálljuk a helyünket. Hogy ez a gépezet hogyan működik, az politikai kérdés. Miért kormányozhat egy kisebbség egy óriási paraszti országban, és miért vagyunk nyugodtak? Hároméves tapasztalat után bennünket senki a világon – sem külső, sem belső erő – nem képes megtörni; ha nem követünk el eget verő ostobaságot, amely szakadásokra vezet, tartani fogjuk pozíciónkat, különben

elvisz bennünket az ördög. Ezért, amikor Sljapnyikov elvtárs a platformjában azt mondja és azt írja:

„A termelők összoroszországi kongresszusa megválasztja a népgazdaság igazgatási szervét", –

akkor azt mondom: olvassák végig az elvtársak programunk 5. cikkelyét, amelyet én felolvastam, és látni fogják, hogy sem Lenin, sem más nem ijesztget.

Sljapnyikov beszédének végén azt mondta: „Vessünk véget a bürokratizmusnak az államapparátusban és a népgazdaságban." Állítom, hogy ez demagógia. A bürokratizmus múlt év júliusa óta napirenden van. Múlt év júliusában, az OKP IX. kongresszusa után, Preobrazsenszkij is felveti a kérdést, hogy nincsenek-e nálunk bürokratikus túlzások? Vigyázat! Augusztusban a Központi Bizottság jóváhagyja Zinovjev levelét: harcoljatok a bürokratizmus ellen. Szeptemberben összeült a pártkonferencia és ezt jóváhagyta. Tehát nem Lenin agyalt ki valami új utat, amint Trockij megjegyzi, hanem a párt mondotta: „Új seb keletkezett, vigyázat!" Júliusban Preobrazsenszkij felveti ezt a kérdést, augusztusban Zinovjev levele, szeptemberben – pártkonferencia, decemberben – a szovjetkongresszuson – nagy beszámoló a bürokratizmusról. Tehát keletkezett egy seb. Mi a programban 1919-ben megírtuk, hogy nálunk van bürokratizmus. Aki azt ajánlja önöknek, hogy vessenek véget a bürokratizmusnak, az demagóg. Ha odaállnak önök elé és azt mondják: „vessünk véget a bürokratizmusnak", akkor ez demagógia. Ez ostobaság. A bürokratizmus ellen hosszú évekig fogunk harcolni, és aki mást mond, az szélhámos és demagóg, mert ahhoz, hogy a bürokratizmust leküzdjük, rendszabályok százaira van szükség, arra van szükség, hogy kivétel nélkül mindenki iskolázott, kivétel nélkül mindenki művelt legyen, mindenki részt vegyen a Munkás-Paraszt Felügyeletben[76]. Sljapnyikov munkaügyi népbiztos volt, kereskedelemés iparügyi népbiztos. Nos, ő talán véget vetett a bürokratizmusnak? Kiszeljov a Textilipari Főigazgatóságon dolgozott. Nos, ő talán véget vetett a bürokratizmusnak?

Még egyszer azt mondom: ha a mi kongresszusaink mind szekciókra oszlanak majd és adatokat gyűjtenek a malomipari munkások és a Donyec-medencei dolgozók körében az összenövés tényeiről – akkor felnőttek módjára fogunk dolgozni. Az pedig, hogy számos hasznavehetetlen platformot írtunk, azt bizonyítja, hogy nem vagyunk jó gazdák. Ismétlem, senki meg nem tör bennünket, sem külső, sem belső erő, ha nem engedjük, hogy szakadásra kerüljön sor. Azt mondom, hogy a Cektran[77] nemcsak kerékkötő, de ez a túlkapás a szakadásig vezetett. Bürokratikus túlkapások mindenütt előfordulnak, s a Központi Bizottság ezt tudja és felel érte. Ebben a vonatkozásban Trockij elvtárs hibája abban rejlik, hogy minden tézise éppen ellenkező szellemben íródott. Valamennyi az átrostálás szellemében íródott és valamennyi a szakadás felé sodorta a szakszervezetet. Nem az a lényeg, hogy Trockij elvtársnak beírjunk egy rossz osztályzatot, nem vagyunk iskolában, és nincs szükségünk érdemjegyekre, de le kell szögezni, hogy Trockij elvtárs téziseinek egész tartalma helytelen, és ezért azokat el kell vetni.

Lenin Művei. 32. köt. 1953. 51–56. old.

A MUNKA- ÉS HONVÉDELMI TANÁCS UTASÍTÁSA A HELYI SZOVJETINTÉZMÉNYEKNEK[78]

TERVEZET

(Részlet)

7. A gazdasági építéssel foglalkozó állami funkcionáriusok körének kiszélesítése

Ennek a körnek a kiszélesítésére nagy szükségünk van, és igen kevés rendszerességet fedezhetünk fel az ilyen kiszélesítésre irányuló erőfeszítésekben. A kapitalizmus alatt az egyes „gazdák" igyekeztek – alattomban és másoknak gáncsot vetve – jó intézőket, igazgatókat szerezni maguknak; évtizedeken át foglalkoztak ezzel és csak néhány igen jól szervezett „cég" ért el jó eredményeket. Most a munkás-paraszt állam a „gazda", s a munkás-paraszt államnak nagyvonalúan, tervszerűen, rendszeresen *és nyíltan* kell megszerveznie a gazdasági építésben kitűnt legjobb munkaerők kiválogatását, a különleges és általános, helyi és állami munkában kitűnt legjobb vezetők és szervezők kiválogatását. Még lépten-nyomon a szovjethatalom első időszakának örökségére bukkanunk, nevezetesen: az elkeseredett polgárháború és a veszett szabotázs örökségére, mely abban jut kifejezésre, hogy a kommunisták egy szűk vezető körbe zárkóznak be, és nem mernek vagy nem tudnak megfelelő számú pártonkívülit bevonni a munkába.

Mielőbb és minden erőnkből hozzá kell látnunk ennek a fogyatékosságnak a kiküszöböléséhez. A munkások, parasztok,

értelmiségiek tömegében szép számmal akadnak tehetséges és becsületes pártonkívüliek, akiket a gazdasági építés fontosabb posztjaira kell állítani, oly módon, hogy a szükséges ellenőrzést és irányítást a kommunisták végzik. Másrészt viszont szükség van arra is, hogy a pártonkívüliek ellenőrizzék a kommunistákat: ebből a célból olyan pártonkívüli munkások és parasztok csoportjait, akiknek becsületessége kiállta a próbát, egyrészt be kell vonni a Munkás-Paraszt Felügyeletbe, és másrészt minden hivatali állástól függetlenül formaságok nélkül fel kell használni őket a munka ellenőrzésénél és megítélésénél.

A helyi szervek, különösen a járások, a vidéki és városi kerületek, amelyek a munkás- és parasztтömegek összetételét a legjobban ismerik, a Munka- és Honvédelmi Tanácshoz beküldött beszámolóikban nyújtsák be azoknak a pártonkívülieknek a *névjegyzékét,* akik a munka során bizonyságot tettek becsületességükről, vagy akik egyszerűen a pártonkívüliek konferenciáin tűntek fel, vagy akik a gyárban, faluban, járásban stb. köztiszteletben állnak, és jelöljék meg, milyen munkát bíznak ezekre a személyekre a gazdasági építés terén. „Munkán" értendő tisztségek betöltése, valamint *az ellenőrzésben vagy felügyeletben való részvétel minden tisztség viselése nélkül,* továbbá a rendszeres nem hivatalos tanácskozások stb.

Az erre vonatkozó kérdésekre rendszeresen kell válaszolni. Enélkül a szocialista állam nem tudja helyesen végrehajtani a tömegek bevonását a gazdasági építésbe. Vannak új munkaerők, becsületesek és odaadók. Sok ilyen akad a pártonkívüliek között. Nem ismerjük őket. Csak a helyi szervek beszámolói fognak hozzásegíteni bennünket ahhoz, hogy megismerjük, és szélesebb körű, fokozatosan kiszélesedő munkaterületen kipróbáljuk őket, azok fognak hozzásegíteni bennünket ahhoz, hogy leküzdjük azt a sok helyütt észlelhető bajt, hogy a kommunista sejtek elszakadnak a tömegektől.

8. A bürokratizmus és az aktatologatás elleni harc módszerei és eredményei

Valószínű, hogy erre a kérdésre a válaszok nagy része az első időben igen egyszerű lesz: semmiféle módszer és semmiféle eredmény nincs. A VIII. összoroszországi szovjetkongresszus határozatait elolvasták és elfelejtették.

De ha szomorú is a helyzet e téren, semmi esetre sem fogjuk követni azoknak a példáját, akik átadják magukat a kétségbeesésnek és reménytelennek tartják a helyzetet. Tudjuk, hogy a bürokratizmus és az aktatologatás Oroszországban elsősorban a kulturális színvonallal és a háború okozta hallatlan pusztulással és elszegényedéssel függ össze. A harc az ilyen baj ellen csak akkor vezethet sikerre, ha hosszú éveken keresztül a legnagyobb kitartással folytatjuk. Ezért nem szabad kétségbe esnünk, hanem újra meg újra neki kell látnunk a munkának, folytatnunk kell, amit félbehagytunk és a cél elérése érdekében különböző módszereket kell kipróbálnunk.

A Munkás-Paraszt Felügyelet újjászervezése; pártonkívüliek bekapcsolása mind a Felügyelet útján, mind azon kívül; bírósági eljárások; a tisztviselők létszámának csökkentése és kiválogatásuk; a hivatalok munkájának ellenőrzése és egybehangolása stb., stb. Mindezeket a rendszabályokat, mindazt, amire a VIII. szovjetkongresszus határozata rámutat, mindazokat a rendszabályokat és módszereket, amelyeket a sajtó említ, rendszeresen, következetesen, ismételten, több ízben ki kell próbálni, össze kell hasonlítani és tanulmányozni kell.

A kormányzósági gazdasági tanácsoknak[79] és a különféle más szerveknek, amelyek vidéken a gazdasági építés munkáját összefogják és irányítják, meg kell követelniük a törvény által előírt és a gyakorlati tapasztalatban bevált rendszabályok végrehajtását. A helyi tapasztalatokat össze kell gyűjteni. A választ a felvetett kérdésre be kell küldeni a Munka- és Honvédelmi Tanácshoz, akármilyen nehéz is az első időben az embereket hozzászoktatni ahhoz, hogy a kellő időben pontos és átfogó választ adjanak. A Munka- és Honvédelmi Tanács ezt el fogja

érni. S a munkának kétségtelenül jó eredményei lesznek, ha nem is olyan hamar, mint azok az emberek várnák, akik a „bürokratizmus elleni harcot" lépten-nyomon frázissá (vagy fehérgárdista-eszer, s ugyanúgy mensevik pletyka szajkózásává) változtatják, ahelyett hogy kitartó és szívós munkával végrehajtanák a konkrét rendszabályokat . . .

1921. május 21.

Lenin Művei. 32. kot. 1953. 416–419. old.

A IX. ÖSSZOROSZORSZÁGI SZOVJETKONGRESSZUS UTASÍTÁSA A GAZDASÁGI MUNKA KÉRDÉSEIVEL KAPCSOLATBAN[81] DECEMBER 28

A IX. összoroszországi szovjetkongresszus, miután megvizsgálta a népbiztosságoknak a folyó évben végzett gazdasági tevékenységről szóló beszámolóit és jelentéseit, a szovjetkongresszusnak a gazdasági munka egyes kérdéseiről hozott határozatai kiegészítéséül és összegezéséül feltétlen végrehajtás végett a következő irányelveket ajánlja valamennyi központi és vidéki szovjetintézmény figyelmébe:

1. A szovjetkongresszus valamennyi gazdasági szerv legfőbb és halaszthatatlan feladatának tekinti, hogy a legrövidebb időn belül – bármi áron – szilárd gyakorlati sikereket érjenek el, vagyis nagy mennyiségben lássák el a parasztságot a földművelés fellendítéséhez és a paraszti dolgozó tömegek életének megjavításához szükséges árukkal.

2. Ezt a célt, mint legfőbbet, semmiképpen sem szabad szem elől téveszteniük az ipar igazgatásával megbízott szerveknek, ugyanakkor természetesen cseppet sem szabad elhanyagolniuk azt a feladatot sem, hogy 100 százalékosan kielégítsék a Vörös Hadsereg szükségleteit, amit az első helyre kell állítani a szovjetköztársaság védelmi képességének megőrzése érdekében.

3. Ugyanennek a célnak kell alárendelni a munkások helyzetének megjavítását is abban az értelemben, hogy a munkásszervezetek (mindenekelőtt a szakszervezetek) kötelesek gon-

doskodni az ipar olyan megszervezéséről, amely lehetővé teszi, hogy az ipar gyorsan és hiánytalanul kielégítse a parasztság szükségleteit, s ugyanakkor az e tekintetben elért sikerek nagyságától kell közvetlenül függővé tenni az ipari munkások keresetének növekedését és életének javulását.

4. Ugyanennek a célnak kell alárendelni a Pénzügyi Népbiztosság tevékenységét is, amelyre azt a feladatot rója a IX. szovjetkongresszus, hogy a legnagyobb erőfeszítéssel és a lehető leggyorsabban csökkentse, később pedig szüntesse be a bankjegykibocsátást és állítsa helyre a rendszeres pénzforgalmat az aranyvaluta alapján. A bankjegykibocsátást szívós munkával, a legkisebb huzavona nélkül adókkal kell felcserélni.

5. Ugyanezt a célt kell figyelmük középpontjába állítaniuk a bel- és külkereskedelmi szerveknek és intézményeknek is, vagyis a Szövetkezeti Központnak, a Külkereskedelmi Népbiztosságnak stb. A szovjetkongresszus ezeknek az intézményeknek a sikereit csakis a földművelés és az ipar közti forgalom fejlesztésében elért gyors gyakorlati eredmények alapján fogja mérni, és megbízza a szovjethatalom vezető szerveit, hogy azok is hasonlóképpen járjanak el. Nevezetesen, a szovjetkongresszus előírja, hogy nagyobb mértékben vegyék igénybe a magánvállalatokat a nyersanyagbeszerzésben, a nyersanyagszállításban és általában a kereskedelem minden úton-módon való fejlesztésében, értve ezen egyebek közt azt, hogy az állami szerveknek ellenőrző és irányító szerepet kell betölteniük, és kíméletlenül üldözniük kell minden huzavonát és bürokratizmust, ami gátolja az élő ügyet.

6. A IX. szovjetkongresszus valamennyi gazdasági irányítással megbízott szervtől és intézménytől az eddiginél összehasonlíthatatlanul több figyelmet és erélyt követel annak érdekében, hogy a szóban forgó területen a pártonkívüli munkások és parasztok soraiból minden valamennyire is kiváló erőt bevonjanak az állami munkába.

A kongresszus megállapítja, hogy e tekintetben lemaradtunk; – hogy e tekintetben nem vagyunk eléggé rendszeresek és állhatatosak; – hogy feltétlenül és elengedhetetlenül szükséges a

gazdasági és állami vezetők körének ilyen irányú kibővítése; – hogy különösen a gazdaság fellendítése terén elért különféle sikereket rendszeresebben kell jutalmaznunk mind a Munka Zászló Érdemrenddel, mind pénzjutalmakkal.

A szovjetkongresszus felhívja valamennyi gazdasági szerv és a különféle nem tisztán kormányjellegű osztályszervezetek figyelmét arra, hogy feltétlenül még állhatatosabban munkálkodjanak a szakembereknek a gazdasági építésbe való bevonása érdekében, értve rajtuk mind a tudomány és a technika képviselőit, mind az olyanokat, akik gyakorlati tevékenységük révén tapasztalatokat és ismereteket szereztek a kereskedelem terén, a nagyüzemek szervezése, a gazdasági műveletek ellenőrzése stb. terén. Az OSZFSZK központi és helyi intézményei állandóan gondoskodjanak a szakemberek helyzetének javításáról és arról, hogy vezetésükkel minél több munkást és parasztot képezzenek szakemberré.

7. Az Igazságügyi Népbiztosságtól a IX. szovjetkongresszus hasonlíthatatlanul több energiát követel két tekintetben:

először is, a köztársaság népbíróságai szigorúan tartsák szemmel a magánkereskedők és magánvállalkozók tevékenységét; ne engedjék meg működésük legcsekélyebb akadályozását sem, de ugyanakkor a legszigorúbban büntessék meg őket, ha akár a legkisebb mértékben is ki akarnak bújni a köztársaság törvényeinek feltétlen teljesítése alól, neveljék rá a munkások és a parasztok széles tömegeit, hogy önállóan, gyorsan és gyakorlatiasan vegyenek részt a törvények teljesítésének ellenőrzésében;

másodszor, a népbíróságok fordítsanak több figyelmet a bürokratizmus, az aktatologatás, a gazdasági erélytelenség és nemtörődömség bírói üldözésére. Az ilyen természetű ügyek nyilvános tárgyalásai szükségesek egyrészt, hogy fokozzuk a felelősséget azért a rákfenéért, amely ellen olyan nehéz harcolni mai viszonyaink között, másrészt, hogy felhívjuk a munkás- és paraszttömegek figyelmét erre a rendkívül fontos kérdésre, harmadrészt, hogy elérjük a gyakorlati célt: a nagyobb gazdasági sikereket.

A IX. kongresszus véleménye szerint a Közoktatásügyi Népbiztosságnak az új időszakban az a feladata, hogy parasztokból és munkásokból a legrövidebb időn belül minden területen a szakemberek új kádereit nevelje ki, s javasolja, hogy a népbiztosság még szorosabban kapcsolja össze az iskolai és iskolán kívüli népművelő munkát, mind az egész köztársaság, mind az egyes területek és helységek időszerű gazdasági feladataival. A IX. szovjetkongresszus nevezetesen megállapítja, hogy a VIII. szovjetkongresszusnak azt a határozatát, mely szerint Oroszország villamosításának tervét propagálni kell, még korántsem hajtják végre kellő mértékben, és követeli, hogy a munkásoknak és a parasztoknak a villamossággal, a villamosság jelentőségével és a villamosítási tervvel való megismertetése céljából valamennyi alkalmas erő mozgósítása útján minden egyes villanytelepen rendszeresen szervezzenek megbeszéléseket, előadásokat, gyakorlati foglalkozásokat; azokban a kerületekben, amelyekben még egyetlen villanytelep sincs, a lehető leggyorsabban legalább kis villanytelepeket kell építeni, amelyeknek az említett propaganda- és népművelő munkának, továbbá az ezen a téren megnyilvánuló mindennemű kezdeményezés felkarolásának központjaivá kell válniuk.

Lenin Művei. 33. köt. 1953. 167–170. old.

A SZAKSZERVEZETEK SZEREPE ÉS FELADATAI AZ ÚJ GAZDASÁGI POLITIKA VISZONYAI KÖZÖTT. A TÉZISEK TERVEZETE[82]

(Részlet)

6. A vállalatok igazgatása és a szakszervezetek

A proletariátusnak, miután kivívta az államhatalmat, legfőbb és életbevágó érdeke a termékek mennyiségének növelése, a társadalom termelőerőinek óriási mértékű gyarapítása. Ez a feladat, amelyet az OKP programjában világosan kitűzött, különösen égetővé vált nálunk jelenleg a háború utáni elszegényedés, éhínség és gazdasági bomlás következtében. Ezért a mielőbbi és minél tartósabb siker a nagyipar helyreállítása terén olyan feltétel, amely nélkül elképzelhetetlen a munka felszabadítása a tőke igája alól, elképzelhetetlen a szocializmus győzelme. A siker érdekében viszont a mai oroszországi viszonyok között feltétlenül szükség van arra, hogy az egész hatalom a gyárigazgatóságok kezében összpontosuljon. Ezeknek az igazgatóságoknak, amelyeket rendszerint az egyszemélyi vezetés elve alapján állítanak össze, önállóan kell intézniük mind a munkabérek nagyságának megállapítását, mind a papírpénz, az élelmiszeradagok és a munkaruhák elosztását, megőrizve a lehető legteljesebb manőverezési szabadságot, a legszigorúbban ellenőrizve a termelés fokozása, veszteségmentessége és jövedelmezősége terén ténylegesen elért eredményeket, a leggondo-

sabban kiválogatva a legkiválóbb és legügyesebb vezetőket és így tovább.

A szakszervezeteknek a vállalatok igazgatásába való bárminemű közvetlen beavatkozását ilyen körülmények között feltétlenül károsnak és megengedhetetlennek kell tekinteni.

Ámde teljesen helytelen lenne ezt a vitathatatlan igazságot úgy értelmezni, hogy tagadjuk a szakszervezeteknek az ipar szocialista megszervezésében és az állami ipar igazgatásában való részvételét. Ez a részvétel feltétlenül szükséges, mégpedig a következő, pontosan meghatározott formákban.

7. *A szakszervezetek szerepe és részvétele a proletárállam gazdasági és állami szerveiben*

A proletariátus a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenetet végrehajtó állam osztályalapja. Olyan országban, ahol a kisparasztság hatalmas többségben van, a proletariátus ezt a feladatát csak akkor oldhatja meg sikeresen, ha – rendkívül hozzáértően, óvatosan és fokozatosan – megvalósítja a parasztság túlnyomó többségével való szövetséget. A szakszervezetek legyenek a legközelebbi és feltétlen munkatársai annak az államhatalomnak, amelynek egész politikai és gazdasági tevékenységét a munkásosztály öntudatos élcsapata, a kommunista párt vezeti. A szakszervezeteknek, lévén általában a kommunizmus iskolái, többek között a szocialista ipar (majd fokozatosan a mezőgazdaság) igazgatásának iskolájául kell szolgálniuk a munkások egész tömege, majd valamennyi dolgozó számára.

Ezekből az elvi tételekből kiindulva a szakszervezetek a legközelebbi időszakban a következő főbb formákban vegyenek részt a proletárállam gazdasági és állami szerveiben:

(1) A szakszervezetek valamennyi gazdasági és gazdasággal kapcsolatos állami szerv összeállításában részt vesznek oly módon, hogy saját jelölteket állítanak és élnek tanácskozási jogukkal; a szakszervezetek részt vesznek ezekben a szervekben is, de nem közvetlenül, hanem a legfelső állami intézmények-

nek, a gazdasági kollégiumoknak, a gyárigazgatóságoknak (ott, ahol ez a kollektív vezetés megengedett) általuk kijelölt és a kommunista párt, valamint a szovjethatalom által jóváhagyott tagjai, valamint az általuk kijelölt és a kommunista párt és a szovjethatalom által jóváhagyott vállalatvezetők és helyetteseik útján stb.

(2) A szakszervezeteknek egyik legfontosabb feladatuk, hogy a munkások és általaban a dolgozó tömegek soraiból vezetőket emeljenek és képezzenek ki. Ha ma tucatjával vannak az iparban olyan vezetőink, akik teljesen megfelelnek, és százával olyanok, akik többé-kevésbé megfelelnek, a közeljövőben százával lesz szükségünk az előbbiekre és ezrével az utóbbiakra. A szakszervezeteknek az eddiginél sokkal gondosabban és következetesebben kell megvalósítaniuk az ilyen munkára alkalmas munkások és parasztok rendszeres nyilvántartását, és sokkal részletesebben, alaposabban és gyakorlatiasabban kell ellenőrizniük, mennyire sikeresen folyik az igazgatási teendőkre való tanításuk.

(3) Nem kevésbé fontos a szakszervezeteknek a proletárállam összes tervező szerveiben való részvétele. A szakszervezeteknek ez irányú tevékenységükkel, valamint az egész kulturális és népművelő munkában és a termelési propagandában való részvételükkel egyre nagyobb arányokban és egyre jobban be kell vonniuk az állami gazdaság egész építésébe a munkásosztályt és a dolgozó tömegeket, meg kell ismertetniük őket a gazdasági élet egész területével, az ipari munka egész területével a nyersanyagbeszerzéstől kezdve egészen a termékek értékesítéséig, egyre konkrétabb képet kell nyújtaniuk mind a szocialista gazdaság egységes állami tervéről, mind pedig a munkásoknak és parasztoknak e terv megvalósításához fűződő gyakorlati érdekeiről.

(4) Annak a munkának, amelyet a szakszervezetek a szocializmus építése terén végeznek, valamint az ipar igazgatásában való részvételüknek egyik szükséges alkotóeleme a bértarifák, az ellátási normák stb. kidolgozása. Így többek között a fegyelmi bíróságoknak szakadatlanul fokozniuk kell a munkafegyel-

met, javítaniuk kell a munkafegyelemért és a termelékenység fokozásáért folytatott harc kulturált formáit, anélkül, hogy beavatkoznának a népbíróságok és az igazgatás hatáskörébe.

A szocialista gazdaság építésében a szakszervezetekre háruló legfontosabb funkcióknak ezt a felsorolását a szakszervezetek és a szovjethatalom illetékes szerveinek természetesen még részleteznie kell. A leglényegesebb az, hogy a szakszervezetek az igazgatásba való közvetlen, felkészületlen, illetéktelen és felelőtlen beavatkozásról, mellyel tetemes kárt okoztak, tudatosan és határozottan áttérjenek arra a hosszú éveket igénylő következetes, gyakorlati munkára, amelynek az a célja, hogy *gyakorlatilag megtanítsuk* a munkásokat és valamennyi dolgozót az egész ország népgazdaságának *igazgatására.*

8. A tömegekkel való kapcsolat mint minden szakszervezeti munka fő feltétele

A tömegekkel, vagyis a munkások (majd az összes dolgozók) óriási többségével való kapcsolat minden néven nevezendő szakszervezeti tevékenység sikerének legfontosabb, legfőbb feltétele. A szakszervezetek szervezetében és azok apparátusában a legalsó szervektől a legfelsőkig – okvetlenül nemcsak a kommunisták közül kikerülő – olyan felelős elvtársak egész hálózatát kell kiépíteni és gyakorlatilag hosszú éveken át kipróbálni, akik a munkástömegek között élnek, töviről hegyire ismerik a munkások életét, bármely kérdésben, bármely pillanatban hibátlanul meg tudják állapítani a tömegek hangulatát, a tömegek igazi törekvéseit, szükségleteit, gondolatait, a legcsekélyebb hamis idealizálás nélkül meg tudják állapítani tudatosságuk fokát és azt, hogy milyen mértékben gyakorolnak rájuk befolyást a régi világ ilyen vagy amolyan előítéletei és csökevényei, elvtársias magatartásukkal, a tömegek szükségleteinek gondos kielégítésével meg tudják nyerni határtalan bizalmukat. A számbelileg nem nagy kommunista párt számára, amely a munkásosztály élcsapataként egy roppant nagy országot vezet

– amely (egyelőre még a fejlettebb országok közvetlen támogatása nélkül) a szocializmusra tér át –, az egyik legnagyobb és legfenyegetőbb veszély, hogy elszakad a tömegektől, hogy az élcsapat túlságosan előreszalad, anélkül, hogy „kiegyenesítené a frontot", hogy szoros kapcsolatot tartana a munka egész hadseregével, vagyis a munkás- és paraszttömegek óriási többségével. Mint ahogy még a nagyszerű motorokkal és elsőrendű gépekkel felszerelt legjobb gyár sem tud működni, ha elromlott a gépek és a motor közti átviteli szerkezet, éppúgy szocialista építésünk katasztrófája is elkerülhetetlen, ha a kommunista párt és a tömegek közti átviteli szerkezet – a szakszervezet – helytelenül van felépítve vagy helytelenül dolgozik. Nem elég, ha ezt az igazságot megmagyarázzuk, emlegetjük, hajtogatjuk – ezt szervezetileg is rögzíteni kell a szakszervezetek egész felépítésében és mindennapi munkájában . . .

1922. január 4.

Lenin Művei. 33. köt. 1953. 178–182. old.

HOGYAN SZERVEZZÜK ÁT A MUNKÁS-PARASZT FELÜGYELETET?

(JAVASLAT A XII. PÁRTKONGRESSZUSNAK)[83]

Kétségtelen, hogy a Munkás-Paraszt Felügyelet kérdése roppant nehéz kérdés számunkra, s hogy ezt a nehézséget még mindig nem oldottuk meg. Azt hiszem, azoknak az elvtársaknak, akik a kérdést úgy oldják meg, hogy tagadják a Munkás-Paraszt Felügyelet hasznosságát vagy szükségességét, nincs igazuk. De ugyanakkor nem tagadom, hogy államapparátusunknak és megjavításának kérdése igen nehéz, korántsem megoldott, s egyben rendkívül égető kérdés.

Államapparátusunk – a Külügyi Népbiztosság kivételével – a legnagyobb mértékben a régi rendszer maradványa és a legkevésbé ment át valamelyest komoly változáson. Csak a felületét mázoltuk át egy kissé, de minden más vonatkozásban megmaradt régi államapparátusunkból a legjellegzetesebben réginek. Nos, ha módot akarunk keresni rá, hogy valóban megújítsuk, azt hiszem, a polgárháború tapasztalataihoz kell fordulnunk.

Hogyan jártunk el a polgárháború veszélyesebb pillanataiban?

Pártunk legjobb erőit a Vörös Hadseregben összpontosítottuk; mozgósítottuk munkásaink legjobbjait; új erőket ott kerestünk, ahol diktatúránknak legmélyebb a gyökere.

Meggyőződésem szerint a Munkás-Paraszt Felügyelet átszer-

vezésének forrását is ebben az irányban kell keresnünk. Javaslom XII. pártkongresszusunknak, fogadja el ennek az átszervezésnek következő tervét, amely a Központi Ellenőrző Bizottság sajátságos kibővítésén alapul.

Pártunk Központi Bizottságának plénuma már kifejezte azt a törekvését, hogy afféle felsőbb pártkonferenciává fejlődjék. Átlag legfeljebb kéthavonként egyszer ül össze, a folyó munkát pedig a Központi Bizottság nevében, mint ismeretes, Politikai Irodánk, Szervező Irodánk, Titkárságunk stb. végzi. Azt hiszem, végig kell mennünk azon az úton, amelyre így már ráléptünk, és a Központi Bizottság plénumait véglegesen felsőbb pártkonferenciákká kell változtatnunk, amelyek kéthavonként egyszer ülnek össze a Központi Ellenőrző Bizottság részvételével. Ezt a Központi Ellenőrző Bizottságot pedig egyesíteni kell az újjászervezett Munkás-Paraszt Felügyelet magvával az alábbi feltételek mellett.

Javaslom a kongresszusnak, hogy munkásokból és parasztokból válasszon be a Központi Ellenőrző Bizottságba 75–100 új tagot (mindezek a számok, természetesen hozzávetőlegesek). A beválasztandókat pártszempontból ugyanolyan vizsgálatnak kell alávetni, mint a Központi Bizottság rendes tagjait, minthogy a központi bizottsági tagok valamennyi jogával fel kell majd ruházni őket.

Másrészt a Munkás-Paraszt Felügyelet személyzeti létszámát 300–400 tisztviselőre kell leszállítani, de ezeket külön meg kell vizsgálni lelkiismeretesség és államapparátusunk ismerete szempontjából, külön ki kell próbálni őket abból a szempontból, hogy tisztában vannak-e általában a munka tudományos megszervezésének és kiváltképpen az igazgatási és irodai munka stb. megszervezésének alapjaival.

Véleményem szerint a Munkás-Paraszt Felügyelet és a Központi Ellenőrző Bizottság ilyen egyesítése mindkét intézménynek javára válik majd. Egyrészt, a Munkás-Paraszt Felügyelet így olyan nagy tekintélyre tesz szert, hogy legalábbis semmivel sem lesz rosszabb Külügyi Népbiztosságunknál. Másrészt Központi Bizottságunk a Központi Ellenőrző Bizottsággal együtt

véglegesen rátér majd arra az útra, amelyre lényegében már rálépett – hogy tudniillik felsőbb pártkonferenciává alakul át – és amelyet végig is kell járnia, hogy feladatait helyesen oldhassa meg, mégpedig két szempontból helyesen: abból a szempontból, hogy *saját* szervezetében és munkájában tervszerűség, célszerűség és rendszeresség uralkodjék, és abból a szempontból, hogy munkásaink és parasztjaink legjobbjainak közvetítésével valóban széles tömegekkel tartson kapcsolatot.

Már előre látok egy ellenvetést, amely közvetlenül vagy közvetve azoktól a köröktől származik, amelyek apparátusunkat régivé teszik, vagyis amelyek apparátusunkat továbbra is mindmáig meglevő lehetetlenül, szégyenletesen forradalom előtti formában akarják fenntartani (mellesleg szólva, most a történelemben eléggé ritka alkalmunk nyílott arra, hogy megállapítsuk, mennyi időre van szükség a gyökeres szociális átalakítások végrehajtásához, és most világosan látjuk, *mit* lehet megcsinálni öt év alatt és mihez kell sokkal több idő).

Ez az ellenvetés abban áll, hogy az általam javasolt átszervezés csak káoszt szül. A Központi Ellenőrző Bizottság tagjai hivatalról hivatalra csellengnek majd, nem tudva hova, miért és kihez forduljanak, s ahová a lábukat beteszik, szervezetlenség támad nyomukban, a tisztviselőket elvonják folyó munkájuktól stb., stb.

Ennek az ellenvetésnek rosszindulatú szándéka, azt hiszem, annyira nyilvánvaló, hogy válaszra sem érdemes. Magától értetődik, hogy a Központi Ellenőrző Bizottság elnökségének és a Munkás-Paraszt Felügyelet népbiztosának és kollégiumának (és szükség esetén a Központi Bizottság Titkárságának is) több mint egy évig szívósan kell dolgoznia annak érdekében, hogy helyesen szervezzék meg népbiztosságukat és a népbiztosság együttműködését a Központi Ellenőrző Bizottsággal. A Munkás-Paraszt Felügyelet népbiztosa véleményem szerint megmaradhat népbiztosnak (és meg is kell maradnia), mint ahogy az egész kollégium is megmaradhat, hogy továbbra is vezesse az egész Munkás-Paraszt Felügyelet munkáját, köztük a Központi Ellenőrző Bizottság minden tagját is, akiket mintegy a

népbiztos rendelkezésére „kivezényelteknek" fogunk tekinteni. A Munkás-Paraszt Felügyelet 300–400 tisztviselője, akit meghagyunk, tervem szerint egyrészt merőben titkári teendőket fog végezni a Munkás-Paraszt Felügyelet többi tagja és a Központi Ellenőrző Bizottság pótlólag beválasztott tagjai mellett, másrészt nagy képzettségű, különösen kipróbált, különösen megbízható embereknek kell lenniük, magas fizetéssel, amely teljesen megszabadítja őket attól a valóban szerencsétlen (hogy roszszabbat ne mondjak) helyzettől, amelyben jelenleg vannak a Munkás-Paraszt Felügyelet tisztviselői.

Meg vagyok róla győződve, hogy ha a tisztviselők számát az általam javasolt létszámra csökkentik, ez sokszorosan meg fogja javítani mind a Munkás-Paraszt Felügyelet tisztviselői karának, mind az egész munkának minőségét, s ugyanakkor lehetővé teszi a népbiztosnak és a kollégium tagjainak, hogy figyelmüket teljesen a munka megszervezésére és a munka minőségének rendszeres és állandó javítására összpontosítsák, minthogy erre a munkás-paraszt hatalomnak és szovjet rendünknek feltétlenül szüksége van.

Másrészt, arra is gondolok, hogy a Munkás-Paraszt Felügyelet népbiztosának foglalkoznia kell majd a felsőbb munkaszervezési intézeteknek (a Központi Munkaügyi Intézet, a Tudományos Munkaszervezési Intézet stb.) részben összevonásával, részben egybehangolásával, mivel köztársaságunkban most éppen 12 ilyen intézet működik. A túlságos egyformaság és az ebből fakadó egybeolvasztási törekvés ártalmas lenne. Ellenkezőleg, meg kell találni az ésszerű és célszerű középutat ezeknek az intézményeknek az egybeolvasztása és helyes elhatárolása között, azzal a feltétellel, hogy bizonyos mértékig mindegyik intézmény önálló maradjon.

Kétségtelen, hogy ezzel az átszervezéssel Központi Bizottságunk is csak nyer, s nem kevesebbet, mint a Munkás-Paraszt Felügyelet – nyer a tömegekkel való kapcsolata, valamint munkájának rendszeressége és alapossága tekintetében. Akkor majd a Politikai Iroda üléseinek is sokkal szigorúbb és felelősebb előkészítési rendjét lehet (és kell is) bevezetni, s ezeken az

üléseken mindig jelen kell majd lennie a Központi Ellenőrző Bizottság bizonyos számú tagjának – ezt a számot vagy bizonyos időközökre, vagy bizonyos szervezési terv alapján kell meghatározni.

A Munkás-Paraszt Felügyelet népbiztosának a Központi Ellenőrző Bizottság elnökségével együtt úgy kell elosztania a munkát a Központi Ellenőrző Bizottság tagjai között, hogy egyesek kötelesek legyenek részt venni a Politikai Iroda ülésein és ellenőrizni mindazokat az okmányokat, amelyeket ott ilyen vagy olyan formában megtárgyalnak, mások munkaidejüket elméleti képzésüknek, a tudományos munkaszervezés tanulmányozásának kötelesek szentelni, megint másoknak az legyen a kötelességük, hogy gyakorlatilag vegyenek részt államapparátusunk ellenőrzésében és megjavításában, kezdve a legfelsőbb állami intézményeken egészen a legalsó helyi intézményekig stb.

Azt hiszem továbbá, hogy azon a politikai előnyön kívül, hogy a reform nyomán a Központi Bizottság és a Központi Ellenőrző Bizottság tagjai sokkal tájékozottabbak és sokkal nagyobb felkészültséggel vesznek majd részt a Politikai Iroda ülésein (a Központi Bizottság és a Központi Ellenőrző Bizottság minden tagjának legalább egy nappal a Politikai Iroda ülése előtt meg kell kapnia az üléssel kapcsolatos minden írást, kivéve a valóban halasztást nem tűrő eseteket, amikor a Központi Bizottság és a Központi Ellenőrző Bizottság tagjainak a rendestől eltérő módon kell az ügyekkel megismerkedniük és a kérdéseket eldönteniük), meglesz még az az előnyünk is, hogy Központi Bizottságunkban csökken a tisztán személyes és véletlen körülmények befolyása és így a szakadás veszélye is.

Központi Bizottságunk szigorúan centralizált és nagy tekintélyű csoporttá vált, munkája számára azonban nincsenek biztosítva azok a feltételek, amelyek megfelelnek tekintélyének. Az általam javasolt reformnak az a célja, hogy ezen az állapoton segítsen, s a Központi Ellenőrző Bizottság tagjainak, akik bizonyos számban a Politikai Iroda minden ülésén kötelesek részt venni, egybeforrott csoportot kell alkotniuk, amelynek –

„személyekre való tekintet nélkül" – ügyelnie kell arra, hogy senkinek a tekintélye ne akadályozhassa őket abban, hogy bárkit kihallgassanak, megvizsgálják az okmányokat, s hogy általában feltétlenül tájékozódhassanak és elérjék azt, hogy a legszigorúbb rendben folyjanak az ügyek.

Természetesen, Szovjet Köztársaságunkban, a társadalmi rend két osztály – a munkásosztály és a parasztság – együttműködésén alapszik, amelyhez most bizonyos feltételek mellett odaengedtük a „nepmanokat", vagyis a burzsoáziát is. Ha e két osztály között komoly osztály-nézeteltérések támadnak, akkor elkerülhetetlen lesz a szakadás, de a mi társadalmi rendünk nem rejti magában szükségképpen ilyen szakadás magvát, s Központi Bizottságunknak és Központi Ellenőrző Bizottságunknak, valamint egész pártunknak legfőbb feladata az, hogy figyelemmel kísérje azokat a körülményeket, amelyek szakadásra vezethetnek, és elébe vágjon ezeknek, mert köztársaságunk sorsa végeredményben attól függ majd, hogy együtt fog-e haladni a parasztság tömege a munkásosztállyal, hű marad-e a vele kötött szövetséghez, avagy engedi, hogy a „nepman", azaz az új burzsoázia, közte és a munkások között meghasonlást idézzen elő, elszakítsa a munkásoktól. Minél világosabban látjuk magunk előtt ezt a kétféle kimenetelt, minél világosabban érti meg ezt minden munkásunk és parasztunk, annál nagyobb az eshetősége annak, hogy a szakadást, amely a Szovjet Köztársaságra nézve végzetes lenne, sikerül elkerülnünk.

1923. január 23.

Lenin Művei. 33. köt. 1953. 482–487. old.

INKÁBB KEVESEBBET, DE JOBBAN

(Részlet)

Államapparátusunk megjavításának kérdésében a Munkás-Paraszt Felügyeletnek, nézetem szerint, nem szabad a mennyiséget hajhásznia és nem szabad sietnie. Eddig oly kevéssé értünk rá, hogy államapparátusunk minőségére gondoljunk és megjavításáról gondoskodjunk, hogy helyénvaló lesz, ha különösen nagy gonddal készülünk fel rá, ha gondoskodunk arról, hogy a Munkás-Paraszt Felügyeletben a mai igényeknek valóban megfelelő minőségű emberanyagot összpontosítsunk, vagyis olyat, amely a legjobb nyugat-európai mintákkal is felveheti a versenyt. Szocialista köztársaság számára ez természetesen túlságosan szerény feltétel. De hát az első öt év bizony alaposan teletömte a fejünket bizalmatlansággal és szkepticizmussal. Önkéntelenül is hajlunk rá, hogy ilyen tulajdonsággal vértezzük fel magunkat azokkal szemben, aki túlságosan sokat és túlságosan könnyedén szavalnak például „proletár kultúráról": kezdetnek elég volna nekünk igazi burzsoá kultúra is, kezdetnek az is jó volna, ha megszabadulnánk a burzsoá rendszert megelőző kultúrák különösen rothadt típusaitól, vagyis a hivatalnoki vagy feudális stb. kultúrától. Mi sem ártalmasabb kulturális kérdésekben, mint a türelmetlen sietség és a hebehurgyaság. Sok fiatal írónknak és kommunistánknak jól emlékezetébe kellene ezt vésnie.

Államapparátusunk kérdésében tehát az eddigi tapasztalatok alapján azt a következtetést kell levonnunk, hogy inkább kissé lassabban.

Államapparátusunk állapota annyira elszomorító – nem akarom azt mondani, hogy visszataszító –, hogy mindenekelőtt alaposan fontolóra kell vennünk, miként küzdjünk fogyatékosságai ellen, szem előtt tartva azt is, hogy ezek a fogyatékosságok a múltban gyökereznek, amelyet felforgattunk ugyan, de még nem küzdöttünk le, s amely még nem tekinthető a messzi múltba vesző, letűnt kultúra korszakának. Éppen a kultúra kérdését vetem most fel, mert ezekben a dolgokban csak azt szabad elértnek tekintenünk, ami meggyökeresedett a kultúrában, a mindennapi életben, a szokásokban. Nálunk pedig, mondhatnám, ami jó van társadalmi berendezésünkben, azt egyáltalán nem gondoltuk végig, nem értettük meg, nem éreztük át, csak úgy sebtében ragadtuk meg, nem ellenőriztük, nem próbáltuk ki, tapasztalatilag még nem igazoltuk, nem rögzítettük stb. Forradalmi korszakban és ilyen szédítően gyors fejlődés közepette, amely öt év alatt a cárizmustól a szovjet rendszerbe hozott el minket, természetesen nem is lehetett ez másképp.

Idejében kapjunk észbe. Hasson át bennünket üdvös bizalmatlanság az elhamarkodottan gyors haladással, mindenféle dicsekvéssel stb. szemben. Gondolkozzunk azoknak a lépéseknek az ellenőrzésén, amelyeket óránként meghirdetünk, percenként megteszünk, hogy aztán másodpercenként bebizonyítsuk róluk, hogy nem szilárdak, nem tartósak és érthetetlenek. Mi sem lenne ártalmasabb ilyen dolgokban, mint a sietség. Mi sem lenne ártalmasabb, mintha abban bíznánk, hogy valamit is tudunk, vagy abban, hogy valamennyire is jelentékeny számban megvannak nálunk egy olyan igazán új apparátus felépítésének az elemei, amely csakugyan megérdemli a szocialista, a szovjet stb. elnevezést.

Nem, ilyen apparátus, sőt még csak az elemei is nevetségesen kis mértékben vannak meg nálunk, és ne feledjük, hogy nem szabad sajnálnunk az időt megteremtésére és sok, sok, sok évet kell rászánnunk.

Melyek azok az elemek, amelyek megvannak nálunk ennek az apparátusnak a létrehozásához? Ilyen csak kettő van. Először is, a munkások, akiket magával ragadott a szocializmusért vívott harc. Ezek az elemek nem elég műveltek. Szeretnék létrehozni a legjobb apparátust. De nem tudják, hogyan kell ezt megcsinálni. Nem tudják megcsinálni. Eddig még nem érték el azt a fejlettségi fokot, azt a kultúrát, amely ehhez szükséges. Ehhez pedig éppen kultúra kell. Itt az ember semmire sem megy erőszakkal vagy nekirohanással, legénykedéssel vagy eréllyel, vagy általában akármilyen kiváló emberi tulajdonsággal. Másodszor, a tudás, a műveltség, az oktatás elemei, amelyek nálunk a többi államhoz viszonyítva nevetségesen kis mértékben vannak meg.

És itt nem szabad elfelejtenünk, hogy bennünk még túlságosan megvan a hajlandóság arra, hogy ezt a tudást buzgalommal, elhamarkodottsággal stb. pótoljuk (illetve azt képzeljük, hogy azokat ily módon pótolni lehet).

Államapparátusunk megújítása érdekében a következő feladatot kell mindenáron magunk elé tűznünk: először – tanulni, másodszor – tanulni és harmadszor – tanulni, és aztán ügyelni arra, hogy tudásunk ne maradjon holt betű vagy divatos frázis (ami nálunk, minek is tagadnánk, bizony igen gyakran megesik), hogy a tudás valóban a vérünkké váljon, hogy teljes mértékben és igazán mindennapi életünk alkotórészévé legyen. Egyszóval, nekünk nem azokkal a követelményekkel kell fellépnünk, amelyekkel a nyugat-európai burzsoázia fellép, hanem olyanokkal, amelyek méltók és illenek egy olyan országhoz, amely azt a feladatot tűzte maga elé, hogy szocialista országgá fejlődjék.

A mondottakból ez következik: a Munkás-Paraszt Felügyeletet mint államapparátusunk megjavításának eszközét valóban mintaszerű intézménnyé kell tennünk.

Ahhoz, hogy a Munkás-Paraszt Felügyelet elérhesse a szükséges színvonalat, a következő szabályhoz kell tartanunk magunkat: kétszer mérj, egyszer vágj.

Ehhez az szükséges, hogy az új népbiztosság megalakításába

a legnagyobb óvatossággal, megfontoltsággal és tájékozottsággal bevonjuk társadalmi rendünknek valóban a legjobb elemeit.

Ehhez az szükséges, hogy társadalmi rendünk legjobbjai, mégpedig: először, az élenjáró munkások, másodszor, a valóban felvilágosult elemek, akikért kezeskedni lehet, hogy nem hisznek a puszta szónak és egyetlen szót sem ejtenek ki lelkiismeretükkel ellentétben, ne riadjanak vissza attól, hogy bármilyen nehézséget beismerjenek, s ne riadjanak vissza attól, hogy minden eszközzel harcoljanak a komolyan maguk elé tűzött cél eléréséért.

Már öt éve sürgölődünk államapparátusunk megjavítása körül, de éppen az a baj, hogy ez éppen csak sürgölődés, amely öt év alatt csak alkalmatlanságát, sőt haszontalanságát, sőt káros voltát bizonyította be. Ez a sürgölődés azt a látszatot keltette, hogy a munka halad, a valóságban azonban csak megrontotta intézményeinket és agyunkat.

Ennek végre meg kell változnia.

Tegyük szabállyá: inkább mennyiségileg kevesebbet, de minőségileg jobbat. Tegyük szabállyá: inkább két év múlva, sőt három év múlva, de ne dolgozzunk kutyafuttában, ha semmi reményünk sem lehet arra, hogy komoly emberanyagot kapunk.

Tudom, hogy nehéz lesz ezt a szabályt megtartani és valóságunkra alkalmazni. Tudom, hogy ezernyi résen keresztül igyekszik majd utat törni magának az ellenkező szabály. Tudom, hogy óriási ellenállást kell majd kifejtenünk, pokoli kitartásra lesz szükség, legalábbis az első években pokolian hálátlan munka lesz ez; és mégis meg vagyok róla győződve, hogy célunkat csakis ilyen munkával érhetjük el és hogy csakis e célunk elérése után teremtjük meg azt a köztársaságot, amely valóban megérdemli a szovjet, szocialista stb., stb., stb. elnevezést.

Sok olvasó bizonyára túlságosan jelentéktelennek találta azokat a számokat, amelyeket első cikkemben* példaképpen felsoroltam. Biztos vagyok abban, hogy sok számítást lehet

* Lásd ebben a kötetben, 239–244. old. – *Szerk.*

felhozni e számok elégtelenségének bizonyítására. De úgy vélem, hogy egyet mindenféle számításnak fölébe kell helyeznünk: azt az érdekünket, hogy igazán mintaszerű minőséget érjünk el.

Úgy vélem, hogy, ami államapparátusunkat illeti, éppen most érkezett el végre az az idő, amikor derekasan, teljes komolysággal kell dolgoznunk rajta, és amikor ennek a munkának alighanem a legártalmasabb vonása a sietség. Éppen ezért nagyon óvnék mindenkit e számok növelésétől. Ellenkezőleg, nézetem szerint itt különösen fukarkodnunk kell a számokkal. Beszéljünk nyíltan. A Munkás-Paraszt Felügyelet Népbiztosságának ma a legcsekélyebb tekintélye sincsen. Mindenki tudja, hogy Munkás-Paraszt Felügyeletünk szerveinél rosszabbul megszervezett intézményeink nincsenek, s hogy a jelenlegi viszonyok között mit sem lehet várni ettől a népbiztosságtól. Jól meg kell jegyeznünk ezt, ha valóban azt a célt akarjuk magunk elé tűzni, hogy néhány év alatt kialakítsunk egy olyan intézményt, amelynek, először is, mintaszerűnek kell lennie, másodszor, mindenkiben feltétlen bizalmat kell keltenie, s harmadszor, mindenki előtt be kell bizonyítania, hogy a Központi Ellenőrző Bizottság, e nagy jelentőségű intézmény munkáját valóban igazoltuk. Véleményem szerint az alkalmazottak létszámára vonatkozóan mindenféle általános normát azonnal és visszavonhatatlanul el kell vetnünk. A Munkás-Paraszt Felügyelet alkalmazottait egészen különleges módon kell megválogatnunk, mégpedig a legszigorúbb vizsga alapján. Mert valóban, mi értelme volna olyan népbiztosságot szervezni, amelyben csak úgy-ahogy menne a munka, amely megint csak a legkisebb bizalmat sem keltené, s amelyben a szónak végtelenül csekély tekintélye lenne? Azt hiszem, a most tervbe vett átszervezés során éppen az a legfőbb feladatunk, hogy ezt elkerüljük.

Azoknak a munkásoknak, akiket a Központi Ellenőrző Bizottság tagjaiként vonunk be a népbiztosság munkájába, feddhetetlen kommunistáknak kell lenniük, s azt hiszem, még sokáig kell foglalkoznunk velük, hogy megtanítsuk őket munkájuk módszereire és feladataira. Ehhez a munkához továbbá bizonyos számú titkári személyzetet kell segítségül adni, há-

romszor is ellenőrizve mindenkit, mielőtt ebbe az állásba helyeznénk. Végül, mindazoknak a tisztviselőknek, akikre vonatkozólag úgy határozunk, hogy kivételképpen azonnal a Munkás-Paraszt Felügyelet munkatársai legyenek, a következő feltételeknek kell megfelelniük:

először, szükséges, hogy több kommunista ajánlja őket;

másodszor, vizsgázniuk kell államapparátusunk ismeretéből;

harmadszor, vizsgázniuk kell államapparátusunk elméleti alapjainak ismeretéből és a közigazgatás tudománya, az ügykezelés stb. alapjainak ismeretéből;

negyedszer, úgy kell együttműködniük a Központi Ellenőrző Bizottság tagjaival és saját titkárságukkal, hogy egészében kezeskedhessünk ennek az egész apparátusnak a munkájáért

Tudom, hogy ezek a követelmények rendkívül nehéz feltételeket szabnak, és nagyon tartok tőle, hogy a Munkás-Paraszt Felügyelet „gyakorlati embereinek" többsége ezeket a követelményeket teljesíthetetlennek fogja nyilvánítani, vagy pedig lenézően nevet rajtuk. De kérdezek bárkit a Munkás-Paraszt Felügyelet jelenlegi vezetői vagy azok közül, akiknek dolguk van vele, meg tudja-e nekem mondani nyugodt lelkiismerettel: mi szükség van a gyakorlatban olyan népbiztosságra, mint a Munkás-Paraszt Felügyelet? Úgy hiszem, ez a kérdés segítségére lesz a helyes mérték megtalálásában. Vagy nem érdemes foglalkoznunk egy olyan reménytelen ügy átszervezésével, mint a Munkás-Paraszt Felügyelet – hiszen annyi ilyen átszervezést hajtottunk már végre –, vagy pedig valóban azt a feladatot kell magunk elé tűznünk, hogy lassú, nehéz, szokatlan úton, sokszori ellenőrzéssel valami igazán mintaszerűt hozzunk létre, ami mindenkiben tiszteletet kelt, mégpedig nemcsak azért, mert a rangja és a címe ezt követeli.

Ha nem leszünk türelmesek, ha nem szánunk néhány esztendőt erre az ügyre, akkor jobb, ha egyáltalán bele se kezdünk.

Véleményem szerint azok közül az intézmények közül, melyeket a munkaszervezés stb. tökéletesítése érdekében sebtiben létrehoztunk, ki kell választanunk egy minimumot, meg kell vizsgálnunk, hogy teljesen komolyan vannak-e megszervezve, s

csak úgy folytassuk a munkát, hogy az valóban a modern tudomány színvonalán álljon és ezt a színvonalat teljes mértékben biztosítsa számunkra. Akkor azután nem lesz utópia az a reményünk, hogy néhány év múlva olyan intézményünk lesz, amely el tudja végezni a feladatát, vagyis rendszeresen és állhatatosan tud majd munkálkodni – a munkásosztály, az Oroszországi Kommunista Párt és köztársaságunk egész lakossága bizalmát élvezve – államapparátusunk megjavításán.

Az e tevékenységhez szükséges előkészítő munkát már most meg lehetne kezdeni. Ha a Munkás-Paraszt Felügyelet Népbiztossága egyetért ezzel az átszervezési tervvel, akkor azonnal megteheti az előkészítő lépéseket, rendszeresen dolgozva egészen a feladat teljes megoldásáig – sietség nélkül, vállalva, hogy újra csinálja azt, amit egyszer már megcsinált.

Minden felemás megoldás a legnagyobb mértékben ártalmas lenne. A Munkás-Paraszt Felügyelet alkalmazottainak számára vonatkozó bármilyen norma, akármilyen más meggondolások diktálnák is, lényegében a régi bürokratikus felfogáson, ósdi előítéleteken alapulna – azon, amit már elítéltünk, ami már általános gúny tárgya stb.

Lényegében így áll itt a kérdés:

Vagy megmutatjuk most, hogy komolyan tanultunk valamit az államépítés terén (elvégre öt év alatt lehet valamit tanulni), vagy pedig hogy nem vagyunk eléggé érettek rá; s akkor nem is érdemes hozzáfogni a dologhoz.

Azt hiszem, ha a rendelkezésünkre álló emberanyagot nézzük, nem lesz szerénytelenség feltételeznünk, hogy már eleget tanultunk ahhoz, hogy rendszeresen és újonnan felépítsünk legalább egy népbiztosságot. Igaz, hogy ennek az egy népbiztosságnak kell majd meghatároznia egész államapparátusunk képét.

Azonnal pályázatot kell kitűzni két vagy több tankönyv megírására a munkaszervezésről általában és különösen a közigazgatási munka megszervezéséről. Alapul lehet venni Jermanszkij már kész könyvét, bár a szerző – zárójelben legyen mondva – nyíltan rokonszenvez a mensevizmussal és nem al-

kalmas arra, hogy a szovjethatalom számára megfelelő tankönyvet szerkesszen. Azután fel lehet használni Kerzsencev nemrég megjelent könyvét; végül pedig egyik-másik részletkérdéssel foglalkozó segédkönyvnek is használ lehet venni.

Néhány képzett és lelkiismeretes embert ki kell küldeni Németországba vagy Angliába irodalomgyűjtés és a kérdés tanulmányozása végett. Angliát arra az esetre említem, ha az Amerikába vagy Kanadába való kiküldés lehetetlennek bizonyulna.

Bizottságot kell kinevezni, hogy állítsa össze azoknak a jelölteknek kezdeti vizsgaanyagát, akik a Munkás-Paraszt Felügyelet szolgálatába készülnek lépni; úgyszintén azokét, akiket a Központi Ellenőrző Bizottság tagjának jelölnek.

Ilyen és ehhez hasonló munkák természetesen nem fognak nehézséget okozni sem a népbiztos, sem a Munkás-Paraszt Felügyelet kollégiumának tagjai, sem a Központi Ellenőrző Bizottság elnöksége számára.

Ezzel párhuzamosan előkészítő bizottságot kell kinevezni, hogy kiszemelje a jelölteket a Központi Ellenőrző Bizottság tagságára. Remélem, hogy erre a tisztségre most már fölös számmal akad jelölt bármely állami hivatalunk tapasztalt funkcionáriusai, úgyszintén szovjetiskoláink hallgatói között. Aligha lenne helyes eleve kizárni egyik vagy másik kategóriát. Valószínűleg inkább arra kell törekednünk, hogy minél változatosabb összetételű legyen ez az intézmény, mert igyekeznünk kell, hogy sokféle tulajdonságot, különböző képességeket egyesítsünk benne, úgyhogy nem kis feladat lesz a jelöltek névsorának összeállítása. Például, a legkevésbé sem lenne kívánatos, hogy az új népbiztosságot egy bizonyos sablon szerint állítsák össze, mondjuk, csupa hivatalnok típusú emberből, vagy ha kizárnák belőle az agitátor jellegű egyéneket vagy azokat, akiknek megvan az a tulajdonságuk, hogy tudnak bánni az emberekkel, vagy hogy be tudnak hatolni olyan körökbe, amelyek nem valami megszokottak az efféle funkcionáriusok számára stb. . . .

Lenin Művei. 33. köt. 1953. 488–495. old.

JEGYZETEK
MUTATÓK

JEGYZETEK

1 Engels levele A. Bebelhez. 1875. március 18–28. (Lásd Marx–Engels: Válogatott művek. II. köt. Budapest 1963. 32. old.)

2 *Párizsi Kommün* – a történelem első kísérlete a proletárdiktatúra megvalósítására; 72 napig állt fenn – 1871. március 18-tól május 28-ig. A Párizsi Kommün világtörténelmi jelentőségét Marx „A polgárháború Franciaországban" c. művében tárta fel (lásd Marx–Engels: Válogatott művek. I. köt. Budapest 1963. 471–540. old.)

3 *Kadet* – az alkotmányos demokrata pártnak, az orosz imperialista burzsoázia vezető pártjának tagja (az elnevezés a párt orosz nevének rövidítéséből ered). A párt 1905-ben alakult a liberális monarchista burzsoázia képviselőiből, földbirtokos körökhöz tartozó zemsztvo-vezetőkből és burzsoá értelmiségiekből. Az első világháború éveiben a kadetok tevékenyen támogatták a cári kormány hódító külpolitikáját. A februári polgári demokratikus forradalom idején a monarchia megmentésére tettek kísérleteket. A burzsoá ideiglenes kormányban, az amerikai–angol–francia imperialistáknak kedvező népellenes, ellenforradalmi politikát folytattak. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme után ádáz ellenségei voltak a szovjethatalomnak, s részt vettek minden fegyveres ellenforradalmi megmozdulásban és intervenciós hadjáratban. Az intervenciósok és a fehérgárdisták leverése után az emigrációban is folytatták szovjetellenes ellenforradalmi tevékenységüket.

4 Marx: A polgárháború Franciaországban. (Lásd Marx–Engels: Válogatott művek. I. köt. Budapest 1963. 517. old.)

5 Az alkotmányozó gyűlés egybehívását az ideiglenes kormány 1917. március 2-i (15-i) nyilatkozatában jelentette be; a választásokat 1917. szeptember 17-re (30-ra) írta ki, majd 1917. november 12-re (25-re) halasztotta el. Az alkotmányozó gyűlést a szovjetkormány nyitotta meg Petrográdban 1918. január 5-én (18-án). Mivel az alkotmányozó gyűlés visszautasította, hogy megvitassa „A dolgozó és kizsákmányolt nép jogainak kinyilatkoztatását"-t és jóváhagyja a II. szovjetkongresszus dekrétumait a békéről, a földről, a hatalomnak a szovjetek kezébe való átmenetéről, 1918. január 7-re (20-ra) virradó éjjel az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság döntése alapján feloszlották.

[6] A parasztküldöttek kongresszusának Lenin azt a tanácskozást nevezi, amelyet a parasztszervezeteknek és a parasztküldöttek szovjetjeinek képviselői 1917. április 13 és 17 (26 és 30) között tartottak Petrográdban a moszkvai szövetkezeti kongresszus kezdeményezésére.

[7] Az „Állam és forradalom. A marxizmus tanítása az államról és a proletariátus feladatai a forradalomban" c. könyvét Lenin az illegalitásban, 1917. augusztus–szeptemberben írta. A műhöz Lenin viszonylag rövid idő alatt óriási tudományos kutatómunkát végzett.

Az „Állam és forradalom" c. könyv a terv szerint hét fejezetből állt volna, de az utolsó, a hetedik, „Az 1905-ös és 1917-es forradalom tapasztalatai" c. fejezetet Lenin nem írta meg. Ennek a fejezetnek csupán részletesen kidolgozott tervei maradtak fenn, valamint a „Befejezés" terve.

[8] Lásd Marx–Engels: Válogatott művek. II. köt. Budapest 1963. 7–8. old.

[9] Lásd Marx–Engels: Válogatott művek. II. köt. Budapest 1963. 28–34. old.

[10] Lásd Marx–Engels: Válogatott művek. II. köt. Budapest 1963. 22–23. old.

[11] Lásd Marx–Engels: Válogatott művek. II. köt. Budapest 1963. 23. old.

[12] Lásd Marx–Engels Művei. 4. köt. Budapest 1959. 459. old.

[13] Marx: A polgárháború Franciaországban. (Lásd Marx–Engels: Válogatott művek. I. köt. Budapest 1963. 516. old.)

[14] Lásd Marx–Engels: Válogatott művek. II. köt. Budapest 1963. 32. old.

[15] Lásd Marx–Engels: Válogatott művek. II. köt. Budapest 1963. 13–14. old

[16] Lásd Marx–Engels: Válogatott művek. II. köt. Budapest 1963. 15. old.

[17] Lásd Marx–Engels: Válogatott művek. II. köt. Budapest 1963. 15. old.

[18] Lásd Marx–Engels: Válogatott művek. II. köt. Budapest 1963. 15. old.

[19] *Shylock* – Shakespeare „Velencei kalmár"-jának alakja; kegyetlen és vérszomjas uzsorás, aki kérlelhetetlenül követeli adósától, amikor az nem tud fizetni, hogy a váltó feltételeinek megfelelően vágjon ki egy font húst saját testéből.

[20] Utalás N. G. Pomjalovszkij „Szemináriumi karcolatok" c. írására. Pomjalovszkij a múlt század derekán élő orosz demokrata író, aki műveiben támadta az önkényuralmat és az erőszakot.

[21] Lásd Marx–Engels Werke. 22. köt. Dietz, Berlin 1963. 417–418. old. Az említett fejtegetést Lenin könyve IV. fejezetének 6. pontjában idézi (lásd Lenin Összes Művei. 33. köt. Budapest 1965. 73–74. old.)

22 Az „Állam és forradalom" kéziratában, amelyet a Szovjetunió Kommunista Pártjának Központi Bizottsága mellett működő Marxizmus–Leninizmus Intézet őriz, ez a megjegyzés nem szerepel. A kézirat 68. oldalán a következő mondat olvasható: „Lásd a *68/a* oldalon levő beszúrást." Ez az oldal, amelyre Lenin hivatkozik, nyilvánvalóan elveszett.

23 *„Gyelo Naroda"* („A Nép Ügye") – napilap, az eszer párt sajtószerve; 1917. márciusától 1918 júniusáig jelent meg Petrográdban, többször megváltoztatva nevét. 1918 októberében a fehércsehek és a fehérgárdista-eszer zendülők kezén levő Szamárában ismét kiadták a lapot (négy száma jelent meg), 1919 márciusában pedig Moszkvában jelent meg tíz száma. Ezután ellenforradalmi tevékenységéért betiltották.

24 *Eszerek* – a szociálforradalmárok pártjának tagjai (az elnevezés a párt orosz nevének rövidítéséből ered). Ez az oroszországi kispolgári párt 1901 végén–1902 elején alakult különböző narodnyik csoportok és körök egyesüléséből. Az eszerek nézeteiben a narodnyikság és a revizionizmus eszméi eklektikusan keveredtek. Az első világháború idején az eszerek többsége a szociálsovinizmus álláspontjára helyezkedett. Az 1917-es februári polgári demokratikus forradalom győzelme után az eszerek a mensevikekkel együtt az ellenforradalmi burzsoá-földesúri ideiglenes kormány fő támaszát alkották.

1917. november végén az eszerek balszárnya megalakította a baloldali eszerek önálló pártját. A baloldali eszerek, hogy megtartsák a paraszti tömegekre gyakorolt befolyásukat, formálisan elismerték ugyan a szovjethatalmat és egyezségre léptek a bolsevikokkal, de nem sokkal ezután harcot indítottak a szovjethatalom ellen.

25 *A munkás- és katonaküldöttek szovjetjeinek I. összoroszországi kongresszusa* Petrográdban 1917. június 3 és 24 (június 16 és július 7) között ülésezett. A kongresszuson 1090 küldött vett részt. A bolsevikoknak mindössze 105 küldöttük volt. A küldöttek többsége a mensevik–eszer blokkhoz tartozott. A kongresszus napirendjén 12 kérdés szerepelt.

A kongresszuson Lenin június 4-én (17-én) beszédet mondott az ideiglenes kormányhoz való viszonyról, június 9-én (22-én) pedig a háborúról (lásd Lenin Művei. 25. köt. Budapest 1952. 3–15., 16–31. old.)

26 A mensevikek és az eszerek részvételével 1917. május 5-én (18-án) alakult koalíciós kormányról van szó.

27 *Kornyilov-lázadás* – a földbirtokosok, a tőkések, a tábornoki kar és a tisztikar által előkészített ellenforradalmi összeesküvés 1917 augusztusában; az összeesküvés élén Kornyilov cári tábornok állt. A lázadást az antant kormányai támogatták; a forradalom likvidálására és katonai diktatúra bevezetésére irányult. Kerenszkij kormánya, a mensevikek és az eszerek elősegítették a Kornyilov-lázadás szervezését. A lázadást a bolsevikok pártja által szervezett munkások és forradalmár katonák fojtották el. A Kornyilov-lázadás leverése után megnőtt a bolsevikok befo-

lyása a tomegek korében. Országszerte megkezdodott a szovjetek bolsevizálódása. A bolsevikok újból kiadták a jelszót: „Minden hatalmat a szovjeteknek!"

28 *„Novaja Zsizny"* („Új Élet") – mensevik irányzatú napilap; Petrográdban jelent meg 1917 áprilisától; egy szociáldemokrata csoportnak, a Martovot követő mensevikeket és egyes félmensevik irányzatú értelmiségieket egyesítő úgynevezett „internacionalistáknak" a lapja. 1917 októberéig közvetlen ellenzéki álláspontot foglalt el a kormánnyal szemben, hol az ideiglenes kormány ellen, hol a bolsevikok ellen fordult. Az októberi forradalom után az újság ellenséges álláspontra helyezkedett a szovjethatalommal szemben; a kormány 1918 júniusában betiltotta.

29 Az *Összoroszországi Demokratikus Tanácskozás,* amelyet a mensevikek és az eszerek hívtak össze az egyre novekvő forradalmi fellendulés gyengítése céljából, Petrográdban folyt le 1917. szeptember 14-től 22-ig (szeptember 27-től október 5-ig). A Tanácskozáson részt vettek a kispolgári pártok, a megalkuvó szovjetek, a szakszervezetek, a zemsztvók, a kereskedelmi és ipari körök és a katonai alakulatok képviselői. A Demokratikus Tanácskozás megalakította az előparlamentet (a köztársaság ideiglenes tanácsát), amelynek segítségével a mensevikek és az eszerek meg akarták állítani a forradalmat, hogy az országot a polgári parlamentarizmus útjára tereljék.

A bolsevik párt Központi Bizottsága elhatározta, hogy lekuzdve az eloparlamentben való részvételt védelmező Kamenyev és más kapitulánsok ellenállását, bojkottálja az előparlamentet. A bolsevikok leleplezték az előparlament áruló tevékenységét és elokészítették a tomegeket a fegyveres felkelésre.

30 *Honmentő Bizottság,* Közbiztonsági Bizottság – az ellenforradalom egyesített szerve; a Moszkva városi duma keretében hozták létre 1917. október 25-én (november 7-én). November 2-án (15-én) kapitulált a Forradalmi Katonai Bizottság elott.

31 Lenin a parasztküldöttek szovjetjeinek rendkívüli összoroszországi kongresszusára gondol, amely 1917. november 11 és 25 (november 24 és december 8) között ülésezett.

32 *„A dolgozó és kizsákmányolt nép jogainak kinyilatkoztatása"* tervezetét Lenin az Összoroszországi Kozponti Végrehajtó Bizottság 1918. január 3-i (16-i) ülésén terjesztette be. A tervezetet szavazattobbséggel (két ellenszavazattal és egy tartózkodással) jóváhagyták és végleges megszovegezésre egy egyeztető bizottságnak adták át. Az elfogadott szoveg január 4-én (17-én) megjelent az „Izvesztyija CIK"-ben. Január 5-én (18-án) a „Kinyilatkoztatás"-t J. M. Szverdlov az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság nevében felolvasta az alkotmányozó gyűlés első ülésén és jóváhagyásra javasolta. Az alkotmányozó gyűlés ellenforradalmi része szavazattobbséggel visszautasította a „Kinyilatkoztatás" megvitatását. Ezt a dokumentumot január 12-én (25-én) jóváhagyta a szovjetek III. összoroszországi kongresszusa, s később a szovjet alkotmány alapjául szolgált.

33 1917. december 6-án (19-én) a finn parlament deklarációt fogadott el, amely Finnországot független államnak nyilvánította. 1917. december 18-án (31-én) a Népbiztosok Tanácsa a szovjetállam nemzetiségi politikájának megfelelően dekrétumot fogadott el Finnország állami függetlenségéről. 1917. december 22-én (1918. január 4-én) a Finnország függetlenségéről szóló dekrétumot az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság is jóváhagyta.

1917. december 19-én (1918. január 1-én) a szovjet kormány Oroszországnak Németországgal, Ausztria–Magyarországgal, Törökországgal és Bulgáriával Breszben december 2-án (15-én) kötött szerződése értelmében javaslatot tett a perzsa kormánynak az orosz csapatok Perzsiából való kivonása közös tervének kidolgozására.

1917. december 29-én (1918. január 11-én) a Népbiztosok Tanácsa jóváhagyta a Török-Örményországról szóló rendeletet.

34 *A munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjeinek III. összoroszországi kongresszusa* 1918. január 10 és 18 (23 és 31) között ülésezett Petrográdban. A kongresszuson eleinte 707 küldött vett részt, köztük 441 bolsevik. Január 13-án (26-án) a kongresszushoz csatlakoztak a parasztküldöttek szovjetjei III. összoroszországi kongresszusának résztvevői.

Az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság beszámolóját a kongresszuson J. M. Szverdlov tartotta. Lenin beszámolt a Népbiztosok Tanácsának munkájáról. A kongresszus jóváhagyta „A dolgozó és kizsákmányolt nép jogainak kinyilatkoztatása" c. lenini dokumentumot. A kongresszus határozatot hozott, amelyben teljes mértékben jóváhagyta az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság és a Népbiztosok Tanácsa tevékenységét. A kongresszus megerősítette a Népbiztosok Tanácsának a béke kérdésében folytatott politikáját is, s a legmesszebbmenő felhatalmazásokkal ruházta fel ebben a kérdésben.

A kongresszus meghallgatta a nemzetiségügyi népbiztos, I. V. Sztálin beszámolóját a szovjetköztársaságok föderatív berendezésének alapjairól, határozatot hozott arról, hogy az Oroszországi Szocialista Köztársaság Oroszország népeinek önkéntes szövetsége alapján a szovjetköztársaságok szövetségévé alakul, és jóváhagyta a szovjethatalom nemzetiségi politikáját.

A kongresszus jóváhagyta a föld szocializálásáról szóló, a földdekrétum alapján kidolgozott törvény fő tételeit és megválasztotta az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottságot.

A kongresszus berekesztésekor Lenin mondott záróbeszédet.

35 Lenin a bőripari munkások országos szakszervezete és a vállalkozók között lezajlott tárgyalásokra utal. A bőripari munkások szakszervezete azt követelte, hogy a bőripari főbizottságban biztosítsanak nagyobb képviseletet a munkásoknak és demokratikus elvek alapján szervezzék át az egész bizottságot. E tárgyalások eredményeképpen a bőripari főbizottságot és a kerületi bizottságokat 1918 elején átszervezték, s így ezekben a bizottságokban a munkások kapták a szavazatok kétharmadát.

[36] A pártprogram felülvizsgálatának kérdését Lenin a februári polgári demokratikus forradalom után vetette fel. A „Levelek a távolból" c. cikksorozat ötödik folytatásának vázlatában Lenin meghatározta a program módosításának alapelveit. Az ebben a vázlatban körvonalazott tételeket Lenin részletesebben kifejtette az áprilisi tézisekben, az OSZD(b)MP VII. (áprilisi) összoroszországi konferenciáján a pártprogram felülvizsgálatáról mondott előadói beszédében és más dokumentumokban. Az áprilisi konferenciára Lenin megírta „A program elméleti, politikai és néhány egyéb részével kapcsolatban javasolt módosítások tervezeté"-t, amely több módosítást ajánlott az OSZDMP 1903-ban elfogadott programjához (lásd Lenin Művei. 24. köt. Budapest 1952. 479–484. old.)

Az OSZD(b)MP VI. kongresszusa, amely 1917. július 26-tól augusztus 3-ig (augusztus 8-tól 16-ig) ülésezett, jóváhagyta az áprilisi konferenciának a pártprogram felülvizsgálására vonatkozó határozatát és azzal bízta meg a Központi Bizottságot, hogy szervezzen minél szélesebb körű vitát a programbeli kérdések körül.

Az OSZD(b)MP Központi Bizottsága, miután több ízben megvitatta a pártprogram kérdését, 1917. október 5-i (18-i) ülésén Leninnel az élen egy bizottságot alakított arra, hogy az 1917 őszén összehívandó rendkívüli kongresszusra dolgozza át a párt programját. Lenin megírta „A programtervezet vázlatos fogalmazványá"-t, amelyet vitaanyagként szétosztottak a VII. kongresszus küldöttei között. A kongresszus mindamellett érdemben nem foglalkozott a programtervezettel, hanem a programtervezet végleges kidolgozására egy 7 tagú bizottságot választott, Leninnel az élen. A párt új, második programját csak az OK(b)P VIII. kongresszusa fogadta el 1919 márciusában.

[37] Lenin Finnország forradalmi kormányára, a népi megbízottak tanácsára utal, amely 1918. január 29-én Svinhufvud kormányának megdöntése után alakult.

[38] *„»A szovjethatalom soron levő feladatai« című cikk első fogalmazványá"*-t Lenin gyorsírónak diktálta le 1918. március 23 és 28 között. Ez a munka nyilván azzal függ össze, hogy az OK(b)P Központi Bizottsága napirendre kívánta tűzni a szocialista építés kibontakoztatásának tervét.

[39] *„A szovjethatalom soron levő feladatai"* c. cikknek a kéziratban a következő címe volt: „Tézisek a szovjethatalom jelenlegi feladatairól". A párt Központi Bizottsága 1918. április 26-i ülésén megvitatta és egyhangúlag jóváhagyta a „Tézisek"-et, s határozatot hozott arra, hogy ezeket cikk formájában tegyék közzé a „Pravdá"-ban és az „Izvesztyija VCIK"-ben, valamint önálló brosúra alakjában. A Központi Bizottság ugyanezen az ülésen megbízta Lenint, hogy tartson előadói beszédet „A szovjethatalom soron levő feladatairól" az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság ülésén és a „Tézisek"-et fejtse ki röviden határozat formájában (lásd Lenin Művei. 27. köt. Budapest 1952. 313–316. old.).

[40] A Népbiztosok Tanácsának „Az igazgatás központosításáról, az utak megóvásáról és szállítóképességük fokozásáról" hozott rendeletéről van

szó. A rendelet tervezetét először 1918. március 18-án a Népbiztosok Tanácsa elé terjesztették megvizsgálás végett, majd átdolgozás céljából egy különbizottság elé került. A bizottságnak javasolták, hogy a tervezet felülvizsgálata során Lenin következő útmutatásait tekintse irányadóknak: 1) Nagyméretű központosítás. 2) Egyes felelős végrehajtó személyek kinevezése minden helyi központban a vasutas szervezetek választása alapján. 3) Utasításaik feltétlen végrehajtása. 4) Diktátori jogok a katonai őrség alakulatainak a rend biztosításában. 5) Intézkedések a gördülőanyag haladéktalan nyilvántartásba vételére és elhelyezésére. 6) Intézkedések műszaki részleg létrehozására. 7) Üzemanyag. A Népbiztosok Tanácsa a rendelet tervezetét másodízben március 21-i ülésén tárgyalta. A benyújtott tervezethez Lenin módosításokat és kiegészítéseket fűzött, megírta a rendelet második pontját és a rendeletet végleges formában megszerkesztette. A Népbiztosok Tanácsa 1918. március 23-án jóváhagyta a rendeletet és 1918. március 26-án nyilvánosságra hozták V. Uljanov (Lenin), a Népbiztosok Tanácsának elnöke aláírásával.

41 *„Vperjod"* („Előre") – mensevik napilap, az Oroszországi Szociáldemokrata (mensevik) Munkáspárt Moszkvai és Központi Területi Bizottságának lapja; 1918. április 2-től egyben a mensevikek központi bizottságának lapja is; 1918. április végén ellenforradalmi tevékenységéért betiltották.

42 *„Nas Vek"* („Századunk") – egyik neve a „Recs" c. újságnak, a kadet párt központi lapjának, amelyet a Petrográdi Forradalmi Katonai Bizottság 1917. október 26-án (november 8-án) betiltott, s különböző más címekkel jelent meg 1918 augusztusáig.

43 Lenin Engels „Anti-Dühring" c. művére gondol és abból idéz. (Lásd Marx–Engels Művei. 20. köt. Budapest 1963. 279. old.)

44 A *népgazdasági tanácsok I. kongresszusa* 1918. május 26 és június 4 között ülésezett. A kongresszuson 104 szavazati és 148 tanácskozási joggal bíró küldött vett részt; a küldöttek óriási többsége (70%) bolsevik volt. A kongresszust azért hívták össze, hogy döntsön az akkori legfontosabb kérdésről: milyen módszerekkel szervezzék meg a népgazdaságot a kibontakozó polgárháború viszonyai között. A kongresszuson a „baloldali kommunisták" képviselői, valamint a mensevikek és a jobboldali eszerek felléptek a népgazdaság megszervezésének lenini terve ellen, az igazgatás központosítása ellen. A kongresszus azonban szótöbbséggel a bolsevik határozatokat fogadta el. A kongresszus feltétlenül szükségesnek nyilvánította azt, hogy áttérjenek a további általános államosításra, kiterjesztve az államosítást nemcsak a döntő iparágakra, hanem a magánkézben levő nagykereskedelmi vállalatokra is. A kongresszus határozatot hozott az államosított vállalatok igazgatásáról, valamint a város és a falu közti árucseréről, elfogadta a Legfelsőbb Népgazdasági Tanács újjászervezéséről szóló tervezetet és kidolgozta a munkafegyelemért és a munka termelékenységének emeléséért folyó harc rendszabályait.

45 *„A proletárforradalom és a renegát Kautsky"* c. brosúrájának megírásához Lenin 1918 októberében fogott hozzá, mihelyt elolvasta K. Kautsky „A proletariátus diktatúrája" c. brosúráját, amelyben a II. Internacionálé eszmei vezére próbálta meghamisítani és ellaposítani a proletárforradalom marxista elméletét és mindenféle rágalmakat szórt a szovjetállamra. Lenin igen nagy jelentőséget tulajdonított annak, hogy leleplezze Kautskynak a szocialista forradalom és a proletárdiktatúra kérdésében vallott opportunista nézeteit.

46 *„Die Rote Fabne"* („A Vörös Zászló") – K. Liebknecht és Rosa Luxemburg által alapított napilap, a Spartakus Szövetség központi sajtószerve, később a Németországi Kommunista Párt központi lapja. 1918. november 9-én jelent meg először Berlinben. Hitler hatalomra jutása után, 1933-ban betiltották, de illegálisan továbbra is megjelent; 1935-től kezdve Prágában adták ki, 1936 októberétől 1939 őszéig pedig Brüsszelben.

47 *„Der Weckruf"* („Ébresztő") – Német-Ausztria Kommunista Pártjának lapja; Bécsben adták ki 1918. novembertől 1919. januárig.

48 Marx: Osztályharcok Franciaországban. (Lásd Marx–Engels: Válogatott művek. I. köt. Budapest 1963. 229. old.)

49 *A Kommunista Internacionálé I. kongresszusa* 1919. március 2 és 6 között folyt le Moszkvában.

A kongresszust hatalmas előkészítő munka előzte meg, amelyet Lenin irányított. Lenin útmutatásai alapján és az ő részvételével dolgozták ki „A Kommunista Internacionálé I. kongresszusához" intézett felhívást, amely az új Internacionálé elveit tartalmazta. 1919 januárjában Moszkvában számos kommunista és szocialista párt és csoport képviselői tanácskozásra gyűltek össze a III., Kommunista Internacionálé megalapításának kérdésében.

A kongresszuson 30 ország kommunista és baloldali szocialista pártjainak, csoportjainak és szervezeteinek 52 küldötte jelent meg, köztük 34 szavazati, 18 pedig tanácskozási joggal.

A kongresszust Lenin nyitotta meg. A napirend legfontosabb kérdése a polgári demokrácia és a proletárdiktatúra volt, s erről Lenin tartott előadói beszédet 1919. március 4-én. Ugyanazon a napon a kongresszus határozatot hozott a III., Kommunista Internacionálé megalakításáról, s elfogadta a Komintern platformját.

A Kommunista Internacionálé történelmi jelentősége abban rejlik, hogy helyreállította és megszilárdította a kapcsolatot a különböző országok dolgozói között, megvédte a marxizmus–leninizmus tanítását az opportunista ellaposításoktól és torzításoktól, s megteremtette a feltételeket kommunista pártok alapításához és fokozatos erősítéséhez.

50 A szociálsoviniszta és centrista pártok 1919. február 3 és 10 között tartott berni konferenciájáról van szó, amely megkísérelte feltámasztani a II. Internacionálét. A konferencia olyan határozatot fogadott el, amelyben szembefordult a proletárdiktatúra eszméjével, a bolsevizmussal és az oroszországi szocialista forradalommal.

51 Lásd Engels „Bevezetés"-ét Marx „A polgárháború Franciaországban" c. művéhez. (Marx–Engels: Válogatott művek. I. köt. Budapest 1963. 482. old.)

52 Marx: A polgárháború Franciaországban. (Lásd Marx–Engels: Válogatott művek. I. köt. Budapest 1963. 516. old.)

53 *Shop Stewards Committees* (üzemi bizalmiak bizottságai) – választott munkásszervek Anglia sok üzemében az első világháborútól kezdve. Az osztálybéke politikáját folytató és a sztrájkharcot visszautasító megalkuvó trade-unionokkal szemben ezek a bizottságok a munkástömegek érdekeinek és követeléseinek védelmére keltek.

54 *„Die Freiheit"* („A Szabadság") – napilap, a Németországi Független Szociáldemokrata Párt lapja, Berlinben jelent meg 1918 novemberétől 1922 októberéig.

55 A *Németországi Független Szociáldemokrata Pártról* van szó, egy 1917-ben megalakult centrista pártról.

1920 októberében a Németországi Független Szociáldemokrata Párt hallei kongresszusán szakadásra került sor. A párt jelentős része 1920 decemberében csatlakozott a Németországi Kommunista Párthoz. A jobboldali elemek külön pártot alapítottak, megtartva a párt régi nevét. 1922-ben a „függetlenek" újból beléptek a német szociáldemokrata pártba.

56 Lenin a párt nevének és programjának megváltoztatásáról szóló határozatra gondol, amelyet az OK(b)P VII. kongresszusa fogadott el. (Lásd Lenin Művei. 27. köt. Budapest 1952. 128–129. old.)

57 *„Gazeta Pecsatnyikov"* („Nyomdászok Lapja") – a sajtó munkásainak moszkvai szakszervezete adta ki, amely ebben az időben mensevik befolyás alatt állott. A lap 1918. december 8-tól jelent meg; 1919 márciusában szovjetellenes agitációért betiltották.

58 Az 1918-as magyarországi polgári demokratikus forradalomról és az 1919-es Tanácsköztársaságról van szó.

59 1917–1919-ben a Svájcban az Októberi Szocialista Forradalom hatására fellendült a munkásmozgalom. A kormány megtorlásai nem állíthatták meg a forradalmi mozgalmat. 1918-ban a gazdasági sztrájkok hatalmas méreteket öltöttek. 1918 novemberében általános politikai sztrájkot rendeztek Szovjet-Oroszország támogatására.

A Svájci Szocialista Párt baloldali, forradalmi elemei kommunista csoportot alakítottak. Röplapjaikban és brosúráikban munkás- és parasztta-nácsok alakítására hívtak fel.

60 Lenin Rosa Luxemburg „A kezdet" c. cikkére gondol, amely a „Rote Fahne" 1918. november 18-i, 3. számában jelent meg.

61 *„Az OKP programtervezetének fogalmazványa"* egy része az OK(b)P programtervezetének, amelyet Lenin írt. Leninnek a programtervezettel kapcsolatos javaslatai szolgáltak az OK(b)P VIII. kongresszusán elfogadott program alapjául.

62 Lenin beszédeinek hanglemezre való felvételét a Sajtókozpont szervezte meg. 1919–1921-ben Lenin 13 beszédét vették fel lemezre

63 A brosúra elején Lenin tobb részletet idéz a „Pravdá"-ban 1919 május–júniusban megjelent cikkekből. Ezekben a cikkekben a moszkvai, a tveri és a szaratovi első komunista szombatokról számoltak be.

64 Lenin arra az osszeeskuvésre gondol, amelynek celja Petrograd atadasa volt és amelyet egy kadetokból, mensevikekből és eszerekből álló kemés diverzánsszervezet irányított Ezt a szervezetet az úgynevezett „nem zeti kozpont" iranyította, amely kulfoldi kémszervezetek utasításai alapján tevékenykedett. 1919 június 13-an az osszeeskuvők ellenforradalmi lazadást robbantottak ki Krasznaja Gorka és Szeraja Losagy eroditmenyekben A Voros Hadsereg csapatai hamarosan leverték a lázadast Az osszeeskuvést iranyító ellenforradalmi szervezetet leleplezték es felszamolták.

65 A sadowai utkozet 1866. julius 3-an zajlott le Ez az utkozet, amely Poroszorszag teljes gyozelmevel es Ausztria veresegével vegzodott, eldontotte az osztrak–porosz haboru kimenetelet

66 Marx· A tőke. I. kot. (Lasd Marx–Engels Muvei 23 kot Budapest 1967 282–283. old.)

67 A *J. M Szverdlov Kommunista Egyetem* agitator es instruktor tanfolyamokbol alakult, amelyeket 1918-ban szerveztek az Összoroszorszagi Kozponti Végrehajtó Bizottsag mellett és amelyeket később a szovjetmunka iskolajává szerveztek át Minthogy az OK(b)P VIII kongresszusának hatarozata értelmében partkáderek képzése celjabol a Kozponti Bizottsag mellett foiskolát kellett létrehozni, az iskolat a szovjet- és partmunka kozponti iskolajava szerveztek át; 1919 második felében az OK(b)P Kozponti Bizottsága Szervező Irodájának határozata értelmeben a főiskola a J. M Szverdlov Kommunista Egyetem nevet kapta.

Ez volt az első pártfőiskola. Lenin elenken erdeklodott az egyetem megszervezése iránt és részt vett a tanterv és tananyag kidolgozásaban 1919. julius 11-én és augusztus 29-én Lenin előadást tartott az egyetemen az államról A masodik előadás anyaga nem maradt fenn. Ugyanabban az évben, október 24-én Lenin beszédet mondott a Szverdlov Egyetem frontra induló hallgatói előtt.

68 Lásd Marx–Engels Muvei. 4 kot. Budapest 1959. 451. old

69 Marx: A gothai program kritikája. (Lásd Marx–Engels. Valogatott muvek II kot. Budapest 1963 16. old)

70 Engels levele A. Bebelhez. 1875. március 18–28. (Lásd Marx–Engels: Válogatott művek. II. köt. Budapest 1963. 29. old.)

71 Az *OK(b)P IX. kongresszusa* 1920. március 29-től április 5-ig ülésezett Moszkvában. A kongresszuson 611 978 párttag képviseletében 554 küldött vett részt szavazati joggal és 162 küldött tanácskozási joggal. A kongresszus elsősorban a gazdasági építés kérdéseivel foglalkozott. A kongresszus napirendje a következő volt: 1. A Központi Bizottság beszámolója. 2. A gazdasági építés legközelebbi feladatai. 3. A szakszervezeti mozgalom. 4. Szervezeti kérdések. 5. A Kommunista Internacionálé feladatai. 6. A szövetkezetekhez való viszony. 7. Áttérés a milícia-rendszerre. 8. A Központi Bizottság megválasztása. A kongresszust Lenin nyitotta meg a Nagy Színházban. Lenin tartotta a párt Központi Bizottságának tevékenységéről szóló beszámolót, zárszót mondott a beszámolókhoz, beszédet mondott a gazdasági építésről, a szövetkezetekről, záróbeszédet mondott a kongresszus berekesztésekor.

A IX. kongresszus meghatározta a közlekedés, az élelmezésügy, a fűtőanyagellátás és az ipar terén a soron levő gazdasági feladatokat; rámutatott arra, hogy a szakszervezeteknek tevékenyen részt kell venniük a gazdasági építésben. A kongresszus különösen nagy figyelmet fordított az egységes gazdasági terv kérdésére; a tervben a legfontosabb az egész népgazdaság villamosításának kérdése volt. A kongresszus erélyesen visszaverte a pártellenes „demokratikus centralizmus" csoportot (T. Szapronov, N. Oszinszkij, V. Szmirnov), amely Rikovval és Tomszkijjal együtt fellépett a vállalati vezetők egyszemélyi vezetése és személyes felelőssége ellen, ami az ipar irányításának alapjait fenyegette. A Központi Bizottság beszámolójához mondott zárszavában és a gazdasági építésről mondott beszédében Lenin rámutatott arra, hogy az e csoport által védelmezett tételek a marxizmus eltorzításai és semmi közük sincs a szovjet építésben és a szocialista gazdaság irányításában meglevő demokratikus centralizmus elvéhez. Lenin hangsúlyozta, hogy az egyszemélyi vezetés és a testületi irányítás kérdését a párt és a kormány már 1918-ban eldöntötte, és a „demokratikus centralizmus" csoport eltér a párt politikájától.

A „demokratikus centralizmus" csoport a következő években is folytatta harcát a párt irányvonala ellen. 1927-ben az SZKP XV. kongresszusa kizárta a pártból a csoportot.

A IX. kongresszus megválasztotta az OK(b)P Központi Bizottságának 19 tagját és 12 póttagját. A kongresszus befejezése után ünnepséget rendeztek Lenin közelgő 50. születésnapja alkalmából. Elhatározták, hogy kiadják Lenin műveinek teljes gyűjteményét.

72 A *szakszervezetek III. összoroszországi kongresszusát* 1920. április 6-tól 13-ig Moszkvában, a Szakszervezetek Házában tartották. A kongresszuson mintegy 1600 küldött vett részt, több mint négymillió szakszervezeti tag képviseletében. A küldöttek között a kommunisták és szimpatizánsok száma 1180 volt. A kongresszus napirendjén a következő kérdések szerepeltek: jelentés az Összoroszországi Központi Szakszervezeti Tanács tevékenységéről; jelentés a Munkaügyi Népbiztosság tevékenységéről; a szak-

szervezetek feladatai; szervezeti kérdések; munkabérpolitika; a munkások anyagi ellátása; a szakszervezetek és a népgazdaság; a nemzetközi szakszervezeti mozgalom; a kulturális felvilágosító munka.

Lenin a kongresszus második teljes ülésén mondott beszédet. Lenin beszéde után a kongresszus a következő határozatot hozta: fel kell hívni Szovjet-Oroszország munkásait és minden dolgozóját, hogy energikusan harcoljanak a gazdasági bomlás ellen, teremtsenek szilárd munkafegyelmet a szakszervezeti tagok soraiban, fokozzák a munkástömegeknek a kommunista építésbe való bevonását a szakszervezetek útján, a kommunista párt vezetésével.

73 Lenin *„A »baloldaliság« mint a kommunizmus gyermekbetegsége"* c. könyvet 1920 áprilisában, a kiegészítést május 12-én írta; a könyv június 8–10-én jelent meg oroszul, s ezzel majdnem egyidejűleg, júliusban német, francia és angol nyelven. Lenin maga követte figyelemmel a könyv szedésének és nyomásának ütemét, hogy a könyv még a Kommunista Internacionálé II. kongresszusa előtt megjelenhessen. Minden kongresszusi küldött kapott a könyvből egy példányt. 1920. július–november folyamán a könyvet újra kiadták német nyelven Lipcsében, francia nyelven Párizsban és angol nyelven Londonban.

„A »baloldaliság« mint a kommunizmus gyermekbetegsége" c. könyv kéziratában a következő alcímet találjuk: „(Népszerű beszélgetés a marxista stratégiáról és taktikáról)". A Lenin életében megjelent kiadásokban nem szerepelt ez az alcím.

74 A párttagok száma az 1917-es februári forradalomtól 1919 végéig a következőképpen alakult: 1917-ben az OSZD(b)MP hetedik (áprilisi) összoroszországi konferenciája idején 80 000 párttag; az OSZD(b)MP hatodik kongresszusa idején, 1917. július–augusztusban körülbelül 240 000; az OK(b)P hetedik kongresszusa idején, 1918 márciusában körülbelül 300 000; az OK(b)P nyolcadik kongresszusa idején, 1919 márciusában 313 766-ra emelkedett a párttagok száma.

75 A *II. összoroszországi bányászkongresszust* Moszkvában a Szakszervezetek Házában tartották 1921. január 25 és február 2 között. A kongresszus munkájában 341 küldött vett részt (295 szavazati és 46 tanácskozási joggal), 332 ezer bányászszakszervezeti tag képviseletében. A küldöttek között 359 kommunista párttag és tagjelölt volt.

A kongresszus megnyitása előtt (január 22–24-én) a kommunista frakció négy ülést tartott, s ezeken az üléseken vita bontakozott ki a szakszervezetek szerepe és feladatai körül.

76 *Munkás-Paraszt Felügyelet* – a szovjet- és gazdasági intézményeknél és vállalatoknál gyakorolt ellenőrzés módszereinek kialakításával és az ügyvitel jobb megszervezésének irányításával megbízott népbiztosság.

77 *Cektran* – a Közlekedési Munkások Szakszervezetének Központi Bizottsága. 1920 szeptemberében alakult.

78 *„A Munka- és Honvédelmi Tanács utasítása a helyi szovjetintézményeknek. Tervezet"* – Lenin ezt a tervezetet az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság harmadik ülésszakán, 1921. május 30-án terjesztette be megvitatásra. Az „Utasítás" tervezetének megvitatása során Lenin beszédet mondott. Az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság ülése elfogadta az „Utasítás"-t és jóváhagyás végett benyújtotta az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság Elnökségének. Az „Utasítás"-t 1921. június 30-án hagyták jóvá.

79 *Kormányzósági gazdasági tanácsok* – a Munka- és Honvédelmi Tanács helyi szervei, amelyeket a VIII. összoroszországi szovjetkongresszus határozata alapján létesítettek a szovjetek kormányzósági (területi) végrehajtó bizottságai mellett.

80 A *IX. összoroszországi szovjetkongresszust* 1921. december 23 és 28 között tartották Moszkvában. A kongresszuson 1993 küldött vett részt, ebből 1631 szavazati és 362 tanácskozási joggal. A küldöttek kozul 1850 kommunista volt.

A kongresszus összegezte az új gazdasági politika viszonyai közott végzett munka eredményeit, jóváhagyta a munkás-paraszt kormány belés külpolitikáját.

Lenin nagy munkát végzett a kongresszus előkészítése során és irányította a kongresszus munkáját; beszámolót tartott az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság és a Népbiztosok Tanácsa munkájáról, három ízben felszólalt a pártonkívuli küldöttek tanácskozásain, s tobb olyan dokumentumot szövegezett meg, amely kongresszusi határozat alapjául szolgált.

81 A kézirat legelső oldalán felül Leninnek ez a megjegyzése állt: „Fotyijevának vagy az ugyeletes titkárnőnek. Kérem 7 példányban lemásolni és megküldeni: 1) Molotovnak, (2–6) a Politikai Iroda valamennyi tagjának és 7) Kalinyinnak mint a IX. kongresszus határozattervezetét. Molotovot kérem, beszélje meg az illetékes népbiztosokkal is. XII. 25."

1921. december 26-án az „Utasítás"-t jóváhagyta az OK(b)P Központi Bizottságának Politikai Irodája.

82 *„A szakszervezetek szerepe és feladatai az új gazdasági politika viszonyai között"* c. határozattervezet 1921. december 28-án kerult megvitatásra az OK(b)P Központi Bizottságának plénumán. A plénum elrendelte egy bizottság megalakítását, amelynek tagjai Lenin, A. A. Andrejev és J. E. Rudzutak voltak, s megbízta a bizottságot Andrejev és Rudzutak téziseinek felülvizsgálatával és egy határozattervezet előkészítésével. Lenin új téziseket írt, ezek alkotják az OK(b)P Központi Bizottsága 1922. február 12-én közzétett „A szakszervezetek szerepe és feladatai az új gazdasági politika viszonyai között" c. határozatának alapját, s ezt terjesztették határozati javaslatként a XI. pártkongresszus elé. A kongresszus Lenin téziseit jelentéktelen módosításokkal elfogadta.

[83] Lenin *„Hogyan szervezzük át a Munkás-Paraszt Felügyeletet?"* c. cikke „Levél a kongresszushoz" c. munkájához kapcsolódik. Az OK(b)P Központi Bizottsága Lenin útmutatásaiból kiindulva téziseket dolgozott ki a központi pártszervek munkájának átszervezésére és megjavítására vonatkozólag. A XII. kongresszus elfogadta a szervezeti kérdésre vonatkozólag a Központi Bizottság által kidolgozott határozati javaslatot.

NÉVMUTATÓ

Albert, M. lásd Eberlein, Hugo

Adler, Friedrich (1879–1960) – osztrák szociáldemokrata, az ausztromarxizmus egyik teoretikusa. – 123–124

Alekszejev, M. V. (1857–1918) – a cári hadsereg tábornoka, monarchista, ellenforradalmár. – 41

Austerlitz, Friedrich (1862–1931) – az osztrák szociáldemokrata párt egyik vezetője. – 121, 123 – 126

Avkszentyev, N. D. (1878–1943) – az eszer párt egyik vezetője, a szovjethatalom ellensége. – 63–64

Bagratyion, D. P. (szül. 1863) – a cári hadsereg tábornoka, a Kornyilov-lázadás résztvevője. – 41

Bebel, August (1840–1913) – a német szociáldemokrácia és a II. Internacionálé egyik legjelentősebb alakja. – 15–16, 21

Blanc, Louis (1811–1882) – francia kispolgári szocialista, történetíró. – 39

Bogajevszkij, M. P. (1881–1918) – az ellenforradalmi doni kozákság egyik vezetője, 1918-ban ellenforradalmi tevékenységéért agyonlőtték. – 103

Bracke, Wilhelm (1842–1880) – német szocialista, könyvkiadó és könyvkereskedő, az eisenachi párt egyik megalapítója és vezetője. – 15

Branting, Karl Hjalmar (1860–1925) – a Svéd Szociáldemokrata Párt és a II. Internacionálé egyik vezetője. – 138

Bresko-Breskovszkaja, J. K. (1844–1934) – az eszer párt egyik szervezője és vezetője, a párt szélsőjobbszárnyához tartozott. – 51–52

Cavaignac, Louis-Eugène (1802–1857) – francia tábornok, reakciós politikus. – 94

Cereteli, I. G. (1882–1959) – a mensevizmus egyik vezetője. Az Októberi Szocialista Forradalom után az ellenforradalmi mensevik kormány egyik vezetője Grúziában. A szovjethatalom grúziai győzelme után fehéremigráns. – 30, 40, 48–49, 51–52, 95

Cornelissen, Christiaan – holland anarchista. – 31

Csernisevszkij, N. G. (1828–1889) – orosz forradalmi demokrata, tudós, író, irodalomkritikus. – 107

Csernov, V. M. (1876–1952) – az eszer párt egyik vezére és teoretikusa. 1920-ban emigrált. – 30, 40–41, 48–49, 95

Dan, F. I. (Gurvics, F. I.) (1871–1947) – a mensevikek egyik vezetője, a szovjetállam ellensége. – 48, 64

Dobroljubov, N. A. (1836–1861) – orosz forradalmi demokrata, irodalomkritikus és materialista filozófus. – 107

Dreyfus, A. (1859–1935) – francia vezérkari tiszt; kémkedés és hazaárulás hamis vádjával deportálták. – 132

Dutov, A. I. (1864–1921) – a cári hadsereg ezredese; a kozákok ellenforradalmának egyik vezetője. – 101, 103

Eberlein, Hugo (Albert, M.) (1887–1944) – német kommunista, vezető posztot töltött be a Kommunista Internacionáléban. – 144

Ebert, Friedrich (1871–1925) – a német szociáldemokrácia jobbszárnyának egyik vezetője. – 121

Engels, Friedrich (1820–1895) – 9, 15–16, 21, 28, 30, 34, 122, 128, 173, 175, 189, 202–203

Foch, Ferdinand (1851–1929) – francia marsall. Az I. világháborúban a francia hadsereg egyik vezetője. – 164

Gagarin, A. V. herceg – a cári hadsereg tábornoka, a Kornyilov-lázadás résztvevője. – 41

Ge, A. J. (Holberg) (1879–1919) – orosz anarchista. Az Októberi Szocialista Forradalom után a szovjethatalom híve. – 31

Gegecskori, J. P. (szül. 1879) – mensevik, 1921-től fehéremigráns. – 97, 101, 103

Goc, A. R. (1882–1940) – az eszer párt egyik vezetője. Az Októberi Forradalom után aktívan harcolt a szovjethatalom ellen. Elítélték; kiszabadulása után gazdasági munkát végzett. – 97, 101, 103

Gompers, Samuel (1850–1924) – az amerikai szakszervezeti mozgalom egyik vezetője. – 124

Grave, Jean (1854–1939) – francia kispolgári szocialista, az anarchizmus egyik teoretikusa. – 31

Gyenyikin, A. I. (1872–1947) – cári tábornok, a polgárháború idején a fehérgárdista mozgalom egyik vezetője. – 195, 215

Henderson, Arthur (1863–1935) – a Munkáspárt és az angol szakszervezeti mozgalom egyik vezetője. – 124

Hilferding, Rudolf (1877–1941) – a német szociáldemokrácia és a II. Internacionálé egyik opportunista vezetője, az ausztromarxizmus teoretikusa. – 140, 143

Hindenburg, Paul (1847–1934) – német hadvezér és államférfi, a német imperializmus reakciós és soviniszta elemeinek képviselője. – 164

Horner, K. lásd Pannekoek, A.

Jacoby, Johann (1805–1877) – német közíró, politikus, polgári demokrata. – 163

Jakovleva, V. N. (1885–1944) – a bolsevik párt tagja, az Októberi Szocialista Forradalom után szovjet- és pártmunkát végzett. – 193

Jugyenyics, N. N. (1862–1933) – a cári hadsereg tábornoka, az Októberi Szocialista Forradalom után az ellenforradalmi „Északnyugati kormány" tagja, az északnyugati fehérgárdista hadsereg főparancsnoka. – 215

Kalegyin, A. M. (1861–1918) – a cári hadsereg tábornoka, a doni kozákok atamánja. – 41

Kautsky, Karl (1854–1938) – a német szociáldemokrácia és a II. Internacionálé egyik vezetője; kezdetben marxista, később a marxizmus renegátja, a centrizmus ideológusa. – 10–11, 116, 118–126, 140, 143, 161, 168, 202–203

Kerenszkij, A. F. (szül. 1881) – eszer; az 1917-es februári polgári demokratikus forradalom után miniszteri tisztségeket tölt be, majd az Ideiglenes Kormány miniszterelnöke és főparancsnok. – 41, 43, 54, 63–64, 78, 101, 145

Kerzsencev, P. M. (1881–1940) – szovjet államférfi, történész, publicista; 1904 óta a párt tagja. – 252

Kiszeljov, A. Sz. (1879–1938) – a szociáldemokrata párt tagja. Az Októberi Szocialista Forradalom után szovjet-, gazdasági és szakszervezeti munkát végzett. – 224

Klembovszkij, V. N. (1860–1921) – a cári hadsereg tábornoka, a Kornyilov-lázadás résztvevője. – 41

Kolcsak, A. V. (1873–1920) – a cári hajóhad tengernagya, monarchista, az 1918–1919-es oroszországi ellenforradalom egyik vezetője. – 195

Kornyilov, L. G. (1870–1918) – a cári hadsereg tábornoka, monarchista. 1917 augusztusában ellenforradalmi felkelést szervezett. – 40–41, 54, 63–64, 94–95, 97, 101, 103

Kropotkin, P. A. (1842–1921) – az anarchizmus egyik fő alakja és teoretikusa. – 31

Lassalle, Ferdinand (1825–1864) – német kispolgári szocialista, a német munkásmozgalomban fellépő opportunizmus egyik válfajának, a lassalleanizmusnak atyja. – 16, 24–26

Legien, Karl (1861–1920) – német jobboldali szociáldemokrata. – 214

Liber, M. I. (Goldman, M. I.) (1880–1937) – a Bund egyik vezetője. – 48, 64

Liebknecht, Karl (1871–1919) – a német és a nemzetközi munkásmozgalom kiemelkedő alakja. – 133

Longuet, Jean (1876–1938) – a francia szocialista párt tagja, publicista. – 209

Luxemburg, Rosa (1871–1919) – a nemzetközi munkásmozgalom kimagasló egyénisége, a II. Internacionálé balszárnyának egyik vezetője. – 133

Lvov, G. J. herceg (1861–1925) – nagybirtokos, zemsztvo-tag, kadet. – 11

Martov, L. (Cederbaum, O. J.) (1873–1923) – a mensevizmus egyik vezére. Az Októberi Szocialista Forradalom után emigrált. – 47, 95, 106, 161

Marx, Karl (1818–1883) – 11, 15–18, 20, 23–28, 31–32, 46, 83, 94, 96, 122, 126, 128–129, 138, 161, 168, 173, 203

Obolenszkij, V. V. lásd Oszinszkij, N.

Oszinszkij, N. (1887–1938) – bolsevik, az Októberi Szocialista Forradalom után elsősorban gazdasági területen dolgozott. – 142

Palcsinszkij, P. I. (megh. 1930) – mérnök, a „Produgol" szindikátus szervezője, szoros kapcsolatban volt bankkörökkel. – 41–42

Pannekoek, A. (1873–1960) – holland szociáldemokrata. – 214

Pesehonov, A. V. (1867–1933) – burzsoá közéleti személyiség és publicista. Az 1917-es februári forradalom után a burzsoá ideiglenes kormány élelmezésügyi minisztere. 1922-től fehéremigráns. – 41–43

Platten, Friedrich (1883–1942) – svájci baloldali szociáldemokrata, majd kommunista. – 144

Plehanov, G. V. (1856–1918) – a marxizmus első propagandistája Oroszországban, az orosz és a nemzetközi munkásmozgalom kimagasló alakja. Az OSZDMP II. kongresszusa után az opportunistákkal való békülékenység álláspontjára helyezkedett, azután pedig csatlakozott a mensevikekhez. – 10–11, 31, 37, 42, 63

Pomjalovszkij, N. G. (1835–1863) – orosz demokrata író. – 29

Potreszov, A. N. (1869–1934) – szociáldemokrata, a mensevizmus egyik vezére. Az Októberi Szocialista Forradalom után emigrált. – 37, 42

Preobrazsenszkij, J. A. (1886–1937) – a bolsevik párt tagja; az Októberi Szocialista Forradalom után pártvonalon és katonai-politikai vonalon dolgozott. – 224

Prilezsajev, I. A. – eszer. – 43

Renaudel, Pierre (1871–1935) – a Francia Szocialista Párt egyik reformista vezetője. – 124

Renner, Karl (1870–1950) – osztrák politikus, az osztrák jobboldali szociáldemokraták vezetője és teoretikusa. – 121, 123–126

Scheidemann, Philipp (1865–1939) – a német szociáldemokrácia szélsőjobboldali, opportunista szárnyának egyik vezetője. – 106, 121–126, 138–139, 144

Sljapnyikov, A. G. (1885–1937) – a bolsevik párt tagja. Az Októberi Szocialista Forradalom után munkaügyi népbiztos, majd gazdasági és szakszervezeti munkát végzett. – 220–222, 224

Spartacus (megh. i. e. 71) – római gladiátor; a 73–71-es nagy rabszolgafelkelés vezére. – 185

Szavinkov, B. V. (1879–1925) – az eszer párt vezető személyisége, „Harci Szervezet"-ének egyik vezére. Az Októberi Forradalom után a szovjethatalom aktív ellensége. – 64, 97

Szvigyerszkij, A. I. (1878–1933) – a bolsevik párt tagja; jeles szovjet államférfi. – 193

Taylor, F. W. (1856–1915) – amerikai mérnök, a munkanap maximális kihasználására törekvő munkaszervezési rendszer kialakítója. – 108

Trockij, L. D. (Bronstein) (1879–1940) – szociáldemokrata, a leninizmus ellensége. Az Októberi Forradalom után különböző vezető pozíciókat töltött be. Szovjetellenes tevékenységéért 1929-ben kiutasították a Szovjetunióból. – 193, 220–222, 224–225

Tugan-Baranovszkij, M. I. (1865–1919) – orosz polgári közgazdász, a kilencvenes években a „legális marxizmus" kiemelkedő képviselője. – 26

Turgenyev, I. Sz. (1818–1883) – nagy orosz író. – 106

Vandervelde, Émile (1866–1938) – a belga Munkáspárt vezetője, a II. Internacionálé Nemzetközi Szocialista Irodájának elnöke, szélsőségesen opportunista álláspontot foglalt el. – 124

Zinovjev, G. J. (Radomiszlszkij) (1883–1936) – 1901-től az OSZMDP tagja; több ízben szembefordult a párt lenini politikájával. – 224

TÁRGYMUTATÓ

Alkotmány 115
Alkotmányozó gyűlés, lényege 10–12, 36, 58, 66–71, 121, 124, 144, 189
Állam
– marxista–leninista tanítása 10–11, 15–35, 45–46, 122–126, 128–130, 138
– osztálylényege 39, 45, 50–53, 117, 119, 122, 180–182
– szovjet szocialista *lásd* Szovjetek
– története 174–192
– *lásd még* Demokrácia; Diktatúra, Opportunisták; Parlamentarizmus; Párizsi Kommün; Proletariátus, és államigazgatás; Tömegek bevonása az államépítésbe
Államosítás 28, 30, 55, 66–67, 70–72, 148
Anarchizmus 10, 30–31, 77, 94–100

Bíróságok 91–93, 97, 137, 232
Bürokrácia 106–107, 152–153, 222, 224, 228–229, 232; *lásd még* Demokratikus centralizmus

Demokrácia
– antik 19, 135, 182–183
– polgári 9–10, 13–14, 19–21, 32–33, 75, 113–114, 117–119, 122–123, 127–128, 137, 147, 149–151, 155, 195, 201, 205, 208; *lásd még* Parlamentarizmus
– proletár, szocialista 19–22, 33, 99–100, 104, 113–114, 116–119, 147, 155, 195, 202, 205; *lásd még* Szovjetek; Tömegek bevonása az államépítésbe
– „tiszta" 119, 121–125, 128–129, 130–134, 138–139
Demokratikus centralizmus 65, 86–87, 113
Diktatúra
– burzsoá 100, 124–125, 128–129, 132–134
– proletár *lásd* Proletariátus, diktatúrája

Egyenlőség 25–26, 28, 119, 132, 206–208
Egyszemélyi vezetés 89–91, 99–101, 103, 107, 210
Ellenőrzés, munkásellenőrzés 30, 33–35, 42, 55–56, 61–62, 66, 71, 74, 91, 107, 216–217, 224, 226–227, 239–244, 247–252

Fegyelem, munkafegyelem 91, 93, 96–103, 108–112, 159, 163, 208, 211–213, 236–237; *lásd még* Vasút mint példás szervezet

Gyülekezési szabadság 85, 102, 115, 117–118, 130–131

Hadsereg 10–13, 41, 43, 45, 52, 67, 86, 137, 151–152, 191, 230, 239

Ideiglenes kormány, polgári, Oroszországban 1917-ben 36–44, 48–49, 63–64

Jog, polgári 25–32

Kommunista párt, vezető szerepe a kommunista építésben 49, 83, 101–102, 214–219, 226–227, 237–238, 239–244, 251
Kommunizmus
– a kapitalizmusból a kommunizmusba való átmenet 18–35, 94–95, 160–162
– marxista–leninista tanítása 15–35, 95, 160
– *lásd még* Szocialista építés; Szovjetek
Kulturális nevelőmunka 221–222, 224. 228, 245–246
Külpolitika 116

Mensevikek és eszerek 36–44, 48–49, 51–52, 63–64, 94–96, 101, 106, 139, 141–143, 158, 188; *lásd még* Állam; Demokrácia; Diktatúra; Opportunisták
Munka termelékenysége 28–29, 163, 166–167
Munkásosztály *lásd* Proletariátus
Munkás-Paraszt Felügyelet *lásd* Ellenőrzés, munkásellenőrzés

Nők társadalmi és jogi helyzete 169–171, 176–177, 193–199, 204–207

Opportunisták, jobboldali szociáldemokraták az államról, a szovjethatalomról 76, 116–126, 129, 134–135, 138–141, 160–162; *lásd még* Állam; Demokrácia; Diktatúra; Egyenlőség; Mensevikek és eszerek
Osztályok, osztályharc 23, 27, 43, 60, 127, 160, 165, 176–188, 201, 211–212, 216

Parasztság helye a forradalomban 12–13, 36–37, 41–43, 48, 54, 56, 85–86, 150–151, 162–163, 179, 244
Párizsi Kommün mint az állam új típusa 9–11, 20, 46, 65, 76, 80, 82, 84, 117, 129–130, 137–138, 152; *lásd még* Állam; Proletariátus, diktatúrája
Parlamentarizmus
– jelentősége a munkásmozgalom szempontjából 84–85, 190
– lényege 9–10, 39, 57, 76, 84–85, 117, 128, 137, 152, 190–192
Párt *lásd* Kommunista Párt
Proletariátus
– és államigazgatás, államapparátus 45–53
– diktatúrája 18, 20, 22, 42–44, 75, 95–96, 99–100, 108, 114, 123–129, 134–137, 148–149, 158–160, 200, 211–213, 217–219
– szövetsége a parasztsággal 12–13, 42–44, 148, 150–151, 162–163, 202, 223, 235, 244
– vezető szerepe 60, 73, 137, 161–165, 202

Sajtószabadság 117–118, 131
Szabadság, polgári 58, 124, 131–134, 153, 168
Szakszervezetek helye a szocializmus építésében 218–220, 230–231, 234–238; *lásd még* Szindikalizmus
Szellemi és fizikai munka ellentéte 28–29
Szindikalizmus 221–225
Szocialista építés és nemzetközi jelentősége 55–56, 81–84, 118, 142–149, 156–157, 192, 207, 218; *lásd még* Kommunizmus
Szolidaritás, nemzetközi 55
Szovjetek
– mint az állam legfejlettebb típusa 9–11, 30, 37–38, 40, 42–44, 47, 56, 59, 68, 77, 80–82, 84–85, 90, 99–100, 113–114, 117, 136–138, 150–154, 156–157, 194
– és a párt vezető szerepe 58, 147
– szerepe a forradalomban 9, 11–12, 37–44, 48–49, 215–217, 239–244
– a szovjethatalom államapparátusa és ennek tökéletesítése 38–40, 45–53, 58, 60, 82–83, 85–86, 137–138, 152, 222, 224, 228, 231–232, 239–252
– *lásd még* Állam; Demokrácia; Diktatúra; Kommunizmus

Terror, ellenforradalmi és forradalmi 63–64
Tomegek bevonása az államépítésbe 40–41, 49–51, 54–55, 62, 83, 104–105, 113, 135–138, 150–154, 156–157, 199, 237,–238; *lásd még* Demokrácia
Választások, választójog 19–20, 58–59, 104, 113, 117–118, 122, 124, 152, 190, 195
Vasút mint példás szervezet 90, 98, 100
Vezetők (kozéleti, állami) 74, 90–91, 226–227, 231–232, 236–252

TARTALOM

Előszó 5

A proletariátus feladatai forradalmunkban (A proletár párt platformjának tervezete) (Részlet) 9

A parasztküldöttek kongresszusa (Részlet) 13

Állam és forradalom. A marxizmus tanítása az államról és a proletariátus feladatai a forradalomban (Részlet) 15

A forradalom egyik alapvető kérdése 36

Megtartják-e a bolsevikok az államhatalmat? (Részletek) 45

A lakossághoz 54

Előadói beszéd a visszahívás jogáról az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság ülésén, 1917. november 21 (december 4) . 57

Előadói beszéd a petrográdi munkások gazdasági helyzetéről és a munkásosztály feladatairól a Munkás- és Katonaküldöttek Petrográdi Szovjetje munkásszekciójának ülésén. 1917. december 4 (17) . . 60

Plehanov a terrorról (Részlet) 63

Hogyan szervezzük meg a versenyt? (Részlet) 65

A dolgozó és kizsákmányolt nép jogainak kinyilatkoztatása 66

A munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjeinek harmadik összoroszországi kongresszusa. 1918. január 10–18 (23–31) 70

Beszámoló a Népbiztosok Tanácsának munkájáról. Január 11 (24) (Részlet) 70

Zárszó a Népbiztosok Tanácsának beszámolójához. Január 12 (25) 75

Az OK(b)P hetedik kongresszusa. 1918. március 6–8 80

Előadói beszéd a párt programjának felülvizsgálatáról és nevének megváltoztatásáról. Március 8 (este) (Részlet) . . . 80

A programtervezet vázlatos fogalmazványa (Részlet) 85

„A szovjethatalom soron levő feladatai" című cikk első fogalmazványa (Részlet) 87

A szovjethatalom soron levő feladatai (Részlet) 94
Hat tézis a szovjethatalom soron levő feladatairól (Részlet) 108
Beszéd a Népgazdasági Tanácsok I. kongresszusán. 1918. május 26 (Részlet) 110
A szovjethatalom demokratizmusáról és szocialista jellegéről (Részlet) 113
Levél az amerikai munkásokhoz (Részlet) 114
A proletárforradalom és a renegát Kautsky (Részlet) 116
A „demokráciáról" és a diktatúráról 121
A Kommunista Internacionálé I. kongresszusa. 1919. március 2–6 . 127
Tézisek és előadói beszéd a burzsoá demokráciáról és a proletariátus diktatúrájáról. Március 4 127
Határozati javaslat a burzsoá demokráciáról és a proletariátus diktatúrájáról szóló tézisekhez 147
Az OKP programtervezetének fogalmazványa (Részlet) 148
Az OK(b)P VIII. kongresszusa. 1919. március 18–23 155
A program általános politikai része harmadik pontjának tervezete 155
Mi a szovjethatalom? 156
A nagy kezdeményezés (A munkások hősiességéről a hátországban. A „kommunista szombatok" alkalmából) (Részlet) 158
Az államról. Előadás a Szverdlov egyetemen. 1919. július 11 . . . 172
A női munkásmozgalom feladatairól a Szovjetköztársaságban. Beszéd a munkásnők IV. Moszkva városi párton kívüli konferenciáján. 1919. szeptember 23 193
A proletárdiktatúráról szóló brosúra vázlatai és terve (Részlet) . . . 200
A szovjethatalom és a nő helyzete 204
Az OK(b)P IX. kongresszusa. 1920. március 29–április 5 208
A Központi Bizottság beszámolója. Március 29 (Részletek) . . 208
Beszéd a szakszervezetek III. összoroszországi kongresszusán. 1920. április 7 (Részletek) 210
A „baloldaliság" mint a kommunizmus gyermekbetegsége (Részlet) . 214
A II. összoroszországi bányászkongresszus. 1921. január 25–február 2 220
Zárszó a szakszervezetek szerepéről és feladatairól mondott előadói beszédhez a kongresszus kommunista frakciójának ülésén. Január 24 220
A Munka- és Honvédelmi Tanács utasítása a helyi szovjetintézményeknek. Tervezet (Részlet) 226

Tartalom

A IX. összoroszországi szovjetkongresszus. 1921. december 23–28 . . 230

A IX. összoroszországi szovjetkongresszus utasítása a gazdasági munka kérdéseivel kapcsolatban. December 28 230

A szakszervezetek szerepe és feladatai az új gazdasági politika viszonyai között. A tézisek tervezete (Részlet) 234

Hogyan szervezzük át a Munkás-Paraszt Felügyeletet? (Javaslat a XII. pártkongresszusnak) 239

Inkább kevesebbet, de jobban (Részlet) 245

Jegyzetek 253

Névmutató 269

Tárgymutató 274

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE

A MARXIZMUS–LENINIZMUS KLASSZIKUSAINAK

SZERKESZTŐSÉGE

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Felelős kiadó a Kossuth Könyvkiadó igazgatója. A borító és a kötésterv Kiss Pál munkája. Műszaki vezető: Szécsi Andor. Műszaki szerkesztő: Rudas László. A szedést 1968. IV. 9-én kezdték meg. Megjelent 1968. IX. 28-án, 5000 példányban. Terjedelme 14 (A/5) ív. PL – 122 – G – 6876.
68.0549 – Kossuth Nyomda, Budapest

18,- Ft